Cahit Zarifoğlu _ Yaşamak
Yaşamak, Beyan Yaymlan'mn 219. kitabı olarak yayma hazırlandı; dizgi ve sayfa düzeni Baze (621 ı, 16), kapak Yazıevi (517 82 64), bask. ve cilt Umut Matbaacılık (637 o9 34) tarafından gerçekleştirildi ve Haziran 2004'de istanbul'da yayımlandı. ISBN 975-473-192-6

Cahit Zarifoğlu
BÜTÜN ESERLERİ 2
Yaşamak
Günlük

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Ejitiffi Fakültesi Kütüohs,İS)öi

T^ZYf^t^ Ank3ra Cad 49 * M112 C«->stanbUİ Tel:+90.212. 512 76 97-526 50 10

BEYAN

Senin adınla
Ey yüceler yücesi
Sevgi evimizde sende
Sana secde ederiz.
Seninle dolu
Kendi benliğimizden boş
Esirgenmemizi iste sen iste sen
işte sakınmamız
îşte cevarihi azamızın
Fenaya düğümü
işte elimizin açıklığı
Gözümüzün sabrı
Dilimizin damağımızdaki yapışıklığı
Esirgenmemizi iste sen iste sen

SARIKAMIŞ 1979. ne çok acı var.
anında morartan vuruşların bir anda kan morartı ve patlamalarla ve acının ve korkunun çağırdığı et büzülmeleriyle tanınmaz hale gelen yüzlerinin dimdik ve ilk ifadesini bozmamaya çalışarak ve hep karşıya bakarak ayakta tutuyorlar. bakıyorum. Ruhumuz dar bir şeridin içinden sızılarla geçiyor. Utançla yerle bir olarak hatırlıyorum. Senin sözlerini. En sade görünümlüsünde bile fevkaladelikler olan dediklerini. Büyük edeb suçu işleyen kölene: "ahirette kısas korkusu olmasaydı seni şu misvakla incitirdim" diyen Sen, Allah'ın bütün insanlara elçisi, sevgili peygamberimiz. İki hafta olmadı bile. Toprağa kapanan karın ardından koşuşuyorlardı. Araçlar yük planlarına bakarak aceleyle yüklenirken her an birlikçe 'güneye kayma' durumuyla hazır olunacaktı. Yakın bir tehlike olmadığına göre alarm bölgesine gidilmez sanırım diyor, barış içinde askerliğin pandomimi yine de hava hedeflerine karşı dikkatli olmalı benzin ve ce-pane ikmali yapılırsa yapılsın namluyla birlikte düşmana bakılsın çoraplar yamansın gereğinde günlerce arazide ya-şıyacak şekilde çeşitli amaçlara uygun çadırlarda uyku tulumuna portatif karyoladan mutfak malzemesine berber saraç terzi avadanlıklarına dek herşeyler koşturuluyor. Ve koşarken başını kaldırıp başka şeye bakmazsın. Dar sıkı emir ifa tüneli içinde görev biter bir birbuçuk saat sürer ve benim beyin tasımın dışa doğru bombeleştiği yerden yüzüme kımıldatılmaz sükûnetten ve kararlılıktan yayılır. Ve zorluk çıktıkça kolayı bulur zira kolaylaştırmak buyurul-muştur bize, ve söyler iyilik biçimleriyle duran ağzım. Ve tüm koşuşmalar ortasında insanları alıp buran olayların en içlerine sarkar şair kanım. İmkan nisbetinde. Yine de: bir hafif araç römorkunu yokuş yukarı itiyorlar yedi kişi tıka basa silah yüklü. Sırf yüklemeyi mi akıllarından geçirirler.

Bu yedi bedenin bu kadar değişik ve çeşitli ifadeler dolu kıvrımlarının başka bir nedeni de olmalı. Sol öndeki bir metal gibi tüm gövdesi mıknatıslanmış ve ayaklarının altında yerin içindeki hareketli mıknatıslı temel kütleye uyarak ve görünümündeki kıvrık muazzam denge bozulmadan ilerliyor. Onun hemen arkasındaki öne doğru kaykılmış, römorkun tuttuğu parçasını sanki yerinden koparmaya çalışıyor. Öte yandan sağ yüzünü öndekinin kalçası üzerine yatırmış onun gergin güçle yere basan baldırlarının içinden toprağı dinliyor ve bu yüz oradan gelecek azaplı bir söze dayanamıyacak olursa yerinden fırlamaya hazır bulunuyor. Römorkun arkasındaki ikisi kapak kenarlarından kavramış avuç içleri hareket yönüne dik gelebilsin diye omuzlarını elleri seviyesine indirmişler. Bedenleri yere paralel uzantıdan sonra bacakları dik açıyla yere varıyor. Birinin başı kollarının uzantısında ve yüzü yere bakıyor. Ötekinin başı boyundan geriye doğru kaykılmış yüzünde ileriye zorlukla bakan ifadeyle. Kimbilir? itiyorlar sadece. Adelelerindeki güç yerçekiminin ve topraktaki engellemenin karşı komasına baskın geldikçe ilerleyebildiklerini biliyorlar mı hayır. - Gerektiğinde araçlara istif ettikleri sandıkların parçalanırcasma açılacağını silah ve cepanenin süratle dağıtılacağını gözlerinin önüne getiriyorlar mı hayır. Acaba. Cepanesini alan her savaşçı bedenine ve kalbine yüklenen demir kurşun barut korkmak ağırlıkları ile kulaklarında uğultular yapan yürek vuruşlarını duymadan korkunç, kendine dönük hazırlığa girişiyor. Hedef küçültmek için yertoprağa kapanıyor ve yumuşak zeminde duran tankın derine inişi gibi bir toprağa batma duygusu salvolar halinde habire doğup doğup patlıyor içinde. Ölmemek vurgunluğu. Yeryüzünde sırtları işlemeli uçuç böcekleri gibi sürünüyor ve vurulduğunda genç bir aslanı andıran enerji dolu silahı durgunlaşıyor ve süvarisi boylu boyunca

yerde yatan bir at gibi sahibinin başucunda bekliyor. Fakat silah sadık değildir. Bütün yorgunluğuna rağmen o derin ve telaşlı soluklara katılmış olmasına rağmen tetik korkuluğu içindeki hassas uzvunda başka; cesaret eden bir elin şehvetli temasını ve bir omuzu ile arkalayıp göğsünün üzerine bir gözünü kapayıp hayranlıkla uzanacak çehreyi göz-liyecektir. -itiyorlar römorku.
Kars Çayı'nm, demir ve kara yolunun geçtiği dar ve derin vadide herşeye rağmen uzun uzun öten bir ekspresin sesi duyuluyor. Ve arkada çam ağaçlarının siluetlerinin göğe vurduğu tepenin arkasından gri bir bulut tomarının uçu görünüyor. Ağustos güneşinin kavurucu sıcağına rağmen yüzlerimizi serin bir rüzgar yalıyor.
Yükleme sürüyor. Teçhizatlarını sırt torbalarını portatif tahkimat edevatlarını hafif ve ağır silahlarını kamuflajlı çelik başlıklarını almışlar. Toplanma bölgelerine akıyorlar. Hiç konuşmadan herbiri ne yapacağını bilerek. Rüzgâra karşı yürüyorlar. Gri bulut süratle tepeye yaklaşıyor. Tepenin arkasında boğuk bir gök gürültüsü henüz güneşli çevremizde tabiatın şaşırtıcı bir işareti bir oyunu gibi duyuluyor. Üçyüz elli iki jeebin akü kutup başlık kablosu neden onarılmamış / Gök bir kez daha gürlüyor. Yakındaki tank taburundan bir tank grubu gürliyerek civar yoldan düzlüğe çıkıyor. Öte taraftaki mekanize alayın kariyer'leri zırhlı araçları tek ve devasa bir motorlu aletin çalışmasını andıran birlikte bir uğultu çıkarıyorlar. Bulutun bir ucu güneye kayıyor iyice. Öte yandan hamle yapan daha yüksekteki beyaz görünümlü başka bir bulut süratle güneşTn önüne kayıyor. Karşı tepeye düşmüş bulut gölgesinin toprağa dökülen yağ akıcılığı ve yayılmasıyla vadinin içine doğru kaydığını az sonra da bulunduğumuz düzlüğe çıkıp üzerimize yürüdüğünü görüyoruz. Ve şimdi gölgenin içindeyiz. Güneydeki ova yer yer yeşillikleri biçilmiş ekin tarlaları sarar-

mış mer'alarıyla henüz güneşin net kıkırdakımsı aydınlığı içinde yatıyor. Gölge süratle oralara da kayıyor. Tank birliklerinin üzerinden geçerken orada kaynaşan erlerin yüzlerine çarpan serinlikle ürperdiklerini hissediyorum. Bir tank, kulesinin ucunda bir salyangoz duyargası gibi ağır ağır ve hissederek kuzeye doğru çevirdiği ağır top namlusunu sanki ucundan o öldürücü demir kütleyi kusacakmış gibi bir an üzerimizde tutuyor. Nişancının teleskopundan bizleri mükemmel bir toplu hedef olarak gördüğünü düşünüyor yanımda hemen elimin

altındaki tanksavar roketlere delice bir istek duyuyorum. Harp uzakta olmasına rağmen onun havası çeşitli esintilerden çevremdeki çeşitli ve müsait çağrışım materyallerinden üreyerek bölük pörçük içime akıyor.
SARIKAMIŞ - MERSİN TREN HATTI ÜZERİNDE OCAK AYINDA BİR KAÇ GÜN VE GECE 1975. kaç kez söylemiştim trene kadar gelmesi gerekmiyor diye. Bir file dolusu öteberiyle üstelik. Yiyeceklerin yanında peçete kağıtlar / herzaman su bulamazsın dedi elin yüzün yemek bulaşığı öyle mi uyuyacaksın, bir roman ve sonradan ortaya çıkan bir küçücük pakette de çam kozası biçiminde crep de shin.Kızaklı arabaların parkettikleri alanın az ilerisinde duruyoruz üçümüz.Tren arkamda yola gideceğini anlamış buharlı tıslamalar ıslıklar ve iççekmelerle yavaş yavaş bir kovuluşa hazırlanıyor. Bir kaç dakika kaldı. Yumuşak kara gömülü ayaklarımıza bakıyorum. Sühunet eksi yirmiyi geçmiş olmalı. Trenin ışıkları yanmıyor. Aküleri yolda do-lacakmış. Bana kendine dikkat et dedi suskun duruyorken. Başımı kaldırıp olur dedim. Fileyi bir elimden ötekine geçirdim. Gülümsedim ikisine de. Onlar da bana gülümsü-yorlar. Koşarak geçen biri ona çarptı hafifçe. Kaç saat sürecek acaba dedim oraya kadar. Belli değil mi dedi. Kardan

dolayı belli bir şey söyliyemiyor istasyondakiler dedim. Biz ne bilelim o zaman dedi. Zaten daha önce ona kaç kez söylemiştim trene kadar gelmemesini, kolay olmadığını anlatmaya çalışarak. Ne düşünüyorsun. Hiç. Onlara bakarak gülümsedim. Ah cem bey çok zor dedi. Üzüntüyle başımı öne öne salladım. Fileyi öteki elime aldım boşalan elimle yüzümü oğuşturdum kürkünün üzerinden kolunu tuttum. Birden aa! dedi. Gözlerinin yüksek ve uzun kocaman bir şeye baktığını gördüm. O daha bir şey söylemeden trenin sessizce hareket ettiğini anladım. Dönüp koştum iki büyük adım attım, ceeem! dedi. Hemen anladım dönüp çabuk çabuk öptüm onları. Serbest geniş arzulu adımlarla trene yetiştim.
Biraz önce geçtik. Daha önce böyle büyüğünü görmemiştim. Böyle olabileceğini hiç düşünmemiştim. Trenin hırsla sokulup sallantıları ve homurtularıyla iki yana arahyarak girdiği dağ aralarını da kaplayacak kadar büyük. / herkes uyuyordu. Dört arkadaşız. Pencere kenarında uyuyakaldıktan sonra cam boydanboya buz tutmuş gördüm ki. Hohlı-yarak avuçiçi kadar bir yeri erittim. Yaşlı bir rus kadını madam vera öyle diyordu kafkaslarda yuvarlatılıp ileriye uzatılmış dudaklarla hohlanmca küçücük bir delik açılırdı camlarda. Trenin kaim camında delik açılmadı. Bakıyor çok koyu gölgelerle geçen karanlığı görüyorum. Ve o küçük istasyona yaklaştık. Rampa çıkıyordu tren bu yüzden istasyona adeta sokulduk. Uzun karanlık ve karda kenar çizgileri net istasyon binası. Bir kaç ağaç pür dikkat bir beyazlığın ortasında kemikleşmiş. Tren durmadı. Kasketiyle hareket memuru paltosuna bürünmüş, makiniste yeşil ışığı tutuyordu. İstasyonu geçerken lokomotifin sesi de kesildi. Artık iyice yosun bağlamış bir su yalağında akıyorduk. Hareket memuru dönüp binanın içine kaydı. Tam kapıdan girerken bir ağaç gövdesi aramıza girdi. Ağaç çekildiğinde memur artık yoktu. Ve o zaman daha önce hiç bu kadar büyüğünü görmediğimi düşündüm: yalnızlığın.
12.1.1975 Hiç bir şey olmadı. Trenin yükü dokuzyüz ton. Kataırn bütün demirleri dahil olmalı buna. -Öğleye doğru büyük sarp ve buzulları cam gibi parlayan dağı gördük. Güneş yan tarafından sarkıyordu.
12.1.1975 kapı açılınca şapkalı yüzü göründü, konserve sandığının yanma oturdu bay kondoktör. Bir şey yer misin diye sorduk çünkü biz kahvaltı yapıyorduk. Evet dedi ve ekmeği uzattık. Biraz daha sürer bu yokuş dedi. Belki üç saat daha. Sonra döndük demektir öteki sırta. Ve o zaman ta denize kadar fırtına hızıyla gideriz. Bilmiyorsunuz Allahm lütfü sırtı dönmeden makinist değişecek. Şimdikini bayır aşağı inen yollara vermezler hiç. Zira tren hızlanmaya başlayınca durulması gereken istasyonları yavaşlanması gereken virajları ve çürük toprakları anlamsız bulduğunu bilmem kaç kez resmen ifadesi alındığında söylemiştir, ilerlemiş batıda biz makinistler için bu tür zorluklar yoktur der. Biz ne sürücüler gördük. Ne bayırlar gördük biz. Biz ki! Geceki o küçük istasyonu ve adamın anlattığı makinisti düşündüm. Aynı makinist. Evet tam anlattığı gibi. Geceki istasyona o ne yaklaşmaydı öyle. O ne geçiş o ne ayarlılık. Sonra yokuş yukarı olduğu halde, bir süre, o en önemli anda lokomotifi durdurarak gitmeye devam edebilmesi, tam zamanında o sessizliği yapabilmesi.

Öğleye doğru dalmışım. Bağırmalarla kalktım. Bir istasyonda durmuştuk ve şimdi yavaş yavaş yola koyuluyorduk. Koridora fırladım. Bir kaç kişi çuvalı ile birlikte içerde tutunmaya çalışan kasketli ve hemen hemen mintanlı birini kapıdan dışarıya atmaya ve bir yandan da bu tren oraya git-

mez diye onu inandırmaya çalışıyorlar. O ise direniyor ve oraya gittiğine inat ediyor. Doğru söylüyor ama bu trene başkalarının binmesi yasak. Ve diyorlar ki baba bu tren oradan geçmez ve o bağırıyor yalnız oraya gider, bütün gücü ile tutamağın soğuk demirini bırakmamaya çalışıyor. Ennihayet parmaklarım çözüp kolundan tutarak ihtiyatla merdivene ve sonra koşan adımlarını trenin süratine uydurunca da yere bıraktılar. Çuvalını da arkasından attılar. Adam son kez manyaklar diye bağırdı. .-. yerine gelince makinisti değiştirmişler. Buna rağmen rayların arasındaki tıklar gittikçe daha sık geliyor. Nihayet sesler sonsuz bir uğultuya dönüştü.
.-. Güzel dağları var.
Heryan doğanın oyunlarıyla kaynıyor. Dağlar sert hırçın çehreli. Ve ağır. Diplerindeki akarsular uysal görünmeleri-na rağmen aniden kıvrılıp trenin altına kayıyorlar.
Ve hatırlıyorum Akrep avına çıkmakla çocuklar Ana yüreğine Bir sayı çatlağı açarlar Ve hatırlıyorum Bir evliya geçmiş gibi Uzun cübbe eteklerinin ısısı Ve kokusu kokan sokakları. Zincirlerinde iri biraz eğrilmiş Kalaylı bakır taslar sarkar Serin pirinç çeşme oluklarını
Ve şimdi lokomotifler çekmiyor. Yük ağır ve hesapları yanlış yaptılar anlaşılan.
14.1.1975. uğultu durmaksızın devam ediyor. Hiç bir istas-, yonda durmuyoruz. Virajlardan tünellerden son hızla geçiyoruz. Arkamızdan binlerce çığ akıyor derin dağ çukurlarına. Nihayet o sonsuz hıza eriştik. Falan yerde bize sıcak yemek hazırlamışlar. Peronda bir hizada duran büyük kazanları ekmek yığınlarını gördük. Trenin beklendiği saatte görünmesi fakat durmadan hızla yoluna devam etmesi çorba kazanlarının ve ekmek yığınlarının başında bekliyenle-ri dehşete düşürdü. Hayretle açılmış yüzlerce yuvarlak ağız gördüm.
daha gece olmadan hepimizi karşı konmaz bir uyku bastırdı.
.-. gece yarısını geçerken uyandım. Hohlayarak buzdonu camda göz deliğini açtım. Bir süre sonra tren belirsiz hız kesmelerle yavaşladı. Durmadan baktım ve çok koyu gölgelerle geçen karanlığı gördüm. Ve pür dikkat kemikleşmiş bir beyazlığın içinde konturları apaçık belli olan küçük binası ve fenerli hareket memuru ile üç gün önce onbir ocak gecesi geçtiğimiz istasyondan bir kere daha geçtik.
(.üzüntüden sokaklarda avazım çıktığı kadar bağırmaya başlamadan dön. / yirmi yedi nisan bindokuzyüz yetmiş-beş'den bir girme)
(.artık gidiyorum. / yirmibir nisan bindokuzyüz yetmiş beş'den bir girme)
ÎSTANBUL 1969. çok gürültü var şimdi. Kitaplıktayım. Akademi öğrencilerinden bir grup eserlerini sergiliyor. Açılış var yan salonda. Ne özenle giyinmiş kızlar. Farkındalar. Konuklarını karşılıyor, yüzlerinde, bu kadarına alışmadıkları için zorlukla taşıdıkları gülümsemelerle eğiliyorlar. Gelenlerin çokluğu karşısında ilgilerini bir tekine veremiyorlar tümüyle. Dağıtıyorlar, geçiştiriyorlar. Gelenlerin içinde samimi hatta bir parça senli benli oldukları arkadaşları da vardır. Ama sonucu değiştirmiyor bu, onlara da aynalarda provasını yaptıkları nezaketten dağıtıyorlar. Başka türlüsüne zaman yok, kapıdan hemen bir başkası giriyor. Gelenlerin hepsine yetmesi için böyle davrandıklarını kabul ediyoruz. Dostları bu durumda 'dostumuz değişmiş' diyecekler. Bu değişmenin onlarda ebediyen kalacağından endişe edecekler. Sadece bir sergi süresince buna katlanmaya razıdırlar. Yine de sessizce çıkıp gitmeyi düşünürler, acınarak ve başlarına gelen bu küçücük yaralanmanın bütün yüreklerine yayıldığını hissederek.
CALW 1967. yağmur.
ÎSTANBUL1971. tülperdeyle camın arasında durup sokağa bakıyor yaşlı adam. Beyaz sakalı kısa kesilmiş, başında siyah bir namaz takkesiyle. Karşıdan bakanların görmeleri için dışa doğru cama yapıştırılmış yarıbelden yukarı bir resim gibi. Arkasında ve geçmişinde hiç bir şey ve hiç bir kimse yok gibi.
Cama yapıştırılmış bir ihtiyarlık gibi.
İnsanların yaşadığı bir programın dışarıya bakma saatmda dışarıya bakması için getirilip camın önüne bırakılmış gibi. Ve ölümün bir sigara kağıdı gibi yakıp

öbür dünyaya bile bir şeyini bırakmıyacağı duygusunu yayan bu ihtiyara kendi camımın ortasına yapışmış dışa doğru bakarken onun da bana karşı aynı fakat belki sadece elli yıl önceki kelimelerle aynı duygu içinde donup kaldığını anladım. O cesaret etti yine de. Yoksa bu asırlık duygu kalıntısıyla kireçleşip kalıyordum.
13

Yarı dönerek tülperdeyi içeri doğru geçti, odanm içinde gölgelenip kayboldu. O zaman bütün pencereleri boşaldı otuz katlı bu gökdelenin.
MÎLANO 1967. kalın taş duvarlarında aslan başlarından sular boşanan ya da insan ve aslan başları boşanan istasyon. Boz renkli kütlevî yapılar, gökten çamur halinde bir toprak parçası atılmış ve yeryüzüne düşerken o çamurlar o binalara dönüşmüş gibi çünkü insanlar için yapılmışa benzemiyorlar. Bir kan olayının hareketsiz ve duygusuz arka duvarları gibidirler. Tam meydanın ortasındayım geri geri yürüyorum boz duvarların hayvanat bahçelerinde kavanozlardaki yılanlar gibi nefes alıp verdiğini görüyorum anamdan babamdan uzaklardayım.
durmadan yenen ve kusulan bir yemek gibi istasyonun büyük kapılarına ve merdivenlerine atılan dışarıya ve içeriye doğru hiçbirini tanımadığım ve birbirlerini tanımayan insanların bakışlarındaki esrarı kendi inançlarım içindeki yerini ve yorumunu bulmaya çalışıyorum, işçilerin düzenli vuruşlarla kestikleri ağaç yolların kesiştiği meydanın üzerine insanların ve arabaların üzerine düştü. Hiç bir inleme hiçbir yardım koşması ve hiçbir balta duymadım. Demek ki düşünüyorum o gökdelenler kadar boylu ve meydanın kenarında boylanmış bir ağacın düzenli vuruşlarla kesildiğini ve arabaların ve insanların kaynaştığı meydanın üzerine düştüğünü, tabiat ve şehir hayatını iki şeffaf resim gibi üstüste koyarak.
Çay evlerinin ve aslanağızlarmın çevirdiği o meydandan ibaret değildir bu koca şehir.
Kaldırımdaki masalardan birine oturuyorum yer bakınıp bularak aylardan ağustos, kaldırım kahvehanesi kalabalık. Kâğıt kalem çıkarıp seni hatırlamamak mümkün mü diye 14

yazmaya başlıyorum. Bir otomobil tam üzerime geliyor süratle, derin bir korku nefesi almama bile zaman kalmadan sarsıntıyla kaldırımın üzerine de atılıyor masalara çarpıyor yanağıma şişe gibi birşey çarptı sert ve muktedir şaşırtılmaz kaçamazdım bir kaç kişinin masa ve sandalyelerle birlikte ezilir gibi derdest olduklarını gördüm daha derin bir korku nefesi bile alamamıştım tam en büyük çaresizlikle kendim için geleni bekliyorken araba önümde bir duvara çarpmış gibi durdu. Direksiyonda bir kadın var. Müthiş sakin. Bir park yerinde durmuş gibi inmekte acele etmedi. Biraz bana baktı. Ezilir gibi olanlardan bir bay kapıyı şiddetle açmasaydı belki de inmeyecek miydi. Çabucak oldu. Adam kadına vurdu. Araba üzerime yeni gelmeye başlamış gibi yerimden kalktım, vahşet çabuk etkiler bizi, kaslarımın sıkılaştığım hissettim, kaya gibi ve bişeyi kollayarak yana çekildim yanağımdan kan akıyordu kadını tartaklamaya başladı. Başı, tahta kırıkları, örtü, eğri demirler gibi şeylerin içinde ayakları beceriksizce uzatılmış çocuk gibi bir şey vardı arka tekerin altında. Ölmüş gibi kimse ilgilenmiyordu çıkarmak gibi bir şeye çalışmıyordu ve ben de eminim ölmüştü. Kadını adam kelimelerle boğmaktan bı-raksa anlıyacaktı kadın, işte o zaman sanıyorum belki de bayılırdı, bağırıp çığlıklarla gerçeği bozmak isterdi. Ve oldu. Yüzünün rengi çekildi birden bire. Renksiz bir insan teni bembeyaz gibi hayır başka bir şey. Vücudundaki küçücük bırakılmalarda müthiş bir bayılma isteği vardı. Elini alnına ve başına götürmelerle kendini ayakta tutabiliyordu. Hudutsuz çöllerin metanetini kelimelerini içinde tutan ve derinden derine o kargaşaya rağmen o esmer adamın söylediğini duydum: La havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azîm. Kaderin birdenbire bir çarpıcılıkla ortaya çıktığı bu kaza ile bu teslimiyet ve yaradana sığınma arasında birkaç saniye derin bir başıboşluk yaşadım. Şüphe mi hayır isyan
15

mı hayır bunların hiçbirine uzantısı olmayan fakat bizim sınırında durmaya mecbur kaldığımız gerçeğin üzerimize bırakılırken doğurduğu deprem.

Daha sonra değişik renk ve dillerine rağmen çöllerde arınıp yayılan kelimelerin onları da elde ettiğini ve itişmelerin durduğunu, ölü genç kızın üzerine yavaş yavaş bir annenin indiğini, polislerin esrarengiz bir çocuk oyunu oynuyor gibi oraya buraya görünmeyen şeylere bakmdıklannı, yerleri tebeşirle çizdiklerini, boz renkli duvarların ölüme de hayata da aynı oranda yabancılaşmış hayvanat bahçelerindeki yılanlar gibi ve ne zaman gitseniz elinizin altında olan yıllar gibi nefes almaya devam ettiğini fakat insanların akşama doğru çölün arı kelimeleriyle çekildiklerini ve başlarını yastıklara serdiklerini gördüm.
Seni hatırlamamak mümkün mü diye yazmaya devam ettim.
Sarı başın ve mavi habire yakalar gibi olduğum bakışma şimdi o arabanın kaldırıma fırlayış anı da karışıyor ve o annenin hayır sonradan ablası olduğunu öğrendiğim kadının o ölü şokunun üzerine doğru yüzümüze çarpan havayı yırtar gibi inişi hatıralarımıza yavaş yavaş engel oluyor ve gece geç saatlere kadar otelin penceresinden, Dom'un, yerin içinden toprağı acıtarak çıkmış gibi yükselen sivri ve saçaklı uçlarına bakıyorum.
CALW 1967. yağmağa başlayınca taşköprünün üzerindeki minyatür katedralde ben ve yüzünde hep bir pembelikle o finli. Küçücük bir oda kadar olan ve renkli vitrayların loş-laştırdığı ve aslında pek sevimli olması gereken bu küçücük alana bu bunaltan atmosferi yerleştirmeyi nasıl başardılar diye duvara yaslanıyor kendimi uçurumlardan atar gibi geçmiş avrupa zamanlarına atılıyor anlamaya çalışıyorum. Ve anlıyorum ki durmuştur. Ruh akmamaktadır bu koca medeniyetin içinde/insanda kan yerine herhangi bir sıvı dolaştırır gibi imkansız bir sıhhatsız bir şeydir diyorum bu küçücük kasabada bile gerçek uzantıları olan yavruları nı buralara kadar yaymış avrupa medeniyeti. Evet insan büyük. Bir yanlış üzerinde toplum halinde bu dahiyane du- ||| ıı ruş, fakültelenmeler, makul ve sinsice tavizler, asırlarca süren hayvanı çırpınmalara, sonucunda büyük büyük azaplar olan nefsi özgürlük ilanlarına, ve alt-hayvana yaltaklanmalara o artistçe giydirişler, yüzyıllarca süren katlanmalar. Bu nedir soruyorum ve bilmiyor. Mermerdeki yazıyı okuyorum.
Başımda kalpaklarımla geçerdim o eski çağ aslanlarım Buğday başakları olgun meyvalarıyla atlarımın ayakları Doludizgindim gurbetlerde. Hiç anamı özlemedim. Kadın kız dolanmaz heybemde.
Dışarda köprünün üzerinde hızlı hızlı çocuklar mı geçiyor, kapının uzak aralığında yağmur ince ışıklı çigilerle duru-yorken geçiyorlar, birikmeden, ilgilenmeden kendi kentlerinde dönüp bakmasak bile. Hayret durup bakıyor yüzüme o finli. Dalgın ve ancak yüzümde düşünebiliyor gibi. 'Tenimiz açılıyordu önce türkistandan bu yana ve bakışlarımız mavileşiyordu.' Elinden tutarak aydınlığa çıkmak yağmura rağmen bir çayevine akmak istedim. Yavaşça uydu. Bir hangar dolusu güvercin Viyana önlerine gidiyor gibi Bir usta nakışlarını oyuyor Gövdelerimizin içinden geçen mermere 'dedenin dedesinin dedesi...

çıkık elmacık kemikleriyle çekik gözleriyle
ve müslümandılar.
Zulüm dolu rus ve çin yüklenmesi
etinle evinle döllerinle ölülerinle bize benzeyin değişin demekteydiler bize ya da ölün sarılmadan birbirinize mezarsız ve tersyüz edilmiş ölümlerle yatağınızda denizde boğulur gibi tarlanızda mahzene basılıp boğdurulur gibi uykunuzda toprak altında kalır gibi ve bohçalarınızı açamadan. Ne baş örtüleri işlemişti genç kızlar
Nerede o başlarını yana eğip yıldırım gibi koşan çocuklar. Ürkütülen hayvanlar evin besini tanrı emanetleri tarlalar Ulu çınarların altında binlik ihtiyarlar. Boyuna alıyor değiştiriyor ayırıyor öldürüyor ve öldürüyorlardı. Güçlü bir motora bağlı hafif oynak bir teker gibi başıboş korkunç bir hızla dönüyordu varlığımız, 'yine de çözülmediler' der babam, 'bir çözülselerdi mahvolmuştuk, imansız ne yapardık' der babam hâlâ, Helsinkide o eski günlerden anlatırken ve dedem anlatırken sürgünlerin başlayışını:
O lokmayı ağzına koyarken geri dön
O adımını geri al
O sevincini durdur
O çocuğundan geri dur

O kadından geri kal
Geç kaldın öl.
Şimdi sen başla.Gibi bir hayattan arta kalanların başlattığı

göçle bütün Asya Kafkasya ve göç ederken doğan göçeder-ken ölenlerle, Urallar Almanya hatta italya ve nihayet Finlandiya. Küçük bir krallığın hayatı kadar sürdü göç.
Binbir ocak yaktık yollarda Binbir yatak serdik ovalara binbir çadır kurduk binbir çocuk binbir hayvan binbir açlık binbir ev hatırası Ah evimizin sokak başında görünüşü Daha kapıdan girerken ısınan sırtımız Bin bir üzüntümüzü ananın o kolaylaştıran tutuşu Yolda doğan çocukalarm bile gördüğü aynı düş. Tam iki nesil sonra, yolu başlatanlar uzun ak sakallarından tutarak ilk defa göçebeliğe son verdiler ve yerleştiler: tenimiz açılıyordu. Yerleşmişler boyuna yeni gelenlere yardımcı olmuşlar yeni bir türkistanda gibi ve yeni gelenlerin acılarını azaltmaya çalışarak ve hep müslüman kalarak. Ve karışarak finli kadınlarla. Ve kızlarına müslüman damatlar seçerek. Fakat tenimiz açılıyordu elmacık kemiklerimiz eriyordu bakışlarım mavileşiyordu. biraz yerleşince cami inşa edilmiş. Dedem imamıdır şimdi. Sonra babam imam olacak dedem ölünce. Böyle gelenekleşmiş. Sarışın ipek saçlı koyu mavi gözlü ve birazdan Cahv'den ayrılmak için eşyalarını toplamaya giderken çabucak geçen bir kaç saatin sonunda.. Duyar gibi olurum ılık ve gülümseme dolu sesini müslümanca selam verip selam alışını.
İSTANBUL 1970. o adamı geçerken şöyle bir gördüm. Emin olamazdınız. Kuledibinden Tophaneye inen parke döşeli yokuşta, onu evlerden birinin kapısına dayanmış, kirden muşambalaşmış elbiseleri içinde gördüğümüz zaman.
Alkolik falan mıydı? Günahına girmem.
Yoksa o eşsiz cazibesini keşfedenlerin sıkı sıkıya sarıldıkları ve Allahtan başka hiç bir kuvvetin geri çeviremiyeceği yoksulluk aşıklarından mıydı? Meczublardan mıydı? O, şehirleri kuruyormuş, dinleyip işliyorlarmış gibi yere ya da duvarlara tutunuşları, yaklaşışları. O harika susuşları ile dünyanın gittikçe artan gürültüsünü, işkence edilenlerin çığlıklarını ve çırpınışlarını tutuşları ve yutuşları. Bütün artan acılara rağmen acaba hayat nasıl sürüyor diye düşündüğüm zaman hatırlıyorum sizleri. Çekilişinizi, köprüleri, ıssız sokakları, izbeleri destekleyişinizi, inzivanızdan iyice emin olduktan sonra, yara'dan sargıyı çözüşünüzü ve o dayanılmaz yaraya kimsenin yardımı olmadan bakışınızı, onu bir merhamet tufanı ile ıslatışınızı ve yeniden sıcakça sarıp koynunuza koyuşunuzu. Böyle miydi acaba?
(Acaba bir delikanlı mıydım içimden).
Belki de doğup biraz büyüdükten sonra çocukluğunu surda burda gelişi güzel geçirmiş, genç bir delikanlı olamadan birdenbire yaşlanmıştı. 'Ben hiç çocuk olmadım' demiştir.
Uzun sarı yüzünde şekil değiştirmekten yorulmuş bir ifade vardı. Nasıl elde edildiği belli değildi bunun, kahır dolu gibiydi ama başka bir şeydi de belki. Sarkmaktaydı bu yüz. Ağırdı. Adam, acı mümkün olduğu kadar kendi içine aksın diye yüzünü önüne eğmişti, (erkeklik istekleriyle bakıldığı zaman kızaran yüzlerini önlerine eğen kadınlar görüldü. Erkekliğin böyle anlarda geçirdiği değişiklik, hemen dönmek üzere bir kaçışı olmalı. Bu kısa zaman parçasında ruh fizikötesi bir meyveyi duyar ve döner.
Dünya işlerimizde o kadın artık iyileşmiştir ve artık hevesimiz değil tapınacak değil ödevli bir halimizindir.)- Çenesi, aralık duran gömleğinin yakalarının arasından göğsünün başladığı karanlık alana değiyordu. Kendi kalbini din-

liyormuş gibi göğsüne eğilmiş duran bu yaratık için kalb, bir yaşama işareti olmaktan çıkmıştı. Adam, bunun dışında kalbin hangi ödevleri varsa onlardan birine dalmıştı. Başka hiç bir şekilde açıklanmıyacak olan bu duruşun ona bu kadar büyük bir acıya mal olmasına rağmen, yoldan geçenleri çevirip durumu onlara da anlatmak istemeyişinde-ki erişilmez zorluğu acaba nasıl elde etti.-
Kalbi gün geçtikçe ağırlaşıyordu şimdi. Bu öyle bir kalb haline gelmişti ki üzerine düşüldükçe bedeni ödevlerini küçümsüyor, bıçakla açılmış yaralara benzeyen ağızlarından hep bir defalık-mış gibi az az kan kusuyor, en küçük ihmallerde hatırlansın diye duraklıyor ya da hızla çalkalanmaya başlıyarak en uzak hücrelerdeki uyuşuk dikkatleri bile korkuyla irkiltiyor, basınçlı kanla

tartaklıyordu. -Birgün geldi ki büyük evin bütün odalarına yerleşen, sahiplerini bahçedeki kulübeye kovan kaprisli, benzeri görülmemiş yepyeni bir uşak gibi biricik efendisi oldu adamın. Hırçınlaşmakta ve istemekteydi bu kalb.
Kuledibinden Tophaneye inen parke döşeli yokuşta. Padişahlık devrinden kalma evlerden birinin eski tahta kapısına yaslanmış, günlerden beri yerinden kımıldamamış, bir kere nasıl durdu ise ya da bırakıldıysa öyle duruyordu. Yanından birbirini kovalayan iki delikanlı hızla geçti. Öndeki her an bedeninde temasını duyacağı korkusu ile kova-layıcmm önünde gizli enerji çöküşleriyle, damarın etin ve kemiğin içinde arkaya sıçrayan hamlelerle koşuyor. Arkadaki mesafeyi her an ölçmenin verdiği üstünlükle erişiyor, her adımda artarak, -bu ahenksizliğin kovalamadaki sesi, ayak seslerine yansıyan patırtısı geçtikten nice sonra adamın yüzündeki liflerde bir kımıldama isteği belirdi. Yüz, buruşuk, iri ve muhatapsız hareketlerle değişti. Kımıldamalar ağzı çarpıtarak yüzün bir tarafına ağdı. Orada biriken hareketin toparlanıp, yuvarlanarak adeta, gözün çevresinde yoğunlaştığı ve gözü açmaya davrandığı görüldü. Gözün yöresindeki hareket birikintisi bir türlü isabetli dav-ranamıyordu şimdi, o zaman yüzün öteki parçasında küçük, yeni bir itilip kakılma oldu, ve bir seyirme gibi dudakları ürperterek geçti, yüzün yukarısına yollandı. O zaman gözün yöresindeki koyu kırışık birikintide bir bastırma oldu ve gözkapağı ahenkli bir hareketle sonuna kadar açıldı.-Uzun zaman ışıksız kalan bu göz bu kadar çok açıldığı halde öylece kaldı. Ortaya çıkan gözde algılanan ilk objeye hemen doyup kırpışarak öteki ışıklara acele eden bir canlıya ait gözün hayat sevinçleri yoktu. Açılmıştı ama henüz bakmıyordu bu göz.
SARIKAMIŞ 1974. tünele girmeye başladı. Bıldırcın sürüsünün karışık kanat vuruşları sıcakta bir su ve serinlik haberi fısıldayarak üstlerinden geçti. Aydınlık içerisinde yeşillikleri korkutucu bir dirilikle dışa vuran ilkbahar otlarının parıltıları üzerine belli belirsiz gölgelerini sürükliyerek geçtiler. Bir kadın başını kaldırdı, birbirine yakın iki ağaca gerili ip beşikteki çocuğa uzattı bir elini, kendiyle çocuk arasında açık bir kan-göbek bağı gibi ve daha ona dokunur dokunmaz derin, ıslak ve buğular içerisinde o sıcak yaz gününün karnında uyuyan çocuk ferahladı, bir erkekliğe doğru barındırdıklarını henüz müsait olmayan küçük ve bakıma muhtaç bedeninin labirentlerinde bir küm fırtınasına uğrayarak dolaştırdı ve uykusu sırasında gözlerini açıp kapadı, ve inledi.
Bir anneydi, içinde çocuğu uyuyan salıncağın başında. Başkalarının, sıcağın basıncını, dolaşarak ya da yan yatarak ve fakat bir bağımsızlık duygusunu kaybettirecek bir şeyle karşılaşmaktan korkarak azaltmaya çalıştığı sırada o tam

bir bağımlılıkla çocuğunun başında.
Başka bir çocuk uzaktaki bir ağaca yaslanmış arkadaşsız kederleniyordu. Yolun altındaki çeşmeden yuvarlanan su tenekesinin sıcaklığı takırdatan sesi duyuldu.Trenin tünele girmesi bitinceye kadar çınar ağaçları, dizboyu otlar ve yer yer kazılmış, içi ve tabakaları görünen toprak gerildi gerildi ve tünelin siyah kovuğu yeniden görününce bunlar ve yapraklar kendilerini bıraktılar. Pelteleşen tabiat yeniden duyuldu. Sıcak ışın yeniden onların üzerine buğulanarak yağmaya başladı. -Çok sıcak dedi o,
ince zayıf yüzlü, iki kaşı ortada da devam eden ve bıyıklı, -ne kadar zamandır buradayız, şu koca dünyadan gördüğümüz bir avuç toprak. Bilmiyorum, acaba kırma geldiğimiz kasaba şu tepenin ardında mı? Ya uzak kentler? Ya hatırladığınız zaman içimizde hep var olduğunu ispat eden sevgilerle kanımızı heyecanlandıran Horasan, Türkistan, Kırım ve Endülüs kentleri. Orada mıdırlar? Sayfiyeye gitmiş bir sultanın göl kıyısındaki küçük ağacın altında, hafif bir öğlesonu uykusu alırken gördüğü manasız bir rüyayı mı yaşıyoruz?
İşte annem.
Yavuz Sultan Selim Hanın, aylarca süren fetih seferlerinde, ordunun yollarını, orduyu, hedefi, uzaklarda kalan köylerin ahalisini, onların günlük yiyeceğini, geceyi ve kaderi beklediği gibi bekliyor çocuğunun başında. Çadırından çıktığı an göğüslerinden vurulmuşlar gibi açılırlar. Başları dik ama gözleri yerdedir. Buyruk beklerler. -Evet beklerler dedi öteki,
esmer, kalın boyunlu, etli yüzlü, nice muntazam kaşlı iri yarı ve bıyıklı.

-birileri var orada. Ağaçlara bak, orada. -Bir dürbün olsaydı..
-Evde dedemin var, eski kocaman dürbünlerden. Şimdi ayarlanmıyor, bozulduğundan beri neye baksan hep aynı bulanık. Yalnız çok uzakları iyi gösteriyor sımsıkı yapışınca açılarına, ilerileri. Koca Kös dağına bakıyordum, tepeleri hâlâ kar buzul, önümüzdeki hafta kafilede ben de olacağım, tırmanacağız buzullarına.
-Ne olacaksın okuldan sonra dedi o.
-Yıldız
-Nasıl?
-Yıldız olacağım.
-Ne anlamda yıldız?
-Yıldız anlamında yıldız. Gökteki yıldızlardan, pekala, ağlama.
-(sokaklarında köpeklerin ağır ve çelikten birşeyi çekiyor gibi temkinle yürüdüğü, karlarla kaplı bir kasabada, yetim olarak büyümüş Esma adındaki bir kadının soğumuş yatağının etrafında masal dinlemek için toplanmış çocukların arasında meydana geldi, fakirdiler, yiyemedikleri zaman başkalarında bol bol bulunduğunu düşünmezlerdi bile. kendilerinde bulunmadığına dair bilgileri vardı sadece, kabullenmişlerdi, birgün tanrı dilerse bol bol bulunduğu zamanı kabullenecekleri gibi. anneleri küçük paketi açtı, tahin helvasını bıçakla altıya böldü ve altıya bölünmüş ekmeklere ilave ederek dağıttı, anne mükemmel bir üleştiri-cidir. ve kendine daima en küçük lokmayı ayırmıştır, besmeleyle başladılar, hamdüsenalarla bitirdiler, bırakılmış vakitleri bir erkekliğe ve kadınlığa doğru barındırdıklarının içlerindeki fırtınalı dolanışım Esma adındaki annelerinin soğumuş ölü yatağının önünde toplandıkları halde birbir-

lerine birşey belli etmeden şikayet etmeden sürekli bir kapılmayla izliyorlardı saydam bir zırhla kaplı bedenlerinin içinde, 'önce sana sorayım, güzel bir masalımız var sizlere, söyle kimler olsun istersin masalımızda, düzenli bir aile, ya da sıcak yuvalarında kuşlar mı yoksa perili ağaçlar, insanüstü güçler mi?' 'ay ışığı bulunsun isterim' 'güzeel, başka?' 'ay ışığı bulunsun isterim' 'bunu söylemiştin, peki başka ne istersin?' 'ay ışığından başka bir de ormandaki oduncunun şehrin pazarında odunlarım satamadan dönüşünü anlatırsanız annem yeni ölmüş gibi ağlamak istiyorum' 'peki peki bırakalım şimdi, şimdi de sen anlat bakalım, neler olsun istersin masalımızda, kuşlar prensler sevimli haller?' 'ben isterim ki annem Esmanın ölümünü daha duymamış olayım, böyle üşümiyeyim, ben isterim ki çocuk kalbimi anlayan annem olmayınca ben de olmıyayım. Annesizliği anlatan bir masal anlatın kendimi daha iyi anlamak ve tanımak istiyorum'
'bu kadar büyüdüğünü bilmiyordum, ablanız olarak şu ilk yalnız gecemizde içimden gelerek olmasa da içinizde en büyük olmanın verdiği bir olgunlukla konuşmak istiyorum ve düşünen aklım herşeyi ancak bir masalın bir parça unutturacağını söylüyor' 'öyleyse bize bir masal anlat' 'ne olsun istersin masalımızda' 'isterim ki annemiz olsun severkenki gülerkenki yemek ya-parkenki annemiz daha geçen gün beni dizlerinin araşma aldı aman tanrım o güzel elleriyle bir güzel dövdü'
25

'başka, başka ne olsun masalımızda, sen söyle bakalım!'
'ben de isterim ki tabii en başta elbette elbette annemiz olmalı
sesi ve söylevleri her yemekte
bizi bilmediğimiz bir nedenle bırakıp gitmiş olan
babamızın
anamızın dilinde
yine de babamzdır nerede bulsanız sarılın ellerine diye yankılanışı.
işte bunlar olmalı
yoksa ne kıymeti kalır toplanıp bu kadar kardeş hoşça vakit geçirmenin'
'pekala, sen de sıranı savdın, ama şaşdım kaldım, küçücüktün, hâlâ da öylesin, söyle önce nereden belledin bunca ağır kelimeyi, onları yanyana getirmeyi?' 'ben hiç şaşmıyorum kendime,farkında değilsin, nasıl erken doğuyor, nasıl erken başlıyor ve nasıl erken kapıyor beynimiz'
'pekala pekala şimdi sıra kimde, şimdi de sen söyle bakalım neler olsun masalımızda'

' 'sevgili ablacığım ben bir çocuk gibi konuşmaya çalışacağım'.
'konuş'
'masalımızda acı olmasın dilerim, çocuklar ölmesin öldürülmesin, hep cahillerdir birbirlerini öldürenler denegel-miştir ama..'
'yeter')
-pis turistler diye atıldı o.
-turist mi hani.
26

-Onlar, oradakiler. -Neden pis?
-Bir tas ayranım ekmeğini yolcuyla üleşen konuksever türk köylüsünü dilenci ettiler de onun için.-(Mehmet Çar-çabukla Tekerekte nehir kıyısında 1957 yazında çadır kurduk. Çok yaşlı bir dede geldi. Elinde kaim bir değnek, hafifçe kanburu çıkmış, kalın kemikli, şalvarlı ve yemenili, belinde kuşağı, ceplerinde iri mendiller, tütün tabakası, irice kemik saplı bir bıçak, yakasız koyu mor çizgili mintanı, kat kat adaleyle kalınlaşmış kaim boynu ve iri elleriyle selam verdi bize gençliğimize. Alıştığımız insanlardandı kendi halkımız içinde, gelişini gidişini ve tavırlarını yadırgamadık hiç gereken saygıyı gösterdik ama vakta ki aradan yıllar geçti olanlar oldu bize, şimdi hatırlıyorum işte. Bizi şehirden yaylaya göçenlerden sandı ya da daha bir ihtimalle yol amelesi. Suyu iyice azalmış iri iri çakıllarla dolu nehri yemenilerini eline alıp zorlukla geçti, yarım saat kadar sonra suyun öteki tarafından seslendiğini duyduk, yanma gittim, elinde içi kalaylı dışı bakır rengi bir satır vardı, süt dolu, 'çok yaşlıyım evlat dedi' birkaç kere, 'karşıya kendim geçiremedim, sana zahmet verdim' dedi. Sözleri de alıştığımız halkımızın insanıydı, o yüzden yadırgamadık, yüceltmedik. Satırı boşalttık ve de yerine verecek pek bir şeyimiz olmadığı için boş olarak iade ettik ve özür de diledik, dimdik, vakur, fazla konuşmadan ve fakat herşeyi anlatmış olarak, kendi varlıklarını haber vererek, bütün ihtiyaçlarımız için başvurabileceğimiz ocaklarının tüttüğü yönde yürüdü gitti.
İkramını yanına çağırarak yapmaktan duyduğu üzüntü gökten üzerine serpilen hoş kokulu çiçekler gibi şimdi yıllarca sonra hatırlarken. Ve şimdi düşünelim.
27

Aklımızı başımıza alalım ve düşünelim.) Bütün aptallıklardan arınarak düşünelim. O içeri anadolularda bile bir turist kamerasını rengarenk giysileri içindeki bir köylü kızına çevirince, o kız alnını vakarla kaldırıp hiç aldırmadan yoluna devam edip gitmiyor,
önce elini açıp para için uzatıyor, bütün dolaştığı milletlerde pek antremanlı olan turist anlıyor hemen, bir miktar para veriyor, kabul edilmezse fotoğrafını çekmek istediği objeye verdiği değere göre parayı biraz artırıyor ve ondan sonra küçük kızımız elini beline atıp poz veriyor çeksin için.
Bir kayıp değil mi bu? Pekala.
Dedim ya, aklımızı başımıza alalım ve düşünelim.
(Kampta arkadaşım, bilmiyorum neden, kendine ait olan çadırı da alıp kente döndü bir süre sonra. Yüzüyor, balık avlıyor, kitap okuyor, ve tartışıyorduk oysa. Galiba o gün kötü tartıştık. Tek başıma kalınca günü alıştığımız gibi geçirdim fakat akşama doğru suyu geçip bizim dedeyi buldum. Oraya köylerinden yaylaya gelmişlerdi, siyah gri kıl çadırlarını kurmuşlardı aralıklarla. Sanırım genişçe bir aile bunlar. Yayla arazisi, insanlar ve hayvanlarla tepelenmekten çoktan orada insan olduğunu anlatan darbeleri almıştı. Sağda solda yakmak için toplanmış çalı ve dallar, hayvan dışkıları, çadırların önlerinde ve yanlarında süpürülmüş temiz yerler, hayvanlar bağlamaya yarıyan kazıklar ve onların yöresinde çiğnenmiş, kurumuş bulamacımsı bir toprak, çadır önlerinde ve hemen girişlerde duran leğen ve ıp-rıklar. Dede, oğulları, torunları ve ben ikindiden sonraki vakitlerde beraberdik. Bir radar aynasında bir ışığın belirip bir iz bırakarak akıp kaybolması gibi görünüp kaybolan muhtelif kadınlar. Herhalde kızlar gelinler analar bunlar. Belli ki aile içinde herbirinin ayrı bir adı, ayrı bir kişiliği ve
28

mevkii olan, fakat dışa karşı hepsi aynı hizmet duygusu içinde erimiş kadınlar. Her an bir perde arkasmdalar, her an varlar ve onların tuttukları, heder olmaktan korudukları bir hayatın içinde oturuyoruz. Erkekler yemeğe oturduk. Sohbet sürdü. Bir lise talebesi olmanın üstünlük hissi ile bilgiçlikler tasladım, onlardan nasıl kopup gittiğimizi anladım, dedenin genç torunlarının moderenlik konularındaki o ince alaylarını geçen yıllar durmadan haklı çıkarmıştır. Halkın inanmadıklarına bina edilmiş sistemlerle kaybettik. Ogün daha misafir olmanın dokunulmazlığı duygusu içerisinde müthiş bir hürriyet tatmini yaşıyarak, çadırın yanma, zinciri kazığa bağlanmış iri bir çoban köpeğinin epeyce yakınma serilen yatağa uzandım. Diğer bir köpek serbestçe dolanıyordu. Daha ileride koyun ve keçi sürüsü herbiri kendi halinde düşünüyor gibi başlarını eğmiş duruyorlardı. Üzerinde kalın bir yün yorgan vardı şimdi, o güne kadarsa hamakta ince bir battaniyenin altında yatıyordum. Bu kalın yün yorganın altında ilk anda uyuyamıyacağımı, buram buram terliyeceğimi sandım, hayret, ondan insanı, ihtiyacı olduğu nisbette saran bir serinlik yayılıyordu. Herkes çekildikten sonra epey uzaktaki nehrin sesi duyulmaya başladı. Nehir kıyısındaki daha çok çmar ağaçlarından meydana gelen koru'dan ve onunla aramızda uzanan düzlükten sayısız böceğin birbirine karışan bir tek bilinmez bir yaratığın karışık ses telleriyle cavkırışı gibi sesleri, çadırın üzerine yağıyordu. Arada bütün sesler hemen hemen aynı anda kesiliyor, o zaman köpeğin geniş ve güçlü soluk alışını duyuyordum. Aradabir insana benzer şekilde içini çekiyordu hayvan. Kendine yetmesi, sızlanmaması, ancak herkesi uyudu zannetiği bir zamanda kendi kendine iççekmesi, sıkıntısız yüreğimi acılandırıyordu. Heyhat, yanına gidip ilgilenmeye kalksan parçalar.
Nihayet yöresine bakındıktan, yalnız onun duyduğu bir sese kulaklarını diktikten sonra, boynunu daha da kaldırdı, hatta ön ayakları üzerine yükseldi, durdu bir süre, havlıya-cak gibi oldu, fakat havlamadı, dizlerini kırıp eski halini aldı, boynunu bir iki kez salladı, çenesi toprağa gelecek şekilde başını yere koydu. Gözlerini kapadığını hissettim. Öteki köpek bir iki kez yakınımızdan geçti. Dimdikti, fakat çevresindeki herşeyi içine alan uykunun kılıfları vardı ayaklarında, belirli bir rotayı izliyormuş gibi geldiği ve gideceği yoldan emin. Başını önüne eğip sürünün yattığı tarafa yürüdü. Koyun keçi ve ineklerin yattığı bölgeden kesik ıksırmalar duyuluyordu. Hiç beklemediğim bir anda bir kuzu meledi. Uzaklardan bir uluma işitildi. Bir kaç köpek ona karşılık verdiler. Demin sürünün yanına doğru uzaklaşan köpek bir kaç kere, kaim ve yorgun cevap verdi. Sesi içki ve sigara ile kalınlaşmış ve artık dünyayı umursamaz olmuş kötü işlerde çalışan o yaşlı alkolikler gibi çıktı sanki. Ve uyku bu sesin içinden uğuldaya uğuldaya öteki sesleri, böcekleri ve nehrin hafif çağıldayışını yavaş yavaş bastırarak havayı doldurmaya başladı. Başım serin bir dalgınlığın, umursamazlığın içine kaydı. Keç'ikılı çadırların, yakında bağlı iri ve boynunda kurda karşı sivri çivileri olan demir bir tasma taşıyan köpeğin ve diğer köpeklerin, geviş getiren ve bir alana toplanmış sürünün, koruluğun, nehrin ve düzlüğün ortasında serili bir yatakta saatlerce kımıldamadan uyudum.)
-Kitap okur gibi anlattın. Neredeydi demiştin?
-Tekirde, Elbistan yolu üzerinde.
-Seninle çelişmiyoruz ama söyle bana nedir köylüde bulduğun?
-Turistten açıldı, ordan devam edeyim, bir dostun deyimi 30

ile modern haçlılar olan turiste ve onun yıkımına karşı bizi çökertmeyen yine de köylümüzdür. -Deminki fotoğrafı çekilen köylü kız noldu şimdi? -Direkt temas onları da bozuyor. Büyük bütüa olarak ayakta kalışımızı söylemek istiyorum daha çok. Yukarı seviyedeki çözülme, bozulma, kendisine temelde vasat bulamıyor da o nedenle hızı azalıyor. Köylüdeki ihtiyat aydında da olmalıydı. Şüphesiz hızlı düşünüyor aydın. Ve kolay karar veriyor. Ama süratin içinde teferruatlar yanıltıyor insanı. Sonra uzun bir kataın arkasında öndeki lokomotifin çoktan raydan çıktığı farkedilmiyor. Son anlarda lokomotiften bağ koparılabilirse ne ala. O zaman bile katedilmiş onca yolu nasıl geri dönerler. İyice sağlamlaşmış alışkanlıklar edinmiş olanlar tekerleklerinin tiryakisi oldukları onca yolun tıkırtısından vazgeçip nasıl geri dönecekler. Dönseler bile onun hatırasından nasıl yakalarım kurtarırlar. Dönelim kendimize ve aldığımız yaralara bakalım. Bizi suçlayacaklardır elbet. Çoktan ve neler pahasına dönüş yapmış olsak da

suçlayacaklardır bizi. Ruhumuzun batıdan aldığı lekelerden ancak Allah bizi armdırabilir. -Cumhuriyetçileri hayrete düşürürdü bu söylediklerin, ('niçin okul değil de cami yapıyorsunuz diye bağırdım ona'.'inandığımız şeyi yaparız biz diye bağırdı bana'.
'neye inanıyorsunuz siz diye bağırdım ona? 'önce camiye inanıyoruz yapıyoruz hamdolsun' 'okula inanmıyor musunuz"dinimizi inancımızı büyüklerimizi gerçek kahramanları öğreten okullara inanıyoruz ve yapıyoruz onları da yani imam hatip lisesi değil henüz istediğimiz gibi ama biz halk olarak aramızda para toplayarak heyetler kurarak ve devletimizin arzusu olarak kurduğumuz okullarda
31

yetişen çocuklar varya çok daha bilgili ve daha kişilikli daha saygılı tarihimizde hakkı olanlara yıkanlara değil yapanlara karşıdırlar müstemleke tipi kalkınmaya karşıdırlar bu tip kalkınmadan milleti kurtarmak isteyenleri asanlara ve karşıdırlar
batının planlarını kendi düşünceleri sanan
zavallılara'
'yeter sayma artık diye bağırdım ona'
'durmak yok başladım bir kere diye bağırdı bana'
'dur yoksa durdurmasını bilirim ben diye bağırdım ona'
'geçti artık diye bağırdı bana
beni boğdurup çeşitli kışkırtmalarla
başkalarının planlarını kendi düşüncelerin sanarak beni boğsan boğdursanda geçti artık artık çocuklarım da komşularım da akrabalarım da ulusum da biliyor benim söylediklerimi
yıkıl şimdi'
' seni duymamak için kulaklarımı tıkadım'
'senin beyninin içinde kelimelerimiz dehşetle bakıyorum sana geçenlerde oğlum bana
baba
öğretmenim bizlerin maymundan türediğini söyledi dediği zaman baktığım gibi
yıkıl şimdi')
Yavaş yavaş ana ve çocuğa doğru gelmeye başladılar. Ağaçların aralarına dağılmış ufak tefek eşyaları toplamaya başladılar, kiralanan arabaya taşıdılar. Ana çocuğu kucağına aldı, salıncak çözüldü. Bir kır gezisi böyle sona erdi.
ULM 1967.yammda elma ağaçlarının önünde çayırda bayıra-32

sağı koşarken sarı yeşil mavi renklerle döndürüyor şemsiyeyi. questa di marinella e la storia vera şarkısıyla. Sandra bu. Bu kadar iri olabilir bir insanın gözleri. Ve sonra kaim dudaklarının ucundaki hüzünlü çizgi. Büyük bir karnaval tepeledi bizi. Bütün bir alman ulusu bira taşıyan devasa bir arabanın kadanaları gibi şişmiş gerilmiş patlamak üzere. Münih istasyonunda bekleme salonunda yerlere uzanmış biraz uyumaya çalışan kızlı erkekli kalabalığın üzerine ..emeye başlıyor iki kişi.
Uyanınca ne olduğunu anlayınca büyük bir öfke ve tiksintiyle fırlayan biri en azından birisini öldürecek sanıyorsunuz. Hayır, ötekilerin taşkınlıklarından ve cesaretlerinden siniyor ve pislenen gömleğini çıkarıyor. Kız arkadaşı hiç bir şeyle ilgilenmemeye gayret ediyor.
Ötekilerde hala bir toparlanma yok, hemen herkes uyandığı ve kendilerine baktıkları halde. Sandra iri gözlerini bana açtı.
Heykeller yüzükoyun yatıyorlardı. Birçoğu kırılmıştı. Jezus Christus orayı da bırakıp gitmişti. Koltuklar bir tarafa yığılmış, ortada büyük boş bir alan açılmıştı ve aslında hiç-birşey tahrip edilmiş değildi, ama bir çok el, mevcut şeyi en az bir kez tutup bırakmış, iyice görmek için sağa sola çekmiş, öyleya her gözün başka bir bakışı var, yana eğmiş, yukarı kaldırmış ve onları ilgisi dağıldığı anda da bulunduğu yere bırakıp gitmişti. Böylece bir metre kadar boyunda bir mum heykel taş zemine düşmüş, bir levha yana kaymış, iri bir haç, vitrayın üzerine devrilmiş, kitaplar yapraklarına ayrılmış ve şamdanlar dokunulmaktan eğrilmişti. Bu dağınıklık kiliseye bir türlü kafi gelmiyordu, böylece daha gelenler oluyor biralar bitiriliyor yenileri açılıyor, garson

kızlar onbeş kadar kulplu bira bardağım ustaca iki elleriyle taşıyabiliyorlar ve dağıtıyorlar ve yeniden durmadan gelenler
33

oluyor, ayaklarından ve boyunlarından ikiye üçe bölünmüş mum heykelleri, başı boş kalmış çıngırakları, deve kuşu biçimindeki resimli mumdan yapılma şeyleri, giysiden çok eteklere, atkılara, pelerinlere bohçalara benzeyen ağır ipekli kumaşları bir kere daha ellerine alıyorlar, tartıyor, inceliyor, işlerine gelip gelmeyeceğine bakıyor, evirip çevirip hiç olmadık yerler bırakıyor ve akıl almaz bir karışık görünümün meydana gelmesine sebeb oluyorlardı. Biri çıksa ve ne oluyorsunuz diye sorsa, herkesin birden ellerini boşaltıp birbirlerini tepeleyerek yüksek tepelere koşması ve rahmete daha yakın olması için ellerini yukarılara kaldırması gerekecek. Fakat mevcut kargaşalığın ve günübirlik hayatın hemen ötesindeki ses, sükunetini devam ettiriyor. Böylece bütün hayatı boyunca elli altmış nüfuslu bir mezradan, otlattığı hayvanlardan başka hiçbir hayat tanımamış olan Şehmuz Kahraman o kalın dudaklarla karşılaşınca bütün varlığı derin tehlikeler geçirdi. Evet ölebilirdi bir anda. Yıllarca ağlayabilirdi. Nitekim boynundan yukarı öyle bir kan yürüdü ki, ölünceye kadar orada kaldı, pompalandığı yuvasına, kalbe dönmedi. Şimdi kanlı bakışlarıyla geniş mekanın kalın taş duvarlarım tarıyor, milyonluk kentin uğultusundan sonra bu sonuna kadar susmuş büyük boşluğun ürkütücü apıştırması içinde kımıldamadan duruyordu. Yavaş yavaş kımıldaymcaya kadar çok uzun zaman geçmedi. Öğretilmediği halde, görmediği halde hemen anlamıştı, içerilere doğru hemen bir iki adım attı, önüne ilk gelen şeyi eline aldı, ne olduğunu anlamaya çalıştı, tabii anlıyama-dı, bir an bunu cebine koymak ve saklamak arzusunu duydu, bir süre atmadı, fakat elindekinden çok daha alımlı inandırıcı şeylere doğru yürüdü, her önüne gelen bir öncekinin cazibesini kaybettiriyordu ve yürüyordu, derken saatler sonra hiçbirşey almadan bomboş çıktı. Fakat güneşin ışığıyla karşılaşır karşılaşmaz hiç bir eğitim görmemiş bey-

ninin kalın kıvrımlarına rağmen, bu bir iki saat içerisinde ebediyen kendisinde kalacak, kendisini sürükleyecek, alacağı bütün kararlara damgasını vuracak, atacağı her adımda hakkı bulunacak bir hatıra edindiğini anladı. Bu idrak yirmi yaşların enerjik kanıyla bütün vücudu dolandı, en karanlık hücreler bile durumdan haberdar edildi. Belki bir talih saymalı bunu Şehmuz için, olanları anlatacak kelimeleri yoktu. Bu yüzden yıllar ilerdikçe onun anlayamadıkları davranışlarını bilinen bir sebebe dayandıramadı hiç kimse.
Artık bir zamanlar yazdığı mektupları unuttu. Uzun zaman sustu. Küçük fakir bir ailenin basma oğulları Şehmuzdan ötürü ne olduğunu anlıyamadıkları bir felaket gelmişti. Sevdalanmasını anlıyabilirlerdi yavrularının, delirmesini, çalgın veya meczub olmasını, başını alıp gitmesini, hatta büyük kentlere gitmesini, ama anlıyamıyorlardı şimdi.
Ağır dam toprağının altında şu kadar yıldan sonra bel vere vere eğilmiş direklerden biri çatırdamaya başlayınca, onun altına bir direk vermesi gerekti babasının. Damı aktarmak işini ancak ilkbaharda yapabilirim diye düşünüyordu oğlan olsa bu işi bir günde bir çırpıda yapabilirdik diye de düşünüyordu oğlunun eski hallerini aklına getiriyordu acaba diyordu bir hata mı ettik bilmedik bir hata mı ettik acaba diyordu devir değişti biz eskilerde mi kaldık bre nice olduk bre oğlandan niye haber gelmez öldü mü? 'Çirkinin kızını kaçırmış cinonun oğlu' diye yazmıştı bir mektubunda 'Bana bildirin nasıl ettiler Kan var mı çok köy kahvesinde yan oturup ters bakanlar

34

35

masadan masaya uğrun laf atanlar taşlı tarlalarda dar yollarda pusu kurup helecanla can başla gövdelerinden hırs çıkaranlar karşılığında son kez seyiren cesetleri yaralardan sızıp ağır ağır toprağa yayılan kanı ve köyde vurma vurulma

uğultusunu şehvetle içlerine çekenler ev basıp adam kaldıranlar adı zinalıya çıkarılanların burunlarını kesenler evde kurşunlanıp tarlada kurşunlattıranlar Bildirin bana nasıl ettiler' demiş
haber vermişti 'Canım sağ selamettir Ey babam
Ben de senin can sağlığınızı isterim' Konu komşudan akranlarına da gelirdi haberi Derdi ki
'Yüksek bir türk gencine takdimdir Çelik bilekli Kara kaşlı kara gözlü Nazik elli dayımın oğlu daha nasılsın Aylar oldu haber alamadım Güz geçti son mektubun üzerinden Kar kalktı ot göverdi Gökten yağmur gelme vakti sürüler yeryüzüne vurdu gün erkenden 36

ahırların ağır sıcağını ûleşerek yamaçlarda
akıyorlar dalgın ve başları önde
kayıyorlar gölgesi gibi bulutların
Ben sizi unutamıyorum
Sizin beni unutmanıza hayret kalıyorum'
demiş
rica etmişti
'Ey dayımın oğlu Veysel
nasır tutmadıysa yüreğin
Bikoşu bizim eve sal Selimi
Benim yerime elini öpsün anamın
Çünkü vallahi
Ve billahi gurbet çok zordur'
ve sonra
'Babam. Ulvi yürekli acıması bol atam
Nasırlı ellerini iyi bilirim sarılıp öperim
Bağırıp dehleyip söğûp sövmene hasretim
Yamalı şalvarına yıkık damına kurban olduğum
Oçyüz lira borcum vardır
Acele dokuzyüz kayme yollayasm'
oğul aslan oğul
ananın ciğer paresi
benim yüreğimin başı
gurbet harmanlayan oğul
tez gel hasretinle yanarız
ve bre gavat
sana ne çirkinin kızını kaldıran cinonun oğlundan
nasıl ettilerse ettiler

Ve sana salınacak para asla yoktur Dokuzyüz kayme babanın bir yıllık kazancı Ve davar bitti
Ve öldü son inek. Sankim eve inme indi Bulabilirsek ananın aşa kattığı iç yağı Mandayı çoktan sattırdı aç kursak Sağlıktayız şükür olsun Tek kaygımız sensin. Tanrımıza hamdolsun Milletimiz varolsun 'Babam benim Üçyüz borcum bakidir neylersen eyle yolla Orada ne gibi havadis vardır Ne değişiklikler olduğunu. Kim Askerliğe geldiğini Ve havalar Nasıl olduğunu. Kim nişanlandı Kim kaldı bana yaz ve bildir Seni taciz ettim'
oğul hiçbir havadis yok senin için daha gittiğin gibi durmakta bura ekildi sebzeler göverdi ekinler
hergün onun bunun çamuru içinde baban yaşlı ve güçsüz gövdesiyle oğulsuz ev ve koca anan için sürgü çekmeye gitmektedir gün ışırken tarlalarına komşuların hamdolsun hizmetteyim 38

alnımda secde kuşağı Çok zahmet çekmedeyim lakin Ve hiç dinlemiyor artık beni mandalar Ve hiç durmuyorlar oo'va dediğim halde ve mirza oğlu ile devaz oğlu dövüştüler zeynele çifte sıktılar kimseye değdiremediler ve kimse zarar olmadılar bana şu kadar havadis geldiler sana yazdım hepsi doğrudur. 'Değerli çok kıymetli çok muhterem babam Yüzbin defa öperim ellerinden Anneme çok selam ederim Yumuşak ve nazik ve yavaş yavaş öperim Her iki mübarek ellerinden'

demiştik karşılıklı. Ve sonra gizli bir yemişi aralar gibi kalbinden, yekten bizim görmiyeceğimiz şekilde, dolaylı dolaylı dolaylı bir şekilde, sahibine ulaşacak şekilde üç beş satırla,
/ hasret kaldığım
hasretinden toprak olduğum
çok kıymetli eşim
zeynep hanım seni sever selam ederim
her iki kara kaş gözlerden
seve seve
bir deste gül gibi
altından kıymetli baldan tatlı yüzden
yumuşak ve hiç incitmeden öperim /
39

demişti, karısı için.
Karşı tepede aralıklarla serpili ağaçların akşam göğüne siluetleri vuruyor. Uzun süreden beri bakıyorum, hiçbir şc\ değişmiyor. Kapı vuruluyor. -[Bir şey var. Yaşlı bir adam dünyadan elini eteğini çekmiş, sonra 'ölüyorum artık iyke galiba yavaş yavaş' dediği bir saatte birden bire bir çocuk hastalığına yakalanmış. Bir çocuk gibi yatırdılar onu, siyah sert sakallarının arasındaki kızamık çiçekleriyle. Oyalanması için eline günlük gazeteleri verdiler, itti, kitaplar verdiler, yüzünü duvara döndü, sonunda küçük çocuğun elindeki oyuncaklara gözünü dikti, çocuk anladı, bu yeni umulmadık dost karşısında küçücük bedenindeki sevgiler herkesi şaşırtan bir ilgi ve telaşa dönüştü. Plastik oyuncaklarını yaşlı adamın göğsünün üzerine koyduğu gibi kendisi de o göğsün üzerine tırmanıp zıpladı. Zor aldılar. Yaşlı adamın gözlerine tatlı bir ışıltı yerleşti artık. Elindeki bastonunu başının üzerinde muntazam dairelerle çevirip yoldan gelip geçenlere 'insanlar, yorgun insanlar, büyüme-yin büyümeyin' demeye başladı. Öldüğü zaman küçük bir tabuta sığdı] -Kapı tekrar vuruluyor, başımı çeviriyorum, ne bir gelen var, ne bir ses veren. Yamaçlara dönüyorum yeniden, ağaçların desenleri duruyor, ama demek oyalanmışım bir zaman, zira ağaçlarla göğün kontrastı kaybolmuş. Gök ve toprak bir birlerin-deki zıtlığı yenerek kaynaşıyorlar, ürettikleri karanlık ikisini de görünmezlige götürerek değişmez tabiatını ortaya seriyor. Biraz sonra yine dışarıya baktığım zaman, camlarda, içinde oturduğum odanın aksinden ve kendimden başka hiç bir şey göremiyeceğim. Umutsuzluğun kapımıza gelmesi için az mı bekledik. Umutsuzluk mu, yoksa ince derin bir şikayet mi? Yoksa

Faaliyet içinde geçen gece ve gündüzlerimizin bizi bıraktığı anlarda kalbimizi eline geçiren ve henüz mahiyetini anlamadığımız melal mi? Bir iki adım daha atmamak için nasıl da direniyoruz. Dayandığımız şeylerin hangisi buna değerdi? Küçücük oluşlarda, hemen yakınımızdaki selametlere koşacağımıza amansız gururumuza boyun eğip hazımsızlıklar içinde birdolu ufak sıkıntının altında ufalandık durduk.- ve umutsuzluğun kapımızdan ayrılmaması için az mı çabaladık. İnsan, gittikçe daralan dünyasında neden mutsuz. Herkes artık gereğinden fazla büyüyor da onun için mi? On yedi yaşlarındaki delikanlıların bile iki kat yaşlıların ki kadar yürekleri dolu.
Minicik yavruların 'anneciğim trafik çekilmez oldu' dediğini duyduk. O hiç bir zorluk yıpratmaz gibi görünen taze gövdelerinin içinde, ruhalarımn dev bir saat rakkası gibi ız-dırapla sallandığını görüyor analar. İnandığımız düzen düşüncesi bugün sahip olmadığı bütün o imkanları gün gelecek elinin altına çağıracaktır' diyen kalbler: bir gün sana karşı yola çıkacağım.
-salıdır, acımasız yıkıcı arkadaşlar, bugün o tatlı günün yıldönümüdür.
'ne tatlısı hangi yıldönümü el yazması eski yazı kitaplarım nerde baba yadigarı zihnim bileğim aaaaaaaa dalmışım biraz'
-hayduuud, al sözünü geri, yoksa seni vuracağım, o tatlı günden habersiz ol, yakıp yıkma bizler gibi, biraz dal missin ha, bak,
oraya bak o önünde ve arkanda duranlara

boğarlar seni bunlar ilerici
'fakat ben kötü bir şey demedim, tatlı gününüze dil uzatmış değilim, dalmışım biraz, şimdi uyandım, bir tarih yanlışınız var düzelteyim dedim'
-neeeeeee
bir tarih yanlışı ha. pekala bilinçli bu köpek, bak o önünde ve yanında duranlara, boğacaklar seni. (fakat ben bir gün sana doğru yola çıkacağım bunu kimse engelleyemez benden)
'fakat bir yanlışlık var diyorum, durun düşüneyim size sıhhatli ispatlar getireyim, büyütmeyin basit birşey durun düzelteyim.'
-duur
'durun bir dakka bir dakka düzeltiyorum işte değil öyle bundan şu kadar şu kadar yıl önce
bir pazar günü köhne bir tekneyle felan filan'
-Durdurun onuuuu
öyle bağırıyor ki gırtlağı patlıyor kanlı pembe nefes borusu dökülüyor. Yerine kendisinin aynısı bir başkası geçiyor aynı çirkinlik devam ediyor..
(fakat ben artık sana doğru yola çıktım.)
'ama ben sadece küçücük bir düzeltme yapmak istiyordum, alınıp gırtlağını dökecek ne var ki bundan'
-anlıyoruz senin ne demek istediğini çekil menfaatlarımız-dan bak ben ve o yanında yörende duranlar anlıyorlar senin ne demek istediğini. Ve sizler şimdi onu alıyor ve getiriyorsunuz buraya ayaklarımın dibine.
onu getiriyorlar, kollarını omuz başlarından kütür kütür kırıyorlar.
'küçücük bir tarih yanlışınızı düzelteyim dedim böyle yap-

tınız
anlaşılan
bu küçücük yanlışın arkasında
başka yanlışlar var'
Ve kalkıyor ayağa
ANKARA 1976. onbir ocak. Üstad Necip Fazılı karşıladık. Yirmi otuzda trenle geldi. Reşat, Akif, Hasan, Bahri, Rasim ve ben. Üstad son kez çıkışı yirmibir ocağa ertelenen Büyük Doğunun çıkmamasına kesin karar verdiğini söyledi. Ve nedenlerini anlattı. Buna rağmen yine de çıkması için bir çok sebeb sıraladı. Bunun için mevcut imkanlarından da söz etti. "İstişare edelim" dedi bize. Büyük adamın bu sözü söylediği topluluk içinde olmakla içime ani bir olgunlaşma hücum etti. Nice denizlerde sokaklarda kaldıktan sonra şu Ankarada yakam avuçları içinde toparlanıp içine alındığım iklimde, içimin bu ani hamlelenmesi ile fiziğim de harekete geçecek, ve oturduğum koltuktan taşacağım, sigara ağzımın kıvrımlarında kaybolacak, gövdeme yer bulunamıya-cak sandım rezil oldum.
Neyseki kendimi toparladım Üstadı dinledim: Büyük Doğu hareketinin oluşturduğu zümreyi "çeşmeden en başta akan suyun bulanık kısmı"na benzetti, "düşük" deyimini de kullandı. "Esas meyvesi ilerde gelecek" dedi. Bu "bulanık suyun içinden sizleri ayırıyorum" dedi. "Tek tek birer şahsiyet istidadı gösteriyorsunuz. Deminki sözlerim toplum içindir. Cemiyet mücerrettir" dedi.
aradan saatler geçiyor, çeşitli konulardan yeni fırlayışlardan yeni varışlardan geçiyor.
Necip Fazılı onbeş-yirmi dakika dinleyen biri kendi dünyasının ne kadar küçük, değersiz olduğunu derin derin anlar. Sohbetlerin, büyüklerin dizlerinin dibine oturmanın neler ifade ettiğini anlıyorum. Tasavvuftaki sohbet medeniyetini anlıyorum.
Üstad bütün o alabildiğine geniş ufuklarına, o derin idrakine, buluşlarına, dile hakimiyetine, o nefis istanbul şivesine, ve dinleyen herkesin onun, verdiği eserlerden de büyük olduğunu tasdik etmesine ve temel konularda bütün hassasiyetine rağmen, bazı pratik konularda bir çocuk kadar saf. -Kendi de farkında bunun: "Beni herkes kandırabilir" diyor. Mesela para konusunda,dünya menfaatleri konusunda. Teorik zekasının büyüklüğü görüyorum ki onda pratik ve özellikle aldatıcı, kandırıcı, kurnazlık edici zekaya yer bırakmamış, bu yaşma rağmen kalbi çocuk kalbleri gibi temiz ve berrak. Onda hesabîlik yoktur. Onun bize menfi ya da müsbet görünen her hareketinde, ve eyleminde, sadece tarihi

büyük misyonunu yerine getirdiğine inanırım. Televizyonda uzay filmi gösterilirken onunla ilgili olarak "bunlar insan fantazisi ile alay etmektir" şeklinde konuşurken, üç yaşındaki torunu elini ekrana uzatarak, "bunlar benim oyuncaklarım" demiş. "Tam isabet, tam teşhis" diyor Üstad, "meçhulü arayan zeka budur işte" diyor.
Torununa hayran.
insan ister ki odalar dolusu parası olsun ve" bu eli sonuna kadar açık insana versin ve sonra da para nasıl harcanırmış seyre dalsın.
Necip Fazıl batılılardan wagnere benziyor, o da çelik gibi sinirleri olan bir hoş dehadır.
Üstada "basın şeref kartı" verildi. Toplantı bir hayli çekişmeli geçmiş. Şeref katının basit bir maddesi var "Basında elli yılını doldurmuş olanlara verilir" gibi. Ama yıllardır elli yılı dolmuş olan üstada bu kartçığı layık görmezlermiş.

Gafil sefilcikler.
Üstad unutulmaz bir jestle bu yıldızlı kartı çıkardı gösterdi. Bir deyim kullandı ki yazmam.
Uzun masanın baş tarafında oturmayı ve bizlerin onun et-refmda çevrelenmemizi tercih ediyor. Bir Genel idare Kurulu havası içinde, başkan o.
Konuşurken, jesti ses tonu mimiği heyecanı ile hayret zinde. Ancak ayağa kalkıp yürümeye başlayınca biraz yaşlanıyor. -Çok dikkatli yürüyor. Yoldayız arabaya doğru giderken, lambaların aydınlığında, gölge mi başka bir şey mi olduğu belli olmayan su birikintisine basıverdi. Yanındaydım üzüldüm.
Merdiven inerken adımını birden peydahlanan bir boşluğa attığını görüyorum. Ama bir melek bu adımı onun dengesini bozmadan düzeltiyor ve basamağa koyuyor.
MARAŞ 1960. o çıplak dağda nasılsa kalmıştı koca ağaç. peşipeşine gelen kışları tekbaşma geçirir ilkbaharlarda yalnızdır
binbir kol yollamıştır toprağa kalbini okutmayan yüz gibidir.
Yapraklarını büyütür, yazları günden güne devrederek artan güneşlerin altında bekler. Ve sonbaharda yapraklarım dökmeye başladığında, hastalığında ve yalnız yatağında kendine ilaç olmaya çabalayan bir ihtiyar gibi iradeli ve yalnızlığın sarhoşluk veren dertleriyle müteselliidir. Her doğan çocukla birlikte vardı bu koca ardıç. Eskilerden bir iki kişi "bizim gençliğimizde gövdesi belki bir iki parmak daha inceydi" demişlerdi, ve kimsenin aklında kalmamıştı bu söz.
Bütün civar köylerin hayatında bir yeri vardı bu ağacın. Bu-

lunduğu yöreye onun adını vermişti dedelerinin dedeleri. O civarda ava ve yaylaya giden kentliler de yıllardır biliyorlardı o bölgeyi. Güzlekte, Durnalıda yaylaya gidenlerin çocukları, hasat için ilk defa bağlara girdikleri yedi sekiz yaşlarında, ilk defa onun adını duydukları zaman, kendilerine gösterilmese de neresi olduğunu anlıyorlardı. "Yalnız ardıç" koskoca bir dağın çıplak ve albildiğine geniş bir yamacının ve çıplak yamacın ortasında duran koca bir ardıç ağacının adıydı.
O yörenin köylüleri çok konuşmazlar.
Filozofça söz vururlar kadınlarına
Sıcacık getirilmemişse sofraya çorbaları.
Mutlaka Yalnız Ardıç vardır önlerinde
Nereye olursa olsun yolları
Dağın tabii eğimine göre ağcın bir kaç yüz metre altından geçmesi gereken yol, zamanı gelince ona doğru kıvrılır, onun etrafında genişler, yakın toprağı bir köy meydanı gibi çiğnenmiştir.
Dağın tabii eğimi, yola izin veren kıvrımı içinde, ağacın birkaç yüz metre altından geçen ikinci biryol daha vardır. Yazın sıcağının bunaltmadığı, ve yorgun düşülmemiş ya da acele olan yolculuklarda kullanılır. Ama yine de ona uğranmış gibidir.
Bir türbenin açığından geçiliyor gibidir.
Orada mesafeyi idrak ederler. Köye Yalnız Ardıç kadar kalmıştır.

Köylerinden Yalnız Ardıç kadar uzaklaşmışlardır.
Köylülerin bizim söylediğimiz gibi Yalnız Ardıç demediklerini belirtelim şimdi. Yalnız kelimesindeki 'n' düşmüş, V uzamıştır. Ve bu iki kelime uzayan bu Y nın yardımı ile birleşmiştir, isim 'yalîzardıç' ya da ' yahızardıç' şeklini almış-

tır. Böylece o kavuşturucu eylemine ilkin kendi adından başlamış gibidir. Bu yüzden Yalnız Ardıç üzerine söyleyeceğimiz bir iki cümle daha varsa,'onlarda ismini bu şekilde kullanalım.
Çıplak dağın ancak çok uzaklardan insan bakışma sığan genişliği içinde Yalnzardıçın karaltısı seçilir. Bu bile yeterlidir başlamak için. Onu ilk defa gören, ona yaklaşan biri de düşünmeye başlar. O güne kadar alışkın olmadığı ve kendindeki mevcudiyetini ömür boyu düşünemiyeceği bir işleyişle düşünmeye başlar. Zira bu tarzın içinde büyük oranda varlık sebebimizle rabıtalı o sıhhatli duygulardan bir kaçı çalışır. İnsan işin mahiyetini kavrıyamaz, kendindeki bu sihirli değişikliğin harmanına girmekte adeta acele de eder. Bir ilkbahar ferahlatması ile karşı karşıya olduğunu zanneder. Kendini dağın ve ağacın içine doğru bırakır. Ve o zaman başlar: Bazılarında hafif bir telaş, bazılarında hafif bir korku meydana gelir. Ama genellikle bir teslimiyet de başlamıştır. Duyguların fevkalade tonlarının iştirak ettiği bu değişiklik ani bir şakmlıkla başlar. Buna derhal bir hayranlık çalkantısı katılır. Bu çalkantının içine sevgi bir nehir gibi akmaya başlar. Bunlara derin ve dayanıklı bir yatak gereklidir, bağlanma ve sadakat duygusu dövüldükçe kavileşen çelik gibi yatağını derinleştirmeye o zaman başlar. Ve bunların da üzerine, analaron ancak yavrularına duyduğu cinsten bir merhamet duygusu boşanır. Yahızar-dıçla karşılaşan insanlarda, hangi sınıftan olurlarsa olsunlar bu oluşlar sırasiyle gerçekleşir. Bundan sonrası nasiplere göredir.
/ yüzbindiler
bölük bölük geldiler
sıralandılar
büyük ova saatlerce onların akışlarını izledi
47

muntazam ve sessizdiler, kartallar o yörede dönmeye başladı gelen yerini aldı gelen yerini aldı gelen yerini aldı başları dikti
baldırları zinde göğüsleri istekliydiler yüzbin demek heybetli bir yavru ordu demek imparatorlukta
kaslar tam bir hizada
palalar tam bir hizada
bükülmez bilekler kaim pazulu kollar söğüt dalları gibi sarkmıştır
her can öteki yüzbin canın aynı anda aynı amaç yoluna orda oluşunun hikmetine dokunup dururken ve kendini oradakilerin mevcudundan ibaret tek bir beden gibi idrak etmeye başlarken beyaz küheylanmm üzerinde Kanuni Sultan Süleyman Han gelmeye başlayınca
devasa bir el büyük orduyu havaya kaldırır
yürekler ve gözpmarları kabarır.
zaman ilerleyince ve Sultan
aynı suda arman ruhların karşısına ilerledikçe
kalbler hızlanır
tek bir beden gibi olan mevcut bir tek 'göz'den ibaret olur Fetih böyle başlar.
İlahi lutfa mazhar oluşta, vasıtaların önemini anlıyor muyuz
Sultanların, fetihleri, Şeyh ül İslamların önünde damarla-48

rın ve kalblerin genişlemesi, ışıksız zindanlarda insanlara kapıların açılmasıdır. Mühim, fakat henüz bir ilk başlangıçtır. Kapitalist, sosyalist, emperyalist, bütün maddeperest şefleri son merhale kabul edenlerin bütün kapıları kapanmıştır. /
Yalıızardıç önünde, havadaki bütün değişmelere rağmen, ebed bir iklim hüküm sürmektedir. O bir tek ağaca dair düşünürken insan başları, ona bakarken, gölgesinde otururken, güneşli günlerde önlerine kattıkları hayvanların arkasında ona doğru yürürken, uzağında ve yakınında düşünürken, içinde fizik ötesi ışıltılar olan davetler edinirler. Ağacı anlamaya çalışırlar. Yorumlarlar.

Onunla başbaşa kalınca içten içe çekiştiler. Ona isyanlarım anlattılar, çektikleri acıları unutmaktan korkanlar, acılarının isimlerini simgelerini ona işlediler. Kazınmış taze isimleri, bu onulmaz görünüşlü derin yaraları iyileştirerek, hafif bir kıvrımla içine alarak koruyuşu karşısında kendilerinden geçtiler, kendilerini hatıralarından başlayarak bir araya getiren gayreti karşısında gizli gizli yaptıklarından utandılar, ve ona daha çok açıldılar.
O genç aşık anlayışla karşılandığı bir çevrede ağlıyabilmek için köyünden çıktı, kilometrelerce yürüyerek ona gitti. Onu uzaktan görünce koşmaya başladı Yanma varınca boylu boyunca dallarının altına yattı Artık vicdanların mektebi gibidir Orda avcılar da konaklar. Çobanlar için bir merhale Tepeye tırmanırken bile bir iniş yeri. Yalıızardıç büyüktür.
49

50

Gölgesine varan insan az sonra onun öteki ağaçlardan farkını anlar.
Az sonra gözün alabildiğine ovaya akan tepelerin, kıvrımların, derelerin ve ovada gümüşî bir parıltıyla yatan nehrin, parlak ufkun ve sessizliğin sebeblerini düşünmeye başlar, Gide gide insanın ufku yüce peygambere götüren bir tabiattır o.
Bir var yine var
Ali Sinan bir de Hasan
Güneş doğar olmadan
Yola koyuldular.
Anaları hamarat kadınlar
Hepsi aynı obayı yuyan
Akşamdan köfteler hazırladılar
Peynirli börek ve bir damacana ayran.
Öğünler uzak bir köye
Tevatür üzre
Gidiyordu bütün insanlar.
Söylendiğine göre
Uzun bembeyaz sakalları
Yerlere sarkan bir adam
Güzel sözler dağıtıyordu gelenlere.
Ali Sinan bir de Hasan
Üstlerinde o günün şalvarları bol yelekleri
Zengin giyinişleri
Ayaklarında meşin yemenilerle
Geçip azveren taşlı tarlalardan

Vardılar
Tandırlık tabir olunur yere.
Kayalar bütün dere boyunca
Eğimler kıvrımlar şekiller çukurluklar
Yapıyordu mermer kayganlığında.
Orada sular berrak tatlı
Daima içilebilir
Ve küçük oynak balıklarla dolu.
Bizimkiler mola verdiler
Güneş tandır vadisinde
Dilini bastırmış ısıtıyordu taşlan.
Ali en güçlüleri
Sinan en akıllıları
Hasan en zeki içlerinde.
Üç ülke gibiydi bu üç arkadaş
Herbiri ayrı bir tabiattan
Arkalarında oymakları.
Tandırlık tatlı eğimli duvarları
Bir masal diyarı gibiydi
Kır hayvanlarını andırır büklümleri.

Bir yerde kahraman
Bir cengaver gibiydi kaya toparlanışları
Uzantılar.
Bir elinde ileriye uzanan bir sopa
Ötekinde bir paçavra
Heybetle ama cansız mazlum bakışan figürler.
Daha ilerde sürüsünü otlatan
Kırkbeş yaşında bir çoban
51

Sulara eğilmiş duruyordu taştan. Ve daha yüzlerce şekil Kimi insanı kimi hayvanı andıran. Ali bir sıçrayışta Kalın bileklerini doladı Suya kırık taşa eriştirdi onları. Gelişigüzel parçalamanın zevkiyle Eğlendiler bir süre.
'Kadınların Yurdu' derler yüksek yaylalığa Tırmanmaya başlamadan iri kayalar yuvarladılar dik yamaçlardan. Tandırlığm içini dolanıp Yankılarla dalgalanıp yükselen Türküler söylediler
Avazları çalkalanıp vadide kendilerine dönerken Çıkıyor gibiydi sanki sesleri Kaya döşeli ağızlarından devlerin. Yolu yüksek yaylalığa vurdular Akşamın serinliği ve gecenin çekip çöküp Susturmasıyla susarak Nefeslerini sıkıştırdılar. Herbir ağaç akla zor gelen bir gölge Herbir pınar Adımların altına koşan bir çevrek. Böcekler ormanı biner yürür sürükler götürür Uğultudan durulmaz haykırışlara dayanılmaz. Ve aradabir herşey susunca Ayaklar büsbütün dermansızlaşır. 52

Vaktaki yolu da kaybettiler
Varırız umudundan olup
Mola verdiler:
molada alinin rüyası
büyük bir ekmek görüyorum
görüyorum ha görüyorum
anne anne anne anne
büyük bir ekmek daha görüyorum
görüyorum da görüyorum
anne ha anne anne anne
pazularımı avuçlarıma aldım oturdum
rüzgar etimi soyuyordu
kemiklerim kaçıyordu elimden
anne anne ha anne anne
molada hasanın rüyası
karanlık bir eşikmiş başım
gelen esinti giden esintiyle
hoş kokular çıplak gövdeler fısıltılar uğrayanım
devasa bir duygu göründü
beni buldu yendi
hummalandı alnım
çık dışarı kan uğrağı gözlerim
çık dışarı çık çık boyun kemiklerim
(ve gözbebeklerim şeffaf eşiklerine çevrili)
fırtına kuşları gibi savruldu
kolay kelimeler ne kolay ana oluşlar
yağmalar
giyinmesi kolay

derken azarlandım korktum uyandım
molada sinanın rüyası bir seda var bir ses bir sessiz ses cimri güç diyor bana yumulu yürek ve uyanamıyorum bir türlü uyanamıyorum ikram et demiyorsun dilin lağvolmuş ikram olunsa sana menzil dayanmaz sendeyim ben gözlerini çevir bak geçeceğim her menzil ben ve ben varacağın son durak ananın memesinde kaldın polat gittin Allah sakladı açıl uykudan korkuyla otur heybetle oku Mola biter o sabah rüzgar doğarken Ağaçlar erler kalkarken Her yan melek dokuyuşuna kanarken Ve ruhlar kalkarken (Dondurucu bir ayaz Her yanı kesici bir bıçak gibi Yabanî ve

tutup bir kaça bölerken Dolanırken sıyırırken hayvanları Akarken çiğ taneleri
tutulmaz gerginliklerde Evet O durdurur ancak O'nunla dayanılır ancak Ve O 54

Ancak O'nunla
Öteye kapımız açılır vanlamaz anlara varılır.)
Hasan kalbinde ağır rikkatle kalktı
Ali ağır rikkatle
Sinan rikkatle kalktı.
Akmak
Merhamet duymak gözü yaş durmak
Sinan bir kahramandır elinde
Ali bir kahramandır dilinde
Hasan bir kahramandır fikrinde
Uyku rüyalar ve sabah
Beyaz ipliğin siyahından farkedilmediği vakitte
Allahm adıyla çağırdı Sinan
Şimdi Hasan en önde
Arkasında iki sapsarı eğik çehre.
Sinan rüyasiyle hallendi
Korkuyla oturdu heybetle okudu.
Hasan rüyasiyle hallendi
Gözleri hasret dolu şeffaf eşiklere çevrildi.
Ali rüyasiyle hallendi
Etten kemikten geçti sevdadan soruldu.
Ve gün batanadek koştular
Ve gün batarken
O göz ışıdı ışıdı.
(Kaplumbağa
Şimdi biraz daha)
Bütün gün
Öğle ve ikindide mola verdiler
55

Akşam adeta can verdiler
Ağaçla kuşla böcekle
Kurda kuşa toprağa selam verdiler.
Burda kokular gerçek
Şimdi bozkır çekiyor onları
Basılmadık yer yok
Her yana basmış derviş ayağı.
Nefes var toprağın levhasında
Sağdan alınıp yukarıya sola ve engine:
KALBE
Yukarı sola ve aşağı
Verildikçe kondukça alan kalbe.
(ya aşık eyle zikri şah
yoldaşsız varılmaz gönle)
İSTANBUL 1969. pencereden bakınca toprak ve ağaç görünmeli. Hava tertemizdir, yakınlarda sağlıklı bir dere akmaktadır, -insan; tabiattaki insan ve eşya dengesine bakarak ve inanç içinde yastığa başını emniyetle koyar. Orada kader rahatsızlık vermez. Tabiata yakın olmakta kabusu dağıtıcı bir güç bulunuyor. Köyde kadın ve erkek birbirini tabiatın himayesi altında bulur.
Sevgiye başlarken tabiatın da başlaması için ellerini kuvvetle yıkamaktadırlar. Çocuk her şeye rağmen, yirminci yüzyılın oraya varmamasına rağmen cılız fakat bağıran bir sıhhatle doğar ve hemen ölür.
Ölüm keder doğurmaz, cançekişmelerin ortaya yaydığı bir 56

sessizlik vardır ama, ölü toprağa sevgiyle verilir. Evler topraktan yontulmuş gibidir. Çamurla sıvalı rüzgar almayan duvarların dibinde erkekler yanyana çömelmiş, mağara kovuğunu andıran yığma taş kapıdan ölünün çıkmasını ve önlerinden köyün körpe kızının geçmesini beklemektedirler. Gözler ister istemez

yandaki sokağın başında beliren köyün meczubuna takılır. Beş altı iri köpek onunla birlikte ilerlemektedir. Ses çıkaran aletlerin ve gürültü yapan insanların yokluğu yüzünden bütün küçük yerlere has sessizlik, gün ışığı gibi her yana eşit olarak dağılmıştır ve gölgelerden daha da belirgindir. Meczub ve iri köpekler köşe başında belirdikleri zaman bir fanusa giriyor gibidirler. Meczub yaklaşır, hiç kimse de ona takılmak için istek bulunmaz, bu değişiklik önünde donar kalır, bütün tefekkürü insanların davranışlarını tartmaktan ibarettir. Bu değişiklikleri doğuran sebebleri belki hiç bir zaman bilme-miştir. Cenaze evi önünde toplanmış, az konuşan, bekleyen ve kendine takılmayan ve gülmeyen insanların bu halidir ölüm. Tepeden tırnağa ve büyükten belli bir küçük çocuğa kadar iner bu değişiklik ve nihayet o küçücük tozlu bebelere gelir ki her günkü hayatlarını sürdürmektedirler. Ve o çok ihtiyarlar, yüzlerine ebedi gelip oturmuş sükunetlerini sürdürmektedirler, demek ki ölüm; bu ikisinin arasındadır. Meczub iri köpekleriyle gider.
Güneş akşamla ufukta aşağıya doğru inerken, hem köyün hem de mezarların üzerinden çekilir.-İnsanlar gece gündüz karışık sıralarla tabiata yaklaşırlar. Sayımı yoktur. Apartman katlarından bulup çıkarılan, araçların altından kaldırılan insanlara, sözlerimizle tabiatı vehmettirebilmek durumunda mıyız?.
57

MARAŞ 1958. dağ köyünde körbağırsak sancısa konur karnın ağrıyan yanına alev gibi tuğlalar
/ Bir kalbiniz vardır onu tanıyınız. Bir şehir kadar kalabalıktır bazıları Bir dehliz kadar karanlıktır bazıları Konuşurlar isterler Susarlar
Dinlememişseniz nice yıl kalbinizi Ev meslek iş para geçim diyerek Düşünün şimdi bir de Şehirlerde kasaba ve köylerde
Başını eğmiş kalbiyle söyleşen bir kişi olduğunuzu. / Yakınları yöresine toplanırken, avuç içlerini, ellerini, gözlerini öperken, onda iyice biriktiğini ve dokundukları yerde kendilerine geçeceğini vehmettikleri ölümle bu cesur ilişkiyi kurarken, boş zamanlarında kendi kendilerine yineleyecekleri bilinçaltları topluyorlar. Her ölen de, ölümün kendilerini biraz daha vakit bıraktığının tadıyla. Ölenin yanındaki çok yaşlılar, onların yanından bir türlü ayrılmayıp, gelen her ziyaretçi ile ölene bakışlarını çeviren o yaşlılar, orada ölüme bağışıklıkları var gibi durmakta, caka satmaktadırlar.
En zarif elbiselerini giyinip, yüzlerinde hafif bir pudra gezdiren, kenarları tığ işlemeli ipek başörtülerini saçlarına örtüp ölü evine giden kadın ziyaretçilerin dünyalarında ne ganimetler vardır.
Cevizden mamul çeyiz sandıklarında bir zamanlar satın alınmış herhangi bir şeye ait bir karton kutunun içinde bir-58

biri üstüne istif ettikleri kenarları oyalı o rengârenk ipek örtülerden en sade ve koyu renklisini çekip aldıktan sonra, iki ucundan tutup sallayarak katlarını açarken hafifçe çatık kaşları ile dalgındırlar.
Aynanın önünde kendilerine hayran kalırlar. Gerdanlıklarını beşibiryerdelerini, burma bileziklerini, ki çoğunlukla öldükleri zaman kendilerine harcanması içindir ve bu yüzden de anadan kıza takılır ve asla modası geçmez, kordonlarını ve incilerini, dışarı çıktıkları halde o gün için kullanmadıklarının tamamen bilincindedirler. Topuklarına yaklaşan, yakaları hafifçe açık yeni elbiselerinin içine yerleşmeye çalışırlar. Sadece başlarını gösteren küçük aynalarında, sahiplerinin kendilerini nereye hazırladığının farkında olan, hafifçe sürmeli gözleriyle, anlaşmış iki kuma gibi bakışmaktadırlar.
DALAMAN 1971. tahta masa ve sandalyeleri yolun üzerine taşmış lokanta ve çayevleri. Yer, sular sulamaz buharlaşan süpürülmüş toprak. Bir iki otel gördüm, ikişer üçer odalı. Fabrikada çalışıyorum, diri şey fabrika, sabahları işçiler gözlerini ayıramadıkları makinalarm cazibesine kapılmış gibi, sinirlenmişler gibi ağır, aynı istikamete bakarak, aynı tempo ile geliyorlar. İzolesini yaptığımız boru ve bacaların yanından geçiyorlar. / Yükseklikten ilk günler başım dönüyordu.
Dikine baca, çelik depo, kazan, bir tek fakat devasa bir odaya benzeyen hangar ve bunların oraya buraya serpilmiş çoğulları yanında insanın fizik boyutları kahkahalık. Tüm görünenler, kendini azar azar ama neticede yapıp çıkaran insanın

gücünü beklenmedik bir anda birdenbire aşmış ve bu birden birelik yüzünden, boyutlar itibariyle kendilerine
59

hakim olamamış şeylere benziyorlar. Büyük anormalliklere mal olmuş hatalar gibi bunlar. Fabrika bu haliyle bir dalgınlığın, bir gafletin eseri gibi görünüyor. - Fabrikanın içine girince, bir uçta odunu alıp öteki tarafa kağıt olarak çıkaran makinalarm yanında insan bir kere daha kayboluyor. Ve bu yüzden sabahları, hayır uyku mahmurluğu değil, günde sekiz saat süren makina büyülemesi ile işçiler sessiz mecbur ve kaybetmiş yürüyorlar.
Ruha ve öteki dünyaya inanmayan maddeperest sendikaların, işçileri insanın para hırsından vurarak, gözlerine siperlikler takılan payton atlar gibi sadece daha fazla ücret hedefine götüren ihanetleri yüzünden bir kere daha ve fakat büyük kaybediyorlar.
Ve makina, bütün bu kayıplarda bulduğu boşlukları, barbarca kendisiyle dolduruyor.
Ruhları korumanın zorluğunu anlıyorsun.
/ ah kardeşler gönlümün yükünü kaldıramıyorum deyince bal yutturduk.
koştu
elleri bir dana budu gibi sallanıyordu.
ona söylediklerimin tümünü unutmuşa benziyor
yazık böyle mi olmalıydı günlerimiz
üzgünüm
çatı katmdayım yapıların
yere kâğıtlar serdim oturdum paketi açtım ekmek
soğan balık
yedim
dua ettim
kişi mahallesindeki caminin cemaatından olmalı. /
iskele kurulurken demir borulardan biri yarım metre öte-
60

me düştü. Kaynak trapoları, jeneratörler ve vinçler ve fark-tiflerin gürültüsü içinde, bir borunun kendi kendine istenmeyen bir yöne gitmesi, önemsiz bir vızıltı çıkarıyor hatta belki bunu bile çıkarmıyor ama, tüm başların ona çevrilmesine yetiyor. Kimse hoş karşılamıyor bu düşüşü ve bağışlamıyor. Bu düşüşle beliren ve belli bir hedefi olmayan tehlike karşısında insan hayatı feryat ediyor. Feryat ediyor ve azarlıyor bütün sistemi. Bir jeneratör aniden bozuluyor. Kaplama saçları yumuşayarak makaslara teslim olmuyor, beton tabancalarında kapsüllü çiviler bütün darbelere rağmen patlamıyor, direniyorlar o haykırdıkça. Oysa aynı demir yine aynı deponun damından yerdeki boruların üzerine atılsa, bilerek iş icabı atılsa, çıkardığı ses duyulmayacaktı bile. Postabaşı işçi Enigöl koşarak geliyor "boru mu düştü?" diye soruyor. Evet falan diyorum. Acaba merakın nereye kadar uzanabilir. Acaba olayların neresine kadar varabiliriz. Demin düşen demirin, iki üç işçi tarafından herhangi bir demirmiş gibi kaldırılıp eski yüksekliğe götürülüşünü orada durabilmesi için öteki demirlerle kelepçelenişini nasıl anlıyabiliriz..
İSTANBUL 1963. karşılaştık. Caddeden evlere doğru gittik. Ağaçlı bir yamacın kenarım dönen asfaltın kıyısındaki sıralardan birine oturduk. Gemiler neredeyse kuş bakışı görünüyorlar. Sudaki müthiş düzlük, çepeçevre evlerle dolu kıyıları, karşı Çamlıca sırtlarmdaki ağaçları ve kendilerini havaya bırakmış martıları büyülemişti sanki. Renkler do-nuklaşıyor. Tahta sırada susarak oturduk. Birbirimizle içimizden konuştuk. Ben onunla içimden konuşuyordum. Birbirimize bakmadan denize baktık. Istanbuldu. "Sensin" dedim. Değişiklik olsun, kendimizden çıkalım, başka bir kişiliği deniyerek o feci konuşamamayı dağıtmak için.
61

Birşey söyleyemedi. Ben de nasıl devam edeceğimi bilemedim.
ANKARA 1970. mutluluk üzerine bir cümle söylemeyi düşünüyorum. Çelişmesiz ve imla kurallarına da uyabilsin. "Aniden açılıyor kapı, içeriye kim girse

beğenirsiniz.." gibi felan başlayan, Otuz kişilik koğuşta kömür gibi yatıyorum. Bu bindokuzyüz yetmiş yılında ben nerdeyim. Şüphesiz dışarı cehennemdir diye düşünüyorum. Yabancılar için avrupanın elinde, ömrün süfli bir kesitine hitap eder cinsten bayağı bir mutluluk kalmıştır. O zaman:
Mutluluk mudur bu kalan?.. Onun için daima dönülür.
O zamanlar olanların farkında değildim. Mahalle arkadaşlarımla öteki mahallelerden birine nedense döğüşmeye gittiğimiz bir gün yapayalnız bırakılınca anladım: Bizim sokağın yokuşunu bağırıp çağırmadan hızlı hızlı iniyorduk. Bir tahta parçası bulmuştum ve onu avucumda tartıyor, elimin kavislerine alıştırıyordum. Sebeb bizimkilerden biri oradan geçerken dayak yemiş olacak. Başka ne olabilir? -Ara sokaklardan geçip gidiyorduk, insanların bizim nereye gittiğimizden haberleri yoktu. Toplandığımız ve karar verdiğimiz ve gitmekte olduğumuz kendimizde duruyordu ve yoldan geçenler bunu bilmiyorlardı. Karşımızdan gelenlere bakıyor gururlanıyordum. "Madem ki" diyordum "bir sırrımız var.." gerisini hatırlamadığım cümlelerle seviniyor ve sevincimden nereye gittiğimizi bile unutuyordum, "işte hayat budur" dedim, biraz büyüdüğümü, bir şey olduğumu hissettim. Çocukluğuma isyan edi-

yordum. Hayatı henüz hak edecek kadar büyümemişken elde etmiş olmaktan şaşkına dönmüştüm, ona buna çarpıyor, zaman zaman yerçekiminden kurtulmuş gibi sıçrıyordum. -Fakat bir ara kalabalıktan ötürü bizimkilerden arkada kalınca, bu duyguları yapayalnız taşımak çocuk kalbime ağır geldi. Utanarak başımı öne eğdim, onlara yetişmek için koşmam gerekince kulaklarıma kadar kızardım. Bereket herkesin işi vardı, kimse farketmedi durumumu. Daha düşman mahalleye gelmemiştik. Küçük bir meydanı geçiyorduk. Birden içimizden dayak yemiş olan çocuk, ilerdeki bir grubu gösterdi, "işte onlar" diye bağırdı. Ama umulmadık anda karşılaşıldığından olacak bu seste genel bir tahrik bir hücuuum ifadesi yoktu, isteksizdi hatta. Ama bunları çok sonra düşündüm. Zira "işte onlar" der demez o tahta parçasını bir kama gibi kavramış atılmıştım bile. Bizimkilerin durakladıklarını, hemen mi bir süre sonra mı ters yüz edip kaçtıklarını farketmedim bile. Küçükleri bile benden iri olan bir grup çocuğun içine daldım. Hiç birinin yüzünü görmüyordum. Galiba bunun için başımı biraz kaldırmam gerekiyordu. Ama döğüştüğüm kişilerin yüzleri, kişilikleri benim için hiç mi hiç önem taşımıyordu. Tekrar karşılaştığımızda hatırlamamak için görmemeyi bile yeğliyordum. -Tanrım, yüzüne bakmadığın bir insanla nasıl dö-ğüşebilirsin?
Bir iki tanesine vurdum. Düşmanlık yoktu içimde, içlerinden biri tahta bıçaklı kolumu tutmaya çalışıyordu. Başardı. Kollarımdan da yakalamışlardı. Biraz daha iri biri, -onun ağır ağır telaş etmeden yaklaştığını gördüm, elini enseme atınca kuvvetinin büyüklüğünden dizlerim çabucak bükü-lüverdi. Ona hiç zahmet vermemişti beni yere indirmek, kolayca iniyordum çünkü. Belimden, ensemden, kollarımdan, hatta ayaklarımdan tutulmuştum. Rasgele vuruyorlar,

nefes almayı bile zorlaştırıyorlardı bana. Bağırmalar vardı ama bunlar beni doya doya dövenlerin hınçla hırlayışlarına benzemiyordu. Ayırmaya çalışıyordu büyükler ve bir anda tüyleri cellatlarının elinde kalan bir horoz gibi beni onlardan ayırdılar. Saçlarım dağılmış, yüzüm ellerim kan içinde kalmış, ceketimin beli omuzlarıma çıkmış, pantolonum yan dönmüş gömleğim dışarıya çıkmış, düğmelerim kopmuştu. / Düğmelerden biri iliğin içinde ipliği ile sarkmaktaydı. Tersiyle yüzümü sildiğim kanlı elimin parmakları ile onu tuttum. Tahta hala elimdeydi, onu daha uzun süre atmadım. Hala saldırmak istiyordum. Bakındım, neredeydi arkadaşlarım. Hiç biri yoktu. Onbeş kişiden fazlaydık ve hiç gelmemişler gibi yoktular.
Kavrayıncaya kadar müthiş bocaladım.
Karşımda, sarkık duran ellerde de bana vurmaya istek kalmadığını görüyordum.

/ inandığın bir harekette, yanmdakilerin kararlılığını kritik anlarda anlamaktan Allaha sığın / Döndüm ve uzaklaştım.
Gelirken bir savaşçı gibi gelmiştim. Dönerken bir yenik değildim, küçük bir filozof olmuştum.
Mendille kanlarımı silerek girdim mahalleye. Tahtayı attım.
Çocuklar beni karşıladılar. Ama ben eve yürüdüm.
Ne olurdu, beni görünce, konuşturmak için arkamdan gel-meselerdi, bir köşede toplu olarak dursalardı ve bana mahalleye gelmiş bir yabancıymışım gibi baksalardı.- Yıllarca hiç bir grubun içine girmemekte daha haklı olur muydum?

BlARRfTZ 1972.1 atlas okyanusunu bu ilk görüşüm değil. Bir hafta önse Soustona geldim. Denizden onbir kilometre içerde bir fransız kasabası yıkıksız evleri ve solmadan yenilenen badanalarıyla. Bir zamanlar deniz daha da içerlerdeydi bütün bu yörede. Yüzyıllarca kara, denize doğru topraklarını genişleterek büyümüş, eski kıyılar gerilerde kalmış. Bu yüzden bu sonradan kazanılmış, okyanustan alınmış karalarda toprak yerine kum var. Kasabalar köyler kumda kurulu. Temeller kazılınca mutlaka suya varılıyor. Tuzluluk oranı beşon kilometre ilerdeki gibi halis okyanus suyu. Soustonda asfalttan ayrılıp koruluktan geçen toprak orman yolunda ilerleyince kum tepeleri başlar. Onları tırmandıkça denizden esen sert rüzgar savurmaya başlıyor ellerimi. Duvar gibi bu hava, üzerine göğsünle yaslanınca denize doğru, içe doğru esneyen, sana yavaş yavaş izin veren blok bir mukavemet.
Birazdan okyanusu göreceğim diyordum kendime onun büyüklüğünü ne büyük bir su olduğunu anlıyarak. Tepelerden sonra birden o. Ufku ne kadar büyük bir yay. Bir defada görülemeyen, bütün sadeliğine ve imansızlığına rağmen, duyulan ilk ilgiyi kendine katlamalarla artıran ağır ağır kımıldayan bir hayvan bu. Bir mahluk. Bir şeyi sarsıp değiştiriyor insanın içinde. Başkalaştırıyor. Şimdi kıldığın bütün namazları yeniden kılmak istiyorsun. Çünkü zannm güzelleşmiş ve büyümüştür.
İlk indiğimde alabildiğine uzanan kumsalda benden başkası yoktu korktum.
Uzaklığı kestirilemiyen bir şilep ağır ağır yol alıyor. Beton sekiler ve ta aşağılara kadar inişi ko-laylaştırsm için üzerleri yer yer kumla kapalı beton merdivenler. Kenarları, başlama yerleri kumla örtülü. Kumsal bu sonradan ilave edilmiş ve insan eliyle yapılmışları kendi kararlı ve ağır mizacı içinde kapamaya çalışıyor. İnsanı, kö-

mür ve petrol yataklarının oluşumunun aldığı uzun zamanların içine çekerek küçültüyor, bütün yeteneklerine rağmen insana dünyadaki hayatının küçücük geçici boyutlarını hatırlatıyor.
Ve esiyor denizden. Kesintisiz. Tepenin ortalarına kadar çıkmış ürkütücü plastik kutular, lastik parçaları, naylon torbalar, bidon kırıkları, çakıllar, ve herşeye bulaşmış mazot ve yağ artıkları, katranlar, okyanusun kendi kendine mi yoksa hayır birini görünce mi başlayan homurtusu içinde dünyanın dört bir yanındaki uzak meçhul sahiplerine eşya ve hayatla ilgili bir şeyi anlatıyorlar. Kullanıldıktan sonra atılan ve çoğu israf edilmiş eşyada korkunç bir şeyin yansıması var.
Yürüyorum yanlarında. Ölümü havlayışlarının, kırık bebek uzuvları, duylar, levhalar, kovalar ve binlerce ve hangi eşyadan koptukları anlaşılmayan parçaların hep bir araya gelerek bütün milletlerin anlıyacağı bir dille anlattıklarının yanında. Fakat hemen anlıyorum ki bunlar insanı, ya da meçhul sahiplerini bile işaret etmiyorlar. Gösterdikleri, kavrulmuş cesetlerdeki çene kemikleri ve dişler gibi insan-sızhğı yansıtıyorlar ve korkumuz oradan geliyor.
Diyorum ki herşeye rağmen insan mühimdir.
Mazot bulaşığı deniz kabuklarını geçtim. Hiç biri, güzel şekillerine rağmen albenili değil. Mazot onları da öldürmüş. Uzaktaki tanker ağır seyir halinde artıklarını boşaltmakla meşgul. Su tokat yer gibi alıyor atılanları.

Fakat Biarritz kıyıları öyle değil. Kıyı temiz kumsalla çevrili. Deniz suyu bile bakımlı.
Burada yalnız turist var. Yerli halk kaçak mahkumlar gibi yollarda ve küçük turistik eşya satan dükkanlarda, önlerine bakarak çalışıyorlar, yaz aylarında dalga dalga gelen kalabalığın alış veriş ve hatıra eşyası alma krizlerini yatıştır-

maya çalışıyorlar. Ellerindeki paraları kapıyor, kasalarına istif ediyor ve onları rahatlatıyorlar.
Kapılmamak elde değil. Durmadan kartpostal aldırıyorlar bana. Ufak bir deri cüzdan aldım. İğne delikli ince sağlam kağıtlı ve hepsi de çok az kullanılmış franklarımı içine koydum. Şimdi onları daha iyi bir tempoyla harcıyabilirim.
Şehre girer girmez arabalarını yol kenarlarına parkedip, çığlıklar atan, şapkalarını havaya atan, nağralar atan insanlar gördüm. Sıcağa rağmen üstüste içtikleri biralarla sarhoş ve gruplar halinde yoğun trafiği aksatan insanlar. Trafik polisleri tıpkı Anadolu şehirlerinde arabaları durdurup ahırdan dönen ineklere yol verir gibi, bu sarhoş kalabalıkların yolu geçişlerine yardım ediyor. Polislerden birine yaklaşıp bir şey sordum. Bütün meşguliyetine rağmen gü-lümsiyerek bana eğildi. -Vıy mösyö, dedi.
Fransızcam yok sayılır. Mösyö Badet -Çekici uzatır mısın, dediği vakit, nereye baktığını, neyi işaret ettiğini ve elindeki o alma kımıltılarını da görmem şartı ile, ne söylediğini anlıyorum. Uzatıp, -tien mösyö diyorum. Gülümsüyor her defasında ve,
-mersi, diyor.
Böylece bir kutuyu açıp kapamış gibi insanların birbirlerini tamamiyle anlamalarına güzel ve eksiksiz bin örnek vermiş oluyoruz.
Souston kışları dört, yazları kırk bin nüfuslu bir yer. Kasabanın hafifçe dışında oturuyoruz. Bu yol lö lak nuar'a gidiyor. Bu da rut d'azur. Azurda da bir göl var. Van Gohun kayıklarını orada gördüm. Gölün pek de geniş olmayan sahiline çekmişlerdi. Esinti vardı. Kavakımsı seyrek ağaçların arasında kayıklar yanımızda tahta sıralarda oturduk. Mo-

nik bir fotoğraf makinasmm karesinden bana bakıyor. Gölün bütün etrafını çeviren asfaltta süratle bir tur attık. Döndük döndük nihayet bir balık çiftliğindeyiz. Bir değirmen suyu ayağında kurulmuş. O suyun oradan geçmesi yetiyor balıklara. Besinli bir su. Arada bir de yem atıyorlar çuval çuval. Trüit aldık.
O akşam Azur yolu üzerindeki Madam ve Mösyö Badetler-de nefis kuzu kızartmasının yanında balık da bulunuyor. Yemekten sonra kendime kulplu bir sahanda çay yapıyorum. Yemekten sonra çay içmeme, fransa ulusu adına bu mütevazi aile hayret ediyor.
Televizyonlarında şaklabanlık esası üzerine kurulu, belli bir metni olmayan, sözüm ona tuluat, çok kötü bir oyun oynuyorlar, üstelikte sürekli program.
En çok kullandığım kelime vıy, no, bon. Bazen de 'iyi' yerine 'çok iyi', ve 'fevkalade' demem gerektiğini söylediler bana. Anlaşılan bon'larımı yerine oturtamıyorum.
Süd kelimesini, züüd diye telafuz etmem çokayıp olmuş. Okkalı bir küfürmüş, ama bizimkilerin yanında hafif kalır. Bir akşam inek güreşlerine gittik. İspanyollar boğa güreşi yaparken, İspanyaya yakın bu bölgelerde fransızlar inekle güreşmeyi tercih ediyorlar.
Neden böyle hayvanlarla uğraşıyor, onları kendinize muhatap ediniyorsunuz diye sordum.
-İnsanın hayvandan yüce olduğunu kanıtlıyoruz böylece diye cevap verdiler.
Onlara, pars, dağ kedisi, kudurmuş deve vesaire gibi hayvanlarla aynı türde kanıtlama girişimlerinin daha inandırıcı olabileceğini, gücenebilirler düşüncesi

ile söyleyeme-dim. Belki bir gün akıllarına gelir, bizim söylememize lüzum kalmaz.

Güreşlerden sonra mahalli bayram yerindeki panayırda dolaştık. İki franka çekilen talih oyununda bizimkilere ihtiyarca bir kaz çıktı. Ertesi günü akşam yemeğinde allanıp pullanmış olarak sofrada göründü.
BORDOEUX I 1912. asma köprünün ışıkları yanmıştı. Akşamın yeni başlayan karanlığında ışık yalazının vurduğu camlaşmış açık mavi göğün önünde. Süratle geçtik altından. Parise beş yüz kilometre yolumuz var şimdi.
ANKARA 1911. 5 AĞUSTOS CUMA. gece on'dan beri Akay-daki Sosyal Sigortalar Kurumu Doğumevinde karım. Doktor hanım; herşey normal diyor saat onda, bir kaç saati kaldı dedi. Diyor ki burada beklemenize lüzum yok, çünkü belli olmaz, evinize gidin uyuyun. Gittim. Fakat uyuyamadım. Saat sıfır iki telefon ediyorum bekliyoruz. Şimdi yazıyorum. Dalgın dalgın suya bakar gibi. Tabii
Her baba gibi ben de İlk Defa
O garip derin ağırıyı çekiyorum. Kadınlara muhalefet duymuyorum bana bir şey oldu. Merhamet duyuyorum. Fıtraten bütün hazır oluşlarına rağmen, ve milyarlarca örneğine rağmen, Havva anamızın kainata doğarak gelen ilk insanı taşıyışmdaki ve dünyaya getirişindeki duygusunu yaşıyorlar. Tıpkı ölümlerimizin paylaşılmaz olması gibi kadınların Allah'ın buyruğu ile hayat verişlerinde de o ilk orijinal duygu aynen yer alıyor. Bunu pek az konuşmasına rağmen gözlerinde okudum. Ne kadar açıklanmış olursa olsun, yüzlerindeki endişe, o uzaktaki meçhulle temas halindeki korku geçmiyecektir. Bu korku-

yu ve endişeyi hayata ve meçhulümüz olan o büyük kudrete büyük bir saygı olarak anlıyorum.
Modern tıp her sınıf insanın erişebileceği kolaylıkta kadın doğum ve çocukla ilgili kitaplar çıkarmıştır piyasaya. Üremenin teferruatından ve doğumun gerçekleşmesine kadar içinde herşey bulunan kitaplar. Kadının endişe ve korkuları, nedenleri çarelerine kadar herşey var. Gebeliğin ve doğumun bütün safhalarında kadının ne hissettiği bütün ayrıntıları ile binlerce hamileden dinlendikten, istatistiği yapıldıktan sonradır ki elbet, bu kadar kesin bilgiler edinilmiştir. Fakat hiç bir kadının gerçeği söylediğini veya söyleyebildiğini sanmıyorum. Onlar, kadınlar da dahil başka insanların anlamalarına imkan olmayan duygularını perdeliyorlar. Sancılarını, geçirdikleri endişe ve korkularını, fizik ölçüler içinde anlatıyorlar. Formüle edilebilecek, grafiği yapılabilecek yönlerini anlatıyorlar işin. Başkalarının bilmemesi gereken öyle bir şey var ki onu saklıyorlar. Bir es-kimo kadından bir kızılderiliye, bir cinliden bir araba, bir amerikahdan bir japona kadar böyle bu. Zira hepsi bir tek şeyi, içinde müslüman ruh olan bebeyi doğuruyorlar. Yoksa, tıp kitaplarındaki kadar kalsaydı, annelik bu kadar büyük olabilir miydi?
İnsanın fabrikasyon usulü üremesine rağmen bu gerçek değişmiyor, ve ayrıca her doğum son derece "özel" oluşunu muhafaza ediyor. Zira her çocuğun yalnız bir tane anne ve babası vardır.
ANKARA 1977. 6 AĞUSTOS SAAT 02.25 kızım doğdu.
GİRNE 1975. yanıp kavrulmuş çam ağaçlarının arasından geçince yeşil renkli ova dökülüyor önümüze. Göz hızla kayıyor üzerinden, Girneyi evleri ve kıyıdaki çok katlı otelleri

geçiyor ve denizin ilk başladığı noktadan süratle suyun ufkuna doğru kayıyor. Atılıyor sanki çünkü Istanbulun olduğu yöne oraya Erzurumun, Vanın, Konyamn bulunduğu topraklara. Bildim gurbeti bir kat daha artıran araya giren denizdir. Ordu Evi büyük otellerden birine yerleşmiş, denize bakan büyük odalardan birinde sıkılarak yatıyorum bu insanları neden sevemedik diyorum dillerinden mi yani rum

aksanı ile konuştukları türkçelerinden mi yoksa imamsız camilerinden, ezansız camilerinden, cemaatsız camilerinden, cumaları bile civardaki türk birliğinden gelenlerin dışında hemen hemen cemaatı olmayan camilerinden mi. Sıkıyor bu otel. Evin komutanı binbaşı yurda dönmek için daha ne bekliyorsunuz aslanlarım diyor hadi doğru gemiye o geniş karınlı ve cidarlarının içinde binlerce kişiyi karın boşluğundaysa tankları cemseleri binlercton mühimmatı taşıyan gemiye ama bir mini austin kiraladım direksiyon sağda, trafik soldan adanın kuzey yukarı uzayan sivri çıkıntısının uçlarına kadar ve tekrar geri ve Beşparmakların dağ yollarından aşarak Maraş, Magosa, sonra Üçşehit-ler, Voni, Tinbu, Lefkoşe. Ada bitti.
Baktığım yerden Girne kalesi bir denizaltıyı andırıyor. Dalgalı deniz. Aylardan Mart sonları. Hava serin-sıcak. Denizden esiyor kuvvetli kuvvetli rüzgar. Şimdi Akdeniz sahüle-rimizdeki su, Antalya, Karataş, Mersin, İskenderun önlerinde karadan kopmak istiyor gibi açıklara doğru çekiliyor ve yüzeyi geriliyordur. Şimdi rüzgar toroslardan aşağıya doğru soluklanarak bastırıyordur. Ve denizin kabartıları gelip vuruyor adaya ve sanki, sanki ada yengeç gidişi yan yan yol alıyor çünkü yol alan su değil topraktır.
SAN SEBASTIYAN 1972. I fırtına oymaya başladı toprağı. So-
71

72

nunda kara içe doğru kilometrelerce uzayan bir yay çizerek çekildi. Bu çekilme fırtınayla birlikte durdu fırtınayla birlikte devam etti. Sonra büyük sükûnet başladı. Toprak çekilmiş fakat su uzakta aynı seviyede kalmıştı. Küçücük balıklar denizin duyargalarını harekete getirmemiş olsaydı böyle de sürüp gidecekti. Fakat o eski ispanyol halkı günün birinde ta uzaklarda gezinip duran denizin açılan bu geniş boşluğa doğru, birden hatırlamış gibi atıldığını ve büyük gövdesinin uzantıları ile bu muntazam koy'a boşaldığını gördüler. Koyun iki ucunun birleşir gibi olduğu kısımda ve koyun içnde fırtınanın oyamadığı kayadan diklikler vardır, ispanyollar bunların üzerine kendi içilerindeki sertliklerin ve ilahi dinlerin, yanlarına kadar gelen sahabilerin yumuşatamadığı dikliklerin işaretleri olarak devasa heykeller diktiler. -San Sebastiyana girince bunları gördüm ve böyle olduğunu anladım. Şehir beni de bütün turistler gibi karşılıyor görünüşte. Oysa niye geldiğimi ben ta uzaklardayken anlamıştı bile. O nedenle dört gün önce Souston-dan yola çıktığımda Bayonne'u geçince ispanya kapılarına kadarki kırkbeş kilometre yolun dörtte birini gidebilmek iki saatimi aldı. Şehirlerarası yolu, kalabalık bir şehir içi trafiği gibi dolduran San Sebastiyandaki tedirginlik. Geri döndüm. Şehir savunuyordu kendini. Ertesi gün yolu uzatarak dağ yollarından ücra bir giriş kapısından prenelerin ortalarından girdim. Daha görür görmez, ispanya iç harbinin dağları olduğu anlaşılan, sert ve kavruk tepelerin içlerine doğru seyirtip, yukarıya kıyıya koşmaya başladım. O kadar acele ediyordum ki küçük arabanın demirleri, yorgun amortisörleri sızlanıyor, asfaltın insafsızca içine girdiğim çukurlarından korkuyla sıçrıyor, bu delice gidiş bir an önce bitsin diye kendisi de bendeki hıza birşeyler ekliyor, virajlarda tekerleklerini su döken beygir gibi yanlara açarak yeryüzünde tutunmaya çalışıyordu. İspanyanın bütün

kuşları peşime takılmıştı. Birbirlerini çağırarak toplanıyor, hep birlikte benimle birlikte akıyor, kestirmeleri seçmiye-rek benimle birlikte kıvrımlara giriyor, düzlerde hızlanıyor, bazen bir hamlede çok ileriye atılarak, kan ter içinde pedal basan bisiklet yarışçılarının yanında giden motosikletliler gibi, zahmetsizce erişebildikleri süratlerinin cakasını atıyorlardı. -Nihayet karanlık Bir kuytuda uyku tulumunun içine girmiş sigara içiyorum. Kulağımın dibinden enseme buz gibi soğuk bir hava dilimi vuruyor. Sigarayı hızlandırıyorum. Camı kapayınca gelen, ve tulumun içine büsbütün girince gelen o ılıklık uykuyu çabuklaştırıyor. O delice içine doğru çabaladığım Endülüsün, hemen bir zar kalınlığı yakınında, arap atlarının, arap şairlerinin, Endülüs bilginlerinin, kandillerinin hemen yakınında emin bir uykuya varıyorum.
Sabahleyin herşey bitmiş bile. Şehir, koca San Sebastiyan, içimdeki kavruk büyük hasretin ağırlığı karşısında kararmış, ışıklarını söndürmüş geriliyor. Güneşli

bir gün olmasına rağmen, simsiyah bir bulut kafilesi, yüzü kapayan bir peçe gibi arka dağlardan şehrin yüzü üzerine kaymaya başlıyor. Müthiş bir sağnak fırtınasının ilk esintilerini hissetmeye başlıyoruz. Onun için, şehrin , beni de o sezonun on-binlerce yeni turistinden biri gibi, yirmibin insanın aynı anda denize girebildiği geniş iç eğrisine çekişine kapılmıyorum. Bu eğriye paralel uzanan park, onun paralelinde giden asfalt ve ancak ondan sonra başlayan yüksek yapıların yanından süratle geçiyorum. Seri bir tur. Nehir, köprüler, müzeler, küçük adalar, tepecikler derken arkada bıraktığım kentin üzerine sağnak olduğu gibi iniyor. O yaz otuz iki yaşında olmanın değil, daha erken bir yaşın, bir y a ş a m a k 'm dengesindeyim. Görebildiğim kadar dağ görmek istiyorum. Yanlarından, içlerinden ve üstlerinden görmek ve herbirine isterse birbirlerinin aynısı olsun,

dünyanın bin bir meşakkatle varılan tek dağı gibi, elimde olmayan derin bir hayretle bakıyorum. Tıpkı kendi yavrularıma ve denize baktığım gibi. Tıpkı sayısız ve çabuk çabuk ve kolayca oluşuna rağmen, uyuyabilmemize ve uyuduktan sonra da uyanabilmemize duyduğum derin hayret gibi bir hayretle. Ama uykuyu ve uyanabilmeyi görmek için yükseklere çıkmak gerekmiyor. Hatta bir parça başım eğmek yere paralel bakmak gerekiyor. Uyku yatay bir şeydir gibi. Ama dağı yanlamasına gördükten sonra, yükselmek isterim. O kadarı yetmez. Yolcu uçaklarının bile arkasından onlar kayboluncaya kadar niçin baktığımı bununla açıklıyabiliyorum. Baş öğretmen ibrahim Bey "bu ne sevgi evladım" demişti. Karşılaştıkça hep uçmak sevgimden bana duyduğu sevimli ve derinliksiz hayretinden söz eder, sempati ile başını sallardı, ilk okul öğretmen vekilliği yaptığım o yıllarda, 59'larda pazarcıkta.
Niye saklıyayım arada bir hava meydanlarına gidiyorum, işte yine aynı "hayret"in dindeyim. O demir kütle pistte hızlanınca bende de bir şey ağırlaşmaya başlıyor, o hayret ağırlaşmaya başlıyor. Hızlanıyor, ve hızlanıyor, gövdenin ucu yekinip, arka tekerler üzerinde gidilen bir kaç saniyelik görünüş ve nihayet onların da yerden kesildiği ve koca gövdenin yerden sadece bir iki parmak havalandığı "an", yüzlerce tecrübeme rağmen, "işte bir kerejiaha oluyor, işte bir kere daha oluyor, işte bir kere daha oluyor" diye içimin inleyen cümlesini o kısa zaman içinde felaket bir süratle terarlıyarak içimin hayretini, onun dalgalamşmı yatıştırmaya çalışıyorum.
Bu hayretin elinden nereye gideceğimi bilemiyorum.
Ve o zaman bir kere daha ve daha iyi anlıyorum: kendisine
bize bir keramet göster denen velînin,
-"peki, göstereyim" deyip ayağa kalkmasını ve,

-"işte! yürüyorum" demesini.
DlYARBAKIR-SlLVAN 1943. küçücük pencere, o duvarı da hatırlıyorum, kalın, kirli-beyaz badanalı, kaba ve serin, küçük pencerenin çevçevelediği aydınlık boşluğa tutunarak durabiliyordu bu duvar, çünkü ne öteki duvarları, ne kapıyı, ne eşyaları, odanın öteki hiç bir şeyini, ve evin diğer bölümlerini de, sokakları ve kasabayı da, insanları da, ve kendi yakınlarımı da başka hiç bir şeyi bilmiyorum hatırlamıyorum. Yalnız o kalın serin duvar var. onun da yalnız penceresinin etrafına gelen kısımları hatırlıyorum, şimdi, şu anda gözümün önünde, görüyorum onu. bu pencere yüksekteydi, çünkü ışığa, yukarı doğru bakıyordum. Çünkü ikibuçuk yaşındaydım. -"Sahi hatırlıyor musun" dedi annem - "evet" dedim ve hemen önüme kamaştırıcı ufuklar açılmış gibi anlatmaya başladım. -"göğe açılıyordu, evler mi ağaçlar mı gibi şeylerin alt tarafta karaltılarını seçiyor gibiyim, o pencereyi bir kere değil bir çok kez görmüş gibiyim, o gök hep aynı parlaklıktaydı, ışıklıydı ama kesin olarak güneş yoktu, güneş ışınları dikine gelmiyordu hiç bir zaman, pencere yukarıdan aşağıya doğru o zamanki bileğim kalınlığında siyah demirlerle örtülüydü, ve işte en önemlisi bu demirlerde iki şişe asılıydı, iple yada kırnapla değil, bez parçaları ile bağlanarak asılıydı, onların içi başlarına yakın yerler kadar su doluydu, ve suyun içinde gül yaprakları vardı, onlar suyun içinde çok güzeldi, şişelerin ağzında bezden bir tapa vardı, ve pencere gülsuyu kokuyordu, gül suyu kokusu

güzeldi." ve anneyle çocuk, bir kere daha, el ele tuttular; güzelliği, Allahın merhametinden yayılan, tadına varılmaz bir büyük himaye içinde yürüdüler.
75

İSTANBUL 1965. şimdi acım. Açlığa ve yürümeye dayanıyorum. Günahtır belki söylemesi, ama açlıktan tat almaya veya ona aldırmamaya başladım. Bu arada artık yürümek lazım. İstanbul büyüktür. İnsanın yatağı ile iş yeri ya da okulu arasında bir iki otobüs ve bazen vapur da vardır. Suadi-yede oturuyorum. Burası benim için bir gün, içimdeki bütün ölüleri gömüp gideceğim bir mezarlık. Ama bu gece onbire doğru Beyazıttaki Marmara kıraathanesinden çıktım. O kadar beklediğim halde Mehmet Genç de Sezai Ağabey de Rasim de Şuayb da Abdurrahim de gelmediler. Garson Hulusi efendiye "çay kalsın, birazdan yemeğe gideceğim" dedim. Ama işte üç saattir bir türlü yemeğe gidemiyorum. Sırtım dönük olduğu halde bütün gürültülerin içinden iki kanatlı kahvehane kapısının o yağlı ve ılık açılışını duyuyorum ve bizimkilerden birinin o yavaş patırtısız ve entellektüel gelişini hisseder gibi oluyorum.-Hulusi efendinin ocak tarafına yönelmesini beklemeden, onun, aşağı yukarı hepimizin, etinin içini, iskeletinin şemasını görür gibi, sakin, içerden bakışı altında dışarı çıktım. Sonradan bir önceki vapura doğru. Karaköye kadar yürüyeceğim. Vapur için öğrenci pasom var. Kadıköyden Suadiyeye kadar dört kilometreyi ya yürüyeceğim ya da yürümeyeceğim. Otobüs yirmibeş kuruş. Benim bu gece on kuruşum var. Şimdi kim olduğumu anlıyorum, elimde net delillerim var, zihinsel bütün imkanlarımla, duyularımın bütün imkanlarıyla şimdi bu onbeş kuruşun peşindeyim. Bu kadar küçük ve net bir hedefe hayatın bütün amacıymış gibi yönelmem ben'i basit hatlarla şekillendiriyor. Bütün hatıralarım ve aşklarım kıymetten düşüyor. Gittikçe büyüyen o ab-sürtle kolkola girmiş birbirimize yaslanarak yürüyoruz, inadına; yalvarışlarım, peşte koşuşlarım, israflarım, dil dö-küşlerim, yenişlerim bastırıyor. Oysa şimdi başlıyor gibi bir şey, Çemberlitaşa doğru yürüyorum. İnsanlar, karanlık-

ta aniden çıkıp havlayan köpeğin karşısında kalakalan çehrede kanın çekilişi gibi çekilmişler. Ah İstanbul benimsin. Sokaklarını leş üleşir gibi basan insanlar yok. - Ve işte bir kere daha, Çemberlitaşı geçince Piyer Loti caddesine doğru, asvaltla kaldırım taşlarının birleştiği tozlu, ve çöplerin birikintiler yaptığı noktada, gözlerimi yerden bir an bile kaldırmadan yürüyorum. O bakır beş kuruşluklardan bulmaya çalışıyorum. Sultanahmet otobüs durağına kadardır bu iş. Ondan sonra nedense bulunmaz Ve işte bir beşlik. On adım, yüz adım daha ve işte iki beşlik daha, hemen hemen yanyana. Döndüm tamamlayınca. Cağaloğlu yokuşundan inmeye başladım. Gülhaneden bu saatlerde geçmeye korkarım. Derken Sirkeci. Son trenlerin kalabalığı, hep geç kalmış erkekler. Bu alandan bu saatlerde hep rüzgar çıkacakmış ve birbirimize karışacakmışız gibi geçtim ve bir kere daha geçtim . Köprüde bir velinin eli çağırmış ve tutmuş gibi dağılır bu. Vapur ışıklarını yakmış bekliyor. Turnikeler evlerin bahçe kapıları gibidir. Beklemedeki kitapçılar kapanmıştır. Kitaplar üzerine çekilmiş kapaklar soğuk. Kısa boylu tıknaz satıcısı, tezgahının etrafında bir yağ bidonuna sürünüyormuş gibi sürüklendiği o bir kaç adımlık yerden ve tüm gün süren duygusuz alış verişinden sonra şimdi karısının koynunda sabahlamaya çalışıyordur.- Vapur ev gibi alır, sarıp sarmalar, sıcak bir köşesine çeker, ve bütün geçmişin o güne has bir hülasasını içime çörekler. -karşıma yaşlı bir sarhoş oturdu. Beni bir yerden tanıyormuş gibi kestirmeye çalışarak baktı baktı, oturduğu yerden yalpahyarak eğildi: "arakadaşım dedi, şimdi sen bana tam beş lira veresceksin, eksik olursa , anladmmı gücenirim". Yol boyunca İsrar etti. Vapur yanaşırken kalktı, sıraların arasına yürürken bir yandan da porsumuş koluyla beni göstererek bağırrmaya başladı: "Yuh be, adam olacak şuna bakın, o kadar dil döktük, mecbur muyduk." Sıraların ara-

smda sallanarak ayakta durdu. Sıkı sıkı yumduğu avucunu açarak bozuk paralarını göstererek, "işte hepsi diyorum ulan, ulanlar, beş lira daha lazım, (beni gösterdi) şuna bakın adam olacak be, adam ne demek, ne demek adam, para hepimizin parası değil mi, hükümet hepimizin hükümeti değil mi, şarabımızı rakımızı hükümet yapmıyor mu, şarapçı hükümetim benim sevgilim, (beni gösterdi) anlayışsız vapurcu seni para; para! hepimizin parası para ortak mal, sen kimin parasını benden saklıyorsun, paranın kimi sende kimi onda para hepimizin. Ben paramızı, beş liramızı istedim, yuf be."
Birden sakinleşip yan sıradaki birinin yanma oturuverdi. Hafif fısıltıyla, "haydi abi dedi, sen ver şu milletin beş lirasını bana, tamamla şu mereti."
Vapurdan, gecenin sessizliği içinde bir yalak akıntısı gibi çıktık. Dört numaralı Kadıköy-Bostancı otobüsüne seçilip yöneldi bir kısım, biletçi önden itibaren gelmeye başlıyor, bakır bozuklukları biraz sıkılarak uzattım. Yol boyunca bileti parmaklarımın arasında yuvarladım, buruşturdum, açtım, okudum, tekrar katladım, Bağdat caddesinden sahile doğru inen Akın sokakta iki yanlı evlerin bahçelerindeki bütün köpekleri havlatarak inerken farkına varmadan elimden düşürdüm. -Oda : şimdi başka bir hülasası geçmişimin. Oda ve sen Dayanabilirsen
Bize ağır gelen kendimizdir. Yolda, okulda, işte, başkaları ile birlikte taşıdığımız kendimiz.
Odun sobasının yanındaki küçük sehpanın üzerinde unutulmuş küçük bir elmayı ağır ağır yedikten sonra, yataktaki bir kokuyu araya ayara uyudum.

İSTANBUL 1964. gece yarısı uyanıverdim. Hiç bir ağrım yok. Yetirince uyuyup uyanmış gibiyim. Zihnim aydınlık. Su-adiye Şaşkmbakkal'da Akın sokakta tek başına yaşıyan yaşlı bir teyzenin onbir nolu evinde kirada oturuyorum, yüz lira veriyorum ayda ve gece yarısı hiç bir neden yokken uykum kaçıyor, açık gözlerim, karanlıkta tavana doğru bakıyorum, vücudum huzur içinde ve sanki içimi boşaltmışlar, ağırlığım yok, onun yerine içimde bir menuniyet duygusu. Çok memnunum. Memnun ve kayıtsız, memnun ve tasasız. Kendimi memnun hissediyorum. Çok çok memnunum. Derken on dakika sonra o hüzün gelmeye başladı. Döşeğin yününden yayılıyor gibi, karanlık havanın bileşiminden açığa çıkıyor ve bana bulaşıyor gibi, aracı ile uzansam yakalayabilirmişim gibi apaçık hüzün. Nasıl acı çekiyorum şimdi, bari bilseydim ne demek olduğunu, kalbimdeki köpürüşünü durdurabilseydim. Ama bütün uzuvlarım bir bir onun bayıltıcı sarışlara kapılıyor. Günümü düşündüm, sevgilimi, hayır, bunu gerektiren bir şey olmadı. Kalkıp perdeyi açtım. Hemen sokağa açılıyor tek katlı evin camları. Karşıda büyük bir evin yıkık bahçe duvarından ve bir kaç ağaçtan başka bir şey yok. bu gece ay yok. denizin sesi de kokusu da gelmiyor, yoldan geçenlerin büyük demir kapının parmaklıklarına atılarak irkilten köpek meydanlarda değil, ama onun, ruhuna ağır gelen birşeyi, kendi köpek kaslarının arasına sıkıştırarak , dişeleriyle, ihtiyatlı ihtiyatlı pençelerini ısırdığını görüyor gibiyim, akıl almaz bir yakınlık hissediyorum ona. ve hiç olmazsa bir vapur geçseydi, bir şey görmek için suadiye vapur iskelesine yürümek düşüncesi ilkin: ama adeta korkunç bu. pencere, şu daracık yol, karşıdaki yıkık duvarın ve ağaçların hayalinden ve biraz uzanıp pencere demirlerinin elverdiği ölçüde sola doğru bakınca içinde köşkler serpili, geniş koruluğun yüksek duvarları ve büyük demir kapıdan başka yeryüzü

kalmamış. İskeleye giden bir iki adımlık yol, ya da yukarıya bağdat caddesine çıkan sokak ve böylece izleyince tüm semtleriyle istanbul ve yeryüzü hüznü avutacak gibi değil, yordum seni gözlerim kabaran sulara
eş çocuklar / aklıma bir hançer aradım sızlayan ellerim bileğim kabaran sırtım gidip vurdum geldim vurdum elime bakışların sıcak: sevgilimdensin açıldın eşyaya yayıldın dağlara gitsen kurda kuşa ayrılsan çiçeklere böceklere baksa başın diye anlattım hüzündür diye yazdım genç kalbimin yalanları ne acılar duydum ve düşünmeye başladım hüznü bu çağdaşlarımın öldürdüğü kelimeyi evvelini

kalbimdeki yerini evlerini hamdolsun evrendeki dehşetten korkulardan koruyana ki
çekip dizimizi karnımıza
toprağın geldiğimiz noktasına eğilerek yumuşaklıkla eserimizin içine bakarak
cennet hediyen cehennem benim eserim
hamdolsun hamdolsun dünyadaki dehşetten
koruyana ki
bize gizli kendisine açık nedeni
bir hüzünle korur parçalanıp giden özümüzü

O zaman yatağa çekilmeye başladım Kendimi o duvara bu duvara vurdum Duygusuz ev
Habersiz bahçeye açılan kapı Ve ah anlatamamak elinin altındaki sayfaları
Dokununca yanan ışığa olanları O zaman boylu boyunca üzerindeyim Elimdesin ey
hayat Bir ceset gibi al
Bırak kolayca bir kuytuya şimdi çırpın esişlerinle Bütün kıyılardan bir yalvarış
gibi geç Darmadağın et uykularmdaki köyleri Kır kır denizin gemilerini
Hâlâ camın önündeyim. Hüzün mü demiştin? Hayır. Şimdi geçince hatırlanmıyor
bile. Bir tek sandalyem, bir küçük masam var, oturdum. Kim olduklarını
bilmediğim konuklar var kapıda. Sessiz , kapıyı vurmadan, dimdik kımıldamadan
duruyorlar içimde.
Ve ben kımıldamadan duruyorum ölümümün başında Bana bu gece ölümüm gösterildi
Büyük ak saçlı başım Dolunay gibi kaydı iki taşın arasına Dört kutsal kelime
duyudm Acz Nasip Rahmet Ölüm Dört kutsal kelime daha duydum

80

81

Tutsaklık
Teklif
Kabul
Özgürlük
Ve dört kutsal kelime daha duydum
Kendi sancağımdı tutunduğum
Zulmedince kendim
Lütfedince sen
Seni andım hamdettim sana taptım
ANKARA 1975 18 KASIM, hava yolları terminalinde beş on dakika kadar Fethi ağa beyi gördük.
24 KASIM, necatibey caddesindeki Gebeloğullanna ait büroda Fethi Ağabeyle oturduk geç vakitlere kadar. Konuşması boyunca iki üç kere haleti ruhiye değiştirdi. Tek tek sevdiğimiz şairleri sordu. Necip Fazıl, Şeyh Galip, Sezai Karakoç.. isimleri.
6 ARALIK, beş altı arkadaş aramızda, Fethi Ağabeyin TRT genel müdürü olması düşüncesi. -Memleketi iç çatışmaya götürüyorlar. Bunu ancak çok bilinçli bir TRT genel müdürü, müthiş bir ekip, ve yoğun bir programla 40 milyonun üzerine gitmekle önleyebilir. Ve en önemlisi inananları, Allaha inananları barıştırıp bir araya getirmekle.
15 ARALIK. Fethi Ağabey beni Istanbula Kültür Bakanlığına bağlı olarak kurulmak üzere olan, Klasik Türk Musikisi Korosu'na genel sekreter olarak aldırmak istiyor.

ISTANBUL 1967. babıalide sabah gazetesinde teknik sekreterliğe başladım. Sezai Ağabey aynı gazetede günlük fıkralar yazıyor. İşe başlayalı bir hafta kadar oldu. Kendimi burada yadırgıyorum. Gururlu, kibirli, ve kapalıyım, durmadan çay ve sigara içiyor sıkılıyor çalışmayı sevmiyorum. Serbest bir böcek olmak, kırlarda diğer böceklerle gezinirken doymak, barınmak ve giyinmek istiyorum, istanbul'a Ankara Sanayi Odasının yeni kurulan basın bürosunun müdürü olarak geldiğini, bürosunun Tepebaşmda falan adreste olduğunu, ve beni istettiğini söylediler Fethi Ağabeyin. Onu daha önce bir kere, o beni tanımadan, ve ben

onun, o olduğunu tahmin ederek bir dakika kadar görmüştüm. Bir iki gün gidemedim. Bir haber daha geldi. Ve ben yine gitmedim. Aradan beş on gün geçti. Ankaraya gidip gelmiş, duydum ve artık ayıp oluyor diye gittim. O zamanlar onu bilmiyordum, tek başına adeta bir okul olduğunu bilmiyordum onun. Merdivende kısa boylu, fötr şapkalı, renksiz giysili, hiç dikkati çekmeyen biriyle birlikte çıktık. Birinci katta karşılaştığımız kapıcıya Fethi Ağabeyin bürosunu sordu o. Eski yapı muhkem binanın ilk kattaki geniş ve yüksek, kaim tahta kapısından birlikte girdik. Loş bir holden soldaki geniş odaya geçtik. Fethi Ağabey kendisini Beyazsaraydaki bir kitapçıda şöyle bir gördüğüm, dinamik, başını eğip, gözlüğünün üstünden gibi, araştıncı ve yakalayıcı, hakim tavırlı değildi şimdi. Sinmişti adeta. İki büklüm ve görünce adeta koşarak ve telaş ederek ve neredeyse beceriksizce beyin elini öptü, şapkasını aldı. Yer gösterirken bana, benim de o beyin elini öpmem için, seri, unutamıyacağım bir işaret yaptı. Bu işarete göre, dediğini yapmazsam sanki bu bina çökecek, istanbul çökecek, her şey bir birine karışacaktı. Ben de elime verilirken beni hiç umursamayan bu eli tutup öptüm. Ağabey ayakta bekledi. O efendi otur deyince oturdu, ben de oturdum.

82

83

Efendi: Istanbula geldiğini duydum. Bugün Fethi oğlumu göreyim dedim. Adresini de bilmiyorum. Evden çıktım. Başımı eğdim ve geldim, dedi. Gözlerini hafifçe kapıyarak, başını kalbinin üzerine doğru eğdi bunu söylerken. Ağabeyin yüzüne kendisinin aşinası olduğu bir duygunun sessizce gelip, sonra da derinin altına ağıyormuş gibi çekilişini gördüm. Konuşuyorlar. Ankaradan bir kaç isim. Sait, Gül-haneden bir doçent, Kolejdeki bloklar da oturan bir avukat. Önemli olan bu isimler değil, fakat, onlar anıldıkça, küçük aralarla susuluşu, kendileri haberdar ediliyormuş kadar beklenişi bilmediğim bir şeyin ağır ağır tadını alışları.
Bunları eve gelince düşündüm. Sonra da sık sık aklıma geldi. Oysa o anda bir an önce Ağabeyin ne söyliyeceğini merak ediyor, ve gidelim istiyordum. Nihayet Efendi beni sordu: "Bu kim?" "Edebiyat Fakültesinde Alman filolojisinde okuyor" dedi Ağabey. "Bazı ailevi zorlukları var okuyabilmek için. Yanıma almak istiyorum." Efendi bana pek bakmadan ve ilgisizce pat diye benim kimselere söylemediğim kalbimin gizli sırrını söyleyiverdi: "baban hakkında kötü düşünme. Babaların hareketlerinde oğulların bilmediği hayırlar vardır" deyiverdi. Durdu. O duygusuz görünüşü içinde, kendisinin dahli olmadan dudaklarıyla dişleri arasında peydahlanıp dışa kıvrılarak yere kayıyormuş gibi şöyle devam etti: "iyi olur. Telefona bakarsın burda. Şuraları siler süpürürsün. Toz alırsın." Beni ne zannediyor acaba diye geçirirken içimden, o, Ağabeye baktı. Ağabey:
"Emredersiniz Efendim" dedi.
Bu efendi bir süre sonra gitti.
"Yanımda çalışmanı istiyorum" diye başladı Fethi Ağabey, ben o zamanlar onun, bir sarsıcı, bir mektep olduğunu bilmiyordum.

"Şu anda bir yerde çalışıyor musun" diye sordu ardından. Anlattım.
"Arkada bir oda daha var. Orası sana ait olacak. Yatar kalkarsın da orda. Boş zamanlarında oraya kapanıp durmadan yazmanı istiyorum. İş yoğun değil. Arada bir basın bültenlerimiz olacak, onları gazetelere dağıtırsın.- Şimdilik buranın iki kişilik kadrosu var. Biri ben, öteki ise şimdilik hademe kadrosu. Seni oraya alacağım. İlerde, bir iki ay içerisinde memur kadrosu da verilecek, seni o zaman oraya alırım."
"Gazeteye yeni başladım, izin verin orada kalayım, mühim gazete bizim için." Zannediyorum benim bu karşılığımı çok şuurlu bir şekilde söylenmiş zannetti. Oysa benim gözüm avare böceklikteydi. "Gazete önemli elbette. İlerde hepimizin toplanacağı gazetelerimiz olacaktır. Hepimize esas o zaman görev düşecektir. Buralarda bir şey yapılamaz, senin için şimdi önemli olan okulun, ve herşeyden önce içinin büyümesi, anlaman, ve yazmandır." Fakat gazetede kaldım.

ANKARA 1977 EKİM. Ramazan ayı içinde tam Kadir gecesi tamamladığım bir hatmim vardı. Bağışlamak veya bir camide bağışlatmak için nedense vakit olmadı. Meğer sahibini bekliyormuş.
Fethi Ağabey gitti. Hepimize bir kalbimiz bulunduğunu, gözü yaşlı olmak gerektiğini anlatarak gitti. İki üç saat süren sohbetlerinden sonra, gafletimizin derinliklerinden çıkarıp, kalbimizin ve omuzlarımızın üzerine koyduğu sorumluluğumuzun tahammül edilmez ağırlığı ve hüznü içerisinde evlerimize dağılırdık. Bir mahalleye imam olmuşsak, kısa süre sonra o mahallenin bakkalı manavı terazi hakkını korumaya başlıyor muydu başlamıyor

muydu? Bir yere memur olmuşsak, o memuriyetin ehli miydik, değil miydik mesai arkadaşlarımız bir süre sonra, dillerinden küfürleri bırakıyor, kadın içki kumar kelimelerini yanımızda ağızlarına almaya korkuyorlar mıydı korkmuyorlar mıydı?... Bunlardı mesele. Girdikleri her yerde, ahlaksızlığı, çürümeyi, yabancılaşmayı, kalp katılığını zapt altına alabilecek insanları, bu şahsiyet noktasına getirebilecek yegane unsur olan islamın, bizden uzak, yaşamadığımız, kabuğun altındaki o büyüleyici parıltılarını birbiri ardına önümüzde boşaltıyor, içimizin bilmediğimiz o kederli açlığını ayaklandırıyor, bir kaç gün çöllere düşmüş gibi yalnızlık çekiyorduk.
Fethi Ağabeyle birlikte, zamanımızda ve yaşadığımız düzen içerisinde, zaten havuzuna giremediğimiz dervişliğin, sohbete, birilerinin önünde diz çökmeye bağlı büyük medeniyetin büyük fırsatlarından biri daha gitti.
ANKARA 1975 26 KASIM. Fethi Ağabeyle Rasimlerdeydik bütün gece. Uzun uzun neşeli konuşuyor, daha çok arkadaşların çocuklarının isimleri üzerinde duruyor, ismail kıpkırmızı oturuyor. Fethi Ağabey bu gece kendi içinde kapılıp daldığı bir meşguliyeti setrediyor gibi, bizi kendi dışındaki bir Fethi ile oyalıyor adeta. Harmanlamıyor. Biraz tutup bı-rakıveriyor. Gülüyor. Hatta igneliyerek takılıyor. Ve birden, hiçbirimize saatin bir hayli ilerlediğini çağrıştırmayan, fakat yalnız ölümü ve yalnız onun ölümünü çağrıştıran, cümlesini söylüyor: "Vakit daraldı çocuklar."
İSTANBUL 1968. Vietnamm dağları da güzeldir, orada sessizlik orada da kuş sesleri orada da kalbleri hep aynı noktada giysileri değişik kirpiksiz göz kapakları kabarık insan bütününün aynısı insanlardır, iki yanlışa ayrıldılar, birbirinin

kanma abandılar, kuzey vietnam yanlışı uzandı moskovada kalbini bağlattı, güney vietnam yanlışı uzandı vaşingtonda kalbini bağlattı dilini ve kollarını, ve vuruyorlar, ama biliyorum ki kendilerini kadınlarından evlerinden şehirlerinden çekip birbirine karşı düşmanca yola çıkan bu insanların aynı şekilde karşı karşı sanılan patronları ziyafet sofrasında yanyana oturuyor durmadan yiyor durmadan tuvalete gidiyor ve salyaları birbirine karışarak yemek artıklarının arasında yanak yanağa uyuyorlar.
gazetelerimizin çoğu kuzeyi tutuyor. EŞİTTİR: gazetelerimizin bir bölümü güneyi tutuyor, ve böylece bizleri de iki yanlışa, ağızları birbirine bakan va arada bir hümanizm diye bir kelime kusan iki patrona daha sıkı bağlamak istiyorlar, birbirimizin kanına abanalım istiyorlar, bizim dağlarımız da güzeldir, burada da sessizlik burada da kuş sesleri... osmanlı devletinin çöküşü batılılara ayrıcalıklar tanımayla başladı diye yazar tarih, cumhuriyet bu tavizkarlığı gizli anayasası haline getirdi, devşirme yasalarla pekiştirdi, ki altımızdan döşeğimizi rahat çeksinler.
[iyi bir perşembe istiyorum diyor amerikah, güzel diyor Vietnamlı yerli kadın, hastalıklı elinin parmaklarını açarak havada oynatıyor, mucuk gözlerini kırpıştırıyor, uzak doğulu kabarık göz kapaklarının yuvarlak ve çıplak alnının verdiği iyimser resmi zaptediyor zaman, iyi bir perşembe ha!., sağhyacaklar.

uzun günler kımıldamaksızm ağacın üstündeyim, iki gün önce ağrımaya başladı huzursuz bacaklarım tabanımın içinden başlayınca karnımın içini gıdıklıyorlarmış gibi düşünebileceğim bütün yaralanmalardan beterdir hastanelerde yatmaktan sevişememekten, şiddetli bir ağrı bile değil sadece huzursuz bacaklarım yimidört saat sürüyor sonra yeniden yirmidört saat sürüyor ve sonra yeniden yir-

mi dört saat daha sürüyor, ben miydim askerî okulun özel arazisinde yüklerimle koşarken onuncu kilometreden sonra bile adelelerimin içime saldığı tatlı sarhoşluklarla pentatlon engellerinin üzerinden içinden altından hızla ve hırsla geçen.
kaliforniyada doğmuşum.
sarı saçlarım ve masmavi gözlerimle çocukken annem beni kandırıyordu, büyüdükçe yoruluyordum kiliseden beyaz yakası siyah elbisesi ve okulumuza da gelip giden ağır ağır yürüyen ağır ağır konuşan yumuşacık ve yaşamıyor gibi büyük bir pelte gibi rahip.
büyüdüm de kendimi kurtardım.
gövdem nasıl biliyorsa öylece olmaya başladım.
bütün yasaklan attım ve hüüür oldum.
fakat bu küçük zavallı hür dünya çabucak bitti, başka bir
şey daha olsaydı bari. bilinmedik bir kıta bir okyanus daha
bulunsaydı ve biraz daha oyalansaydım.
ah işte bir umut.
biz amerikalılar aya gittik orda dolaştık.
biz amerikalılar aya gittik.
aya gittik. - fakat gitmez olaydık bunun da bir iki aydan sonra bir yararı olmadı.
bütün bu olanlar yetersiz . çapraşık şeyleri düşünebilen, rüya gören uykusu kaçan ve yarınını ve ne zaman öleceğini bilemiyen bana yetersiz, en iyisi artık yaşamamak, evlenmeden çocuğum olmadan hatıra bırakmadan kendimi öldüreyim, fakat utanıyorum, beni ölü bulacakları zamanımdan utanıyorum, vietnama gönüllü geldim, şu küçük zavallı dünyayı biraz büyütmek yeterli kılmak, buradaki işimizin bir çok kuralı var. biz amerikalılar güneylilere yardım ettiğimize göre demek ki kuzeylileri öldüreceğiz, ama 88

farketmez. arada bir bu taraftan olanları da öldüreyim, zaten hepsi birbirine benziyor, hepsi pis. ölüleri de dirileri de.
bir hafta oldu başladık, yippeeeeeee! öldürebildiğim kadar öldürebilirim, dün bizim uçaklar gözümüzün önünde yanlışlıkla bir güney köşkünü bombaladı dürbünle seyrettik, bazı aptallar buna üzüldü.
bazen bir sincap, bazen bir köstebek bazen bir dağ kedisi gibi dağlardayız, bu zamanlarda Büyük Amerika inancım çözülüyor. Başladığımız ilk gündü bir takım halinde ilerliyorduk birden Ateş aldık yerlere kapaklanamadan bir süt-re bulamadan ateş kesildi hiç bir şey bulamadık, sanki hayal görmüştük. Ama üç kişi delik deşik olmuştu. Büyük Amerika'nın onları çoktan bırakıp gittiğini gördüm. Ben ve Darvinden başka herkesin bir yarası vardı, içlerinden tam on tanesi yaralarına bakıp ağılıyordu herkesin yüzü bembeyazdı. İşte o zaman Büyük Amerika diye birşey olmadığını anladım Aradan bir kaç gün geçince Büyük Amerika-sız ben ve Darvin (ne salak herifti) yine aynı birlikteyiz, o sabah Darvin vuruldu, çok şükür. Mezarının başına uzun bir ağaç diktik. Sırf isim benzerliğinden ilham alarak bombardımanda ölmüş ya da yaralanmış bir sürü maymun topladık ağacı bunlarla noel ağacı gibi süsledik. Büyük şamata oldu. Ben bir söylev verdim Darvin dedim Darvin maymundan mı gelmiştin haydi dön maymuna.
Yine sıkılmaya başladım. Bizim birlik iki haftadır ağaçların tepesinde. Buradan bir kuzeyli kolu bastırdık. Bir yandan verdik kurşunu bir yandan ağaçtan ağaca basıyoruz kahkahayı. Ve şarkımızın adı ağaçta bir Amerikalı - Bir kaç gün sonra bir devriye kolunu daha düşürdük. Kadın kılığına hatta çocuk kılığına bile girmişler. Verdik kurşunu. Kısa sürdü. Bir kısmı geç ölüyor. Sürünüyor, kımıldıyor. - Yine

bir yanlışlık, Meğer kuzeylilerden kaçan bir güneyli köyün halkı imiş bunlar. Yani kadınlar hakiki kadın çocuklar hakiki çocuk. Savaşı onlar için bitirmiş olduk.
Bu oyun da bitti. Şimdi uzun günler ağacın üstündeyim. İki gün önce ağrımaya başladı. Bakıyorum, ilerden incecik bir dal parçası gibi bir şey ilerliyor. Yaklaşıyor. Tüfeği doğrulttum. Yaklaşıyor. Onu şimdi namlunun içinde patlayan barutun içinde görüyorum. Bir deri bir kemik bir kadın. Başına nişan aldım. Hayır. Sağ omzunun tam havayla dokunduğu noktadan vurayım. Göğsünde çıplak bir çocuk var. Tüfeği onun üzerinden ağır ağır kadının ayaklarına indirdim. Hayret bir amerikan postalı var bu ayaklarda. Sonra diz kapağını nişanladım. Ah yorgunum, huzursuz bacaklarım. Bırakayım dolaşsın köpek gibi yeryüzünde ve kendimi bırakmak istiyorum olanca ağırlığımla ağacın tepesinden toprağa. Ah evet yeni ve çekici bir düşünce bu yerli kadın elindeki keskin ve vahşi bir ışıltıyla parlayan kamayla ağacı yavaş yavaş çizmeye başladı. Çocuk ağzı göğsüne yapışmış biçimsiz ve porsumuş bir balon gibi küçük küçük kımıldıyordu. Ağaca karşı diz çökmüştü kadın. Kamayı iki eliyle göğsü hizasında tutuyordu. Ve kollarının içleriyle çocuğu kolluyordu. ve ah bu ağrı. Az ilerdeki ağacın tepesinde dalların arasında duran asker kadının kucağındaki çocuğun mu hayır birden beliren ve ses duvarını aşan uçağın salvosundan mı acaba bir un çuvalı gibi toprağa düştü.
Zaten huzursuzdu bacaklarım. Tabanımın içinden başlayınca dayanamıyordum. Bağırmaktansa hayır vurulmuş gibi kendimi bırakıyorum. Bir amerikalı gibi değil artık inanmıyorum amerikahlığa söyleyebilseydim geride kalanlara amerikada olmadığını bir benzerimiz olan avrupada olmadığım ve bir benzerimiz olan rusyada olmadığını ve bir

benzerimiz olan cinde olmadığını ama belki çöllerde şimdi birden bire ve tam ağaçtan ayrılmış toprağa doğru hızlanırken duymaya başladığım hasretini duyduğum doyurucu bir şeyin var olduğunu anlatabilseydim- Haber verebilsey-dim. Bir zenci gibi değil hayır onlar zeki ve ta derinde sağlıklı olurlar- kendimi bir hiç olarak bıraktım ama işte düşerken insanca zengin romanlardaki bir insan gibi doluyo-rum şimdi anlıyor gibiyim gözüme görünüyor göklere kadar uzanan kanatları canımı alırken demek inansam da inanmasam da ikinci bir dünya var. Uzun sürmedi. Toprak havadaki gövdemi vantuz gibi emdi.
Havanın elbiselerimdeki ve saçlarımdaki çeşitli ıslıklarını duydum Düştüm. Arkasından ağacın büyük yenmez acı meyvaları peşpeşe, oynayan çocukların çil yavrusu gibi kaçışmalarına sebeb olabilecek bir yağışla indi. Son meyva askerin göbeğine vurdu yuvarlandı. Durunca el bombası resmi verdi sert pürtüklü kabuğu ve koyu neftimsi rengiyle. Yerli kadın o yöne ağır ağır dönen yüzünden baktı çok kez şakağına kocaman bir makinalı tüfek namlusu dayandığında da olduğu gibi soluğu değişmeden kuru bedeninin havlamalarını havlamadan dışa.
Sorulsa kimsin nesin nasılsın, tuhaftır, peşpeşe gelen du-raksamıyan sorulardır izlediklerini sende buldular mı ellerine düştün mü düşünürsün güçsüzlüğünden bir saklana-bilseydin bir defalık bir ayrılabilseydin yüzlerinden yabancıların ellerindeki kıpırtısız kandan, boya gibi deriye sıvanmış duran oysa kan canlıyken de korkunçtur, değiştin mi. Uzun uzun düşüyorum. Topraktan yeniden ağacın tepesine kadar düştüm yeniden düşüyorum. Bitmiyor bir türlü değiştim mi? Kendimle bir dönemeçte koşan iki çocuğun

çarpıştığı gibi karşılaşmışım da hangisinin ben olduğuma karar veremediğim o çok kısa zamanın habire tekrarlanmasından perişan çarçabut gibi ağzım, yorgunum, biraz da. Bilmediğim bir şey sarıyor beni. içimden başka bir insan çıkıyor. Bana yayılıyor. Düşünüyorum ve hayatımı yaşıyorum. Annemi kiliseyi rahibi rezil hürlüğümü gönüllülüğümü Büyük Amerika güvenini Vietnamın kuzeyini ve güneyini

vıcık vıcık öldürdüklerimi ve bizden birisini ilk ve son harika gibi matemle taşıyışımızı parlak törenle gömüşümüzü ve diyorum ki ben değildim. Şimdi şu son anda düşerken yaşadığım bir şey var. Zaferleri unutulmuş dostları zevkler içinde sırtlarını dönmüş uşaklarından bile koğulan ücralarda bir şeyim.
Şimdi boşlukta hızla düşerken artık hakim olamadığım gövdeme çölden bir kişi ağıyor bir şey benle yer değiştiriyor benim içimde ve diyorum ki uyanıp nerede olduğumu bilemediğim yataklar (ama hemen hatırlayabiliyorum ya hamdolsun hatırlatan Allaha uyutan ve uyandıran ve öldürüp dirilten Allaha). Sadece insansızlıktan olsaydı o eski günlerim hayır bütün dostlarım toplanmışlardı kentin üzerine o kara sis çökerken timsahım kıvrılıp yatmıştı masanın yanına koridordaki eşyaların üzerinden ve aralarından zorlukla geçerek odama vardım ilk tabutumu buldum. Masanın üzerine bırakmışlar mektubunu. Yine o zor okunan yazınla yazmışsın. Biliyorum yine salonda iki basamakla çıkılan bölmedeki beyaz polyesterli elips yemek masasında habire vurarak kalçalarına dizkapaklarını avuçlayıp bırakarak.
Vietnam yerlisi kadın bir sivil amerikalı ve bir sıra eğri büğrü üniformalı usea askeri ve bir sürü yamru yumru uzak doğulu askerler ve iki yerli erkeğin ki doğal çıplaklık-larındaki o özel sert bir kokuyla gelen yüz yumuşak ve ser-

best saçlarının döküldüğü çıplak boyunları düğmesiz ve karınlarına kadar açık gömlekleri şalvan andıran kısa don-larıyla ağaçtaki askerin düştüğü yerin yakınındaki ağaçsız otlukta bulunuyorlardı.
Kadm ilgi duymadan lağımın dereye aktığı gibi kalkıyor yerinden çocuk porsumuş bir deri gibi sarkan göğsünü ağzına almış ve çocuk orada normal bir kadın göğsünden daha az yer kaplamaktadır. Birlikte birbirlerine yapışıp birbirlerinden sarkarak yürüdüler. İki metreden uzun boyu kalın bacakları ve bir mezar tümseği kadar yüksek ve et yağ ve sıhhat dolu karnıyla sırtüstü yatan askerin yanma sokuldu, son kuvvetimi bu boka gelmeye harcıyorum. Akılsız çocuk ısırıp duruyor boş mememi ölemiyor da son kuvvetimi bu boka gelmeye harcıyorum ama var daha hep bitiyor dediğimde yine bir lokma kalıyor kuvvetim. Diyor ve lağımın dereye sızdığı gibi yaklaşıyor ayakta ve ağır adımlarla bedeninin sulh zamanlarındaki bir yas gibi sahip olduğu açlığı, askerden çıkarıp alacağı yiyeceklerle azaltacağını düşünmeden ilgi duymadan iri gövdeye ve çevreye ve temiz güzel dikilmiş bedene uygun üniformasına sarı güzel saçlara mavi güzel gözlere temiz gergin güzel cilde, şaşırmadan biraz daha yürüyorum ordayım biraz daha yürüyorum ordayım iyi bir perşembe istiyorum diyordu amerikalı güzel diyordu yerli kadın. İşte yanındayım kalın gövdeli yüksek ağacın üstünden taş gibi toprağa düşen ve bir daha kımıldamayanm. Sarı ve derli toplu. Ne de sarışın ve güzel. Kadın mı hayır insan. Sakalları bir parça uzamış. Yüzü çocuk yüzü gibi burnu çenesi biçimli kahrolası pek de iri. İyi bir perşembe dememiş miydi güzel, sağlıyacaklar. Önce biraz saçlarını okşıyayım. Elini tutup orama burama süreyim. Düğmelerini çözüp çocuğumu onun göğsüne yatırayım bir de bakalım bütün semizliğine

rağmen bir dakika oyalıyabilir mi. Çocuklar hepimizin çocukları değil mi / ama bütün bunlardan önce, yaşadığımız son korkunç günlerden sayamıyacağım kadar zamanlar önce ilk çocuğu içimden çıkarıverdikleri o içimin kanlı manii salyalı falan şapır şapır aktığı içimin bir nehir gibi başlayıp çocuklar akıttığı o yıllarda hemen söyliyeyim yirmiye yakın doğurdum o ilk gece bütün bildiklerime ve hayelle-rimdekilere rağmen onu öyle görünce ne ayıp şey demişim ne yapıyorsunuz diyordum yapmayın diyormüşum hayır değil demişim bir de hah hahha işte o ikizleri üçüzleri çıkardığım yıllardan da önce o yeni doğup büyür gibi olduğum (ve Allanın bizleri dünyanın neresinde doğmuş olursak olalım günah işlemeye başlayıncaya kadar hep aynı eşitlikte yarattığı daha bir kısmının imanlı ve kurtulmuş daha bir kısmının iman edememiş ve kurtulamamış olmalarına

başlamadanki) yaşlarımızdayken bir kalbim vardı ki o kalbimin çoktandır benim bilmediğim bir yaşayışa başlayan iç organlarımı hep aynı çocuk kalbi kalarak dolaştığını benimle hep konuştuğunu ama benimle hep konuştuğunu ölülerin parçalanmış cesetlerin önünde o engin rikkatle değişik tertipte bir kan yaparak sahte incil'in ve putperestliğin çocuklarının kana buladığı dünyada şartlara göre kabuklar bağlıyorum dirençler buluyorum, Etim aç ama iliklerimden başka bir güç yayılıp perdeliyor sinirlerimi gele gele nereye geldim hayır ve çoktandır bağırmıyorum ölüm ölüm gelsene bedenime girsene, demiyorum çünkü biliyorum yeni kanım ve kalbimin ilhamlarıyla biliyorum ki sebebi vardır biz insanların bütün olanların vahşetlerin makul bir sebebi vardır ve bütün olanların zalimi insandır yalnız, değil mi. İçimin karanlıklarında da olsa eski çocuk kalbimin sesini duyuyorum hiç yorgun değil bağırmıyacağım hiç te düşündüğüm kadar uzakta değil açlığıma aç çocuğuma kemiklerim ve üzerimdeki deriye iğrençlendiğime rağ-

men o kalbim yanımda ve eşitim aynı derecede emir sahibiyim başkanlarla kavgasız ülkelerin çocuklarıyla ve sonra orada buradaki kadın hakları derneklerinin o zımbırtı kadın başkanlarıylada mı hahaha. Gözümün önünde debelendi tam yarım gün ölemedi sonunda eski motora takılmış yeni bir yedek parçanın durduğu gibi duran yarasından ku-suluyormuş gibi o son lokma kan da çıkınca yarım dakika seyirdi ve öldü. Ona o kadar çok bakmışım ki ötekilere ba-kamamışım. Çünkü o da bana bakıyordu. Terliyordu. Nice yaralılar gördüm. Nice ölülerin üzerinden atladım yoluma gidebileyim için. Bizimkilerden birini gördüm mü işte yine kendi memleketimden yana oluyorum vücutlarım düzeltiyorum sırtüstü yatırıyorum eğer soğuyup iyice katılaşma-mışlarsa ellerini yanlarına uzatıp başlarının altına hafif bir yükseklik yapıyorum ve daha da güzel tertipli bulsunlar diye saçlarını tarıyorum bizimkilerin kara. San saçları taradıklarım da oluyor onların da ceplerini boşaltıp baktıktan sonra aile resimlerine kıvır zıvır eşyalarına aldığım yere bırakıyorum. Bir yangının içinde bulduğum ve bacağından yanmaya başlamıştı daha da ölmemişti ama komadaydı yakalarından tutup ateşin içinden çekmeye çalıştım ama olmadı bıraktım biraz daha yandı ve kuvvetim biraz gelince yeniden denedim yine olmayınca yavaş yavaş ceplerini boşalttım ne de çok onları başının yanma büyücek bir taş getirdim üzerine sıraladım kendi yanıp bitince kim yandı bitti bulanlar bilir. - Güzel düştü. Büyük gövdenin ağacın dalları arasında ilk görünüşünü beni uyarmışlar gibi bakarak yakaladım ve hatta bir an düşmüyor gibi duruşunu ve ama hemen yukardan aşağıya fırlatmışlar gibi inişini gördüm. Onbeş yıldır çok şeyler gördüm vurularak ağaçlardan düşenleri de ama hiç böyle savaş sesi yokken felan kendi kendini bırakmış gibi ve yalnız kendi filmi ve kendi efekti ile bütün o mesafeyi kateden bir savaşçıya ratlamamıştım.

Destur geldim bile. İşte bir sahte incil çocuğu daha. Hayret hayret nasıl da iri. Annesi daha yeni yatırmış gibi saçlarım başını düzeltmiş gibi ve ah inanılmazı inançlı avuçlarım açıp Allaha yalvardıktan sonra hemen ölmüş bir çocuk gibi yatıyor.
Hiç acı çekmemiş gibi yatıyor.
İç organları kopmuştur. O ani ve çıkar çıkmaz uçları merkeze doğru katlanıp uzaklara saklamayan tok bir sesle yere çarpınca ağaçlığın ilerisindeki otluktan koştular, ilkin üniformalı usea askeri rap rap tüfekler çapraz tutuşta on metre ilerde arka arkaya durdular birbirlerinin enselerine bakarak hizalandılar salaklar bakışlarınki sertlikleri yumuşattılar, arkasından uzak doğulu askerler koşa koşa geldiler peşpeşe pat pat on metre karşı ilerde durdular enselerden hizalandılar sağa döndüler rahat ettiler.
iki sivil yerli koşarak geldiler, hurs hurs hurs çalılardan gizlenmeler yaparak hafif eğilerek bakmıyormuş gibi yaparak on metre ilerde çömeldiler dikkatle öne eğildiler.
Kirpiksiz kabarık gözkapaklarından iyimser resim.
Dimdik duruyor sivil, iyi bir perşembe sör diyor. Yerli kadın avuç içlerini toprağa dayıyarak eğiliyor. Buramda hala çocuk. Nasıl ölüyorlardı arka arkaya

kocamı hatırlamıyorum bile ölürken ne yapıyordu çırpmıyor muydu yoksa bilmiyorum. Hiç görmemişim böyle bir şey. Ama fazla yemekten patlamış bir bağırsak gibi bütün pisliklerini dökerek evin içine ve sürgülendikce bir teşbih böceği gibi kapanıyor karnına ve yanlarına ve ayaklarım ve kollarım kapıyor ve fakat sivri parlak demir amerikalmın iri ve üstün gövdesinden güzel parlak üniformasmmm bir devamı gibi uzayıp uzayıp giriyordu kocamın içine ve kocam açılan deliklerden bütün evliliğimiz boyunca gizlediklerini kanlarım ve pislerini çıkarıyordu evin içine. Fakat ne kadar bağırmak

istedim.
olmadı.
mümkün değil durmuyordu elim ayağım aklımın içinden kan çekiliyordu çünkü bana da batıracaktı süngüyü Ölmek korkusunu o an bana sorsaydılar. Kocam sanki gördüğüm ilk ölümmüş gibi bocalıyordu zor ölüyordu. Şimdi istediğim zaman onun bağırmalarını duyabiliyorum. Ve süngüli-yenin soluklanışlarım o daracık boş yerde debelenen kocamı kovalayışlarını ve kullandığı süngülü bizim yerli tüfeğini ve onu hesaplamadan belki de karar vererek sık sık ve rasgele batırışlarım. Kocam kımıldamaz olunca bana döndü biliyordum ama buna bir türlü inanamadım büzüldü-ğüm köşeye geliyordu tam o sırada kapıdan büyük oğlumuz daldı içeriye bir tek darbe ile hem de gelişigüzel ve önemsemeden gibi gırtlağım deliverdi ve o düşünce yeniden bana döndü olmasın olmasın ve fakat hiç duraklamadan oldu ve bana battı korundum öndeki etimle arkadaki etlerimi korudum ama battı ve tekrar battı ve tekrar batıyordu aklımın içinde bir şey eridi eridi fakat onun yüzünü gördüm sarışın ve masmavi gözlü güzel yüzünü ve mavi ılık kadife gibi ve kenarı gölgeli çocuğumsu gözlerini ve o beni süngülüyordu. oralardan çekilmediler, köyün karşı yamaçlarındaki ormandaydılar hala. Bizim güneyli köyümüzün adamları kuzeyli adamlarımıza bilgi vermiş o nedenle hepimizi süngü-lüyorlar ben ölmüyorum. Yaralarım çabucak kapanıyor. Artık ölümlerden korkmuyorum ve ölülerden. Ağır şekilde bombalanan bölgelerin içinden kavrulmuş mantarlarımı toplıyarak yürüyüp gidiyorum, ve kocamı oğlumu ve beni süngüleyenin ölüsünü de gördüm, kaçıyorlardı, sonra gelip onu ve ötekileri toplayıp gö-
türünceye kadar gördüm onu başına oturup baktım bir ba-

cağı ortasından bükülüp göğsünün altına gelmiş başka her yanı iyi fakat yüzü sanki o değil gözleri kaymış ağız etleri çarpılıp açılmış ve ölü köpeklerinki gibi dişleri / gittiği yerde tanrı onu karşılamadı ve almadı.
iyi bir perşembe istiyorum..
Tuttuğum şey bir insan değil, bakın yüzü pek yok. gözleri burnu ve ağzı pek yok. bakın kulakları yok.
bakın bu askerin ağzı yok. bakın diyorum bu askerin burnu yok. kulağı yok. üstelik ölmüş bu asker diyorum, sör diyor sivil.
hayır diyor üniformalı kulaksız asker olmaz, bunu iletmeliyim... genel kurmaya... çok ilginç... hatta belki... askeri müze... sansasyon ... işimize yarar mı... derken yıkılıyor kurduklarım. Yaklaştıklarını duyuyor doğal çıp-laklıklarmdaki o özel sert bir kokuyla gelen düz yumuşak saçlarının cüretle yaklaştıkları tehlikeli anda değilmiş gibi çıplak boyunlarına rahatça döküldüğünü görür gibi oluyorum enli kısa kalınlıksız keskin palalarının uzun otların içinden kendileriyle birlikte yaklaştığını duyuyorum arkamdan bilemediğim derinliklerden kamçılıya kamçılıya ve kanlarını ücra dağ köylerinde küçük tezgahlarda demire su vererek ürettikleri palaların içine kattıklarını uzun otların içinden mukavemet için çıkıp atıldıklarını ve uzun sarı başakları gibi biçildiklerini, yanlışın ahım tutmuyorum.]
SARIKAMIŞ 1974, 5 EKİM. şiirler yazmıştım. Ama şimdi, şiir uzak. Uçuşup duran, üstüste gelip birikmeyen şeyler var, içim dolu bunlarla. Biliyorum ki şiir bunlar. Ve şiirin kendindeki huzursuzluk bu. -Çoğukez şiirin şairden bağımsız

olduğunu düşündüm. Bu nedenle olacak şairliğime hiç sahip çıktığım olmadı. Yazdığım şiirlerle ilgili sorularla karşılaştım mı çok rahatsızım. Gide gide her türlü şiir sorusuna kızıyorum. Nerdeyse "dokunmayın şiire" diyeceğim. Çünkü şiir yapıüğımız bir şey değildir, (ah bütün eşya öyle değil mi?) Şiir kendisi var.

Bir raslantıyla değil, tersine bir özel iradeyle çıkıyor yeryüzüne. Barajdaki su, kendine bırakılmış kanallardan akar. İnsan bütününün arkasında bekleyen şiirin aktığı kanallar değil mi şair? Şairler olmasaydı, şiir üzerimizden aşar, hayatı besliyemez, seliyle öldürürdü. -Şair şiirin aleti olmalı. Çekici. Birbirine sahiplik ve uyum düzeni içinde çalışmalı ki şiirin zararlı tortuları yeryüzüne gelmesin. Çünkü onun bünyesinde de insandaki gibi ihtiraslar var biliyorum. Şair şiirin bu ihtiraslarını arkadaş edinirse, tahtını bırakıp bir sokak kadınının arkasından giden bir kral gibi, halkının başını utanca eğdirir. Kötü şair çiviye değil aynaya vuruyor. O zaman kırık parçalar içerisinde çehremizi dilimlenmiş görüyoruz. -Diyorum ki şiirle mücadele esastır, ama bunu belli etmemeli. (Örneğin zorlanmış şiir, alet edilmiş şiir). Şiirin iyi tabiatı ve iyi zamanında ona çekiç ol ve onu kendi haline bırak. Kendi şiirlerimi bir okuyucu gibi okurum. Özellikle yayınlandıktan sonra. Başka şairlerin getirdikleri şiirleri okuduğum gibi. Ben de şiirimin bir okuyucusuyum. Tabiî öteki okuyucularla önemli bir farkım vardır: Onlar okuduklarıy-la vehmederler. Şiirden aldıkları, büyüttükleri kendi içlerindeki bir kabüliyettir. Gördükleri eğitimle ve meslekleriyle de ilgili olarak çoğalmış veya eksilmiş hatta bitmiş bir kabiliyet. (Okul kitaplarındaki bir kaç gazel kaside koşma ve istiklal marşından başka şiir okumamıştı. 1950lerden sonra rahatlıkla politikaya atıldı. Bakan, belki hatta başbakan bile oldu. Pek yaşamadı.) Bense anahtarı yalnız bende bulunan bir odaya girer gibi okurum kendi şiirimi. Onun

hatıraları bendedir.
Zıtların ortak düşman karşısında yaklaşmaları gibi, inanışları farklı da olsa, şairler arasında gizli bir dayanışma vardır. Ortaktırlar. Ne var ki bunun mahiyetini anlatmazlar. Televizyon aletinin resmi nasıl getirdiğini anlatamaması gibi. Açıklamaktan perdelenmişizdir. Oysa resmi ileten dalgaların ve aletin hatıralar edindiklerini arifler bilir. Sanmayın ki hep yüceltiyorum şiiri. Zorlaştırmıyorum da. Sadece ne olduğunu ve bizim ne olduğumuzu bildirmeye çalışıyorum. Kötü şiirin, isyankar şiirin, teslimiyetçi şiirin hallerini bilirsiniz. Bunların oluşunu, toplumun yapısıyla ve şairin yaratıcı katındaki yeriyle açıklamak mümkündür desem,deminden beri söylediklerimle çeliştiğim düşünülebilir. Ama çelişki yok, öyledir Düşünün ki bütün oluşlar ilahi takdir icabıdır ve hepsinin de bizim gördüğümüz kadarı ile sosyolojik bir açıklaması vardır. Yeni doğan çocuklar büyüyüp konuştukça, harfleri ve kelimeleri ana babaları ve çevrelerindeki insanlar gibi telaffuz etmedikçe büyü-mezler. Her yörede başka bir şekilde söylenir kelime. Oysa kelime bunların hiçbirisi değildir. O esasım bilmediğimiz şiir gibi vardır ve bizim duvarlarımızın, perdelerimizin arkasındadır.-
Sinek vızıltılarını rahatlıkla duyan ve bunu beslenmesinin ve hayata devamının başlangıcı yapan kurbağa, bir iki metre ilerisinde gürleyen sahra topunu duymaz, Hayatta bunu bilmekten başka bilgi edinememiş biri bile Allahı hemen tasdik mevkiindedir. Aksi oluşlara ve daha neleri bildikleri halde aksine yönelenlere hayret ederim. Büyük hayret ederim ve bu sırrın karşısında büyük korku duyarım. - Ve varlığımın derinliklerinde taşıdığım "Olmak" hevesimi düşünüp korkuyorum. Bu hevesimin iradesi bulunsaydı ve kendi buyruğu ile var olabilseydi, rezil ve perişandım. - Korku-

muzun nedenini araştırmak istemedim. Biliyorum ki oraya erişemeyiz. Ve biliyorum ki ne kadar korksak yine de az korkarız. Biliyorum ki bizi korku duyacağımız düşünce ve varlıklardan saklıyor yaratan. Korkumuz onların sezinlediğimiz etkilerinden ileri geliyor. Onları, o sesleri duysaydık, gerçeklerini düşünebilseydik, onlarla yüz yüze bırakılsay-dık hemen ölürdük. Yaşasak bile akıl sahibi kalmazdık. Ve o zaman tebliğe muhatap olamazdık. Bunları düşünüce korkuyorum. Hayretim büyüyor ve sır ve sırrın sahibini biraz daha idrak

ediyorum. Ve görüyorum ki yeni idraklerim yeni perdelerdir. Vardıkça hedefin uzaklığı büyüyor. - Şimdi geç kaldığımın telaşıyla ruhen çırpmıyorum. Her secdenin ele geçmez bir fırsat olduğunu anlıyor ve "secdede olmadan secdede olmak" larımı ah-vahile anıyorum. Utanç içerisindeyim.
Şiirle başlayıp, şiirin uzanabildiği yerlere kadar ilerledik. (Ah şiiri bir de yazılan şeylerden ibaret saymasak.) Günlük hayatta bile "şiir gibi" deriz. Asırlardır insan içine vuran şiirlerin ötesindedir "şiir gibi" derken işaret edilen bile. Şiir, o ana şiir damarı, tıpkı insan gibi, yaratana doğru gayret etmektedir. Bütün kainat ve içerisinde ecdadımız ve geleceğimizle biz, evinden kaçmış gibi, yeniden yuvaya, O'na, eşyanın ve mananın tek mirasçısına varmaya çabalıyoruz. Yıldızlar bu nedenle, içine yüzlerce dünya sığacak kadar büyük, saatler bunun için çalışıyor, ay bu yolculuk içinde ikiye yarıldı.
Şiir tarafından ihmal edildiğim bütün zamanlarda, kendi halime, yalnızlığıma zalimce bir hayranlık duyuyorum. İçim kabarıyor, bıraksalar da ıssızlarda başım önümde, kendime gömülerek dolaşsam. -Yüzüm uçsuz bir çöle dönük dursam, korksam. Hemen arkamda kentler, yeşillikler, insanlar ve ilişkiler olsa bile. Yazdığım bütün şiirleri ben-

den çalmışlar gibi özlüyorum. Onların sahibii olmadığımın bundan daha inandırıcı delili olabilir mi? Hi«ç olmazsa yalnız bana ait bir tek şiirim bulunsaydı. Var ollmak hevesim işte böyle başkaldırıyor. Fakat masum olmasuna, bağışlana-bilmesine çalışıyorum Onu eğitiyorum. Onu okşıyarak yatıştırıyor ve kalın parmaklıkları aralıyarak sığına düştüğü insanperestlikten özgürlüğe kurtarıyorum.
SARIKAMIŞ 1974. vicdanen rahat olmamız yetnniyor. başkalarının hakkımızda yanlış kanaatler edindiğini görmek üzüyor bizi. güya kendisi izindeyken ben aleyHinde komplo hazırlamışım.
13 EKİM. Dün altı sayfa yazdım. Fransız askerî işgali altındaki o kahraman kenti anlatmayı amaçlayan, Fakat elimdeki bilgilerin yetersizliği, daha çok da küçük öneımsiz olayların eksikliği nedeniyle doğal olarak ilerletemediğim başlanmış ilk romanım değil bu. ikincisi, altı sayfa daha. yazdığım. (O ilki üzerine çok düşündüm. Önce iyi kötü b&lge toplamalıyım. Ama benim tarzım değil bu. Bendeki seraibolik olacaktır, şöyle şöyle olacaktır. Düşünüyorum üzerinde. Aylar geçiyor. Onun, kuvveti kollara tutunarak kurnda yattığını, irileştiğini, suyu ve şekeri emerek hücrelerini dolgunlaştır-dığını hissediyorum. Tıpkı güneydoğuda ö umulmadık topraklarda umulmadık insanlar tarafından yetiştirilen ve yerken ağızda şeker bombaları gibi patlıyan karpuzlar gibi.- Fakat bilinir ki zamanını geçirmeden yaızmak gerekli. Gençken, o romanın gençliğindeyken, henüz: acımasızken. Hatta barbarken. Yoksa kötüyü ve kötüleri aralatmakta vakti geçirmiş olabiliriz. Cazibesine yakalandığınız "merhamet", içimizde, en zalimlere bile sıcak kucaklar yontmadan anlatmalıyız. -Derler ki, "gavurcuklarım, gsvurcuklarım"

diyerek, herbiri besmele ile giden gülleleri tutan velinin elinden Istanbulu zor çekip almışlar. - Anlamıyoruz bunu, ama sevdiğimiz şey dehşettir. Bunun hayretle, idrakimizi aşarak bir hayranlığa dönüştüğünü görüyoruz, evreni düşünürken, yeni başladığımız o ilk yaşlarda, sokaklarda gizli gizli ilk sigaralarımızı içtiğimiz günlerde. Karanlık bir sokakta yürüyoruz, iki parmağımızla tuttuğumuz sigara karanlığa rağmen yine de avucumuzun boşluğunda gizli. Evreni düşünüyoruz, mesafe deli divane ediyor zihnimizi, sonsuza kadar gittikten sonra, ya daha sonra diyoruz, bir sonsuza kadar daha uzatıyoruz mesafeyi ve peki daha sonra diyoruz, farkında değiliz ama bedenimiz, varlığımızın kutusu olarak içindekinin kendini nasıl tehlikeli bir şekilde zorladığını anlıyor, adımlarını ölgünleştirerek bir şeyi durdumaya çalışıyor, bir yardımcı arar gibi büsbütün duvara sokuluyor. Ama hududları, çemberleri ve cidarları zorlandığı için haykıran bedenimizin farkında değiliz, hala zavallı bir gayretle çabucak gittiğimiz bilmem kaçıncı bir sonsuzdan sonra, peki ya daha sonra diyor, bir torbaya konmuş kedi gibi çırpmıyoruz. Fakat bedenimiz işi

oluruna bırakmıyor, karanlık sokakta köşe başından üzerimize doğru bir şey icat ediyor. Bir anda kuvvetli farların ışığı altında nasıl yürüyeceğimizi, nasıl gizleneceğimizi bilmeden, araba geçinceye kadar bocalıyoruz. Ve birden daha koyu bir karanlığın içine yutuluyoruz. Ama büyü çözüldü, sıhhat kazandık, dedik ki eserinden bu kadar aciz olduğumuz yaratıcı ne kadar büyük. "Ey aziz bil ki, tefsir ve hadis ehli bildirmişlerdir ki: Cenabı Hak, Arşı Azamın nurundan ve onun altında, kırmızı yakut renginde, arşın bir direğine bitişik, yine dört direk üstünde, Kürsiyi yaratmıştır ki, direkleri yerin altına kadar uzanır ve bütün gökler ve yer Kürsi-nin ortasında, sahradaki bir halka kadardır. Kürsi de, Arşı Azamın altında, sahrada bir sofraya benzer.(..) Onların bü-

yüklüklerini ve sayılarını ancak onları yaratan Cenabı Hak bilir." (Marifetnameden) Ve iniyoruz kendi zerremize, kendi zerremizin zerresine doğru ve o zerremizin zerresine doğru ve varlığımızın kutusu bu kez de dıştan içe doğru bükülüyor, elimiz bize büyük görünüyor, başımızı sığdıracak genişlik bulamıyoruz.) Evet, yazdığım bu altı sayfa ikinci roman için. 1972'de Istanbulda Suadiyede başlamıştım. Siverekteki çocukluk günlerimi anlatıyorum. Romanın adı şimdilik "İdam." Zira asıl olaylar bir köydeki kan davasının yöresinde toplanıyor (Çok etkiler beni kan gü-düş. Katillik olmadan bile, sözü bile etkiliyor beni. Anlıyorum ki benim kan güdüsü anlatmam gerçeğe pek uymayacak, zira ilgimi çeken doğrudan doğruya kan güdenlerin olayları falan değil, daha çok bu olaylarla dehşet ön plana çıkan "ölüm saatinin bilinmezliği." Üzerine istense de istenmese de içten içe düşünülen, en kabadayı göğüslerde bile o asırlık çatırtılarla inleyen ölüm saati. Bu nedenle öldürmek için fırsat kollayanların kinleri, zihinleriyle hasımları olan esas suçlunun etrafında canlandırdıkları masum hedefler, ah iman deyip geçtiğimiz şey o kadar büyük ki, geri çekildiği zaman bıraktığı boşlukları doldurmak, öldürmek şehvetlerine maloluyor ve burada hemen söyliyeyim kan gütmenin tahsil terbiye görmemişlere has olduğu yalan, tahsil görmüşlerin yakınları ölünce öldürmediklerini sanıyoruz, şehirlerde akrabalık bağına benzer başka bir bağın, insanlarda yaygınlaşan iman boşluklalarım doldurduğunu, köydekinden çok daha gayri insanî boyutlara ulaştığını, ve insanların buna yeni bir icada gösterilen taşkın ilgiyle sahip çıktıklarını görüyorum.) (bu nasıl bir cümle. Ne varki imla düşüklüğünden zevk alıyorum, ifade düşüklüklerin bile bile olduğu gibi bıraktığım da oluyor. Nasıl olsa mükemmel değiller. Olmaları da gerekmiyor. Yazdıklarımızın parlaklığından söz edemiyecek kadar aşağılardayız.

Ne var ki yine de gurur, yekpare mermer bir sütun olan bu gerçek üzerinde, cılız ve çirkin bacaklarıyla inatla yükselmek ister. Yöremize bakalım. Zengini, yoksulu, erkeği, kadım, evleri, araçları, tarlaları, füzeleri, görevleri ve herşeyi ile ne kadar zavallı olunduğunu anlamak için kaç saniyeye ihtiyaç var.) Evet, ikinci roman: topu topu yirmi otuz sayfa oldu bu iki yılda. Biraz yavaş değil mi diye takılıyorum kendi kendime. Konu köyde bir kan davası. Ben çocuk, bir katilin ya da zanlısının bir yargıç evine, ki ben bu yargıcın oğluyum, şu ya da bu şekilde yansıyan durumunu takip etmekteyim. Olayın dışındayım, kendi küçük yaşımın diliyle evde olup bitenleri anlatıyorum daha çok. Evdeki tavşanlarımızı, kapının önünden geçen develeri, eve torbayla gelen 1943-45 memur şekerlerini, bir bahçedeki pislik çukuruna düşüp boğulan küçük kız çocuğunu, Ulaş'm kızını, ve daha bir çok bir dolu olayı. Olaylar, esas kan gütme olayları bir yandan da romancının diliyle anlatılıyor. İhtiraslar, pusular, haykırışlar, beddualar, tüfeklerin irkilerek patlayışları ıssızdağlarda kurşunların vmlayışı. Romancı ve çocuk. Böylece iki lafçısı var romanımın. İki atmosfer doğar. Sanmayın ki çocuğunki tertemiz berrak gölgesiz açık, romancmınki ise karanlık kavgalı ve hırçın. Hayır. Romancının dünyası belki daha karanlık, ama güvenlidir. Muhakeme eder, yargılar, kara verir ve taraf tutmaz. Cesurdur. Çocuğun çizdiği dünya ise saf ve sevimli. Ama bu saf dünyanın üzerine o çocuk diliyle serilen gülücükler dolu örtü azıcık aralandığı zaman orada ateş dolu çukurlar, kaçılacak hiç bir yeri olmayan dar bir dünya, gördüğü ışıkları tutmak için beceriksizce çırpman ve hiç bir şeyi yakahyamıyan bir hayat görülür. Ve o çocuk orada, tıpkı büyüdüğünde, bugün otuzdört yaşında olduğu gibi, öyle bir tek basmadır ki,

zamanından çok önce, elinde olmadan sahip olduğu bu yanlızlığı koyacak yer bulamamış, ona çocukluğun bilgi-

104

105

sizliği ve korkusuzluğu ile ellerini daldırmış, onu üstüne başına, yanaklarına gözlerine bulaştırmıştır. Bu yüzden Hocazade kızı genç annesiyle, ehli tarik nacar Mustafa oğlu genç hakim babasının önünde, diğer kardeşinin yanında dururken çekilmiş resimde, küçücük, iki üç yaşında bir-şeydir ama, minik ayakkabılarının içindeki ayaklarından biri korkunç bir hisle içe doğru dönmüştür, sessizce yumu-lu ellerinden birinden, kimbilir ne zaman yakaladığı belli olmayan canlı bir şey sızmaktadır ve kendinden bir buçuk yaş büyük ağabeyi tam objektifin camına bakarken, o, üç ayak üzerinde duran, arkasındaki kara torbanın içine bir adamın başını ve bir kolunu gizlediği kocaman fotoğraf kutusunun içindeki karanlığa, bir bakıma o andaki duyguya, ana baba çocuk olmanın hissine bakmaktadır, bu resimde büyük kardeş göründüğü yaşında ve fotoğrafın çekildiği zamandadır. Ama ötekinin yaşını idrak ederken içimizde birkarışıklık meydana geliyor. Zira o, resme baktığımız zamandaki bize, bizim de gözbebeklerimizden içeriye, bizim de geleceğimizdeki bilinmeyenlere bakmaktadır. Bu şaşırtıcı oluş karşısında bocalıyoruz. Bu nasıl bir çocuk. Hem hiç büyümüyor, terketmiyor beni, hemde yaşamak arzumun önüne geçerek, varsa bütün geleceğimi açlıkla benden önce yaşıyor, bitiriyor. Ve ben ulaştığım zamanlarda bana yaşamak olarak yetecek bir nesne bulamıyorum. Onun bencillikle yaşayıp bitirdiği bir hayatla nasıl yapayım. Değersiz bulup sağa sola attığı kırıntıları bulup onara-rak (meselâ memurluk ederek) yaşıyorum. - Ve şimdi yazarken, romanıma değer verdiğimi anlıyor. Elimden alıp o yazıyor, bir yazar olarak direttiğim zaman içimdeki bütün kapıları çarparak gitmeye kalkıyor. O zaman herşeyi bırakarak peşine düşüyorum. Neticede romanı devam ettireceğim diye bir davranışım daha yarma kalıyor, bakıyorum elimdekilere, sonundan başından bir kaç sahne. Ve haklı
106

olarak düşünüyorum, böyle mi olmalıydı. Hata mı ediyorum acaba? İnsan bir katilin kalb seslerini kulağıyla duymadan onu nasıl anlatabilir. Hamzanm kardeşinin vuruluşu: Ölümünden biraz önce, hiç bir işaret olmadığı halde, biraz sonra ölecekmiş gibi bir his boğuşması, beraber oturdukları sofrada, ağabeyi Hamzaya bir yaltaklanma o ana kadar yaşanmış hayatını ona tasdik ettirme duygusu içerisindeydi. / İyi yorumluyor muyum acaba yazıdıklarımı? / Böyle bir olayın böyle bir romanda ne işi var? Demek ki' kan davası bahane, yazarlığım kendimin bir oyununa geliyor. Diğer bir bölümde Hamzanm karısı anlatılıyor. Yargıcın evinde, bizde yani, hizmetçilik yapması, ölüm korkusu içinde, tetikte bir Hamza sonra, mavzeri kucağında, korkmadan anlatmışım adamı, diyorum ki asıl onunla birlikte korksaydım, izlenseydim, öldürseydim öldürülseydin! yine de yazabilir miydim?
Yazarak; hayattan eksiklerimizi, ihtiyaçlarımızı mı kapamaya çalışıyoruz? Yoksa bir çok sanat kuramcısının üzerinde durduğunu sandığım daha karmaşık bir şey mi bu? Olayların, sözlerin yaşamaktaki imkânların bir yansımasına mı razı oluyor sanatkar. Bildiklerimizle eşlemeye çalışıyoruz bir şeyleri. - İçimde işte şimdi aptalca gibi görünen bir soru, hava kabarcığı gibi çıkıverdi: Sanat nedir? (Masanın başında yedeksubay üniformamla oturuyor ve kendime bu soruyu soruyorum) Kaçamazsın da sordun bir kere. Sanat mı? Bak dostum ben onu bunu bilmem felan diye kaçacak yer ararken, cevabı yakalayıverdim. Ne kadar güzel, ne kadar güzel, ne kadar güzel. Ve yakalayınca da başka bir şeyi daha yakaladım. Nerdeyse iki yüzlü iki türlü ve iki olduğu için de korkunç bir hayatı yaşıyormuşuz gibi geldi. Demek ki dedim böyle görünüyoruz, yazık, belki de biraz böyleyiz ama başka olmak gerekiyor aslında, ve aslında da biz böyle değiliz, olması gerekeniz. Galiba söyleyebilirim:
107

DOĞULU. Demek ki diyorum kendimi uyararak, doğulu olduğumu hiç unutmamalıyım. Öyle bir toplumun içine düşmüşüz ki her şey beyin yıkıyor.(Ey millet diren, diye içimde bir ünleme).
Bizim ölçülerimiz. Başkadır, batıda pek gelişmiş görünen sanat kuramcılığı ve eleştirmeciliği çevremizi felâket sarmış. (Bunları ve tüm batı sanat ürünlerini okumalı mı okumamalı mı? Okumalı. Ama ne zaman, insanımıza neyi esas olarak verdikten sonra. Zavallı roman okuyucusu doğulular, çarpık müslümanlar.) O eleştirmelerden birini okurken nasıl bir "işinden anlıyor"luk buluyoruz onda. Kamunun idamına bakın.Kıskıvrak yakalıyor, Tanzimat ve Cumhuriyetin buyur ettiği kültür emperyalizminin yaralılarını, hedefine götürüyor. Bütününe muhalif olunsa bile söylediklerinin, bizde uyandırdığı reaksiyonlar kendisinin yola çıktığı esaslara uygun biçimde oluyor. Yani Kamüyü kamüle-şerek eleştiriyoruz. Yo, yo rezonansa girmemek lâzım. (Demek hala bu safhadayız. Ya -sembolik olarak söylüyorum-iyicene kamüleşmiş olanlar. Bence bunlara, meydanlarda falakaya yatırıp yabancılaştıkları ölçüde deynek atmalı. Var mı içlerinde yüz deynek yiyip gerçeği görmeyecek olan) Ha gayret bizim ölçümüz başkadır. Ahmet el Rufai Hazretlerinin şu sözünü analım: "Bir kimseyi havada uçuyor görseniz, buna bakmayın. Yaptıklarının şeriata uygunluğuna bakın." Evet sanat ve şeriat noktasına geldik. Açık iki kapı. Sanat bu iki kapıdan aynı anda geçilebiliyorsa sanattır bizim için. Başka türlüsü de sanattır belki ama onların sanatıdır o. Bizce makbul olamaz. Onlar guddelerin marifetlerini çok sanatkârane anlatabilirler meselâ. Demek ki şeriata uygun sanat ve şeriata uygun eleştiridir aslolan. Henüz hiç bir detayı üzerinde bilinçle durmadığım fevkalâde güzel ve güven dolu bir yargı bu.
Hayatımız boyunca söylediklerimizi baştan alalım. Kimse-108

ye fırsat vermeden kendi ipliğimi kendim pazara çıkarmalıyım diye düşünüyorum. Kabul olunur bir tevbe için nedamet ve doğru yola azimet şarttır.
ANKARA 1 ŞUBAT 1978 (23 Safer 1398). Babam Vefat Etti. Yıllar Önce
SARIKAMIŞ MAYIS 1974. babamdan mektup aldım, mayıs onsekiz tarihli. 1 Mayıs 1974 tarihli mektupçuğunu memnuniyetle aldım. Bu mektupçuk kelimesini her iki türlü'de anladım, ilki; demek kendisine kısacık yazmışım, ikinicisi normal uzunlukta bir mektup yazmışım, ama babam bu küçültme takısı ile onu ne kadar sevimli bulduğunu anlatmak istiyor.
Baban da vaktiyle o diyarda sıhhatca iyi idi diye devam ediyor. Soğuk olmasına rağmen havası gayet sağlam ve iyidir, hele o çamların yemyeşil manzarasına doyulmaz, ben asker başlığı ile başlayan ve 1926 yılında Maraş maarif müdürlüğünce öğrencilere ezberletilmesi için okullara tamim olunan manzumumu O sarıkamışta yazmıştım. Mektubunu alınca eski hatıralarım canlandı. Sarıkamış-Kağızman yolu üzerinde o zemanki adı (Kötek) olan bir nahiye merkezi vardır, bilhassa benim namıma ziyaret etmeni çok rica ediyorum, zemanımda yani bundan 50-51 sene evel 1923 tarihinde nahiyenin imamı mulla Mustafa hayat-tamıdır? Halife Numan efendinin kardeşi ismail hayattamı-dır? bunların vefat etmiş olacaklarını kuvvetle tahmin ediyorum, fakat çocukları hayatta olacaklar, mesela mulla Mustafanm küçük oğlu Habib, Ismailin o zemanki küçük kızı vesaire, sonra o zeman okul hademesi (Mehir Ali) nin aceba karısı veya kızı sağınıdır? O zemanki öğrencilerimden Hasan, Abo, Dede ve sair sağ olup beni hatırlıyanlara
T* r» 109
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

selamlarımı söyleyiniz. Talebem olanların gözlerinden öpüyorum, muallim Maraşlı Niyazi dersiniz, okulu köyün içerisinden o zeman jandarma karakol binası olan binaya nakil eden muallim derseniz hatırlarlar, (evet hatırladılar. Bir efsane kahramanı gibi anlatılıyorsun burada. Devrimci bir kaymakamla yaptığın mücadeleden dolayı, büyük küçük bir dolu insana Kur'an-ı Kerimi öğrettiğinden dolayı, ezan okununca derse ara verip çocukları, çiçekli kırlara götürür gibi topluca camiye götürdüğünden dolayı nesilden nesile anlatılarak hatırlanıyorsun. Ve senden dolayı beni aradılar buldular iltifat ettiler, bu insanlara Kuran yerine içki içmeyi, Allahı anmak yerine kumar oynamayı öğret-seydin, yabancılaşmanın uşak liderlerini sevdirseydin başım önümde dolaşacaktım) Babam

devam ediyor: O ze-manki nahiye müdürü Hasan bey oğlu Hami bey hayatta-mı? yine o zemanki nahiye katibi efendi hayattamı? bir de nahiyenin köylerinden Efendi adlı bir talebem daha vardır, acaba o da hayattamı? bunları ve o zemanki talebelerimden hatırlayamadıklarımı soruşturma ile bulur selamlarımı söylerseniz çok memnun olurum, hem Köteğin havası gayet mülayimdir, şimdi orada her türlü ağaç ve bahar çiçekleri açmıştır, yıkandığımız Çermik denilen sıcak su hamamı duruyormu? ayağım düşse oraların taşiyle toprağı ile adeta konuşurdum. Cahitciğim, (...) namazlarını kıl ihmal etme. her iş allahü azimüşşandan biter, hepimiz onun huzuruna çıkacağız, ne mutlu yüzü ak çıkanlara, allaha emanet eylerim, babanız, Niyazi Zarifoğlu.
SARIKAMIŞ TEMMUZ 1974. babamdan mektup aldım, temmuz onbeş tarihli. 16.6.1974 tarihli mektubunuzu Maraş-tan avdetimde, evin kapısından içeriye atılmış buldum di-

yor: hemen mektubunuzu açtım, sevgi ile okudum, sağlık haberlerinizle müteselli oldum. Cenabı hak sıhhat ve afiyetle hayırlı ömürler ihsan etsin. Amin.(...) Köteklilerle konuşmana memnun oldum. Mulla Mustafa efendinin oğlu küçücük bir talebemizdi. Aferin ilk mektep müdürü olmuş, gözlerinden öptüğümü söylersiniz. Maraş savaşı hatıraları öbür mektuba kalsın, şimdilik borç (yurtlar kurumuna olan kredi borcum) yavaşını neticelendir inşaallah. Müzeyyen diğer yeğenler, Yükseller, yani Mehmet enişteler, Fevziyeler rahattırlar. Aşkının ayağını bir jip çiğneme olmuşsa da çok şükür bir sakatlık yapmamıştır. Enistemiz Gafaroğlu Ahmet Efendi siz sağ olun vefat etmiştir. Eminlere taziye yaz. Gözlerinden hasretle öperim. Babanız.
SARIKAMIŞ EYLÜL 1974. babamdan metup aldım eylül yir-mibir tarihli. 29 Ağustos 974 tarihli mektubunuzu hakikaten geç yazdınız. Harekat dolayısiyle (Kıbrıs harekatı) merakımız çok artmıştı, bir daha sağlık haberlerini aradan uzun zeman geçirmeden bildirinizki müsterih olalım, hayırlısı ile inşallah evlat sahibi olursanız bunu daha iyi anlarsınız, meşhur hikayedir(...) Öyle ise bundan sonra mektubunu asla ihmal etme.
Biliniz ki gözümüz, kalbimiz sizlerin üzerindedir.(...) Babanız.
SARIKAMIŞ ARALIK 1974. babamdan mektup aldım, aralık dört tarihli. Mektubunuzu memnuniyetle aldım diyor. Gerek sıhhat haberinize gerekse borcunuzu ödeme gayretinize çok sevindim (...) Sait Adıyaman vilayeti orman müdürlüğüne tayin olundu, bizi Mudurnuya davet etmişti, bir hafta müsafirleri olduk, daha üç gün evvel istanbula döndük, sıhhati maşallah yerinde idi. beni arabasiyle Ankara-

ya götürdü, tanıdığı baş asistana ve doçente beni muayene ettirdi, kan ve idrar tahlilleri yaptırdı, bana çok hizmet etti, doğrusu hareketleriyle beni pek memnun bıraktı, allah kendisini ve sizleri sıkmasın, daima muininiz olsun, doktorlar damar sertliği ve şekere bağlı sinir sisteminde bazı rahatsızlıklar buldular verdikleri ilaca ve perhize devam ediyoruz, çok şükür iyiceyim. hamdolsun endişeyi mucip bir şey yok. Sait vazife bakımından Maraş orman baş müdürlüğüne bağlı imiş. tabii Maraşla münasebeti dolayısiyle anneni daha sık görebilecektir, bu bakımdan ayrıca memnunuz. (..) Allaha emanet eylerim cahitciğim. Aplanız selamlarla hatırınızı sormaktadır. Kurban bayramını tebrik eder analı babalı nice bayramlara nailiyetinizi temenni ederim. Sarıkamış camiine cuma namazına gidiyormusun? Namazlarını kıl. Babanız.
KIBRIS VONİ ŞUBAT 1975. babamdan mektup aldım, ocak otuzbir tarihli. Esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve bere-katühu Sevgili oğlum, Cahitciğim diye başlıyor: Yazdığınız gibi borcun ödendiğini müjdeleyen mektubunuzu almıştık, çok memnun kalmış ve hayır dualarda bulunmuştum, yine de bu dualarımı tekrar ediyorum, cenabı hak, seni dünyada ve ahirette sıkmasın ve mesut eylesin ve sağlıklı avdetler nasip ederek hayırlı ömürlerle muammer eylesin amin, ya muin. sözü geçen mektubunuzdaki bildiriniz dolayısiyle hemen mektup yazmamıştım, isabetli

oldu. yer değiştirmiş olmanız dolayısiyle elinize geçmiyecekti. Bu mekutubunuzda da Mersin adresini veriyorsunuz. Doğrudan doğruya Kıbrıs adresini vermiyorsunuz, bunun sebebini anlamıyarak ve askeri bir prensip oludğunu tahmin ederek mersin adresinize yazıyorum. İnşallah elinize vasıl olur.

Oğlum, seninle iftihar ediyoruz, bir evladımız cephede ve düşman karşısında vatanî görevini yapıyor diye. allahü azi-müşşan düşmanlarımızı makhur, mağlup ve perişan eylesin, ordumuzu karada, havada ve denizde galip ve muzaffer kılsın. Bizler çok şükür rahatız, senin de rahat ve afiyette olmanı ve mukaddes vazifeni sağlıkla ifa ederek rahat ve huzurla dönmeni cenabı vacibülvücut hazretlerinden dua ve niyaz ederek hasretle ve sevgiyle gözlerinden öperim. Düşman karşısında bir saat nöbet beklemek ve vazife görmenin 60 sene nafile ibadetten hayırlı olduğunu bizzat sevgili peygamberimiz beyan buyurmuşlardır, böyle bir vazifeyi yapmakta bulunduğunuz için seni ve bilcümle arkadaşlarını tebrik eyler başarılar dilerim. Babanız.
ANKARA MAYIS 1976. babamdan mektup aldım, mayıs dört tarihli. Mektubunuzu memnuniyetle aldım diyor, daha önce kitaplarınız da da geldi. Necip Fazıl beyin eseri Rabıta adlı kitapla, Tenbihül Mu'terrin adlı kitaplar. Söz burada iken temas edeyim. Bu kerre Medinei Münevverede Hüseyin Fehmi adında bir zatla tanıştım. Nakşi ve Kadiri şeyhi olan Hüseyin Fehmi efendi muhterem bir şahsiyet olup, pazartesi, yani isneyn gecesiyle, cuma gecelerinde halen zikr yaptırmaktadır. Orada Hamidiyye tekyesi namiyle maruf olup Sultan Abdülhamit tarafından yaptırıldığı bildirilen bir tekyede mevcut bulunmaktadır. Konuşmamız sırasında Necip Fazıl beyin sözü geçen eserinden ve Abdülha-kim Efendiden söz ettik. Meğer Abdülhakim Efendiye derin sevgisi ve bağlılığı varmış. Benden Rabıta adlı eseri istedi. Söz verdim. Fakat kitabı emekli yarbay H. Aran tekine vermiştim. Ankarada Kocatepe oturuyor. Hüseyin Fehmi Efendiye mahcub olacağım. Bu kitabın bir başkasını nasıl temin ederiz. Istanbulda Babı Alide hangi kütüphanede bulunur. Yahut sende bir tane daha var mı? Varsa onu isteye-

ceğim.
(...) Cenabı hak nefsini haramdan muhafaza için hüsnü niyetle evlenmek isteyene ve efradı ailesini korumak için mesken yapmak isteyene mutlaka yardım eder. Kasım efendiye anilgıyap ben de selamlarımı sunarım. Maneviyat yolunda bulunduklarına göre kırk yıllık ahbab gibi tanışırız. Bir mutasavvıf şair öyle diyor.
kırk bini birdir dervişin
arada ağyar gerekmez
ANKARA NİSAN 1977. babamdan mektup aldım, nisan onüç tarihli, mektuplaranızı aldım diyor, sıhhat haberlerinize memnun oldum. Ankaradan avdetimizden sonra bizim müzmin bronşit kendini gösterdi. Kan şekerimiz de biz farkında olmadan 177 ye yükselmiş. Hallbuki 15 gün gönce yaptırdığımız bir tahlilde 93 gösterdiğinden normalmiş diye perhizi bozar gibi olmuştuk. Meğer o yapılan tahlil normal değilmiş. Bir de fazla antibiyotik almışız. Allaha ham-dolsun epeyce ağır haller geçirdik. Fakat yine cenabı hak lütfü keremiyle şifa ihsan etti. Gerçi sahabei kiram hazera-tı kendilerine herhangi küçük büyük musibet eriş mediği uzunca zeman geçerse Resulüllah (S.A.) Efendimize müracaat ederek, aceba Allahü Azimüşşan bizi unuttumu diye sorarlarmış. Amma tehammül edilemiyecek derecede olursa insanın ümitlerinin kırılmasına da sebeb oluyor gibi. Kendisinden gelene razıyız. Sağlığımızın kadrini bilmemiz ve ona kullukta kusur etmemekliğimiz icap ediyor. Allahü Azimüşşan kendisine kulluk vazifesini ifa eden kularından eylesin. İsyan edenler zümresinden etmesin. Cahitciğim, sana bugünkü posta ile 3000 lira Kitabevi adresine gönderiyorum. (Akabeye ilk katkısı) alındığını bildirirsen memnun olurum.

ANKARA OCAK 1978. babamdan mektup aldım, ocak yirmi-yedi tarihli. Maraştan yazıyor. Gözüm nuru oğlum ve cahitciğim diye başlıyor. Geçenki mektubunuzu memnuniyetle aldım. Annenize okudum, çok dua eyledik. Fotoğrafına bakmakta olduğumuz küçük Fatma Betül kız büyüyor mu? Annesi ve sizler rahatmısmız? (...)

Annen ve ben Betül dahil cümleten gözlerinizden öperek Allaha emanet eyleriz.
Babanız Niyazi Zarifoğlu.
TUZLA İSTANBUL 1973. o sabah mümkündü ama uğrama-dım.
nasıl bir geceydi öyle. Duyargaları şaşırtılmış bir salyangoz gibi bocahyarak dolandım. Bu arada sözüm ona akıhlık edip uyumaya çalıştım. Olmuyordu ve nihayet gecenin geç saatlerinde elimi dokundukça tutamla saç kalkmaya başladı başımdan. O zaman çok korktum. Ve oğlum cem evladım ineklik etme diyerek ayıkmaya çalıştım. Düşününce gördüm ki tabanından yere mıhlanmış gibi toprağa bağıhk-tan oluyor bütün bunlar. Yeryüzünü yırta yırta adım atıyoruz. Ayrılıklara dayanamıyoruz. İsyan bu, başımıza gelenlere razı değiliz.
15 EKİM. ÜÇ gündür askeriz, aynı kıyafetlere burunduk. Bütün önceki dönemlerde olduğu gibi, birbirimizi birbirimize gösterip güldük. Daha üç gün olduğu halde, bir tek ünlem hepimizi hizaya getirmeye yetiyor. Kişisel isteklerin ve kaprislerin budandığmı, ve fazlalıkları bıraktıktan, atıp unuttuktan sonra geçilebilen dar bir koridora doğru sürüldüğümüzü görüyorum. Biraz dikkat edince elimize fırsatlardan bir fırsat geçtiğini anladım. İki oluş var burda: İlki, eşit yatıyor eşit yürüyor eşit yiyor ve eşit giyiniyorduk. Bunu ilk defa ben keşfetmişim gibi hayran kaldım. Değişme -

mistik bir yerde, benlerimiz aynı duruyordu ama aynı şeyleri yapıyorduk. Böyle bir şeyi özlemişim diye düşünmeye başladım, işte bizi yine sayıyorlar. Bir kaç kişi eksik ama farketmiyor, kimler eksik o da farketmiyor, burdayız duygusu dağılmıyor. Hep bu kadarını düşünüp daha ilerisini düşünmüyorum. Bir eksiğimiz var onu, bu beraberlik bize rağmen oluyor onu, bağkazıklarım halatla bağlayıp toprağa dikine koymuşlar duruyor gibiyiz bunu, hepimize borcunuz bitti, serbestsiniz dense, ortalarına engerek yılanı atılmış bir topluluk gibi bir kaç saat içinde binlercemiz birden geldiğimiz yerlere dağılırız, koğuşlar dersaneler eğitim alanları boşalıverir bunları, aklıma getirmek istemiyorum. Bu kadarı yetiyor. Cihad için aşkla bir araya geldiğimizi hayal etmeme büyük yardımı oluyor da onun için daha derinini düşünmüyorum.
İkinci oluş ise bu zahiri oluşa ekli, onunla kaim, onun usulleri ile gidilebilen bir başkası: Şöyle oldu: Birlikçe uygun adım gidiyorduk, o zaman anladım. Vücut dik bakışlar ilerde. Bu ileriye bakış içerisinde, önde yürüyenlerin hayal meyal görünen suretlerinden de az bir gayretle vazgeçince, göz ileriye bakar görünümünü ve hizayı kollama yeteneğini kaybetmiyor ama, bakış ani bir kıvrılma ile toprağa düşüyor. Bu eski toprakta kendime bakıyorum, taptaze bir ilkbahar dalının ucundaki tomurcuk gibiyim. Aynı anda attığımız adımların, hususi bir anda aynı kelimeyi söyler gibi çıkardıkları sesi duymaya başlıyorum. Yerden bitmiş bir kabarcık olan kendimi görüyorum sadece. Elle tutulabilir herşeyden bayılıyor gibi uzaklaşıyorum. Bir anda kendimi bütün rahmani ve nefsani etkilerin ayakları altında buluyorum. Bu kabarcığın göğüs kafesinden içeriye bakıyorum. Çevremizde havanın bulutlu olduğunun farkındayım. Hayret! dış dünya ile ilgim kesilmiyor, iki gözüm birden çalışıyor. Göğüs kafesimin içinde sol tarafımda

bir mekan dolduran elle tutulur bir nesne olan kalbime bakıyorum. Tam da tören alanının yanındaki asfalttan dersa-ne binalarının arasına doğru ilerliyoruz. Ve kalbime biraz daha sokuluyorum. Hayvanın, önüne konan eti ilkin koklayışı, bir iki yerinden hafifçe ısırışı gibi, yumulu elim büyüklüğündeki kalbimi, bedenimin içinde oraya buraya taşıdığım bu küçücük şeyi sağından solundan yokluyorum. Asfalttan ayrılıp, tatlı bir yumuşaklığı olan toprak zeminli eğitim alanına çıkıyoruz. Denizden gelen iyotu kokluyo-rum. Kendimi herkesle birlikte daha canlı hissedeceğim anda dizlerim titrer gibi oluyor. Anladım ki kalbimi kendi

gövdemde taşımıyorum, tersine onun ağır ağır ürperen suları üzerinde, dışardan düşmüş, nerdeyse bir felaketten arta kalmış, bir çöp parçası gibiyim. Dizlerim o yüzden titriyor ki, ben de su olmalıyım. Her şeyin bu sudan ibaret olduğu bir alemde neden bir çöp olarak kalayım. Ve anladım ki çaba gösterip ıslanmak gerek O suda ıslanmak ve yanmak gerek. Bize içinde o çöp eriyip görünmez olan su gerek. Ve tüfeklerimizi çattık. Hareketlerimizi yaptık. Çeşitli hallere koyulduk. Koşar göründük toplanır göründük.
18 EKİM. kainatta o ve benden gayri nesne kalmamış gibi yalnız ikimizi düşünüyorum. Ayın yirmibeşinde izinliyim. Yani haftaya perşembe. (Acaba Orda Mısın). Hafta sonları orada kalmamam herkes için iyi olacak. Yeniden başlamı-yahm. Yer bulmam için vakit var. Babam Modada oturduğu için "evci" belgesi alabilirim. Bir gün Anadolu yakasında Boğaza gitmiştik. Çok hevesliy-
117

di. Benimse içimde küçük bir tereddüt vardı. Küçük bir kuşku. Mücerret bir kuşku, sadece bu. Şimdi de öyleyim. Düşünüyorum; dokuz ay sonunda bunu mu elde ettik. Aşktan küçük bir kuşku kazandım. Ne sevinç ne mutluluk ve coşku ne ruh çöküntüsü dedikleri, sadece bir kuşku. Mücerret.
Sıkıntılı düşünceler büyüdükçe üzerine atılıp yatıştırıyordum. Unutmaya çalıştım ve kaçtım. Ama kişi kendi duygularının çeperlerine kadar doldurduğu bir dolabın içinde ne yana kaçabilir. Hesaplarımız ise bu dolabın ufalmasına neden oluyor. Görünüşte zenginleşiyor, yoksul düşüyor unutuluyor veya ün yapıyoruz ne çare. Ölürken daracık dolaplarımızın içinde elimizi hâlâ, dünyanın, çekiştirilmekten çürümüş eteğine yapışmış görürsek ne yaparız? Aşk, tek başına, bir kişi ve olay ve işaretle ilgisi olmayan, mücerret bir kuşku oldu içimde. Ondan kurtulmak için bir slogan buldum. Onu yineliyorum ama faydası olmuyor. Kalbime bahtım. Dünkü yürüyüşte bir an gördüğüm o geniş derin su yok. Et yüreğim var. Ve onun üzerinde kocaman bir kalas halinde kendim. O zaman tanımadığım meçhul birine derin bir özlem duydum.
Sağlığım iyi.
Alıştığımız hayatın üzerine gelen ani disiplinlerde en çıkar yolun, zor gelen durumlarla barışmak, onları benimseyen, severek yapan ve ideal şeylere bağlayan (ağlamıyorsanız bile ağlıyor gibi yapın) hikmetine bağlı bir tarzda adeta, bir ruh hali gereğini anladım. Sözünü ettiklerim bedeni zorluklardır. Burda bunu yapıyorum ve bu yüzden bir şikayetim yok. Kendimi burada uygulanan ve onsekiz ay boyunca uygulanacak olan her disiplinin biraz ilerisine koydum.
2 ARALİK, karmakarışık herşey. Polenez Köyde geçen açıcı 118

renkleriyle iki gün ve ardından iki boğucu gün. Bilmediğim ve ne yapacağı belli olmayan bir duyguyla hırpalanıyorum boyuna, ışık ve hayat.
düşünüyorum da o anları elde ettiğimiz zamanlar oldu günler ve haftalar olabildi, ama hatıralar yetmiyor, onları yeniden elde etmek istiyoruz.
Uzandığım yerde düşünüyorum. Dünya sevinçlerinin temelinde acı var. Vanda'ların karşısındaki kırlıkta güzünle yürüdüm. Seslensem duyarlar mıydı. Sessiz ve kimsesiz topraklarda da yalnız değiliz, hatta o zamanlar bizimle olunduğunu daha iyi duyuyoruz. Omuzbaşlarımızda kanımızda kan borularımızda. Bunu duyunca en zararsız yaptıklarımız bile birer kayıp gibi geliyor. Erişmek için yürümek dururken, bir yere takılıp vakit öldürmek gibi geliyor.
Ah şimdi hatırlıyorum.
Güneşin doğuşunu, iki katlı ahşap evin üst katındaki tahta saçaklı ve korkuluklu balkonundan ağaçlıklara ve dağlara uzanan manzarasından güneşin doğuşunu. Doğmaya azmediyor doğuyor sonra doğduğunu unutarak batıyor sonra yeni başlıyormuş gibi yeniden azmediyor ve yine doğuyor. İnsanlığa ibadeti talim ediyor.
Gelecektim. Ama daha bir kötü hatıram olsun istemedim. Ona böyle yazdım.
14 ARALIK, mektup yazdım: şu an son durumumuz ve duygularımla ilgili çok şey var yazacak. Ama bunları yazıp, Sizde geriye kalmış bir kaç müsbet duyguyu kullanmaya kalk-mıyacağım. Serbest olsaydım hayatımı yeniden tanzim etmeye yönelirdim, zorluğu olmazdı, (takım kıdemlisi seçildim, yoklama tekmil, demek ki kıtaya çıktığımda zorluk
119

çekmiyecegim. bugün dörtyûzseksen altı revirde, seksı-ıı beş harici hastane, doksanbir nöbette, doksanyediyle dok-sansekiz, neyzen Ekrem Vorolla arkadaşı Klarnetçi Mahmut müzik çalışmasında, genel mevcut kırk, talim ve de is mevcudu otuz beş. bu kırk kişiden haberli olmak, eksiklerin nerede olduğunu bilmek, onları izlemek ve hesaplarım vermek hoşuma gidiyor, bu kırk kişinin birer minicik modellerini parkamın altında sıcacık koruyor gibiyim. Yağmurlarda tipilerde onlar üşümesin ben üşüyeyim gibi bir his.)
Bu arada kendimle kalınca sakin ol diyorum ama ne zamana kadar
Bu kaçıncı gecedir kendi kendime onunla konuşuyorum. Geçmiş acılı günlerin tartışmasını yapıyorum. Anlatıyor ve bütün yanlış anlaşılmaları, haksızlıkları düzeltiyorum. Onları yeni baştan yaşanacak bir zamanın önüne getiriyorum. Konuşuyorum onunla. Boş zamanlarım da da değil. Günlük çalışmalar sırasında ama gören olmuyor bu yaptığımı. Dış görünüşüm ele vermiyor beni.
Kısa ya da uzun yürüyüşlerde oluyor nedense daha çok. Bir dalgınlığa koyulma gibi başlıyor. Arkadaşlarımı bilmiyorum ama yürüyüşler çok verimli benim için. Hem dışarda görünüyorsun hem içeriye kaybolabiliyorsun. Ayak seslerinin biraz arkasında az bir gayretle bir benzemeden dolayı başka bir ses duyulmaya başlıyor. Adi adıma geçilince bir çözülme, ayak seslerinin birbirine ve oraya buraya çarpması, bir dağınıklık başlıyor. Ama biraz dikkat edince o dip sesin kaybolmadığı, görünüşte sadece beraberliğin bir parça dağıldığını, zira işin içine sesin sahiplerinin mizaçlarının karıştığını, bir nevi cezbenin başladığını görüyorum. Kendime dair düşüncelerim kayboluyor. Ve bu mizaçların sahiplerine, yüzlerine bakıyorum. Tanıyorum bu insanları.

Ve görüyorum ki seslerine sahip çıkıyor değiller. Ve bilmi
yorlar. ( ) Ve daha bir çok günlük olay ve eşyanın he
men arkasında kullanmakta olduğum zamana en yakın bir
içimde beraberliklerimizi dünüşüyorum. Haşa, "marifet"
bu olsaydı derecemle ovunurdum. -Bir gün biri çıkar, in
sanları ölçmek için meslekleri ne olursa olsun, onlara hiç
aşık olup olmadıklarını sorarsa, anlamaya muvaffak edildi
ği bir ince güzelliğin hakkını kullanıyor demektir.
Elimizdeki bütün işleri bırakıp, evlerde, parklarda yollarda
öbek öbek toplanıp ve dağ başlarında bir araya gelerek
omuz omuza yaslanarak düşünelim
Hiç aşık olduk mu?
Neye aşık olduk
Onu nasıl karşıladık?
Onun ilk niyetiyle donduk kaldık mı yoksa ilk nimet gözlerimizi onun gizlediği daha büyük bir nimete mi açtı. Ve ikincisi üçüncüsüne ve böylece gide gide gerçek marifetle gelebildik mi içice. Oysa ben neler düşünüyorum. Diyorum ki gururumun bu kadar incinmesine dayanamamalıydım. İşte başıma gelen. Daha başlangıçta takılıp kalmışım bile. Böyle olacağına, insan, arkasının gelmiyeceğini bile bile, bir kaç zavallı lirasını ihtiyacı olanlarla bölüşebildiğim düşünüp böbürlensin daha iyi.
Niye yazıyorum acaba bunları
İçimiz bir dolap değil ki açıp bakalım. Açıp gösterelim. Yine de anlatıyoruz ama. Bizi farkedince eşyaların araşma gizlenmeye çalışan bir böceğe benziyor anlattıklarım. Eşyayı kaldırınca kımıldamadan durduklarını görürsünüz. Söy-
121

lediklerim bir defterin yaprakları arasına kıvrılmıştır. Sayfaları açtıkça onları göreceğimi sanıyorum ama, anlıyorum ki asıl söylediğim şeylerdir altına gizlendiğim, farkedilme-sinden korktuklarımı kapadığım eşyalar oluyor anlattıklarım. Hep yürüyüşlerden söz etmişim, yüceltmişim, seslerin arkalarındaki sesleri aradığımı hatta duydğumu anlatmışım. Acaba bir kez olsun duydun mu o sesi. O'nu kainattaki bütün zerrelerin istese de istemese de andığını duymuş-muyum hiç, yoksa içime gelmiş bir özlemi mi anlatmaya çalışıyorum. Yoksa kırlardan korktuğumun üzerine perdeler mi atıyorum?

21 ARALIK. Öyle tütüyorsunuz ki gözümde Hamdolsun hasret çekiyorum. Eğer kavuşuyorsak, veya bu ihtimal varsa hasretimiz dünyadakinedir. Yüce şeyler iki türlü başlıyor, ilki dış şartlarla, adeta zaruretle, ikincisi içten, sen onu bilmeden. Birincisi ikinciye kapı açılması için bir fırsat. Hasret.
Acaba diyorum ebedi olana, herşeyin mirasçısı olana, kalbi dolu dolu hasret çekmek nicedir? Kavuşur gibi oldukça ka-vuşulamıyan, ve kavuşulmadıkça hasret büyüyen, ve hasret büyüdükçe onu alabilmek için iç büyüyen ve bu yinelen-dikçe olanlar olanlar. Bunu anlatan kitaplar okudum. İnandım. Bense toprağmkilerle cebelleşiyorum. Duygularım bu yüzden şiddetli ve acı veriyor. Onları ancak uyumaya yakın zamanlarda rahatça taşıyabiliyorum. İşte o zamanlar bazı şeyleri saf şekilleriyle duyabiliyorum. Perdelediklerini sezer gibi oluyor ve onlardan emin oluyorum. Anlıyorum ki hiçlik yoktur. Elimizin altındakiler değişip duruyor. Dokunup sevdiklerimizi götürüp beş on kürek toprağın altına bırakıyoruz, geçirdiğimiz zamanlar bir elbise gibi sırtımızda duruyor.

TUZLA 1973. 21 ARALIK. İki gündür bir kaç saatin dışında hep arazideyiz. Dinlenme anlarında denize, ve kıyıya yakın iki küçük adaya dönük ve kapişonu başına geçirerek oturuyor yine sigara içiyorum. Sıcak sevimli bir lokantada istekle buluşmuşuz. Yöremizde insanlar gelip gitmeler. Yalnız ikimizin arasında gelişen, ikimizlik bir masanın yamaçlarına almıyoruz. Oturuyoruz, bakıyor ve kımıldıyoruz ve hayat bizi önemsemeye başlıyor. Varoluş, bize görünen bir kapı aralıyor. Varlığı kendi benliğimizi bilmekle algılıyor-ken, şimdi iki benliği birden, iki posta pulunu birbirine yapıştırıyor gibi, duyarak, ayrıcalığınız olduğuna kapılmaya başlıyoruz. Bu durumu kelimelerle anlatamayız. Burada işe yarar kelimeler mahduddur. Sıra çabucak, kullandığımız ilk kelimeye gelir. Kullanırız, o da eskir. -İnsan da dahil eşyaya duyulan sevgi kelimeyledir. Onunla başlar, "birden sevdim" deriz, ya da "çok seviyor" deriz, bakın kelimesiz anlıyamıyoruz bu sevgiyi, Ve bu sevgi, kelimeleri hangi terkip içinde kullanırsak kullanalım, yüksekliği kelimenin yüksekliği kadardır. Ve "sevgi öldü", "artık sevmiyor" dediğimizde, sevgi kelimeyle çeker gider. Fakat çocuğa duyulan bağlılık böyle değil. "Kızımı çok seviyorum" diyorsam, ona duyduğum bağlılığı anlatmak için elimde, bu iyice eskimiş, yetersiz sözcükten başka araç yok. Çocuğa olan bağlılık ölmez. İçerisine onarümaz düşmanlıklar girmiş ailelerde bile,evlat bağlılığı, baba ve analarda, kalbe bağlı bir urgandır ve içinde kan deveran eder. Yakın kan bağını aşan bağlılıkları anlamada bile büyük zorluk var. Tasavvufi yaşantının zaman zaman anlatılması zorunluluğu, 'dil'e sayısız terimler, terkipler ve açılımlar kazandırmıştır. Ama bir çok eserde, benim korku ve hürmetle okuduğum şu cümleye rastlanır: "Anlatmakla olmaz." Bu cümle öyle bir paragrafın sonunda gelir ki, sır'rm eşik-

lerindeki esintinin, alev ucu kadar bir kıpırtısına bir tek an dokunur ve haşyetle, alnınızın derisi genleşir. O zaman ruhumuz bir tazı gibi geri döner. Süratle geri çekilir ve içinde rahatça yaşadığımız fındık kabuğu büyüklüğündeki dünyamıza oturur, kıvır kıvır ilişkiler içinde, kan ter içinde yaşar gideriz, işte buyrun: Sıcak sevimli bir lokantada istekle buluşmuşuz. Duygularımız ne güzel. Tam da garson gelir gider. Tekrar görünür sorar bir şey uzatır yok yere güler sonra da eğilir. Ve gider, yine gelir. Onu birkaç yemek kelimesi ile sıkı sıkı sarar, 'salçası az olsun', 'iyi pissin olmaz mı' gibi cümlelerle üzerine bir iki de düğüm atar yollarız. Fakat yine gelir. Çözülür dünyamız. Altındaki toprak kımıldatılmış bir asma merdiven gibi (bakın bakın) kaymaktasın şimdi, konuşmak gerekir o zaman bunu engellemek için. Ama o ilk kelimeyi bulamazsın. Fakat vazgeçilmez; bu fırsat bir daha ne vakit gelir. Gözler ileri atılır, merdiveni tutar. Artık bakışmaktayız. Huzurlu bir gülümseme başlar. Bu bakışlara zaman zaman şeytanca bir ifade karışır kaybolur. Ve Markiz'den çıkıyoruz. Sağlam ciğerlerini hissediyorum. Ve sevmeye (bekliyordum bu kelimenin geleceğini) ve

korkmaya başlıyorum. O gün, aylar sonra bugün başımıza gelenler (ayrılık) başımıza gelebilir ve gelirse n'olabilir, nasıl dayanır zavallı yüreğim diye korktum. - Ve o gün böbürlendim, çünkü duygulanmalarımı kalabalığa rağmen fısıldıyor ve onaylıyordum. Yer toprak beni kabulleniyor, eğri ve eksik kaburga kemiğimi elime teslim ediyordu. Böylece ayağımı yer yüzüne basmaya başladım. Evet, daima bir başlangıç vardır, gayet açık.
Fakat başlangıcı da devamı da "lüzumsuz soruya faydasız cevap" gibi sürüp gidiyorsa neye yarar.
Kendime ilk kez ayrılmayı önerdiğim zaman bunları düşünmüyordum bile. Sadece gururumdu. "Erkekliği ve ka-

dınlığı hükümet ettik" diye bir mısra yazdım. Ne güzeldi ama, bundan daha açık olabilir miydi ruhumun hapisleri. -Dünya ilişkilerindeki aşk, araştırmakla ilerler. Çok yakında bir menzil vardır. Her şey orada ne bulacağına bağlıdır. Kişiye ya yol verirler sahrasına varsın, ya da ipini bir taşa bağlarlar, önüne inci boncuk koyarlar. Oraya varıncaya dek en onarılmazı; Kalbin ucu, hesap yapmaya başlamışsadır. O zaman mutluluklar bir baş ağrısı gibi gelir ev yıkılması gibi de çeker gider. Kalbin çıkarı yücelerden olur.
Gelin bir zaman kollayalım. Kalbimizle halleşelim. Görelim nasıl çıkarlar peşinde.
24 ARALIK, zor hafta sonları. Istanbula yabancı kentlere gider gibi iniyorum. Hele trenin Göztepede durduğu o birkaç saniye. Tam kalkarken, kendime nereye gidiyorsun diyorum. Demek ki oraya kadar gittiğim bir yer vardır. Bir kaç yüz metre ilerde kimbilir hangi hengame içerisinde kendinden geçmiş, ağlamaktan gözleri ve yüzü şişmiş bir çehre. Derken hızlı hızlı istasyonlar. Haydarpaşa. Yüzlerce mil uzağa atılmış gibi, vapurla karşıya geçiyorum. Karaköyden sonra gideceğim yer büsbütün belli değil. Tanıdık biriyle karşılaşmasam bari. Şimdi yolumdan durdurup, beraber olmamız gereken bir zamanda orada ne aradığmı soracaklar amaçsız kalbime sorular soracaklar. - Böyle düşünerek acınarak yürüyorum. Balıkçılardan manavlardan ve zokalardan ve kalabalıktan geçiyorum ve sırayla insanlar araçlar duruyor ben ilerliyorum sanki onlar gelip geçiyor gibi sonra ben duruyorum onlar boyuna karşıdan gelip geçiyorlar sanki ben yürüyüp gidiyorum gibi. Böylece kar yağarken göğe bakıyor gibi Galata köprüsünün kalabalık kaldırımında ilerliyorum. Eminönündeyim, yolun karşısına geçiyo-

rum, başımı yere indiriyorum, tamamım, iri ve yerleşmiş kütlesi ile göğsüme yaslanıyor, başımı kaldırıp duvarlarına minarelerine bakıyorum ve gri güvercinlerin onun etrafında belli bir sistemde nöbetle dolandıklarını, imparatorluk fezasını kanat vuruşlarla durmadan kımıldattıklarını ve ona oksijen verdiklerini görüyorum. Yeni Cami. Bir zamanlar daha derin anlaşılsın diye denize açılan merdivenlerini çıkarken, apaçık, elimle dokunduğum gözlerimle görüyorum ki yerimde duruyor, elimle dokunabiliyorum, yapıldığı gibi duruyor, bunu idrak ediyorum. Ve geçen zamanlar on yıllar yirmi yıllar kırk yıllar seksen yıllar prese edilmiş gibi ufalanıyor putlarıyla anıtlarıyla işgalleriyle teslimleriy-le ve bütün yaşadıklarımızla kaybolup gidiyor. Büyük kapıdan girerken onu, duvarın dibine buruşturularak atılmış bir kağıt parçası şeklinde gördüm. Burası müthiştir. Daha ilk adımda, alandaki keşmekeş kalabalık, arabalar, kornalar geride kahverir. Bunların içeriye rağbeti yoktur. Ve bir kuvvet bunları her çeşit amacı ve anlamı ile alıp yerin dibine geçirir, artık duymazsın. Caminin kapısında o kaim, deri kaplı ağır perde elini uzatana bir tül kadar hafiftir. İçeriye adımını atarken seni bir an kendisi ile duvar arasında sıkıştırır. Kolun tersine döner gibi olur. Omuzunu zahmetle içeriye alırsın. Her seferinde böyle olmasından anla ki bu yaptığı boşuna değil. Bunda bir kontrol bir hazırlama vardır. Senin, üzerine serpilmiş ölü toprağı ile girmene gönlü varmaz. Ondan arındırır. Ve içeriye ağzının etrafındaki, ya-naklarındaki

çepeller henüz yıkanmış, sekiz dokuz aylık bir çocuk yüzü gibi pırıl pırıl girersin. -Ve imparatorluk or-dadır. Dış dünya büsbütün hakir düşer, içeride, oraya buraya dağılmış ve büyük mekan içinde pek az görünen yirmi otuz insan vardır. Her biri ayrı ve yalnız düşmüş gibi sessizce oturmaktadırlar. Bunların caminin inşaatı bittikten, anahtarı kadife örtülü bir tepsi içinde mimarbaşı tara-

fından Padişahına sunulduktan ve ilk cuma kılındıktan sonra, o ilk cemaatten arta kalanlar, çıkmakta acele etmeyenler olduğunu anlarsın. Herbiri bir köşede kalmıştır. Kalkıp gidenlerden doğan boşlukların ağırlığını, üzerlerine çeker ve denge içinde temele vardırırlar. Kubbe böylece ayakta kalır. Bu manayı iyi anla, onlar aynı halkada otururlar.
işte onları gördüm. Anadolunun ve dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş, yönelmiş ve temsil ettikleriyle oturuyorlar. Kestiremediğim bir noktadan halifenin bakışlarını bir anda üzerimizde duydum, ihtiyaçlarımızı sormuş anlamış gidermiş saçımızı okşamıştı bile. Onun bir hayal gibi uzanan fildişi parmaklı zarif ellerini izlersin. Sütunlarda duvarlarda mihrapta yazılarda ağır ağır yol alır. Elinde ayakkabıları, başları yukarılarda, hatlarda şu iki anadolu insanı neyi izliyor sanıyorusun. -Başında o elin serin teması ile ilerler kendine yer seçersin. Elin sahibi bizzat kendisinin, halife nuru dökerek işlediği, her mahluka hitap ve merhamet bulunan kaftanını secden için önüne sermiştir bile. İçinde yer kalmamacasına dolmaya başlarsın. Bu harikulade oluş bir vasıtadır sadece. Seni öyle bir kapının eşiğine bırakır ki, açarsın, en yakınma ışığın zor varacağı iç içe binlerce kapı. Orada aczin lezzetinden idrak yok olur.
SARIKAMIŞ 1974 28 EKİM. iyice soğudu hava. "Çıplak Dağ"da ince bir kar örtüsü. Doğuda, Hamamlı köyünün arkasındaki yüksek tepelerde de. Fakat Batıda, Küçük Süp-han ve özellikle Kuzeybatı tepeleri hepten beyaz. Karın kasabaya inmesi gün meselesi.
Otelin önünde traktörler duruyor. Yakın köylere giden köylüler doldurur römorklarını. Kadın ve erkekler ayrı ayrı kümelenip otururlar. Hemen hepsinde sepetler bohçalar.

Yan kapaklara sırtlarını dayamış, ayaklarını şimdilik ortaya doğru uzatmışlardır. Henüz yer var. Gelenler olunca toplanırlar, kasabadan çıkınca toz duman içinde kalacaklar. Bazılarının kucağında fırından yeni alınmış yedi sekiz somun. Son anda birileri daha gelir. Kendilerine yer bulur, yer açarlar. Otururlar ve daha nefeslerini dinlendirmeden traktör hareket eder.
MARAŞ 1973 6 ŞUBAT, annem iyi. Birlikte oturabildiğimiz yıllardaki gibi hafif ağrıları var. Hatırlıyorum, gece gündüz çocukluğun ağır gölgesi içinde bulunduğumuz yıllarda, annem aradabir elini ağrıyan bir yerine bastırarak, çocuklar, insanın burasında nesi vardır, diye sorardı. Eli safra kesesinin ya da karaciğerinin üzerinde. Evimizde her türlü musibete ve hastalığa karşı bir tek doktor ve ilaç vardı: dua ve aspirin. Daima şifa bulduk.
Küçük yeğenim iki yaşına geliyor. Hakiki ve canlı tastamam bir çocuk. Kendi kendine konuşuyor, susup düşünüyor, havada benim görmediğim bir şey görüyor, ona uzun uzun bakıyor, gülümsüyor. Göz göze geliyoruz, o, dalgın ve düşünceli o şeyi izliyorken, "yakaladın beni" uyanışı ile ışıldıyarak bakıyor, hafif, değişik bir tebessümle hemen anlaşılıyoruz. Çok sürmüyor yine kendi muhitindeki işine dalıyor. Bir kaç kez sesleniyorum. Hiç aldırmıyor. Ne kadar da kişilikli ve kendilerine hakim olabiliyorlar. Sevgiyi israf etmeden sonuna kadar devşiriyorlar bizden ve yerlerinde bir tek saniye durmadan, durmadan kımıldayarak evi dolduran sevgimize bulanıyorlar. Sonra beklenmedik anda kendiliklerinden gelirler. Elini dizimin üzerine koyup ne söyliyeceğime bakarken aramızdaki yaş farkım müthiş belli ediyor.
Kullandığı alfabe şimdilik yirmi harflik. Y ve R yi kullan-

mıyor mesela. Bu özelliğinden dolayı sık sık küçük karşık-lıklar ortaya çıkıyor. Evde herkes bundan yararlanarak ona bazı kelimeleri söyletebilmek için tuzaklar kuruyorlar. Başarınca keyfediyorlar. Kendisi anlamıyor olanları, ama işin içinde bir bit yeniği olduğunu, bir tatlı terslik bulunduğu sezip, kendi kendine, fıkırdayan bir testi gibi gülüyor. Ailemizin en yaşlı ferdi annemin teyzesi Duran Hatun. Geçirdiği bir hastalıktan sol gözünde, galiba gittikçe artan bir seyirme ve dilinde pelteklik kaldı. Bundan yakmıyor. Ellerini ağzındaki itaatsizliğe perde yapıyor gibi yüzünün önüne kaldırıyor: söylediklerim anlaşılmıyor artık diyorken, hayatının çizdiği yolda, gençlik ve canlılık yıllarıyla; geldiği yaşlılık hallerinin çarpıcı mukayesesini yapan sesi, acınma duygusu ile titriyor. Buna ve sekseni aşkın yaşma rağmen, onda iman, güzel havaların hareketli ve cıvıltıh serçesi gibidir. Sağ omuzunda, boynuna yakın yerde durur, başlarını ve yanaklarını bir birine yaslamış olarak yaşarlar. Mevsimden mevsime güneşin doğuş zamanı değişiyor, çalar saatm da yok, sabah namazlarına nasıl uyanıyorsun diye sordum. Pek şaşırdı soruma. İftiharla, "iman kuvvetiyle" dedi. Nasıl oluyor diye sordum. "Melekler bana seslenirler" dedi. Nasıl sesleniyorlar diye sordum. "Kalk Duran Hatun, namaz vakti geldi, kalk Duran Hatun, namaz geçiyor derler kalkarım" dedi.
Ta çocuklğumuzdan beri teyze ne zaman bir kaç günlüğüne bize gelse sevinçli oluruz. Hemen hiç görmediğimiz ninelerimizin yerindedir. Bütün peygamber kıssalarını bilir. Defalarca anlattığı halde, bir kere daha anlatır helecanlamr. Hareketlenen omuzları, inip kalkarken göğsü ve başından savrulup gidecek gibi olan başörtüsü ile yer yer sesi titremeye başlar ve ağlar. Ölüm, beklenen sevimli bir oğuldur onun için. Son nefesin

belirsizliğinden duyduğu korku hariç ölüme hazırdır. Hiç ölmiyecek gibi ev işlerini görür, kışlık zahiresini tedariklerken bir yandan da dört gözle ölümü bekler gibidir, inancı o kadar samimidir ki. küçük odasının duvarlan öte dünyayı engellemez. Ruhunun büyük bölümü ahirete sarkmıştır. Sabırla ve hazır, Allahm takdirini beklemekte ve umulacak en büyük şeyi, O'nun cemalini görmeyi ummaktadır.
Duran teyze uykudan uyanır uyanmaz kurulmuş gibi tev-hid kelimesini getirmeye başlar. Ömrü boyunca kendini güzelce buna kurmuştur.
İSTANBUL 1973. dokuz şubatta Erenköy Fırın sokak'ta iki yıl oturduktan sonra ayrıldım. Suadiyede, Bağdat caddesinde bir dairede oturmaya başladık. Aksaraydaki Bilir Kolejinde almanca öğretmenliği yapıyorum, içim ağrıyor içimde spazm var dar yerlerden sıkılıyorum mutlu değilim geceler uzun bitmiyor gündüzler ağır bahar bir türlü gelmiyor.
İSTANBUL 1974 6 NİSAN, düşünüyorum, onu anlatabilir miyim? şüphe kumkuması. Yalnız ve erkek gibi yaşamış, ya da savaşmış. Bir yere girince bütün detayları, izleri, işaretleri, yüzleri, ifadeleri dörtnala bir (spontane) dikkatle gören, çabucak anlamlandıran, kimseye değil, mutlaka kendine yönlendirilmiş, planlanmış kısımları vehmeden ve kavgaya fırtına gibi başlayan bir kadın: Esin
Izmire gel benimle dedi peki dedim. Istanbuldan Bandırmaya kadar vapur, ordan trenle izmir, işimiz, hizmet işlerinde çalışmış fakir ve hasta bir kadını, civar kasabalardan birinde efsanevi üne sahip bir doktora götürmek . Esin Iz-mirde tanıdıklarına indi, ben Karşıyakada bir otele. Ertesi gün hasta evi. Esin, ben ve tanıdık bir karı koca hastanın evine doluştuk, bir tür tek katlı eski tahta ev. Hasta kadın

donuk bakışlarıyla yatıyor. Sevinmeden gülmeden konuşmadan ve kızmadan. Felç. Arada bir kötü davranıldığını sanınca hırçınlaşıyor, dili ağzını dolduracak kadar şişmiş, ya da görevini unutmuş gibi konuşamıyor, ağzının içinde kelimeler birikiyor birikiyor, yüzüne zehirli bir ıslaklık yayılıyor ve kadın beş on aylık bir çocuk gibi ağlıyor, Gövdesi kımütısız, ayak derileri madeni beyaz görünümlü ve sis O çarpık ağzın etrafındaki o sürekli ıslaklık. Bunlar, beyinde, ya da dünya da ısrar eden bedende ne olduğu bilinemez ve tanınmaz bir gücün, şakaklara

yerleşmeye çalışan ölümle veya tam tersine hayatla çatışmasının kusmuğu gibi. Bir savaştan arta kalıyor bunlar.
Merhametle bakarak gülümsedim. Görünüşü acımayı da zorlaştırıyor insana. Nereye varacağı belli olmayan kendi sağlığım taşınmaz bir yük oluyor.-Hayret o da gülümsüyor. Yine deniyorum, bakıyor, fakat bu defa sanki o değil.
("Peki, ben kimim?")
Hasta kadının kocası Mehmet. Yaşı belki elli. Fakat kısa kesilmiş karman çorman saçlarıyla daha çok kendini bırakmış bir delikanlıya benziyor. Uykudan uyandırılmış ve kolundan çekilip dışarı çekilmiş gibi. Hiç bir şeyle ilgilenmiyor. Çünkü Esin var.
Şimdi istasyonun bekleme salonundayız. Mehmet uslu uslu karısının yanında oturuyor. Siyah paltosunun içinde kaybolmaya, göze batmamaya gayret ederek büzülmüş, yanında bir iki yol çantası.
Salona girer girmez bizler hastayı bir kanepeye yerleştirmeye çalışırken, Esin süratle bir iki yere uğradı, istasyon idare binalarmdaki odalara girdi çıktı, gişeye gitti ve etrafını kolaçan ede ede geldi hastanın yanına oturdu. Bir iki soru bir iki emirle kişileri avucunun içinde topladı. Ben, tanıdık karı koca, hasta kadın, Mehmet ve hatta yolcular ve hatta
131

saat ve zaman onun emirbeyleriydik artık. O ne yapılacağını söyler, o düşünür (artık biz kendimizi bırakır hiçbir şey düşünmeyiz.) Kimse ona karşı gelmez, elalemin içinde haşlayıverir. Parayı o harcar. Kendi paranı sarfederken sanki onun parasını sarfediyor gibisindir. Nasılsa bu hissi meydana getirir sende Kendisi ne kadar bol ve hesapsız harcarsa harcasın, senin nasıl ve nereye harcadığına kuruşuna kadar karışır. Neyi nereye vereceğini o tarif eder. Emreder. Büyğe küçüğe herkese. Sende müstakil karar vermeye takat bırakmaz. Kovar onları, onları sende başlamadan öldürür. Bu konuda akıllıca değil, adeta içgüdüsel karşı çıkışların bile sana ağıra mal olur. Ta uzaklardan sezdiği, ona göre ters olabilecek düşüncelere kapılacaksan, onlar için, ortada hiç bir belirtileri de yokken, ağır dil kavgaları yapar. Ağır, akla hayale gelmedik suçlamalarla sendeki muhtemel karşı komaları daha yuvalarında iken öldürür. Gelecekte yapacağın küçücük bir kaçamak için aylar önce öyle hücumlara uğrarsın ki böyle bir şey yaptığın takdirde başına geleceklerin dehşeti ile, bütün o masum arzularını seve seve öldürürsün. Onun yüzde yüz bulunmıyacağı bir yerde bile ölçülüsündür. Bakarsın duyar. Ya da yüzünden bir şeyler sezer, alır karşısına bülbül gibi konuşturur.
İstasyonun bekleme yerindeyiz. Trenin dakikası yaklaşınca hastayı ve eşyaları bize bölüştürdü. Vakit geldi. Biz eşyalar, hasta kadın derdest olmuşuz baktım kendisinin elleri boş Pek tabii. Tren göründü. Yaklaştı ve vagon kapılarından biri nasıl olduysa tam önümüze geldi. Zira bize tam o noktada beklememizi söylemişti. Bunu trene nasıl telkin etti bilmiyorum. Ne var ki bu kapı kilitliydi, galiba bozuk. Müthiş azarlandık. Orada ne bekliyormuşuz. Haydi öteki kapıya, kucakladık yine bir telaşla hasta kadını. Bir kapı bulduk doluştuk. Numaralı yerlerimiz iki vagon arakada kalmış. Yine azarlandık, niye acaba, onun söylediği yerden girmiş-
132

tik, neyse, bütün vagonu ve aradaki lokanta vagonunu hastaya yol hastaya yol diye bağıra bağıra geçtik. Ben de iyice açılmış alışmıştım. Kalabalıkta ona buna omuz ata ata yerimize geldik. Altı kişiyiz. Hepimize bir arada yer bulmak mümkün olmamış. Yerler numaralı ve bizimkiler dağınık Ama Esin hallediverdi. Bir iki yaşlı kadın bizim yerlerimizi aldı, kendilerininkini bize verdi. Onlara teşekkür etti. Hastayı cam kenarına yerleştirdik. Üstünü başım düzelttik. Taşırken perişan etmişiz. O hemen hastanın duruşunu, ayaklarının rahatça yerleşip yerleşmediğini, pencerenin açıklığı olup olmadığını (esinti dokunur), yerlerin temizliğini, diğer sıralarda oturanların yüzlerine bakarak ne kıratta kimseler olduklarını ve daha bir dolu şeyi, yerine oturmak için etrafına şöyle bir bakmdığı sırada saptayıverdi. Ve bir iki saniye sonra, hep yanında oturan bana, ilerdeki sıralardan birinde yüzü bize dönük oturan kadının adi bir görünümü olduğundan başlıyarak antatmaya koyuldu. Zihnimi toparlayıp dinlemeye

başlamıştım ki birden "pardesünü çıkar ters çevir katla ve as" dedi. Yaptım. Tam arkama yaslanmıştım "Sıcak! Ceketle ısınmayacak mısm?" dedi. Onu da çıkardım. Oturdum. Üzerime baktı. "Gömleğinin yakasını düzelt" dedi. Düzelttim. Beni tetkik etti. Ben de yılmadan dik ve sevimli durdum. "Ne diyordum hatırlat" dedi. Derhal hatırlattım. İki cümle baştan alarak anlatmaya başladı. Birden bavulu gördü. "Hala yerde ha! Onu yukarıya koy-mıyacak mısın?" Hemen kaldırdım Remzi beye yandan sarkıp seslendi: "Rahat mısın?" Ve yüksek sesle hepimize birden: "Dünyada hala anlayışlı insanlar var. Bir başkaları olsa katiyen yerlerini vermezdi. Hastayı mastayı kim dinler." Hepimiz bize yerlerini veren o iki kadınla göz göze geldik.. Tatlı duygularla kızardık. O ise hasta kadınla ilgilenmeye ve ona bebeğe yapar gibi "mmı mini" demeye başladı. Bize yerlerini veren kadınlarla sevimsiz bir durumda göz göze

kalıverdik. Oysa durumu bilen başka yolcular da nedense kendilerine pay çıkararak tatlı tatlı gülümsemekteydiler. Yolculuğumuz buyruklarını dileklerini nasihatlarını ve önerilerini dinleyip gerekenleri hemen yerine getirerek mutluluk içinde geçmekteydi. Bir ara kalktı: "Mehmet sen benim yerime otur, oraya ben oturacağım" dedi. Hastanın yanına benim karşıma oturarak ayaklarını benim oturduğum kısma uzattı. Ayağıyla bacağıma "kımılda biraz" der gibi vurdu. Mehmete doğru kaydım, böylece ayaklarını daha rahat uzattı. Memnun memnun arkasına yaslandı. "Öyle sıkışık oturmaktan rahat mısınız" dedi ikimize birden. "Rahatız" dedik. "Siz bilirsiniz" dedi. Dudak büktü, omuzlarını kaldırıp indirdi iki kez. Hah hah diye alayla güldü. İçerden avurtlarımı ısırdım. Hemen vazgeçtim ama anladı, şeytanca bir ifadeyle güldü. Başın tarlalara kırlara çevirdi. Geriye doğru kaykıldı. Yüzünden mutluluk boşalarak derin bir nefes aldı. Hastaya baktı. Kaşlarını çattı. Bana baktı. "Bakıp durma öyle" dedi. Remzi beyle karısına baktı. Gülümsedi, başını geriye çevirip bize yerlerini veren kadınlara baktı gülümsedi selam verdi. Bana döndü ve durup dururken "ömürsün vallahi cem" dedi. içerden dudaklarımı ısırdım. Ve nihayet bana dilini çıkardı. Durgun durgun baktı. Durgun durgun bakmaya devam edip Remzi beyin karısına gözlerini çevirdi, göz kırptı.
Nihayet harika doktorun kasabasmdayız. Bir bakmaya iyi ediyormuş. Ve böyle bir bakmaya iyi etmeye beşyüz lira alıyormuş. Bizim hastamıza "bu iyi olmaz" dedi ve beşyüz liramızı da aldı.
Döndük İzmire, uzatmıyayım bıraktık hastayı evine, bıraktık Remzi beyle karısını yerme ve biz ikimiz Bandırmaya ve oradan vapurla Istanbula döndük. Nasıl mı döndük: Meğer İzmire giderken vapurda ve trende, sonra İzmirde ve hasta-

yi götürüp getirmelerimizde zihni hep bunlarla ilgiliymiş. Dönüşte ise ortada yalnız ben kalmıştım.
ANKARA 1977.- Düşünüyorum. Ama adeta sayıklıyor gibi. Öyle çok şey var ki zihnim ondan ona geçiyor. Bu gün "Sırf dilinden dolayı o dergiyi okumuyorum" dedi biri. Söyleme tarzına bakılırsa bu tutumunu yaygınlaştırmak istiyor. Tepki gösterdiği dilin sadece bir gömlek eskisini, beş on yıl öncenin dilini kullanan bu adam acaba neyi savunuyor. Hızla değişiyor dilimiz. Bütün dünyada değişiyor Çağımızın problemleri bilimsel hızlı gelişme, teknoloji, ideolojik çatışmaların yükselen tansiyonu, hatta çocuk oyuncakları, moda yeni yeni kelimeler getiriyor dillere - On yıl öncenin dilini otuz yıl öncenin dilini ya da elli yıl öncenin dilini savunanlar var. Hangsini kabul edelim. Bu konuda kesin olan, kesin ve tutarlı konuşulmadığıdır. - Bugün bu tartışmalar üzerinde duruyor değilim. Bu tür tartışmalarla dil sorunun çözümleneceğini sanmıyorum. Dil bir iktidar bir hükümet sorunudur. O günler gelirse herşeyle birlikte dil de adan zeye düzenlenir, kontrol altına alınır. Okullara radyo ve televizyona ve basma hakim olunamadan yapılacaklar amaca ulaşamaz. En muhafazakâr olanlarımız evde çocuklarımızın nasıl konuştuklarına bakalım. Ve kendimizi şimdilik, yarın onlarla konuşmak isteyişimize göre ayar-lıyalım.
Dil tartışması bir avuç insanı ikiye üçe bölüyor bu fena. Bunların yerine bir şey söylüyor muyuz bir muhtevamız var mı ona bakalım biz.
• Bana öyle geliyor ki yeni dilde şiir yükü yok. bu dille az ömürlü şiirler yazılabilir. Materyalistin, şiir yükü olmayan bu dili sakız gibi çiğnediğini

işitiyorum. Ve şiiri alet yapmak istiyor ayrıca. Şiir doğrudan doğruya kendisi için de-

134

135

ğil midir? Sanat öteki türleriyle şunun bunun içindir denebilir belki ama şiir şunun içindir mi kendisinden başka. Şiir özgündür.
Şiiri tamamen somut alana çekme çabalarını anlamıyoruz. Kuru. takur tukur ve uydurma bir alan. Materyalist şair burada üstelik romantiktir. Bir tek konusu vardır, zenginle fakir. Fakire, onu sömüren zenginin başını paralamasını telkin eder boyuna. Bu kadar kolay küçük ve anlamsız mı hayat. Böyle marazlı bir algılamanın şiiri olabilir mi? Bu nedenle yazdıkları acınacak kadar kötü. Başlarda suçu dile de yüklemiştim.
Şiir yükünün azlığından söz etmiştim. Buna rağmen yine de şiir yazılıyor bu dille. Adeta o geleceğin başarısını, birikimli dilini ortaya koyarak yapıyorlar bunu. Zor anlaşılır-lıkları belki buradan geliyor. Ama onlardır ki daha çok dayanırlar. Az eskirler.
Günümüzün gençliğini geleceğin zengin dili gibi kullananların başında Sezai Karakoçu görüyorum. Zamanımızda has bir tabaka tarafından okunması sırf bu nedenle değil elbet. Sadece bu yönü vurgulamak istedim.
Sezai Karakoçun şiirine duyulan hatırı sayılır ilginin nedeni, sistemli şekilde reddedilen, unutturulmaya çalışılan ecdat mirasına duyduğumuz özlemdir. Sanat değeri yanında içerik olarak onun şiirinde mahiyetini belki derinlemesine idrak etmediğimiz ama hüzünlü özlemiyle içten içe dalgalandığımız bu mirasın ipuçlarını açılımlarım buluyoruz. O miras ana gibidir, doğurur, besler, baba gibidir, dağ gibi arkalar. Ve nihayet yine Sezai Karakoçun şiiri ile, bu mirasın yüz küsur yıldır reddedilişinde uygulanan akıldışı metod-ları ve bunu büyük kütlenin pahasına gerçekleştirmek isteyen bir avuç insanın, nasıl insanlıktan çıkıp timsahlaştıkla-rını görüyoruz.
136

Solun, başta Necip Fazıl bütün bizlere uyguladığı deve ku-şuvari boykotu bu açıdan da değerlendirmek gerekir. Kültür mirasımızdan korkuyorlar. Paniklerini görüyoruz. Donuk ışıksız çehrelerinin arkasında. Bizim; hükümetlerde başçekenlerin, anayasa, danıştay, eğitim vesaire gibi kurumların desteği ile tırmanan materyalizmi bir realite olarak görmemiz, soğukkanlılıkla tartmamıza karşılık, materyalist ilke bir endişe ile, sözümüzü ederse meşrulaşacağı-mızdan korkuyor. Hoş, yıllar var ki, ırgalamıyor bizi artık. Ama söyleyelim, hayat cilvelerle doludur. Elli yıl takunyalı takkeli diye horlanan ve ezilen insanlar bakan koltuklarına bile oturuverdiler. Hem de rejimin metodlarıyla. Büyük kitle, içinde öyle şeyleri besler ki, herşeyin yeni baştan düzenlenmesi iki ay bile sürmez
Materyalistin, ruhçu diye bozuk kesimlerden, örneğin bir üfürükçüyü, bir manyağı ele alıp, kendini bunlar karşısında isbat etmeye çalışması gariptir. Elli yıldır buna doymadılar. Oysa bu çıkarcı ve hasta örneklerdeki ahlak açıkça materyalist ahlaktır. Islamla ilgisi yoktur, tslam, insanların horlanmasına en fazla engel olmuş idareler gerçekleştirmemiş olsaydı, materyalist yine de haksız olurdu.
• Materyalist sanatkâr ve aydın, istismar, propaganda ve hakim olduğu alanda başkalarını ezme ilkeleriyle bir kültür terörü uyguluyor. Özellikle cumhuriyetten bu yana gücünü hükmetlerden alıyor. Ancak attığı yine de topu topu yarım adımdır.
İSTANBUL 1963. Dün (dün diyorum ama belki yirmi gün oldu) , üçüncü bir leylek kafilesi daha marmara üzerinde göründü, beraberce dalgın dalgın, içimizden düşünüyormuş gibi soralım. Nereye gidiyorlar.
137

Suadiyede olsaydın ve saimin orada otursaydık leylekleri birlikte görmek on çift anlamlı ve sevgili cümleden daha çok bizi birbirimize anlatacaktı. Çünkü göç eden bir kuş sürüsü görmek bir deprem seyretmek gibidir. Ve kuşlarla ve depremle yakın akrabalıklarımız vardır. -Onları kavramaya çalışırsak, şimdilik sahip olduğumuz ve ilişkimizin tek armağanı "müphem"e yaklaşacağız, (bir gün gelir o müphemi sıkıca yakalar ve adım sorarız. Sanırım değerini takdir edebileceğimiz bir yüreğe sahip kalırız).
Kıyıda küçük kumluğun önündeki masada oturuyoruz. Henüz çay vakti değildir.. Güneş devrilmek üzeredir.
Bir süre konuşmaya çalışmış
elimizden en çok geldiği için aşağı yukarı içimizden kurtulup gelen, ama birbirimize iletemediğimiz her kelimenin yerine kullanabildiğimiz tebessümlerimizi sarfetmiş ve susmuşuzdur.
Ne ferahlık.
Ve işte bu ferahlığın somut ifadesi gibi
ta kendisi gibi,
bir enerjinin başka bir eneriye dönüşmesi gibi gökte göçmen kuşlar kafilesi.
Önümüzde deniz
Ve şehirde ağırıyla akan hayatın farkındayız. Kafileler halinde birbirinin ardına takılmış bu göçmenlerden öğrenilmesi mümkün bir hayat sırrının, apartman katlarına tıkılmış insanlardan çok, saf tabiatın canlı ve kıpırdıyan bir tarzı olan bizlere açılmak için geniş göğe, siyah beyaz noktalar halinde sırılandıklarmın farkındayız. Leylek kafilesini ufkumuzdan kaybolmasına kadar sürecek olan bu imkandan yararlanmak için fazla acele etmiyoruz. Onu yakala-

mak kadar bu imkânın bize hazırlanmış olmasından da yeteri kadar duygulanabiliyoruz. (Masamıza biz farkında olma dan bırakılan çaya uzanalım)
Ufkumuzda kaybolan göçmen Sürüsünün şu anda üzerinde uçmaya devam ettiği topraklara güvenimiz tamdır. Kavidirler ve onların ağırlıklarına dayanacaklardır. Yuvalarının eski yerleri bozulmamıştır. Onları yükseklerden teşhis edecekler ve yazlıktan dönülen kışlık evler gibi toz toprak kaplamış eşyalarını yorgunluklarına aldırmadan temizlemeye koyulacaklardır
Yerleşmeleri tamamlanınca bir önceki mevsime göre görünüşte hiç birşey değişmemiştir.
(Düşün bir kere. bir kaç ay ayrı kaldığımız kışlık evimize yeniden alışmamız kaç dakika sürebilir. -Geliriz ve onların değiştirmeden sakladığı hatıralarımız ordadır. - Aylarca, hatta yıllarca yarı kaldığımız, özlediğimiz annelerde bu durum daha da parlak ortaya çıkar.
Anneyi görür görmez özlemimiz en şiddetli tonuna yükselir. Kısa net ve mübarek bir heyecan. Fakat bu, hatıralarımızı en fazla muhafaza eden anne önünde ne kadar dayanabilir. Yarım saat sonra adeta onunla kaybedecek vaktimiz kalmamıştır. İkinci gün ise artık gurbete dönebiliriz. Fakat hiç olmazsa bir hafta kalmamız gerekir. Çünkü anne aynı durumda değildir. Onların yavrularına-çabucak bitmeyen bir özlemleri, yavrularını seyrederken doymadıkları bir şey vardır. Henüz kızken sahip olmadıkları, sonra birden içlerine alıp, ağır ağır sahip oldukları bu varlıkların yüzünde
sanki bir türlü inanamadıkları bir şey vuku bulmaktadır da onu yakalamak için ellerine geçen fırsatı kaçırmak isteme-

mektedirler. Yavrunun bedeni, kişiliği ve fikirleri büyüdükçe (ve çocuk anneye sığamıyacak kadar büyüdükçe) çocuğun annenin içindeki karşılığı küçülmekte ve anne, buna karşılık varlığını dengede tutabilmek için ona karşı özlemini büyütmektedir. Çocuklar annenin bu durumundan müstakildir. Hatıralarını hiç değiştirmeden saklayan belki de yeniden karşılaştıklarında kendilerini hemen tanımaları için olduğu gibi muhafaza eden anneye şunu nasıl söyliyebüsinler: "Sana hemen doymamızı istemiyorsan hatıralarımızı biraz değiştir!" Hiç bir çocuk bunu anneye söy-liyememiştir. Bunu söyliyebilmek için önce keşfetmek gerekir. Fakat ne faydası var. Buna inanacak bir kadın anne olmaya nasıl devam edebilir. Sevgilinin anneden, annenin sevgiliden kaydığı nokta burada olmalı. Sevgili bize

ait hatıraları değiştirir. Biz de ona ait olanları durmadan değiştirmekte ve yorumlamaktayız. Böylece karşılıklı başkalaşmalar içinde gittikçe olgunlaşan bir özlem yontmaktayız. Birbirinden ayrı iki sevgilide titizlikle hazırlanan, kavuşma günü yaklaştıkça çabucak son pürüzleride giderilen iki ayrı özlem heykeli vardır. Kavuşmayla birlikte bu ikisini karşı karşıya koyup, konuşturmak aylarca sürebilir, iki heykeldir karşılıklı geçip konuşan, tartışan ve anlatan ve anlatan, iki heykeldir, uzun uzun birbirlerini tartacak ve tanımaya çalışacaklardır. Yabancıdırlar. Heey nasıl da uzuyor anne çocuk ve sevgili. Oysa ne tuhaf galiba leyleklerden söz ediyorduk. Ülkemize yaz'ı geçirmeye gelen ve sonra (nasıl karar veriyorlar buna) yurtlarına dönen leyleklerden. Ah bu dönüş ne kadar elemli olmalı. Yazlık ülkenin meyvelerini, armağanlarım nasıl unutsunlar. Hafızalarında o ağırlıkla nasıl uyuyabiliyorlar. Asıl yurtlarında geçirmedikleri zamanın açtığı boşluğu dönüşlerinde birdenbire doldurabilmeleri

gerekmektedir. Bunu nasıl başarsmlar fakat yapacak bir şey yoktur ellerinde ve görünüşte hiç bir şey değişmemiştir. Yurtlarını bıraktıkları gibi bulurlar. Değişen şey yazlıkta doğan ve şimdi kuşça bir alaka ile yörelerine bakman yavru leyleklerdir. Bir ailede (pek olmaz bu) birdenbire ortaya çıkan bir büyük babanın (ya da daha mümkün) bir teyzenin daveti üzerine ziyarete gidilen yabancı şehirdeki eski evin çocukları durmadan şaşırtması, tahrik etmesi, onlara insanüstü bir araştırma gücü vermesi gibi, oraya buraya uçuşmakta dal parçalarına lüzumundan fazla dikat göstermekte, analarını sorularıyla gagalamaktadırlar. Onlar ana babalarının kanatları, köylülerin kazma kürek taş sapanları koruyuculuğunda kartalın saldırısından kurtuluş olanlardır. (İnsanlar için kartal iyi sıfat, ama saldırgan olmayan, zarif ve efendi tabiatlı, çeyrek filozof tavırlı, ah biraz da ukala şeyler leyleklere hücum ederlerse iş değişir. Leylekler lehine taraf tutulur, kartala karşı tavır alınır. Gazetelerimiz, kartal karşısında çaresiz harp nizamı alan onurlu leyleklere, ellerindeki her türlü imkanla yardım eden köylülerden memnuniyetle bahseder).
Yavru leyleklerin elde ettikleri hatıralar şüphesiz bundan ibaret değildir. Uçmaya alıştırıldıkları zamanlar, o zamanların acemilik duguları içlerinde en canlı olanlarıdır. O zamanlar, insanların duaya, duvarlarına el sürmeye geldikleri, kaynaştıkları, en çok da turistlerin anlamsız dikkatlerinin oraya buraya tırmandığı büyük cami avlusundaki yüksek çınar ağacının tepesinde beceriksiz kanat çırpma zamanlarıdır. Ve yavru kuşlarca bu alaştırmanın, insan nazarından uzak bir çayırda yapılması elbet daha evladır. Fakat onlar da bilmektedirler ki modern hayatın gürültüsüne, rahatsız edici fenomenlerine katlanmak zorunluluktur. Ne

kadar istenirse istensin, özlensin uçsuz dağlara gidip bir devlet kadar memnun bir yuva kurup yaşamak, böyle bir hayat yapmak imkanı yoktur. İnsanlara katlanacaklardır.
Yine de ağacın tepesinde kanat talimi yaparken beceriksiz hatalar yapıp onların içine düşmemişlerdir. Ama bir çok kez bu durumu yaklaşıp "rezil olma" duygusunu yaşamışlardır.
MARAŞ 1968. EKÎM KASIM. Sizi görmeliydim. Zorunluluk motifi bana da böyle üzerine eğilince tuhaf geliyor. Fakat yemin ederim ki öyle hissediyordum. O anlar ne güzeldi. -Ara sıra elle tutulur bir şeye mecbur olmadığımız için mi perişanız. - O anlar ruhumun öyle bir çalışmasını yakalıyordum ki doğaya ve insana nasıl davranacağımı şaşırıyor-dum. Varlıkların ve ilişkilerin yanında belli bir formun içeriğini sürdüren, aslında duran insanın kımıldaması olmalı bu şaşırma. Bir şey sezmiş, fakat henüz çok kuşkulu ve ihtiyatlı davranan duyargaların haberlerini ve zamanın haberlerini ve toplumun haberlerini (ve yıkıntıların haberlerini) beklemeden, bedenin yol sormadan ışıksız öne atılması

olmalı bu şaşırma. Kalbin, değişmeye başlayan insanın istediği değişik Kan'a karşı yorgun ve çarpıntılı karşı koyusu olmalı bu şaşırma. Bir şey çoktandır ilk kez kımıldıyor, değişiyor mu, yoksa yeni bir şeyden dolayı, aslında var olan değişmenin yeniden bir kez daha mı farkına varılıyor. Yüreğine uygun bir acıyla sevinen erkeğin, bilerek ve mümkünse ustalıkla apaçık ortaya koymaktan kaçındığı bir durum, insan kendi formundan, kalıbından bir iki milimetre yana kaymış, yeni çehre, yeni gök algısı, yeni yaşama olanağı belirmiştir.
Şimdi ayağa kalkarak soruyorum.

Yukardaki cümleleri sürdürmek için gereken gücün nasıl elimden alındığım, neyin bana engel olduğunu anlatamıyorum. (Aslında anlatacak ne var.) Dün geceydi. Zaman bir hayli ilerlemişti. Zaman diyorum, burada zaman filan yok. Üzerime kıvrılıp oturmuş beni kımıldatmayan bir şey var onun yerine.
Evin önünden borazan ve insan sesleri. -Yine uyandım-. Bir kaç saat önce uyandığımda yağmur vardı. Evin damı çinko, bir ses. Bir ara öyle şiddetli yağmağa başladı ki: " Ya yağmur kendine hakim olamazsa" diye düşündüm. -Baygın, kâbus içinde.
Oysa, yağmura izafe edilen böyle bir cinnet dünyamızın devamlı manzarası olsaydı, canavarca derhal onu da kullanmaya başlardık.
Şu anda coşkuyla, "kalbimiz başka bir ülkede bütün kalplerle birlikte yanyana sorguya mı çekiliyor, Tanrım, nihayet milyonların dışına itilmeden biz de yargılanıyor muyuz" diye sorabilmeyi nasıl da istiyorum. Ortam, ya da o ortamın görüntüleri belirince, gerçek ya da yapay sarasıyla debelendiğimiz hatıralarımıza bir çare bulmalıyız. Sanat zevkiyle elde ettiğimiz hatıralarımız için elverişli bir "geleceğin" nasıl olabileceğine dair bilgiler edinemedik. Onlar düşmanca ve anormal şekiller alarak bü-yüdüler. Bugün kaburgalarımızın dibini zorlayan, belledikleri azaplı kelimeleri içimize tekrarlayan onlardır. Varlıklarını kuvvetle hissettiğimiz bir günde onları uysallaştırmak için çabalarken, aynı şekil de bugünkü hatıralarımızı ihmal etmiyor muyuz. - Şimdi iyice anlıyorum ki, dün gece bir sancıyı kesinleştirmeye çalışır gibi yazarken cümleyi bende bulantı yaratarak durduran onlardı. Cüretinden dolayı ağzına ateş atılmış kanatlarındaki ödevler geri alınmış bir

melek gibi sustum. Yatağın sancılarını kıvrılarak uyku aradım.
"Soruyorum" diye başladıktan sonra söyleyeceklerimi biliyordum. Ama daha o ilk kelimeyi yazamadım. Aştı.
Ondan söz etmek için, ona izin veren zamanları seçmeli. Gece beni durduran şeyi, akla gelmesi kolay olan kurallar sandım. Buna göre yazılan bir ilk mektubun hududu, (siz dahil) başkalarına göre sizi henüz tammayışım beni durdurmuş olmalıydı. -Nezaket- Fakat hayır ben nezaketten korkmuyorum. Bir utangaçlık ya da cüret yorgunluğu da hissetmiyorum. - Gelişmeleri bizdeki gibi olanlar aşkı, yalnızlığın sıhhatli bir çalışması olarak görmelidirler. Yalnızlık nasıl emek sarfederek en çok sahip olduğumuz şeyse, aşk ta bedenin.
Aşk, bedenin, bizim için mutlu olan bir andan yararlanarak kendini yalnızlığa sunduğu zamanlarda ortaya çıkar. Balıkçının ağı sepet içinde taşıdığı değil, onu kendi başı üzeride savurduğu zamanlarda...
Artık beden ağır yalnızlık görevine biraz da ona hükmederek devam edcektir.
Aşkın kadınla erkek arasında doğuşunun kuvvetli sebepleri vardır. Çünkü onu anneyle baba çocukta beraberce hazırladılar. O babanın aceleyle bağışladığı, anneninse uzun zaman dinlendirdiği enerji olarak, çocuğun içine elverişli zamanlara adanarak bırakıldı...
Aşka bu şekilde bağlı olanlar, onu yıllarca yalnızlığın kullanmasına bırakabilirler. Öteki cinsi en çabuk vasıtalarla yanlarına çekenlerden aşkın haklarını soruşturmıyahm. Onlar çokturlar ve yardımımız onlara yetmez.

Atalarından kalmıyanla davranırlar ve geleceğe bırakmazlar. Onlara: "Aşkın hakları vardır" dersek bize de anlamsız gelir.

İşte şimdi bir sabır bezine bürünmüş olarak içimizin gerçekleşmesini bekliyoruz. Bu hazırlanışın bize sunacağı armağanların ancak kabulü zorlu olanlarına açığız. Çünkü başkalarının, oldukları gibisine dayanamadıklarını aldık ve yücelttik. A'larda bir kaç dakikalık karşılaşmadan sonra, o aslında seri ve kavrayıcı karşılaşmadan sonra, geçen zaman sizi "kardeşim ve komşum" olarak arayıp isteyişimi, şimdi baştan beri söylediklerimin içinde eriyik halde düşünüyor ve beni bağışlıyorsunuz.
Biliyor musunuz müzik için fazla şansım olmadı. Klasik müzik başlar başlamaz kapatılan radyoların yanında buydum. Lisede iken bir müzik dersinde hoca klâsik bir parça dinlettirmeye kalkmıştı öğrencilere. Hatırlıyabiliyorsam öyküsü şöyle idi: Bir Sezar, seferdeyken tahtına el konduğunu öğrenir. Hırsla geri döner. Bir tepeden Roma görünür. Orada konaklar. Karanlık. Gün ağarınca saldırır.
Tabii plağı sonuna kadar dinlettirmediler. Ve hatırlıyorum, bir ara nedense gürültü yapılmadı. ... Sezar geri dönüyordu. Sanıyorum ben de, dişlerimi sıkmış, şiddetle nefes alarak, onunla birlikte, aynı savaş arabasında, belki de onunla aynı hacmi kaplıyarak Romaya dönüyorduk. Atın sağrısında işleyen adalelerden birinde müzik hocasının gözlüklü yanıp sönen çehresi. Koşuyorduk Romaya, hırsla ve o durumda insanın arkasında sürüklediği büyük ordu umurunda olmuyor. İçimizdeki öfke ve kalleşliğe uğramış olma acısı tek başına Ramayı yeniden ele geçirmeye yeterli görünüyor... Önümüzde son bir tepe kalmıştı, üzerine geldiğimiz an Roma görünecekti. O anda içimizi kasırga gibi dağıtan korkuyu anlatamam. Ya Roma yoksa!.. O mutlaka orada olacak olan Roma ye-

rinde yoksa ne yapardık. Yıldırım hızıyla, savaş arzusuna, öfkeye, yırtıcılığa ve melenkoliye dönüşen o azgın güç, tepeye çıktığında Romayı görmeseydi birden bire param parça olmaz mıydık. Fakat Roma oradaydı
Gece bastırdığı için, ya da savaş kurallarına uymak için konaklanmadı bütün gece o tepede. Tersine, Romayı gören Sezarm onu idrak etmesi o kadar uzun sürdü.
Bu yüzden konaklamayı anlatan bölümde tanımadığım bir sessizlik vardı.
Böylece bir dostum oldu. Onu keşfetmiştim. İçimdeydi ama onu zorlamadım. Sadece korudum. Bu çok uzun sürdü. Sabırlı, kıskınç fakat bazen de hiç seçme yapmayan dostumun yaşlandığını hissederdim. Sonra birden iki yıl süreyle bir teybim oldu. Sekiz saat süren bir bandda yalnızca Wagner doluydu. Bir diğerinde yine Wagner, Brukner, Çaykovski, Betoven, Brahms.. Bunlar bana aslında ömrünce yeterdi. Çünkü müzik bilgisi ve çeşit istemiyordum. Buna hazır olmadığım gibi hevesli de değildim.
Zamanla içimin iyi tanıdığı parçaları müziksiz kalınca kendi kendime dinlemeyi öğrendim. Yolda giderken alnımı yukarıya kaldırır, gözlerimi biraz kısar ve dinlemeye başlardım: Asıllarım dinlemeye dinlemeye bu yeteneği kaybettim.
YAZMAYA başlamadan bir kaç gün önce karışık, sinir bozucu seslerce süren bir akort faslını düşünün. Yazmaya başlayınca müzik belirir. Fonda.
Şu iki gündür belirmiş olanda alışmadığım aksamalar var. Sahneye uzanan bir el orkestranın üzerinde bir kamçı şaklatıyor, localardan madeni bir kahkaha yükseliyor ve çocuk geceliğiyle fırlıyor yatağından çıplak ayakları ile ve bağırıyor buz kırıntılarında koşarken: "Anne havadaki müziği tut, geliyorum."

Buna benzer bir şey.
Yazıyorum ve susuluyor. "Ne oluyor?" soruyorum. "Yoksa halâ başlamadı mı" Ne aptalca şey. Yine böyle, o tanımadığım sessizliğe benzer bir sessizlikle, sesimi boğarak (Size ne kadar hakkım var?) soracakken, dün gece kalemi o birden bırakışma gibi sustum. Kelimeleri çapraz kullanarak birşey soracak ve bir cevap

hazırlıyamadan susacak mıyız. Bu bir oyun mu? Bu durgunluğu neyle gidermeli? Yine kendi kendimizi atlatıp zincirlerimizi takmaya mı başlıyoruz? Yoksa gerçekten sorular duruluyor "kabul" başlıyor ve eserimiz olan sessizliğe mi çağrılıyoruz? İşte sanki tekrar birşey var. Sanki birleşmeden hemen sonra kız, ortaya çıkan yeni durumu, (kadınlığı) kavramak, hâkim olmak ve ziyan etmemek için değişiyor. .. .Hayat orada da başarılmalıdır.
Bütün büyük anlar yalnızlıktan yontuldu. Taşın içindeki şekli dışarıya çıkardığını söyleyen heykel yontucusundan daha metafizik bir olguyla. Ve sonunda sonu gelmeyen yalnızlık yığınlarına bekçiler seçildi.
İçimdeki iniş ve çıkışlar size yansıyorsa, benimle aynı şeyi dinliyorsanız, sihirli bir susuştan sonra, tıpkı çekiç sesleri arasında o kalın ve gür erkek Sigfridin mağarada Mimeye derin bir melenkoliyle anne ve babasının kim olduğunu sormaya başlaması gibi, biz de kendimize yalnızlığı soralım.
Geceleri uzak ziyaretlerden, önde fener taşıyan hizmetkarın arkasında, o ücra Anadolu kasabalarının bol kıvrımlı, çamurlu yollarından, bir kadın hizmetçinin kucağında uyuyarak eve dönerken, tek tük ufacık pencerelerinde ışıklar görünen evlerden üzerimize bol bol ağan şey yalnızlık olmalı. Hizmetçinin ayağı takılınca, ya da yorulan kolları-

m başka bir biçimde dinlendirmek için başımızı bir omu-zundan diğerine aktarınca, gözlerimiz bir an açılır, iki elimizle çenemizin altına bastırdığımız, yeşil yapraklan üzerinde duran iri portakalın serinliğini ve kokusunu duyar, ve yalnızlığın kendisinden başka birşey olmayan bu portakala büyüdükçe daha kuvvetle sahip olacağımızı bilmeden onun elimizden alınacağı korkusunu yaşarız. Yalnızlık en küçük yaşımızda, misafirlikteki zengin sofraya örümcek kolları gibi uzanan ve ağza yönelen eller arasından (dizinin dibine oturduğumuz) annenin elini çekerek sininin altına doğru uzatmasiyle ortaya çıkar.
O, o andan itibaren reddedemiyeceğimiz şekilde karşımızdadır.
Ağzımızdaki şekerli lokmayı yutmak için artık acele etmiyoruz. Annenin eli bir süre dinlenir gibi sininin altında durmuş, sonra da oyalandığı şey önünden çekilmiş gibi ağır ağır yukarıya çıkmaya başlamıştır. Gözlerimizi kaydırıp ona bakmasak bile bunu bilmekteyiz. Anne bir kere daha sofraya uzandığı zaman bu artık kendisi için değildir. Yeşil yaprakları üzerinde duran portakalı, o çoktandır mutlaka işareti olan portakalı eline alacak ve içimizde karşılığı olmayan bu büyük meyvayı göğsümüze uzatacaktır. ...Küçük ellerimize, kavramak için şekil vererek bu müthiş şeye uzanırken, bir an belli belirsiz yukarıya kalkan bakışımız-daki acıyı nasıl farketmemiş olurlar. Reddedemediğimiz ve istiyemediğimiz şeyi avucumuza aldığımız zaman bunun ne demek olduğunu bilmekte miyiz? Onun gerçeğine nasıl hazır olabiliriz. Tepesinden sarkan ve yapraklarını taşıyan küçücük dalı koparmak için içimizde özgür olan var mıdır? Ondan dalgın dalgın koparıp sininin altına bırakacağımız bir yaprak parçasının seneler sonra (bir köy ya da yabancı bir ülkede) kendi yatağımız olmayan bir yatakta uyumaya çalışırken, dışarıda birden bire duyulup kesilen bir 148

insan sesinden sıçrıyarak, odamıza girdiğini, susuzlukla eşyalarımızı arayıp onları dolduduğunu gördüğümüz an ne yapacağız? Her zaman ona sahip çıkabilmeye kudretimiz olacak mı?
Onu, portakalı iki dizimizin araşma bir avucumuzla bastırmakta, artık iyice göğsüne yaslandığımız anneden yardım alarak tahammül etmekteyiz.
Başlangıçta tabaklar sıralanarak, küçük tabaklara da yer açılarak düzenlemiş olan sini, yere yazılan sofra bezinin üstüne, altına bir elek tahtası konarak odanın ortasına yer-leşitirilmiş, yöresine minderler atılmıştır. Şimdi tabaklar yarı yarıya boştur ve sininin yanlarından portakal ve elma kabukları sarkmaktadır. Ortadan kesilmiş ve içi çürük çıkmış bir meyva komşudaki kötü olaya işaret gibi öylece durmaktadır. Ev sahibi ağırlamak arzusu içinde boğuluyorken, iştahlar kesilmiş, sofradakiler kemiklerini doğrultmuşlardır. Bacaklarımızın arasına ısıtmak ister gibi bastırdığımız, ve ortaya çıkan yeni görünüşten dolayı hor görmeye meylettiğimiz portakaldan ilk ihtarı almak için zaman olgunlaşmıştır: Yeniden duvarların dibine çekilen minderlerde anneyle

ortaya koyduğumuz şekli değiştirmeksizin yerimizi alırken, ifade edecek kadar zaman (ey zaman) geçer geçmez anlamaktayız ki iki taraf ta mağlup olmuştur. Sofrayı getirirken eğilip doğrulan bedenle, sofrayı götürürken eğilip doğrulan beden farklılaşmıştır. İş bitirildikten, ortadaki son kırıntılar da ıslak bir bezle toparlandıktan sonra, iş gören kadın kemiği ve eti içinden alınmış bir deri balon gibi mutfağın kapısında belirip, rehavet içinde konuşmaya başlayan topluluk içinde yerini alınca ürperiyoruz Çünkü bir an, nedense mutlaka bir an korkunç susuluyor. Ve avu-cumuzdaki portakal irinli bir yara gibi zonklamaya başlıyor.
149

Çünkü başlıyor.
Birinci şey -yemek- bir ödev gibi başarılmış onun ilk plândan çekilmesiyle, yeni yenilgi -başarı şartı ile birlikte, ikinci şey -cinsel birleşme- müslüman ve haya duygusuyla örtülü bir toplumda belirebildiği ölçüde ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, buraya kadar, yerini kestiremediğimiz bir ağrı gibi, bedenimizin içinden dışarıya doğru, zorlukları yene yene yükselen yalnızlığın, o anda zayıf bir yerimizden, evet daha çok utanılacak bir yerimizden ortaya çıkıvereceğinden korkmaktayız. Dizinin dibine oturduğumuz annenin göğsü ile kolunun arasına haşamızı yerleştirerek çabucak uyuyuşumuzun sebebi bu olmalı. Bir süre sonra elimizden yuvarlanan portakal ortada kilimin üzerinde büyülü bir hayvan gibi duracaktır. Odada bir halka olmuş, konuşan ve dinleyen kişilerin sık sık gözleri ona kayacak, ev sahipleri bakışlarıyla onu orada durdurmak, sabitleştirmek isteyecek, konuklar ise ona takılan bakışlarını uyuyan çocuklarına kaydırarak, içlerinde beliren karışık düşünceleri ellerinden geldiği kadar
işte böyle
fena
kalkılıyor.
Giyinildi.
Hizmetçinin kucağında, tüy kadar hafif uyuyarak kapıdan çıkmak üzereyiz. Sonuna kadar vedalaşılmış ve çıkmak üzereyiz.
Hizmetkâr feneri yakmış ve boynunu bükmek üzeredir. Anne yanımızdadır.
(fakat niçin)
Baba koşarak giriyor evin içine
ve portakalı kapıp getiriyor göğsümüzün üstüne.
150

Ağırlığımızı rahatça bacaklarına taksim eden hizmetçi kız, bu sırada bedeninin birdenbire sarsılmasını neyle açıklasın.
Nihayet İst.
Size anlatmayı asla denemediğim, fakat yazdıklarımın içinde sezdiğiniz M kabusunu -bu kez de üstünkörü ve gevezelikle atlattım. Korkakça. - Oda arkadaşına oyun oynamış bir deli gibi mutluyum.
Bu sayfaların içindekiler yalnız sizde kalsın. Çünkü bizler böyle değişik durur, geçmişin teriyle savaşırız.
1975 VONİ- Yeni evler dururken sırf büyük bir odası olduğu için yemekhane yapılan yıkık dökük, döşemesi inişli çıkışlı evde kahvaltı yapılıyor. Kişi başına bir yumurta kaynatıldı, ayrıca kara zeytin var.
Masaların üzeri, içinde hamurlaşmış ekmek kırıntıları ve sonuna kadar içilmemiş çay artıklarıyla, zeytin çekirdekleri ve yumurta kabukları arasına itilmiş bardaklarla dolu. Herbirinin boy ve şekli diğerlerinden ayrı, farklı farklı bardaklar, değişik ağızların içinde takırdıyarak atılmışlar. Onların üzerine eğilerek sigaralarını yakmışlar ve arkalarında, hemen yakınlarındaki geceye düşmesin diye bir elleriyle başlarını tutuyorlar. Karınlarmdaki doyumun zihinlerine tırmanışını dinliyorlar. Bununla açlık arasındaki git gelde tatlı tatlı sallanıyorlar dakikalardan beri. Orada oyalanmanın buğusundan kurtulup, bir daha geri dönmeyecekler sanki. Soracağımız hiçbir şeye isteyerek cevap vermiyecek-lerdir. Yumurta kabukları içlerini, hâla ılık bardaklar sıcak sularını ve zeytin çekirdekleri etlerini / ve ekmek kendini / vererek eriştikleri bu vücutların önünde savunmasız bekliyorlar. İstek, kurulan köprünün altından akıp gidiyor.

151

Yağlı zeytinler ceplerden ve çantalardan çıkarılıp yenmiş gibi herşeye öylesine bulaşmışlar ki / ölürken nereye düştüklerini bilmeden / içeriye adım atamadan kaldım kapının içinde.
-"Herkes dışarı" diye bağırdığım zaman masalar zangır zangır titredi. Geç başlayanların ağızlarındaki diller ekmek zeytin ve yumurta bulamacı içinde içgüdüleriyle dönenme-ye devam ederek ayağa kalktılar. Çullandıkları leşin üzerinden zorla almıyorlarmış gibi yüzlerini acıtıyorlar bakarken. Bir adım atmak için başkalarının yürümesini bekledikleri o kaskatılığın üzerine bir kere daha ünledim. - "Kımıldayın"
Gerçekten de çözüldüler. Ve dişetlerine yapışan son parçaları yerlerinden söken dillerinin, avurtlarında saygısızca gezinişini gizlemeye gerek duymadan ağır ağır yemekhaneden çıktılar. Kapıların önünden geçen yolun üzerinde uykunun donuk ışıltısını sürükliyerek yürüdürler. Kapının içinde duruyorum ve boşalmalarını bekliyorum. Herza-manki gibi hiç aceleleri yok. Zaten bir an önce bitince geriye kalmayacak. Bu nedenle başımızdan başlıyarak yavaş yavaş sarıyoruz üzerimize. Durarak ikiye böldüğüm kapıya sığmak için yan yan geçiyorlar yanımdan ve yola çıkanların öncekilerin ardından aynı görüntülerde durduğunu biliyorum. Kuzeydeki dağlara doğru ilerliyorlar-bir kaç yüz metre, yolun sol tarafında evler bitiyor, ilerdeki geniş zeytinliğin kenarına yapılmakta olan evin bırakılmış inşaatına gelmeden, aradaki büyükçe arsada toplanıyorlar. Sabahın dördü.
Bundan daha geç değil, saat biliyor.
Kapının içinde durarak ötekilerin geçişini izliyorum. Ve biliyorum arsaya varanların küçük sigara bulutlarını kendi başlarını kutsar gibi ağızlarından salıverdiklerini ve gece-

den sağılan nemle yumuşayan toprakta son derece sessiz olduklarını. Kuşlar henüz yok.
Ağız dalaşı yapmak üzere yakınımızdaki zeytinliğe atılmak için güneşin ufka iyice yaklaşmasını bekleyerek sığındıkları yuvalarında bilgiççe kımıldıyorlar. Arada bir zeytinliğe, çiğlerin altında sertlikleri saydamlaşmış yapraklarıyla zeytin ağaçlarının doldurduğu arenalarına bakıyorlar. Akşam üzeri yuvalarına döndüklerinde olduğunun aksine, beceriksizce ayaklarına dolanan, gagalanarak sevilip nazlanmak isteyen yavrularına yüz vermiyorlar. Son hazırlıklarını yaparak gagalarıyla kanatlarındaki kırışıklıkları düzeltiyor, göğüslerindeki yumuşak tüyleri karıştırarak havalandırıyor, ciğerlerinin üzerinde kalmış uyku sislerini dağıtıyorlar.
Güneşsiz bir gökyüzü kadife ayaklarıyla geziniyor etrafta. Toplanma yerindekilerin eşyalarına kadar inen sessizliği hiçkimse dağıtmak istemiyor, dağların üzerinde asılı duran borazana sahip çıkmıyorlar. Oysa hayat sırtlarında ısırmak üzere arkalarında hazır, iyice beyazlaşan göğün üzerinde soluk bir iki yıldız, hâlâ ufkun altında olan güneşin ağır gövdesini bir parça daha yukarı kaldırmasıyla dağılıp gitti. Yemekhaneden son çıkanın arkasından ağır ağır toplanma yerine yürümeye başladım. Arkasından geldiğimi bildiği için, çantasını omuzuna atıp, elini matrasma kasaturasına ve portatif kazmasına bastırarak koşmaya başladı. Toplanmış olanların uzaktan sabahın bu garip yaratığına baktığını gördüm. Bakışları kendi içlerine kaçmcaya kadar izlediler onu. Koşan ise yaklaştıkça çırılçıplak açıkta götürdüğü utancını gizlemek için onlara sürtünerek arka sıralara geçti. Yere indirdiği sırt çantasıyla ilgilenmek bahanesiyle gözden kayboldu. Kendisinden kaçtığı ve üzerinden atmaya

152

153

çalıştığı her aşağılık duyguyu arkasıdan gelenin başından aşağıya boşaltmış gibi ayağa kalkamıyordu şimdi. Bir ucu çıkmış çadırının, kılıf kapağını düzeltip iliklemeye çalışıyor fakat bir türlü iliklemiyordu.

Toplanma yerinin en uzak ucunda durup bekledim. Varlığımdan habersiz gibi duruyorlar. Birbirlerine gösteriş olsun diye ürettikleri kayıtsızlığı ganimet malı gibi pervasızca aralarında bölüşüyorlar. Fakat buradaki her özgürlüğün bir sınırı vardır. Elimi arkamda kenetleyip bir aşağı bir yukarı gezinerek bu özgürlüğü onlara alabildiğine genişletebilirim. Buna rağmen bir sının vardır. Gezinti monotonla-şmca gittikçe artan uğultularını seri bir inişle korkulu bir susuşa boşaltırlar. Birbirlerindeki irkilmelerden irkilerek susar, dimdik durarak, başlarını sağa sola çevirerek sıralarını kontrol eder, akıllarını benliklerinin en çukur yerine teper, onun en koyu katları arasına da dillerini iri bir et dilimi gibi yatırarak üzerine otururlar. Bundan böyle cevapları dillerinin hayvansal kalıntısından gelecektir. Kısa, duygularım belli etmeden ve akıl yürütmeden. Çıkarımsız çıkarmadan çıkaramıyarak.
Toplanma yerinin kenarında aynı noktada duruyorum. Mırıltıları, görünmeyen nem bulutu içinde kendi sıcaklığıyla tütüyor. Bir iki saniye sonra ellerini arkaya atarak yüzüm onlara dönük açık ayaklarımın üzerine ağırlığımı bırakarak kımıldamadan üzerlerine bakmaya başladım. Bir anda boğazlanan özgürlüklerinin üzerine çıkarak kaynaştılar. İçlerinden biri orta önlerine çıktı. Bütün ellerinden gelen buymuş gibi. Benimle onların arasında yüzü onlara dönük yan yan yürüyerek saydı onları ve mırıldandığını duyuyordum daha çok gözlerinin işaretlerindeki kelimeleri onlara duyurmaya çalışarak, orayı dörtleyin, biraz yana, yana, çabuk, oldu. Gözlerindeki kelimeleri kullanarak, hey, sen, yüzüne dikkat et, ciddi ciddi daha ciddi, tamam öyle kal. -

Sonra tam ortada durdu. Saata baktım, yaptığım her şeyi izliyorlar ve değerlendiriyorlar. Ortadaki, göğsü hizasındaki kâğıda başını indirerek bireyler yazıyor. İlerledim, beş adım gerisinde durarak bekliyorum şimdi. Omuzlarıyla bakıyor ve görüyor. Ilık ve daha onlara erişemeden dağılıp yere düşen bir sesle dikkat! çekiyor.
- "Dikkaat" dedi ve bana döndü. Selam verdi. Elimin küçük bir hareketiyle aldım. Ve merhaba dedim.
- "Sağol!" Hemen sordum nasılsınız.
- "Sağol!"
Gecenin bitmeyen göğü yumuşak ayaklarıyla uyuyor üzerimizde. Acı bir güçle teneke levhalarını sert hışırtılarla yırtıyor gibi çiğ yükleriyle ağırlaşmış zeytinliğin, içine yutup bir an önce örtbas etmek istediği sesimle bağırıyorum şimdi.
"Uyuşukla'r" Bir anda silkeleniyorlar ve tek ağızdan sessiz köyün uykusuna kasaturalarım saplıyorlar.
- "Haay'T"
- "Hımbıllar"
- "Haayt"
Şimdi daha dik daha öfkeli daha çocukça güzel.
- "Aslanlarım"
- "Ha'H"
Hepimiz memnunuz. Ortadaki bana ilerliyor elindeki kağıdı uzatıyor. Kısa kısa sert fısıltıyla kağıdın üzerindeki sayıları anlatıyor. Başımla onaylıyorum. Selam vererek sert fısıltıyla yere akarak dönüyor bir an topukları bitişik ayakları üzerinde bütün gövdesi öne kaykıhyor boylu boyunca yavaşça yere düşecekmiş gibi tam o başlama noktasında hafif eğik bedeninin içinde ayakları çıkıyor ötekilere doğru belden yukarısının düzlüğü omuzlarından geriye doğru

abararak koşuyor.
Onların baş tarafındaki yerini aldı. - Bir süre bakıyorum onlara. Benliklerinin içine doğru tepinişlerini ve akıllarının kıvrımları arasında başkaldırmasın diye nemli sırtını okşa-dıkları dillerini görüyorum. Bana hepsi bir parça sararmış gibi geliyor. Şimdi içlerinden birine bir şey soracağım ve o ağzını kullanarak ve bana kadar gelebilsin diye kurşun gibi ağırlaşmış bedeniyle iterek kükürt tadında bir karşılık verecek. Hep bir ağızdan son kelimeyi söylediklerinde bir an için serin havayla öpüşüp geri çekilen dillerini gizlemek için ağızlarını

sıkı sıkı örtmüşler. Önlerinde bir uçtan öteki uca yürüyorum şimdi. Dikkatle tam üzerlerine bakıyorum. Aramızdaki boşlukta yerden çıkıp tepinen cinlerin arasından geçirebildikleri bakışlarını gözlerimden ayırmadan bakıyorlar. Hiç bir saniyesini kaçırmak istemiyecekle-ri neyim olabilir.
Kısaca anlattım. Sonunu bağlamadan aklıma geldi. Sıra açılmalarını istedim. Potinlerini çıkarttırdım. Çoraplarını da çıkardılar. Tek tek tırnaklarına baktım. Yükleri ağırdır. Sırt çantaları telsizler ağır makinalılar iki kişilik çadırlarının birer bölümü tahkimat edevatları matralar tanksavarlar ayrı ayrı sırtlara binmiş namlu ve taplası ile küçük havan topları kasaturaları kütüklükleri şarjur ve cepane kutuları ve hepsinden ağır hayalleri. - Bir kaçının uzun yürüyüşte parmaklarım yara edecek uzun tırnaklarını onarması gerekiyor kirli çoraplarını çantalarına tıkıp temizlerini giyiyorlar.
Ana asfalta götüren dar sert zeminli iki kilometreyi üzerinden yeni kalkılan kahvaltının bugusuyla hissetmeden geçiyoruz. Yolu enlemesine kesip tarlalara giriyoruz. Boy atmış ekinlerin kenarında eni gittikçe tarlanın içine doğru büyüyen dar bir şerit üzerinde yürüyoruz. Giysilerimizle aynı

renkte vıcık vıcık öten bir çamuru dinleyerek iki yanımızı dolduran ekinlerin sarı ışığı içinde arkadan gelenlerin önüne ayak izlerimizi iterek ilerliyoruz
ANKARA 1978.- Tek başımayım, bana bir ses konuşuyor. Eğer uyuyakalmıyorsam sonuna kadar dinliyorum. Ilık ve güzel bir ses. Sonunda böyle karar veriyorum. Tırmalamıyor okşuyor, itip yıkmıyor, biraz eşeleyip kabartıyor. Ve sonunda uykum kaçıyor. Balkona çıkıp toksinlerini çıkaran kente bakıyorum. Ve dinlemeye devam ediyorum.Yadırgamıyorum kendimde böyle bir ses duymayı. Garibime giden, benimle "siz" diye konuşması. Pek ciddî. Pek sevimli. Bakın: -Kusurlarınızı gerçeğiyle görebilmek için ne yapabilirsiniz? Kendinizi hiç bir an unutmamak mı? Aklınız kendi aklınıza nasıl bakacak? Kendinizden dışarı adım atıp yörenize bakmanız mümkün olsa bir köşede kendinizi de görebilecek misiniz?
Bunların bir yolu vardır. Hep birlikte olduğunuz kendinize sözcülük yaparken, gerçeği yansıtmıyorsanız / birgün / yakalanırsınız. Yalanın kendini ele vermesi için olumsuz olması gerekmez. Yalan yalandır. Yani, madem şiire gelecek sözümüz: (şair olduğumu biliyor) söylediklerinizi bilmeden fazla konuşmayın. Hep şunu öğütleriz: İçinize dönün.
Çabucak, daha ilk adımlarda kaybolacağınız, tanımadığınız bir yerde ne işiniz var? O halde içinize dönmeyin. Sanat yapıyorum adına içinizin kendi halinde düzenli kılcal akıntılarına, kendi özel ışığında yolları, çıkışları belli kentine, bilmediğiniz araçlarla girince perişan olacaksınız. Peki diyeceksiniz, üstün şeyler, ruhun yücelikleri, adalet ve merhamet olguları, sevgi, inanç, bunlar nerede? Onları öğer-ken, öğütlerken ve biz benimserken, onları bulacağımız

yer neresi?
Şöyle söyleyeyim: Hareketlerinize dönün. Onları gözleyin. Güzelleştirin ve göreceksiniz onlara içinizden biçeceğiniz değerler, dengeler sizin içinizle dışınızla birlikte güzelleştirecektir. (Ah diyorum, güzelliğin güzelliği)
Şimdi açalım: Ne demek harekete dönmek?
Şu demek ki hareketin nesnesine çevirin bakışınızı. Hareketin kaslarına ve fiziğine.
Bunları güzelleştirmek demenin anlamı, içerdekilerle öz-leşmeyen güzel bir dış değildir. Bu da yalan olur. Hemen yakalanır. Döndürerek söyliyeyim bir de: Bile bile yapmadığınız şeylerin içinizdeki güzel karşılıkları neye yarar? Söyleyin, sadaka vermenin gereğine inanıyor ve öğütlüyor da, imkânlarınıza rağmen vermiyorsanız neye yarar? Esirgediğinizden değil, belki değil, fakat yapılması gereken bir hareket var. Yani, örneğin cebinizden para çıkaracaksınız, vereceğiniz kişi ya da kişileri bulmak için sorup soruşturacaksınız, diliniz içinizdeki inancın düşüncenin ve kararın hareketini yapacak ve (ayaklarınız) yürüyeceksiniz, gizli ya da aşikâre eliniz onun eline uzanacak, ve eliniz uçacak kadar boşalmış gibi kendinize gelecek. İşte içinize kavuştunuz, onu dış yaşantınıza malettiniz. Sadaka verdiniz. Sınıflaşma yarasına merhem oldunuz.

Güçsüzleri korumadan yasaların işe yaramadığını anladınız. Güzel, şimdi evinize dönün ve kullanmadığınız için kendi kendine çürüyen ama aslında başkalarının ihtiyacı olan eşyalarınıza gözlerinizi dikin. Şimdi milyonları olanlara değil, olmayanlara bakıyorsunuz. Gördünüz mü ne kadar zenginsiniz. Bu zenginliği kime mi vereceksiniz? Kimseyi bulamıyor musunuz? O zaman kımıldayın, hareket edin, bana kadar gelin, işte adresler.
Böyle böyle çoğaltın söyliyeceklerimi. Ve böyle öyle bunla-
158

rı yapmadığınız sürece söyleyin nereye kadar yaşar nereye varırsınız? Suyu kurumuş bir göl yatağında nereye kadar yürüyebilirsiniz? Kitapları yanıp kömür olmuş bir kitaplıkta yepyeni elbiseleriniz kravatınız boyalı ayakkabılarınızla işiniz ne?
İçinizde ve elinizde karşılığı bile bulunduğuna bakmadan yaparak yaşayın inandıklarınızı. Başkalarına söylemeden, başkalarına söyleyerek, entellektüelce zevkini tatmayı bir yana bırakarak yapın inandıklarınızı. Sözleriniz değil, ama güneş doğmamışken, gecenin sabaha karşıki beseleyici karanlığında sizi mescide giderken görmek inandırır beni. Bu yapılmayınca inancınız toplumsal bir anlam kazanmadan kaybolup gidecektir. / Son cümlemi ihtiyatla dinlemiş ol aklında tut düşün / İnançla hareketin aynı amaca yöneldikleri sanılırken / aslında hareket yok, var sanıyorsunuz / gerçekte ters yönde oluşları, ayrı inançtaki kişilerde size karşı çürütüçü ve etkenliğinizi yokedici ya da azaltıcı ya da geciktirici bir eleştirinin gelişmesine neden olacaktır: İçki içene kâfir der / çünkü kendisi içmiyor / ama karşılaştığı her eksik eteğin arkasından üç adım atar. Ya da yine çapraz bir eleştiri: camiden çıkmaz rüşvet alır. Görüyorsunuz ya savunduğunuz ahlâkı, beyinsizce davranışlarla başkalarının ağzına atmıyacaksınız. Görüyorsunuz ya müslümanın her şeyi tamam olsa da, bir iki ilkeye uyamasa itibarını yitiriyor. Ne güzel, hoşuma gider bu eleştiri benim. / Siz hiç: lâikliği över faizciliği körükler insanlara ekonomik hayvanlar der, öteyandan da kötü evlerden dışarı çıkmaz diye bir eleştirinin yapıldığını duydunuz mu? Bunların hepsi aynı kapıya çıkıyor diye mi acaba? / Başkalarında bir özellik bir hak bir normallik gibi kabullenen zina, rüşvet, haksız kazanç kumar, içki, ihtikar, istifçilik, faizcilik yalan soygun, sapıklık müslümana yakıştırılmaz. Hem de onlar tarafından bile. Niye? Zira islâm inancında doğru ile yanlış ke-
159

sin olarak ayrılmıştır. Açık bir alan kalmamak üzere belirlenmiştir. Mahrem aile hayatından ticarete devlet idaresinden konu komşu ilişkisine kadar. Yani kişi islamiyetin işine geldiği kadirini yaşıyamaz.
Duyuyorum, bunlarla sanatın ne ilgisi var deyip duruyorsunuz. Söyleyin iki hayatınız mı olacak? Biriyle inancınızı / fiilen / yaşarken, ötekiyle sanat mı yapacaksınız? Ne saçma! Olamaz bu! Ama oluyor bile. Yazık ki böyle bir iki canlılar var. Ve acısı bunu farketmemişler dolu. (Şimdi içim eziliyor. Söylediklerini anladım) Kısaca toplıyayım: İçiniz sizindir. Arkanızdaki içiniz. Ben yargıyı dışınıza bakarak vereceğim. Bir süre de olsa bir arada olundukta namaz kılmayan birinin saklanmasına imkân yoktur. Bir sonraki vaktin girmesi eserinizi ışık altına alır ve bu ışıkta içimiz de bir parça görünür. Sadece yargımız için, açıklamasanız bile.
Böyle söyledi. Sustu.
Tekrar bir gün tekrar konuşacağına dair elimde senet yok.
Susuyordu konuştu.
Konuşuyordu yeniden sustu. Kara kara düşünüyorum.Ya artık bir kere daha duyamazsam kendimi?
ANKARA 1940. - evin büyük kapısının üzerindeki küçük pencereden bakınca yüz metre ötede Hacı Bayram camisinin yüzyıllardır iç ateşiyle yanmaktan koyulaşmış kırmızı duvarları görünüyor. Burada bir birine yaslanmış küçük iki katlı ve kırmızı kiremitli canlarıyla evler caminin etrafına diz çöküp oturmuş mürid gibidirler erkekler müeddebdir-ler bakışları havadan çok yerde en güneşli havalarda bile kendileri değil fakat duvar diplerini bir sürme çekimi gibi izleyip hızlı hızlı yürüyen gölgeleridir kendilerinin yerine

evler küçük sağlam dayanıklı hem birbirine kapalı hem içice
ve Hacı Bayram camisiyle
Karşılıklı urganlar sarılmışlar birbirlerine
yağmur yağar damlar ıslanır
gelinlik kızlar saçaklardan bir bayrak dalgalandırır
babadır haykıran o gür bıyıklı
sular damlayan o ince zarif saçlardan
güzel çehre secdeden içerde secdeye varır
güvercin kendini yola vurur içimizden şimdi kartal sürüleri akmaktadır bu bakkal osmanm sesi
evlerin alışverişini götüren çocuklarla selamlaşır. terazi durur orta yerde tam da zebanilerin baktığı yerde fakat osmanm sesi sağlam camisi kavi bilekleri gül suyu şişeleri
ve birden dış hareket durur solumaz demirci körükleri dengelenmeyi unutur terazi kefeleri çocuklar duvara yapışır zaman durur sarsılır ve seker evlerden
yüreklerden sokaklardan bakışlardan görünür görünmez bülbüllerden
ezan geçer. -Evlerin loş köşelerinden nemli beşiklerin sesleri duyuluyor. Komşu beşiklerin ahalisiyle aynı gölgelerin altındayım. Yeni doğdum. Kırkımı yeni doldurdum. Birbirine ekli fısıltılar duyuyorum.Yerin altında biraz uzağımda benim gövdem kadar bir yürekten geçiyor durmadan harf

olmadan. Beyaz bezlerin arasındayım sıkıca sarılmışım çomak gibi kaskatı dimdik yatıyorum beşiğimde bakıp görmüyorum görüyor tanımıyorum. Biraz büyüyorum. Babam bugün caminin sakallı ihtiyarına götürüyor beni. Sımsıkı bir beyazın içindeyim. Güzel bir mayıs sıcağındayız hepimiz. Kokular duyuyorum fakat isimlerini bilmiyorum. Ve babam ona veriyor beni Hacı Bayram Hazretlerinin virdini sürdüren türbe hadiminin elindeyim. Sakalların arasındaki ağza bakıyorum aralanıyor yanıp sönen küçük parıltılara bakıyorum. Dua ederken kelimelerin harfler olmadan içinden geçtiği yüreğin göğüs kafesine gelen başım çalkantıya dayanamıyor kaçıyorum renkli camların ışıklarına fakat hayır caminin altındaki ışıklı yollarda koşmaya başlıyorum küçücük sarı çiçekler küçük temiz beyaz atlar küçücük şarkılar elele yokuşlar ve babam tam otuz sekiz yıl sonra şubat ayında aramızdakileri katederek onu tanımaya başlı-yacağım bir zamanda ölüverecek. ANKARA 1979. - Hacı Bayramda türbenin içinde bir kaç ziyaretçiyle birlikte ayakta duruyoruz dua ediyoruz. Kadınlar var buğulu bir çadırda tütüyorlar gibi başları örtülü topuklarına kadar ve zor zaptediyorlar gibi genç kızları bileklerinden tutarak mırıldanıyorlar ve erkeklerin duaları Allah'ın rızası için daha hafif çabucak yola çıkıyor.
Kıraathanenin bahçesinde yüzümüz camiye dönük oturuyoruz. Garson çay fırtınaları estiriyor. Hayır o kadar kolay değil bir bakmaya anlıyamazsımz dışardan bakmayla anlı-yamazsmız. Ezanla güneş arasındaki bir vakitte bebek genç babanın kollarında ve cami görüp baktığımız kalın duvarların altındaki nehirde akmaktadır.
Ona biz de ihtiyaç hissettik. Nasıl olduğunu bilmiyoruz. Ne zaman başladığını bilmiyoruz. Ne olduğunu bilmiyo-

ruz. İlk öğrendiğimiz ne oldu bilmiyoruz. Çünkü bilgiyle başlamadı, insanlara şefkat göstermeye başladılar. Allahm sevdiklerini seviyor ve sevmediklerini sevmiyorlar. Çocuklarına iyilik yapmalarını emrediyor kötü şeylerden men ediyorlar. Ve herkesi de menedebiliyorlardı oysa yollardaki kötülük seller gibi üzerimizden aşıyor iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak kalbimizde kaçak bir heyecan gibi kalmıştır ve korkum bu yüzden çok büyük. Yoksa arkadaşlar iyilik konusunda yarışıyorlar (neye yarar) ama yeterli değil, affediyorlar affedilecek olanları ama yeterli değil ve büyükleri sayıyorlar ve küçükleri seviyorlar ama yeterli değil haklıya hakkını veriyorlar ama yeterli değil kimseyi kö-
tülemiyorlar ama yeterli değil büyüklere ana baba akranlarına kardeş küçüklere

evlad gözüyle bakıyorlar ama yeterli değil ve tüm insanlar aileden birileri gibi ama yeterli değil (neye yarar)
ANKARA 1976. - camiden çıkarken pederin ayakkabılarını da aldım kapıya gelince yere önüne bıraktım titrek bedeniyle eğildi giydi çok sevindi ben de dedi senin gibi Abid Efendinin ayakkabılarını alır kapıda önüne koyardım. Yine bir gün böyle yaptım ve camiden evine doğru yürüyorduk ben Abid Efendinin arkasındaydım ve bağlı ve mesuttum içimden de diyordum ki tıpkı Ali Efendimizin Resullullaha bağlılığı gibi ve yürüyorduk eve doğru fakat Abid Efendi birden durdu bana döndü iki eliyle iki elimin parmaklarını sıkı sıkı kavradı ve evet dedi tıpkı onlar gibi. Babamın zamanı azalmıştı ama bilmiyordum. Birlikte yürüdük. Milli Kütüphanenin karşısındaki bahçede sıcak yaz günü birlikte oturduk ayran istedi bardağı doldurdum iki eliyle birden tutarak yavaş yavaş soluklanarak içti.

162

163

ANKARA 1976 HAZİRAN, öğle tatilinde Kavaklıdere'de küçücük bir esinti ve iyileşme beklerken vitrinlerin camlarına sürünen ankarahları, acıyorum, geçiyorum, onları, aldırmıyorum, ankarahlar, esintisiz adamlar, geceleri terlerini soyunup, sabahları terlerini sırtlarına geçiren, ölü, şiş, sarı ve sanki murdar ankara. Sorduklan zaman o güzel sakallı yüzü ekşi elma ısırmış gibi buruştu ve ankara mı dedi, aman o karanlık o felaket, o ahbes, o kötülenmiş, o mabed-siz. (Ankarada mescidler, camiler yerin altındadır. Apartmanların en altındadır. Minareleri yoktur. Bazılarının dı-şarda, hiçbir alameti olmadan, kuru bir hoparlörü vardır. Ezan, görünmeyen bir camiden, yerin altındaki bir müezzinden çıkarak bu hoparlörden duyulur. Ankaralının namazı yerin altında kılınır.) Öğle tatilinde yürüyorum, elbisesini, sesini, serpuşunu, kendisini ankaraya vermemiş Muşlu Süleyman Dedeyle karşılaştım bana yol sordu hemen yanyana olduk yanımda Ahmet de var böylece üç kişiyiz Süleyman Dedenin toprağına geçtik Kavaklıdere Caddesinde Küçükesat Dörtyola doğru apayrı bir ülke gibi yürüyoruz ve çoğu ingilizceye fransızcaya özendirilmiş flamingo, butik, beti gibi kementleri duymadan. Ne güzel. Süleyman Dede, yaşı doksanın üzerinde, bir bakmaya Ah-mede, bir bakmaya bana, gözümüzün içindeki lehçeye, ellerimizden tutuyor ve iki yana, yaz sıcağını öldüren serin rüzgarlarıyla eserek, bize birzamanların şalvar, kazak, yelek, serpuş uygarlığını anlatıyor.
-Mercimekkale nahiyesinin bir köyündenim oğullar.
Kürdüm sünniyim.
Allahı bilmezler birçok kimselerimizi iğfal ediyorlar.
Komünistler birçok kimselerimizi iğfal ediyorlar.
Devlettir ki gidiyor.
Varto depreminden beri ailemle birlikte demir barakada

oturuyorum. Adım Ömer oğlu Süleymandır. Babamın adını da söyledim ki bilesiniz. Bakın oğullar. Adamı dağda eşkıya çeviriyor. Adam eşkiyaya, adm ne diyor. Eşkıya, Ali diyor. Adam, nasıl olur diyor, çâr-ı güzinden gelme bu isimde biri eşkıyalık edebilsin. Eşkıya pişman olmuş, bırakmış adamı yoluna gitsin. Ama bir zaman sonra, ben demiş neden elime geçen adamı soymadım, eşkıyalık etmeyip bıraktım. Dönüp adamı yeniden çevirmiş, soyun kuşağını demiş. Adam, bakmış yine aynı eşkıya, kuşağından altınları çıkarırken, senin babanın adı nedir diye soruyor. Eşkıya, Mehmet diyor, bu cevabı alınca taaccüb ediyor, böyle mübarek bir isme sahip kişinin evladı nasıl eşkıyalık eder, harama tevessül eder diyor, eşkıya edep edip, pişman oluyor. Bırakıp gidiyor. Bir zaman sonra, ben diyor aldatıldım. Bunun parasını almam gerek, dönüp, bıraktığı adamı çeviriyor, adam görüyor ki aynı eşkıya, bu defa, senin dedenin adı nedir diyor, eşkıya Ters diyor, bir ermeni adı, o zaman adam, eh, şimdi oldu diyor, senin o damarın tutmuş, alacaksın neyim varsa diyor. Muşlu Süleymanla üç adamız Anlatılana değil anlatana bakıyoruz Ankarayı tepip geçiyoruz Diyorki bize

Oğullar her sabah insanlar için yetmiş çeşit nimet ve feyz iner gökten. Bunu şeriat üzre olanlar alır ve lakin şeriat üz-re olmayanlar alamazlar ve şeriat üzre olanlar şeriat üzre olmayanlarınkini de alır. Dörtyolda, yeraltı camime indik.
Yeryüzü camilerine alışmış Süleyman Dededen haya ettik. Girer girmez iki rekat kıldı bizi bıraktı kendi ırmağına daldı. Ahmetle yapayalnız iki söğüt dalı gibi, kalın yağlıboya-

lı sütunların önünde büyük çağıltının dışında kaldık. Ve gördük ki mekan değildir zamandır önemli olan ve lakin o da aeğildir eylemdir önemli olan ve o dahi değildir kalb olmadıkça.
Süleyman Muşluyla yemeği birlikte yedik. Çıkınca elini öptük. Resmi dairelerde mesainin başlayıp başlamadığını öğrenmek istiyordu galiba, "hükümet oturdu mu" diye sordu, saata baktık, 13.45, ve "evet, hükümet oturmuştur" dedik, ayrıldık.
SARIKAMIŞ 1974 . 5 EKlM. insanlar ve hayvanlar solurken buhar çıkarıyorlar. Hayret, küçücük çocuklar bile yapabiliyorlar bunu. Özenmeden, nerdeyse farkında bile olmadan, birbirlerine öykünmeden, küçük, beyaz bulutçuklar. Bende de sokağa çıkınca, camdan başımı çıkarınca öyle oluyor ve kamyonlarla gece gündüz sığır taşıyorlar Anadolu içlerine onları boşaltıp kamyon kamyon ot getiriyorlar. Bu yıl, gelecek yaz geçimleri olacak hayvanları, besleyememekten satıyorlar bu bölgedeki insanlar, yerine, geriye bıraktıkları hayvanları için ot alıyorlar.
Oteldeki odama kapıyı vurmadan küt bir köylü girdi, selam verdi, aldım, oturdu, yeşil gözlü, soldakinde tuhaf bir et parçası, insanın gözüne takılıyor, ve o, insana o et parçasıyla bakıyor. "Bende hayvan 120 tane" dedi. "Efzurumda üç bin lira yedim. Şirkete veremedim hayvanları. Besiye çeksen yüzyetmişbin yiyecekler. Durum kötü, heryanda ot yok, pahalı, küsbe pahalı" ve sonra "haydi eyvallah" dedi ve gitti.
Acaba kimdi, rüya olmayacak kadar düz, hayal olmayacak kadar da gösterişsiz, gerçek olmayacak kadar da muhatap-sız. Ama yine de dışardaki gerçekle ilintili.

VONI (KIBRIS) 1975. şimdi koşuyoruz. Belden yukarımız çıplak. Palaska bir-iki santimetre açıkta ve kasnak çiziyor belimin etrafında ve yanda asılı tabanca sarkıyor ve koştukça küt küt vuruyor kemiğime. Yarı boş ve yarıyarıya ölü bir köye varıyoruz, bilmiyorum bu Değirmenköy mü daha alttaki mi, düzgün sıralar halinde ve rap rap köye giriyoruz, karşıdan bir aile geliyor, daha çok gri renkler, neşesiz ve bakımsız, konuşmuyorlar, ve bâkıyorlarV seslerini duymasak da biliyorum rum olduklarını, hep bize bakıyorlar, rap rap yanlarmdayız, en önde koşuyorum, ve biliyorum, bizim çocukların hepsi de onlara bakıyorlar, ve geçiyoruz, ürpertili bir karanlıktan geçmiş gibi, şimdi bir kilise. Bahçesinde üzeri tıklım tıklım limon ve kırmızı mandalina tutmuş ağaçlar. Toplanmamış, kilise olduğu için mi, ve mezarlar olduğu için mi ağaçların arasında, fazla düşünmüyoruz, zira koşunca arkada kaldı.
(Bizim çocukların cepleri limon dolu. Tatlı limonlar bunlar. Portakal gibi soyup yiyorlar ve yemek ne olursa olsun, sofrada tabak tabak kesilmiş limon var. -Bak Hakkı dedim bu limonlar bitmez, gerek yok depo etmene.
-Hayır biter, dedi. Baksana herkes yiyor. -Farzet dedim, bu limonlukların sahipleri burada olsaydı, ve onlar da sabah akşam yeselerdi yine bitmezdi bu limonlar. Zira kendileri yemek için değildir, ihracat içindir bu limonlar. O nedenle yemeyle bitmez. -Biter dedi, biter, baksana nasıl yiyorlar. Birkaç çocuk çağırdı. İki çuval limon toplattı. Yatağının altına yerleştirdi. Oda limon kokuyor.
Ve nihayet iki ay sonra, Voniden ayrılırken, Hakkı, onda birini bile bitiremediği onca limonu bahçeye döktürdü.)

166

167

ikinci köye doğru koşuyoruz. Bu köyde tek canlı yok. Fakir bir köy. Toprak damlı evler de var. Bahçeler ve kapılar toz toprak içinde. Her yan saçılmış eşyalarla dolu. Bunların içinde çamur içinde yan gelip yatan yepyeni buzdolapları, koltuk takımları, masa ve sandalyeler. -Buralarda birşeyler olmuş- insanlar vazgeçince başıboş kalan eşya kendini öyle bir bırakıyorki tanınmaz hale geliyor. Abesleşiyor. Osmanlı köylü mutfağında kullanılan, işe yarayan bakırların, zengin salonlarında süs diye kullanılırken absürdleşmesi gibi. ikisinde de sahipleri yok edilmiş, eşya anlamsızlaş-mıştır.
Saat tutuyorum, yirmi dakika olunca dönüyoruz, ve yirmi dakika sonra zeytin ağaçlarının arasında, elbiseleri bekleyen askerin, çömeldiği yerde, avucunun içinde tutarak sigara içtiğini görüyoruz. Sigarayı eziyor. Soğuma hareketleri yaparken, bir işaretimle, o da katılıyor.
İSTANBUL 1968. Neden diye sormayın hemen. -Onu ben kendi kendime de açıklayabilmiş değilim henüz. Kişinin ihtiyaç duyunca aramasının binlerce çeşidi olmalı. Aradığımızın ne olduğunu biliyorsak, arayacağımız yer bellidir. Bakmırız ve onun işaretlerini tanımakta güçlük çekmeyiz. Az sonra karşımızdadır o, merhamet bile olsa. Hemen fiatını sorar bazılarımız, ama bazılarımızda da hayat pazarlık etmeye değmez. Söylenen ücreti her zaman açık duran cüzdanlarından çıkarır, -bütün dikkatleri ellerindeki YENl'nin üzerinde olduğu için- dalgınlıkla karşıla-rındakine teslim ederler.
/ Kandırılanlar aldanmamaya çalışanlar olmalı. Bırakın ihtiyacınız olanı fazla kazanarak karşılasmlar-
Bir kravat alırken sevinin ve deyin ki "aradığımı biliyorum"
168

Bu ona erişmemizin garantisi değildir ama, sıkıntımızın kaynağını bilmemiz bakımından tahammülümüzü arttırır. Ama o bir düşünce şeklinde belirmemişse kötü şekilde kaynağın açığmdayız. "Sıkıntımın nedenini bilmiyorum" demekteyiz. Şu anda ne var? Burada niçin'im.
Sıkıntı kollarımı göğsümde kavuşturmuş. Soluk alırken, genişleyip daralan kaburgalarım, zamanın boşuna ve nedensiz geçtiğini biliyor.
Bütün bir hafta nasıl geçmiş farkında değilim. Hatırlamaya, hayalimde yeniden yaşamaya değer ne var. Unutmayı arzu edecek bulanık, kötü bir saatim olsaydı bari.-Anlamsız geçen bir hafta, ötekilerle birlikte içimde bir hava kabarcığı gibi dolanıyor. Ona nasıl hâkim olunacağını bilmiyorum. Onu rahatça dışarı atabilmem için herkes gibi benim de sırtımda, iki kürek kemiğinin ortasında bir aralık olmalıydı.
Kardeşim Bodler, o kabarcığı bir türlü dışarı atamadığı ve o, bütün vücudunu dolduracak kadar büyüdüğü için öyle olmadı mı?
Çoktandır yabancı bir cismin kalbime sürtünmekte olduğunu biliyorum. Tecrübesiz olsaydım kalbimi seçmelerindeki düşmanlığı anlayamazdım.
-Ona acımadan söyliyelim: Hedeflerinde doğrudurlar. Farkında olmadan, kendimizi ordan oraya atarken, aslında kalbimizi kaçırmaya, hedeften çıkarmaya çalışıyoruz. Buraya niçin geliyorum sanki.
Her seferinde aynı yorgunlukta ayağa kalktığım, ve ana yola giden önemsiz yokuşu denize inen dalgalara karşı
169

koyar gibi çıktığım halde. Şehre yürümek kolay mı? Oturuyorum öylece.
Havanın, denizin, denizdeki hareketin, dizlerime sürtüne-rek koşan çocukların, sessizlikle önüme bırakılan çayın, motor gürültülerinin, ıssızlık içinde korku doğurarak kayan yelkenlilerin, sağ omuzumu ağırlaştırarak ufka inen güneşin, ve gelip giden insanların hayata doğru kımıldata-madıklan bir varlığım şimdi.
Yine de biri çıksa, nasılsın dese alışkanlıkla iyiyim diyeceğim.
Kederli olduğum da söylenemez zaten. -Buna sebepte yok çünkü. Ne taze bir ölüye sahibim, ne felâket geçirenlerim var.

Dedim ya oturuyorum öylece. İyi ki etrafımda kalbimi tanıyanlar yok.-Ağırlıksız duran bedenimi küçümsiyecekler-di. Sonra da birbirlerine dürterek, ya da ilerdeki arkadaşlarına göz işareti vererek beni gösterecekler, "kalbini yok etmişin haline bakın, hınzır pek de pratik, belli etmiyor hiç " diyeceklerdi. Ama iyi ki yoklar.
Yüzümü saklamayı düşünmeden durabiliyorum. Düm düz karşıma bakıyorum. Bir kaç masadan sonra boşhyor deniz.-
Fakat hayret önümde bir çocuk düştü.
Dizi kanadı. Bunun bir başlangıç olacağını düşünmüyordum.
Bir çokları dönüp baktılar. Çocuk düşerken bağırdı galiba. Ya da aynı anda bir sandalye devrildi. Yan masalardan ufağı kaldırmak için doğrulanlar oldu. Ben bile kımıldadım. Ama uzakta olmasına, dostları ile hararetli hararetli çene

yapmasına rağmen anne yetişti ona. Hatta denebilirki sırtı dönüktü, hiç bir şey görmüyordu, ama yine de o yetişti. Daha kaldırırken, o ancak bir saniyelik zamanda her noktasını gözden geçirdi. Bakışları diz'den geçerken kanı gördü, orayı tesbit etti, çabucak başka yerlere atıldı. Yüzünü, elleririni, avuçlarını, başını endişeyle sımsıcak dolaştığını onu emniyete aldığını gördük. Sonra bir eli ile çenesinin altından tutup acı çekiyor mu diye gözlerine baktı.- Çoğu zaman çocuğun yüzünde aceleyle kıpırdayan, acının şiddeti ile hiç orantısı olmayan, daha çok mahiyeti bilinmeyen korkulara dayanan ifadelere ne kadar da çabuk, içten gelerek inanırlar. Ama o ifadeleri yumuşatmak, gözyaşlarını durdurmak ne kadar da kolaydır onlar için.Yaranın üzerine eğilerek, oradaki ızdırabı yukarılara gitmemesi için tehdit edeler.
Karşımdaki anne de sesini çocuğunkine benzeterek, iyice büzüp öne doğru uzattığı dudakları ile -Uf mu oldu, diye söylendi.
Çocuk, kendi küçük hayatına yaklaşmaya çalışan bu kocaman varlığın aradaki mesafeyi kapayışmdaki hünere hayran kaldı ve sustu. -Bu kez de o, başını anneninkine yaslayarak yaranın üzerine eğildi, acı kendi dizinde değil, bir oyuncak bebeğin, ya da acı çekmeyen bir eşyanın üzerindeymiş gibi, kayıtsız, anneyi taklit ederek dudaklarını büzdü.
-Uf uf oldu, dedi.
Anne parmağının ucuyla dize yapışıp kalan minik taş parçalarını düşürmekte, tozu silmekteydi. -Çocuk anneden, onun parmaklarından, yüzündeki ifadeden emindi. Acı bunların arkasında kalmıştı. -Fakat bir ara başını çevirdi çocuk, yöresindekilere baktı. / Böyle durumlarda, herkesin anneyle aynı oyunu oynama-

sı gerekli.
Beceremeyenler, başlarını çevirsin.-
O gözlüklü, siyah mantolu yaşlı kadın, çocuk tam düşerken yüzüne gelen, yaşlılığından ve şefkatinin büyüklüğünden dolayı orada derin izler bırakan korkulu endişeyi silkip atmayı ihmal etmişti. Onun için, onu oradan silmek büyük yorgunluğa malolabilirdi anlaşılan. -Çocuk gördü bu yüzdeki ifadeyi, kandırıldığını sezdi ama şimdilik anneye güveni daha fazlaydı, yine de şüpheyle ikinci bir yüz aradı. Yan masadaki amca, o kalbi boşalmış olan, anneyi anlamasına rağmen, ona katılma esnekliğini kaybetmiş, o, kalbi boş amca da kendilerini katı bir yüzle izlemekteydi. Sonra o başlarına gelip dikilmiş, biraz önceki oyunlarını ebediyyen unutmuş gibi durup, bakan çocuklar. Hele o sarı saçlısı, sert bakışlısı. -Evet, evet çocuğun şüphesi yoktu artık, anne onu kandırmaktaydı. -Böyle olunca da acı, onu tutmuş olandan kurtuldu, süratle parmağın ucuna geldi ve oradan -toplu iğne başı gibi incelip sivrilerek- çıktı yeniden yaraya girdi. O zaman hızla ağlamaya başladı çocuk. An-neyse, yarayı temizlerken ihtiyatsızlık ettiğini zannetti.-Fakat acıyı başı boş bırakacak değildi.
-Bu mu yaptı sana, bu mu, diyerek, şimdi de çocuğun düştüğü yeri dövmekteydi anne.
-Oh olsun, sen nasıl kanatırsın nonoşumun ayağını, ha! söyle çabuk... Çocuk bir süre yere acır gibi baktı, fakat sonra da dizlerini bükmeden, beceriksizce eğilerek, avucunun içiyle toprağa vurmaya çalıştı.

Acı yeniden annenin eline geçmişti. -Ve bu kez daha ihtiyatlı davrandı. Çocuğu kaldırdı yerden, etrafındakileri görmemesi için avucuyla küçücük yüzü örterek, göğsüne bastırarak götürdü. Böyle oldu. Ve ben
Bunun bir başlangıç olacağını düşünmüyordum.

Biraz ilerdeki masada, sırtın bana dönük oturuyordun. O gözlüklü mütecessis nine ve orta yaşlı iki bayanla birlikte. Çocuk önümde düşmüştü ve herkesle birlikte sen de döndün. Henüz farketmemiştim seni. Bir çokları gibi herhalde dönmüş sen de bakıyordun. Olay ikimizin ortasmdaydı tam. - Çocuk ilk ağlamasını kesip yöresine bakışını kaldırınca, ve galiba tam yaşlı nineye bakıyordu, ben de onunla baktım ve gördüm. -Kadının yüzündeki ifade, çocuğa annesi tarafından kandırılmakta olduğunu, aslında acı'nm devam ettiğim ilham eden ifade sanıyorum tam anlamı ile yeni değildi. Eski senelerden kalma başka ifadelerle de karışmıştı.
Hiç beklemiyordum, birden kadın bana çevirdi bakışını. Tanrım ne büyük bir merak içindeydi bu bakış. Durmadan sormaktaydı. Hayattan ne beklediğimi sormaktaydı. Beni önce, mutlaka bir şey beklemek gerektiğine zorluyor, sonra da alay ediyordu. -Tanrıya inanıp inanmadığımı sormaktaydı. Ölebilmek için her ihtiyacımı tamamlayıp tamamlamadığımı sormaktaydı. / Anlaşılan kendisi bu bakımdan bazı hatalar yapmıştı. Günü birlik yaşama içinde elde edilebilen sayısız imkanlar kaçırmıştı. İlerlemiş yaşma rağmen kendine iyi gelen bir ölümü sağhyamadığmı, göçmekte güçlük çekeceğini anladım.-
Bu durumda ona bakmak zordu. Huzursuz kımıldıyarak ondan kurtulmaya çalıştım. Fakat bakışımı tutmuştu, ondan ayrılamıyordum, tanışmıştık bir kere. - Tekrar karşılaştığımız takdirde, sorularını, ikinci kez terarladığmı bilerek, düşündü mü der gibi, başkalarının öğrenmelerine duyulan güvensizlikle, yine alay ederek tekrarlıyacağını düşünüyordum. -Fakat umulmadık bir anda başka, herhangi bir şeyle ilgilenmeye başladı. Ne kadar usta, ne kadar biliyor diye düşündüm. Birden sahipsiz kalmıştım. Bakışım, yere paralel durmak zorunda bulunan, fakat içindeki sertlik süratle

yumuşayan bir bakır tel gibi eğiliyordu boyuna. Durumumun saçmalığını kavraymcaya kadar bir an bocaladım. - Bu belki de devam edecekti ama, seni hissettim. Evet bakıyordun, yanılmamıştım. Başkaları çocuğa ve anneye bakarken sen artık bendeydin. Bunu hissetmemden ne kadar önce başlamıştım bilmiyorum ama, bakışlarımız karşılaşınca kaçtın, önüne döndün. Oysa çocuk henüz bitmemişti ve dönmen için zamanın vardı. Fakat dönmüştün. - Omuzlarından bana dokunup kaldığını anladım.
Görüyordun, beni hissediyordun.
Ve o zaman başladı.
işte yine birşey var.
Bakıyordum sana.
Kalkıp gidenler şimdi önemle kalkıp gidiyorlardı. Garsona seslenmeleri önemliydi. Denizdeki hareket önemliydi. Yörem çoktandır aldırmaz olduğu muhtevasını elde ediyor, onu ağır ağır kazanmaya çalışıyordu. Bunun sana baktıça gerçekleşmesi şaşırtıcıydı. Oluyordu.- Hayatı yeniden elde ediyordum. O anla değişebileceğim şey ne olabilir.
Farkına varmadan "bütün bunların, hatırasız haftaların,
kalbimi farketmelerinden korkmamın sebebi var"
diyordum.
Şimdi birşeysin benim için... Varsın.
Fakat bocalıyordum.
Gizilice düşündüğüm, farkedilmesinden korktuğum hakikat sen miydin, yoksa ben, hatırasızlığı, boşluğu, en ucuz şekilde, sırtımdan korkakça, hiç bir teşebbüste bulunmadan birden bire atmak için yine hayal mi kuruyordum.-Dedim ya işte, bocalıyorum. Yeniden yaşamaya başlamak kolay mı?

ANKARA 1977. Bir yapı kooperatifi tarafından inşaa edilmiş bir binaya gittik. Onaltı katlı. Boş bir tarlaya yapıldığı için her tarafı görünüyor. Dev gibi bir yapı. Yaklaştık yaklaştık nerde bunun kendine layık dev gibi kapısı. Yok. Onun yerine beş altı tane küçük kapı gördük. Otellerin arkasındaki küçük servis kapıları gibi. Oysa binanın cephesi bu taraf olmalı, dedik acaba ana kapı arkada mı yine de. Hayır öyle değilmiş, gördüğümüz bu küçük küçük kapılar beş altı blokun birbirine yapıştırılmasından meydana gelmiş bu . devin giriş kapılarıymış. Birinden girdik, aman nasıl küçük, merdivenler ne kadar dar, nerde o dışardan gördüğümüz büyük yapı. Ve daha önce daha sokaktayken boş dairelerden birinin camına yüzümüzü dayamış içeriye bakmıştık. Demiştim ki gördüğümüz yer için ne biçimsiz bir hol. Ve birini bulduk. Bize o daireyi gezdirdi. Hol zannettiğimiz meğer salonuymuş evin. Kaç metre kare, sorduk, altmış dedi. İki oda bir salon. Mutfaktayız. Kadın orda delirir. Buz dolabı nereye konacak diye sorduk, işte buraya dedi. O zaman şu dolaplar açılmaz dedik. Açılmaz elbet aynısında kendim oturuyorum açılmıyor, o nedenle de o dolapları kullanmıyoruz dedi. Peki kirası kaça dedik, dedi ki şu kadar bu kadar, bir hayli fazla ama şimdi yazsam buraya, siz okuyuncaya kadar aradan bir iki ay geçecek diyeceksiniz ki ne kadar da ucuzmuş. Onun için dağın başındaki bu ev pahalıydı diyeyim yeter. Anlatmak istediğim bu değil. Dışardan devasa büyük bu ev içerden niçin böyle eciş bücüş ve küçük. Üst katlar biraz daha genişmiş. Ama neye yarar. Yine de bir karı koca ve zavallı çocuklarından başka kim sığar bu eve. Büyüdü bu çocuklar ne olacak. Evlenip sığamazlar aynı eve. Çekip başlarını gidecekler. Artık hiç bir aile oğullarını evlendirince onlara aynı evde yatak açamıyacak mı? Bu evleri kim yaptırıyor bize. Aileyi kim parçalattırıyor bize.

Öyle bir hikaye yazayım ki bu soruların cevaplarını da vehmettirsin:
Tam kırk daireli bir apartmanda oturuyorum üç yıldır. Bekarım. Hiç kimseyle tanışıp görüşmüyorum. Merdivenlerden tanıdığım beş on kişiyi apartmanın dışında gördüğüm zaman selam mı versem, vermesem mi, görmemezlikten mi gelsem, vitrinlere mi yapışsam, yoksa avaz avaz bağırsam mı bilemiyorum. Velhasıl ayağım yer tutmaz oluyor. İkinci katta oturuyorum. Her katta dört daire var. Karşıdaki daire bir ay önce boşaldı, bir iki gün önce ise birileri taşındı. Bu yeni kiracılarla ne yapıp yapıp tanışmalıyım dedim, bugün yarın derken bir ay geçti. Nihayet daireye hem de tek başına bir kadının yerleştiğini öğrendim. Bir aydır besleyip büyüttüğüm tanışma kararımı aklımdan silinceye kadar bittim. Çünkü kendimi bildim bileli yirmibeş yıllık hayatım boyunca ancak bir iki defa karar vermişim, onları da yerine getirmişim. Aklımdan sildim bu defakini, zira kadın belalıdır, tek başına oturan bir kadınsa daha çok belalıdır.
Bir gün kravatımı bağılıyorum. Saat sekizbuçuk. Uzun uzun kapının zili çalındı. Fırladım açtım kapıyı, kim bu sabah saatında, benim kapımda, kapıcının bile artık çalmakta bir yarar görmediği kapımda. Bana hiç mektup gelmez, postacı gelmez, akrabam yoktur, arkadaşım yoktur. Bu yüzden heyecanlandım, hayat beni çağırıyor, yokluğumu hissetti, beni, insanların, dostlukların, serüvenlerin, aşkların, hatta ihtirasların, lokantaların, işyerlerinin, politikanın, ağaçların arasına çağırıyor. Onun için kapıyı çabucak açtım, coşkuyla evet demek için derin bir nefes aldım. Zil kendi kendine çalmış gibi kimse yoktu kapıda. Kapadım, ama daha yarım saniye geçmeden demin kapıyı açtığımı, orada kimse olmadığını algılayamadım bir türlü ve kapının

önüne yeni geliyormuşum gibi, yine de aynı şeyin tekrarlanacağım acı acı bilerek kapıyı bir kere daha açtım. Bir kere daha kimse yok. Çaldı ve gitti. Kendini görmemem için sessizce ve hızla koşarak. Merdiven başından aşağı katlara ve yukarı katlara, ayak seslerini dinliyerek baktım. Kırk ailenin kullanıdığı ve apartmanın karnında, yukardan aşağıya uzayan bu geçitte çıt yok. Yine de kendimi yanlışlıkla sahnesine çıktığım bir tiyatro salonunda insanların suskun bakışları altında hissettim. Duvarların arkasındaki mahrem hayatları gözlüyormuşum gibi utanarak geri çekilmek istedim. Ama sarhoş gibi olmuştum karmakarışık ilişkilerin ve hareketlerin geçidindeydim ve nedense herkes benden elini çekmişti. Ve sanki canlı bir bedenin sayısız damarlarından sadece birinden hiç kan akmıyordu ve nasılsa bir beyin hücresi, bedeni boydan boya kateden bu cansız

damarın ikinci katında yıllardır oturuyor ve birdenbire garip bir başlangıçla bedenin kendi duvarları arkasında sessiz fakat fıkır fıkır yaşadığını duymaya başlıyor. Sarhoş olmuştum.
Dönüp eve girerken, arkamdan çağıracaklar, kalabalıklar halinde perdelerin arkasından çıkacaklar ve şakalarından hoşlanmadığımı görüp sırıtacaklar sandım. Onların görünmeyen bedenlerinin de eve doluştuğunu duyarak içeri girdim, kapıyı kapadım, şimdi yine kravatımı bağlamaya çalışıyorum, çok heyecanlıyım ve ellerim titriyor. Çıkardım sa-vurdum kravatı lavabonun altına. Sevmem zaten bu pis urganı. Ne o her sabah kendimizi asıyor gibi, nerden çıkmış, kim getirmiş, hiç düşünmüyor musunuz, yararsız bir bez parçasını bütün gün boynumuza asıp niçin gezdiriyoruz. Ama neyine lazım beyin hücresi kimbilir kimin, bir fransı-zm mı bir amerikalınm mı beyninin hücresi, ama sus sus n'oldu sana bu sabah, neyime gerek, eğildim aldım kravatı düşünmeye başlayınca oturup anlatacak adam ararsın, sö-

zün olmadık yerlere gider, köpeklere dalatırsm kendini. Hadi kendine bol şekerli bir kahve pişir. Mutfağa girdim, tam cezveye uzanırken kapının zili tıpkı deminki gibi çalmaya başladı birden. Bu kez daha hızlı fırladım. Açtım kimse yok yine ama karşı dairenin kapısı arda kadar açık. Her şey ortada, iş şimdi anlaşıldı. Ey hayat dedim şimdi tadından yarılmış bir bal kavunu gibi önümdesin. Yirmibeş yıllık hayatımın üzerine bir çizgi çekip sana gelmeden önce biraz olduğum yerde kalayım bu başlangıç anının şarabım üstüme başıma dökeyim. Fakat kuşkuyla duruyorum. Yılların küçük memuruyum ve başıma olağan ya da olağan dışı hiç bir olay gelmemiş. Kitap okumam. Gazete okuman. Kahvehane bilmem. Spor sevmiyorum. Futbol manyaklarına kim aldırır, işe giderim. Gelirim. Kravatımı banyoda aynanın karışısmda çözer yere atarım, tepelerim, işte benim için günün en muhteşem saati. (Bu eve kimseyi sokmıya-cağım sağ oldukça) Geçerim salona, açarım televizyonu, ve hemen geçerim içinden bütün gece hiç çıkmryacağım küçük güzel hoş ve içinde devamlı hazır bir yer yatağından başka bir şey bulunmayan odama. Televizyon salonda, haberleri, tiyatroları, filmleri, yarışmaları açık oturumları (ha ha) şunları bunlarıyla kendi kendine icrayı saltanat eder. Yanından gelip geçmem gerekirse, ki binde bir olur, ya da bazen odamda yatağıma uzanmışken aklıma gelir, onu nasıl kravattan da beter edebildiğimi görmek için, özel olarak yanma gider yumruğumla kafasına vururum. Seni geveze boş kutu derim. Seni boş kafa, akılsız kutu, düşmanların dostu, kuçu kuçu. işte bütün eğlencem. Yatıyorum uyuyorum kalkıyorum gidiyorum geliyorum yatıyorum uyuyorum kalkıyorum. Ve şimdi karşı dairenin açık kapısına bakıp duruyorum. Düşünüyorum bütün bunlar değişecek, yüzümü insanlara çevireceğim, kravatın cansız bir bez parçası olmadığını, ve

fakat boynumuzda yağlı bir urgan olduğunu ve televizyonun akılsız boş bir kutu olmadığını ve fakat içinde iblisin ruhunun soluduğunu anlatmaya mı başlayacağım. Belki şimdi de değil ama bir gün mutlaka bu noktaya geleceğimi biliyorum. Yıllardır boş durmuyorum ben. Üzerine toprak serpilen gözlerin önünde boşuna beklemedim ben. Dağcılıklar yaptım spor olsun diye değil ve yapayalnız, dağ çiçeklerinin yabani otların kır hayvanlarının yanında coşkuyla bağırdım ama hayat coşkusundan değil. Canlı bir insan başını iki yanından sıkarak bir karpuz gibi ve acımadan patlatabilirim. Bu küçük memurda şu sünepe giysilerin içinde bir boğa yılanı gövdesi kadar kalın ve kıvrak kollar var. Ve şimdi düşünüyorum, bu karşı kapı niçin açık. Vakit oldu mu? Kesin ve bir tek defada olacak olanın saati mı? Fakat birden, duyduğum seslerden kriz geçirmekte olduğunu anladım. Gayet kolay oldu, hıçkırıkları arasında çığlıkları ve küçük vahşi bir hayvanla boğuşuyormuş gibi çırpınışları o küçük çarpmalar, büyüyüp kulak tırmalayan elbise hışırtılarını işitince kapıdan geçmem. Mutfağa girdim, düzenli. Yıkanmış bütün kaplar sıra sıra. Dar holden geçtim. Ayakkabılık, düzenli. Duvarda altın çivilere asılmış kalın giysiler. Salona daldım. Hiç bir şeye bakamadım, çünkü hemen yandaki odadan geliyordu ağlama sesleri ve duraksamadan girdim bu odaya. (Sesin geldiği odaya gitmez yani doğruca, onu arıyormuş gibi evi dolaşır sahte bir telaş-la)

Aaa, ayaktaydı ve bütün o dışardan duyduklarımı yapıyordu. Hiç aklıma gelmedi kapımı siz mi çaldınız diye sormak. Odanın bir duvarı boydan boya kitap. Ufak bir salon gibi koltuklar falan döşeli oda. Zengin. Saçılmış kâğıtlar. Benim hücreme hiç mi hiç benzemiyor. Ama sanki yirmibeş yıl hiç çıkmamışım bu odadan. Devrilmiş abajur. Fırlatılmış

178

179

köşeli, yumşak ve üstü renk renk işlemeli divan yastıklan. Ve belli ki yeni olmuş bunlar, sakın bana yapılmış bir şey, ama herneyse az bir zahmetle toplanabilir herşey. Atıldım: dedim ki sakinleşebilecek misiniz. Durun. Baktı bana şaşırarak, dinler gibi oldu, sonra da: hadi be sende dedi.
Saçını başım yolmaya devam etti.
Yaklaştım. Durun yaptım, durun.
Göğsümden itti. Tökezledim beklemediğim için. Toparla-
namadan ikinci ve arkasıdan üçüncü kez itti. Kuyruğunun
üzerine kalkmış sünepe giysiler içindeki boğa yılanı gibi
yere kapaklandım.
Ayağa kalktım. Yine durun yaptım. Yazık size bakın ne kadar da ağlamışsınız. Ona doğru kollarımı uzatarak yürüdüm ve yüzümde, eline geçireceği bir şeyi bana fırlatacağı zaman kullanacağım ifade hazır. Ama durdum. Yüzü anlamsız bir şekil aldı. Belli ki pek akıllı bir şey değil. Ve hemen ardından, boynunda kabarmaya başlayan damarlarla birlikte yüzüne doğru öyle seri renkler akmaya başladı ki, geri geri çekilmeye ve sıvışmayı düşünmeye başladım. O da aynı şekilde fakat hayret bana doğru değil süratle geri gitti ve olanca hırçmlığıyla pencerenin kanatlarını açtı, imdat çağırmaya başladı yırtınarak. Sadece imdaat kelimesini peşi peşine ve sesi çıktı-ğınca. içeri almaya çalıştım telaşlanarak : Durun dedim ne imdadı. Fakat o aldırmadan ve bağırıp çağırmasını haklı gösteren bir tecvüzle de karşı karşıyaymış gibi daha bir inandırarak devam etti imdat çağırmaya. O zaman yardım kurallarını kadın erkek farklılığını herşeyi bir yana atarak kolundan tutup içeri çektim. Bir an karşımda durdu. Gülümsedi, içimden dedim ki: galiba başardım, atlattı. Fakat omuzuyla bilmiş bir hareket yaptı. Başını arkaya ata-180

rak saçını düzeltti: Sersem dedi. Ve yeniden pencereye sarkarak korkunç bir çığlık attı. Ve yaklaşmakta olan, benim görmediğim birilerine beni anlatmaya şikâyet etmeye başladı. Süratle salona ve oradan sahanlığa ve kapıya koştum. Kendi kendime çabuk çabuk diyordum ki: kendini bir kadın benzinle yakıyor gör ama kılını oynatma. Bırak ki yansın, ilgilenme, bakma geç bakma geç, diyordum ki ve kendimi benim dairenin açıkkapısından içeri atıyorudum ki iki kişi (polis giysili) kollarıma girdiler. Kadın kapısından belirdi. Kısa bir an şikayet dinlendi. Bütün kapılar açılmış, evlerin içinde kimse kalmamacasına merdiven başlarına yığılmıştı. Şimdi büyük bedenin bütün kam içinden hiç kan geçmeyen o bir tek damarın içinden akıyor ve o tek başına kalmış bir tek beyin hücresini alıp götürdüyordu. Bu saçma olay, üzerimdeki kaim zarın yırtılmasına ve bir ayak yeri edinmeme yaradı. Evet tasarladıklarıma hiç benzemeyen bir başlangıç oldu. Merdivenlerden aşağıya bir kaynaşma ve ses hercümerci içinde ve polis giysili iki kişinin kolunda indirilirken ve özellikle, apartmanın, sokakta bile yarı çıplak dolanan, sözüm ona namuslu kadınlarının namus adına beni linç etmelerinden kıl payı kurtulup (polisler nedense gönülleri hoş olsun diye beni onların eline bırakıyordu bir parça sonra da ayak altından kaldırıyordu) arabaya tıkıldıktan sonra karakola giderken hâlâ anlamamıştım bunu, o beklediğim başlangıcın başladığını. Ne zaman ki polisler beni karakol yerine kent dışında bir yere götürdüler bir eve tıktılar ve bir odaya tıktılar ve hiç tanımadığım ve beni tanıması imkânsız iri yarı iğrenç biri elindeki cobu: Demek bizim sizlere uygun gördüğümüz kravata muhalefet eden sensin, diye suratıma indirince, ossaat ayıktım.

181

ANKARA 1979 16 OCAK. bundan tam dört yıl önce yine bir 16 Ocak Kıbrısta Vonideyim. -Terkedilmiş köyde evlerin sayımı yapılmış ve numaralar verilmiş. Lefkoşe-Magosa asfaltı üzerinde zeytinliklerin ve limonlukların ortasında. Ayın onbeşinde akşam üzeri girmiştik bu ölü köye. Tavuklar ve inekler yoktu kediler köpekler bile ve bacalar tütmüyordu çamaşırlar asılı değildi koşuşan çocuklar yoktu çarşı ve kapılar sessizdi. Kapılar ve bütün pencereler ardına kadar açıktı.
15 OCAK. ikinci kez sigarayı bıraktım. İlkinde bir buçuk yıl içmedim.
20 OCAK. Galiba bünyem nikotini atamıyor. Üç dört saat geçtiği halde son sigarayı daha demin söndürmüş gibiyim. Nikotin doygunluğu bu. Aradan bir kaç saat daha geçiyor. Yakayım istiyorum sırf kaslarımın alışkanlığıyla. Ama isteksizim. Fakat yakıyorum, içmek için zorluyorum kendimi göğsüm ağrıyor.
MARAŞ 1972. Akrabadan bir iki kadın var evde. Benimse kendi işlerim var. Kitap mı okuyorum mektup mu yazıyorum bilmiyorum öyle bir şey . Bir ara dedim ki ne konuşur aralarında kadınlar başladım dinlemeye ve zâten aynı odadayız.
 -Tavşanın kaçması etinden bıktırıyor, dedi biri ve şöyle sürdürüyorlar.
-iki de çocuğu olmuş halbuki -Bırak olsun niye gitti töremeye gitti bir süre sustuktan sonra
  - Bir deli keçimiz var. Dört ayağı üstünde sıçrıyor. Fena te-182

piyor. Memesini hiç elletmiyor. Dişi oğlağı ile versek iki bin erkek oğlağı ile bin sekiz yüz veriyorlar. -Korkuyor adam. (Anlıyorum ki keçi lafından önceki lafa geçtiler yeniden)
-Kızgın kardeşi vururum dedi ona korkuyor herhalde. -Üç bin lira parayı Istanbulda ezmiş gelmiş ötekine bir sürü masraf yapmış.
-Bunda herifin kabahati olsa yok demem var derim. Amma velakinki..
-Onüç yıl devam etti oralara -Sus o kadar değil
Bu kez hiç bir ara vermeden başkalarını konuşmaya başladılar. Nasıl da ustalar. Ne çabuk uyuyorlar.
- Hacer hatunun işi zor. Daha bir davet olur daha bir görme olur.
- Evlat evermemek en iyisi
- Kiş kiş o nasıl söz
- Baksana...
- Mürüvvetlerini görmeyince olur mu?
- Bu mu mürüvvet
- Mürüvvetin öylesi böylesi olmaz.
1975'de. saat sekiz, on kişi seçtim. Başlarına geçtim. Yürüdüm. Arkamdan geliyorladı. Durdum. Onlar yürüyüp gittiler. Saat dokuz. Geri döndüm. On kişi seçtim. Önden ilerledim. İzlediler beni. Siz devam edin dedim. Gölden kayboldular. Saat on. Başlangıç noktasına geldim. Sen sen dedim. Toplandılar. Gösterdiğim yöne ilerlediler.
183

Saat onbir. Yağmur başladı. Bekledik. Dağdın dedim. Yarısı dağıldı. Ötekiler birbirlerine döndüler. Oldukları yerde konuşmaya başladılar az sesle. Yağmur dinmedi Otuz adam hala dönmedi.
Saat oniki. Saat onüç. Saat ondört onbeş onaltı saat onyedi onsekiz saat ondokuz saat yirmi saat yirmibir saat kaç. saat yirmi üç yirmi dört saat bir iki saat üç saat dört saat beş altı saat yedi
eğilerek tek kişilik çadıra girdim. Oturunca başım çadırın tavanına değiyor. Yağmur devam ediyor. Uyku tulumunu portatif karyolanın üzerine yaydım fermuarını açtım. Uzandım. Postallarımla. Ayaklarımın ordan fermurı yukarı doğru kapıyorum ve yavaş yavaş içerde kalmaya başlıyorum ve son kolumu sıcak içeriye aldım. Yağmur vuruyordu darbelerle. Yavaşladı şiddetlendi. Her yan ıslak. Uyumadan öylece kaldım. Dinleyerek. Saat sekiz, çadırdan çıktım, saat yirmi iki. Kabloları makaralara sararak topladık. Tezkereyi topladık. Jibe bindim. Motoru çalıştırdım. Arkaya uzandım. Düğmeyi çevirdim. On-Off. Mikrofonu aldım kara hareketli çıkıntıya bastım. Burası Dağ Taş Bir Burası Dağ Taş Bir Sizi Dinliyorum. Bekledim. Tekrarladım. Bekledim. Tekrarladım. Bekledim. Düğmeyi

kapadım. On-Off Motoru durdurdum. Dışarı çıktım. Çadırlar sökülmüş direkleri parçalarına ayrılmış kılıflarına konmuş çadır durulmuş paketlenmiş. Sırt çantalarının üzerine yerleştirilmiş. Dizilmişler beni bekliyorlar. Çantalar ayaklarının dibinde tüfekleri namlularından tutuyorlar dibçikler sağ ayaklarının yanında yere değiyor. Çantalarını sırtlarına yerleştirdiler. Silahlarını çapraz
184

tutuşla tuttular. Yürüdüler. Yanlarında arada bir onlara bakarak yürüyorum. Jip ağır ağır arkamızdan geliyor. Kaybolduğumuz toprakta gün batıncaya kadar ilerliyoruz.
ANKARA 1979 20 MART. dün aldım mektubunu, çok şaşırtıcı çok ilginç. Uzun uzun açıklamana rağmen bana kırılmış olmam yine de idrak edemedim. Bense bu uzun suskunluğun arkasında bir musibet mi var acaba diye endişeleniyordum.
Şu ikinci paragrafa başlamadan önce elimi çeneme koydum ve (demek senden de böyle bir mektup alacaktım ha) mektubunu hayatımı kanaatlarımı yorumlarını yeni hayatımı (böyle mi yeni bir hayat mı edindim yoksa bir bakıma senin ifadenle meğer böyle değil kalbimin gizli sırlarını sak-hyormuymuşum) velhasıl dostları ve ilişkileri ve mizaçları kendi mizaçları kendi mizacımı peşpeşe cümlelerle ve sana anlatıyor gibi düşündüm. Uzun. Onları aynen yazabilir miyim? Hayır. O zinciri bir kez daha aynı yerden birbirine ek-liyemeyiz.
Kanaat farklılıklarının üzerinde hiç durmadım. Çok insanla değil hayır, az, ama kavi insanlarla uzun dostluklarımın sırrı burada. Belki ürkekçe biraz kaçarak ve susarak gözeterek sürdürülmüş dostluklar. Şu anda da şikayetçi değilim bundan. Bu konuyu uzatmıyahm. Ama mutlak üzerinde duralım diyorsan dururuz.
Amerika gibi bir yerde Türkoloji mecmuası çıkarmak hoş bir uğraş. Çıkmış sayıları mutlaka bekliyorum. Birde kitap projeniz vardı no'ldu. Yaymladınızsa onu da bekliyorum. Türkoloji enstitülerinin adresleri için şimdiden teşekkür ederim. Maveradan hepsine örnek sayılar göndereceğiz. Oralarda belki sadece birinde bizim sesimizi bekleyen bir ses vardır. Ona ulaşmak istiyoruz.
185

Edebiyat okuyan ne kadar az. Gençlerde artık bizimkilerde bile sokak özlemi var. Haklılar ve artık tahrik öyle yapıyor ki en kıyı köşede olanlar bile haklı olmaya başlıyor. Ve Tür-kiyeyi heder ediyorlar. Göz göre göre. Kaçınılmaz bir gidişle. Anarşi salgınını kokakola gibi tutturdular. Propaganda ve reklamla tutturdular. Şimdi binlerce çocuk kulüpçülük heyecanı içinde değişik ve karşı öbeklerin içinde yerini alıyor.
Akabe epeydir kitap yaymhyamadı. Bir kitabın oluşması için bir araya gelmesi gereken unsurlar keşmekeş içinde. Üç misli fiatla almaya razı olduğunuz kağıt karaborsa bile mevcut değil. Matbaacıların yüzleri asık. Ve Akabenin kitapları dosyalarda çekmecelerde bekliyor. Denemediğim bir tek o kaldığı için değil hayır bizzat bilinçli ve öylesine şart gördüğüm için dindar bir çevreden evlendim. Memnunum.
Yediyüz yıl önce Hülagu Hanın zulmünden göç ettiler. Hakkari dağlarında yerleştiler. Geniş bir ailedirler. Birbirleriyle konuşurken 'köleniz olan ben' anlamında bir kelimeyle başlıyorlar.
Kayınpeder medrese tahsili yapmış.
Görüyorum ki medrese ile üniversite arasındaki fark korkunç.
Üniversitede kaba bir diploma hedefi var. Kopya vesaire gibi ele geçmediği sürece meşru zillet üniversite tahsilini peşinen mahkum ediyor. Fakat bu nasıl da görmezlikten geliniyor. - Üniversitelide özümleme belkide bu nedenle yapılamıyor. Oysa medreseli, medresenin verdiklerini kendi eşyası haline getiriyor. Zira, en önemli faktör bu, öğrendiği şeylere inanıyor. Onlar inancının dışında kalmıyor. Geçen yaz on gün kadar aralarmdaydım. Akrabalarımı tanıdım. Dağlara gittik. Veli sofrası gibi dağlar. Uçurumlar. 186

Tabur tabur ceviz ağaçları. Ve Yavuz Sultan Selimin bıraktığı gibi duran müslümanlar.
Biliyorum sana bu yazdıklarım mektuba benzemedi. En iyisi bunlar kalsın, elverişli bir günde yeniden yazayım. Ve o yazacaklarımı sana yollayayım.

21 MART. İki buçuk yıldır Ziraat mahallesinde oturuyorum. Dün gece saat yirmiüçe doğru kapı çalındı. Geç vakit olduğu için bir kötü haber korkusu duyduk. Üzerimde gömlek, pantolon ve terlik. Kapıyı açtım. Biri önde, diğer ikisi bir kaç adım geride, yeşil parkalı ve elleri ceplerinde üç kişi. Öndeki, ben kapıyı açar açmaz sağ ayağım kapının içine koydu. Salona doğru bir göz attı. Sağ omuzu ile kapıya hafifçe yaslandı.
-Sizinle hukuki bir meseleyi görüşmek istiyoruz, dedi
Kapıyı örter gibi yaparak dışarı doğru adım attım, ev halkını kasdederek içerde çocuklar var dedim, buyrun.
-Sizinle hukuki bir meseleyi görüşmek istiyoruz, diye engellenmiş olan mukaddimeyi baştan aldı.
Buyrun, dedim.
-On gün içinde bu evi boşaltacaksın, dedi. Bu arada, elbette kuşkuyla ona ve ötekilere bakıyordum. Çabuk çabuk ve arkadaki bilinç hızla çalışıyor ve evlere yapılan baskınları hatırlıyorum. Ve nasıl, uzaydaymışım gibi yalnızım.
Sizinle hukuki bir mesele konuşmak istiyoruz cümlesinde, düşünmek için küçük bir zaman kalıyor bana, ama bu ikinci cümle o zamanı çabucak kullanıp bitirmişti ve ben, -Niçin? diye sertleşerek bunu hızlandırdım' -Niçin olduğunu bilirsin dedi. Bir an gerçekten niçin olduğunu biliyorum zannettim. Sanki aylardır birşeylerin içindeydim ve bu son cümle tehdit-
187

kar ve sabırsız üslubuyla o birşeylere uygundu. Bir anda o noktaya gelinmişti. Yüzümü hissettim, gururlu, sert ve küçümseyici biliyorum, ve üç kişi birden, tehdit etmeye gittikleri, ellerini ciddi ciddi ceplerine koydukları bir kapıda, bu işin "raconu" icabı o noktaya gelmişlerdi. O nedenle bir söz söylememe fırsat kalmadı. Şimdi, ne yapsam hatırlayamadığım, bir küçük boşluk oldu. Zamanda bir gedik meydana geldi. Dedim ya hatırlayamıyorum. Bir anda kendimi içeri atmış, örtmek için kapıya yükleniyordum. Düşünüyorum, galiba, son cümleyle birlikte sağ elini cebinden çıkardığını gördüm. Tabancayı çıkarmıştı. Kapıya yaslanan kolun ucunda bir "Kırıkkale." Tüm gücümle kapıya yüklenmiştim. Örtmek ve yeni bir konum kazanmak istiyor gibi. Fazla direnmedi, kapı kapanıyordu. Bileğinin küçük bir hareketi ile namluyu çevirip alnımdan vurabilirdi. O iki saniye de geçti. Kapı kapandı. Bu arada bir iki kez bu mahalleden çıkıp gideceksin cümlesini yineledi ve ben bir tür panikle tamam çıkacağız diyordum.
Yukardan aşağıya inen soğuk bir akıntıdan sonra karanlığa dağılan üç kişi. Kimbilir kimin yazdığı bir senaryo içinde figüranlık yapan üç zavallı.
ANKARA 1978 27 KASIM. Ayşe Hicret dünyaya teşrif edeli 7 gün oluyor, ilk kez duduğum da o yarım saniyelik mini-şok hariç sevinçliyim. Ne var ki toplum çıldırmış. Babaya pek birşey söyleyen yok ama anneye, başka kadınlar, "Yine mi kız", "Sağlık olsun", "ilerde erkek de olur", "Sıkma canını" der gibi cümleler döktürüyorlar. Bu konuda gerçek düşüncemi saklamışım gibi, onu ele verecek bir açığımı yakalamak umuduyla bunları evde bana naklediyorlar. Bu gizli itham karşısında ateş değmiş ispirto gibi parlayıp sönüyorum: Hayda Bre! Akılları Ermez Böyle işlere! gibi

cümlelerle. Fakat kimse bana inanmıyor. Kız çocuklarını daha çok sevmeyi bir yumuşaklık ve zayıflık kabul ediyor ve bana yakıştırmıyorlar. Tuhaf, akıl almaz bir sıkıştırma bu, direttikçe daha beter sıkışıyorsun. Odada soğuk bir hava esmeye başlıyor ve herkes başını senden çeviriyor. Ve biri bana, onları diri diri gömmeyi düşünüyormusun, diye sordu. Bu barbar ve cesur mizahın altındaki korkunç tarihi kalıntıyı derinize sürtünüyor gibi hissetmeden geçebilir misiniz.
15 KASIM. Ayın 12'sinde, Kurban bayramının ikinci günü büyük teyzemiz Duran Hatun Maraşta vefat etti. Ufacıktı. Elleri ve yüzünden başka her tarafını uzun uzun geniş geniş kapayan giysileri ve başörtüleri. Direkler üzerinde toprak damlı iki göz evi. Odalardan birinde yatar oturur konuk ağırlar. Ötekinde zahire, şire (üzümden yapılma çeşitli kış yiyecekleri, sucuk, samsa, pestil, bastık, ravanda, kırma, ve muhtelif makamlarda pekmezler, incir kuruları sırlar dualar, bereket mahzenleri) sandıkları, yanda beş-on yataklık yüklük, ve iç kısımda teyzenin, önünde hâlâ çömelerek ve odun yakarak sacayağı üzerinde yemek yaptığı ocak. Bu iki göz evin altı odun, çalıçırpı, çamaşır kazanı, teşt ve

ile'n gibi malzemelerin konduğu ahır. Ahırın önünde, suyu toprak kanelerden gelen ve gece gündüz akan geniş pirinç oluklu bir çeşme. Su, oluğun altındaki küçücük havuzun deliğinden doğruca bahçedeki tahta kulübe tuvalete gider.
Teyzenin bize bizim Teyzeye muntazam ziyaretlerimiz olurdu. Aynı hırkayı giyinmiş gibi o lezzetli gece oturuşları. Çabucak parlayıp geçen odun ısıtışı, narlanıp kızaran sobanın yüzümüzü tutuşturuşu sonra mangala çekilen ateşi etrafında, oda soğudukça halkayı küçültüşümüz. Teyzem yalnız böyle mutlu zamanlarda sigara içerdi. Yanma sarı pi-

rinçten küçük küllüğü koyardık, ama mangal yakınsa külü oraya silkeler, sigarayı israf etmeden sonuna kadar içer ve izmariti mangalın kenarına, küle batırırdı. Bir süre sonra, mangal kenarında izmaritler birikir, sıcak külün içindeki izmaritler yanmaya devam eder ve sigara içeni de içmeyeni de genizlerinden yakarak tedirgin ederek tütmeye başlar ve ilkin annem, 'zıkkım'm bu kötü kötü tüten artıkları yüzünden küçük bir zılgıt çeker, içimizden biri sıcak külün içinden çılgınca tüten artıkları, maşayla tuttuğu gibi sobaya atar.
Teyzemi nasıl anlatayım. Bizleri, kendisine teyze ve hala diyen herkesin nasıl da tek tek sever ve hatırında tutardı. Bunda hiç yorulmazdı. Onlarla şakalaşmaya bayılırdı. Annemi ancak onun yanında gerçekten gülerken görürdük.
Bütün peygamber kıssalarını ondan dinlerdik. Anlatırdı. Sesi titreyerek ve ağlayarak.
Genç kızlığında, belki de yeni evliydi, Maraşı Fransızlar işgal etmişlerdi. Yerli ermeni ve yahudiler. işgalcilere katılmış geniş hoşgörüsünde yüzyıllarca yaşadıkları müslüman-lara kurşun sıkıyorlardı. Bunlardan biri belki de bir Fransız askeri kentteki kiliselerden birinin kulesinde mevzilen-miş etrafı tarassut ediyordu. Duran Teyze o gün ocağı tutuşturmak için maşayla iri bir köz parçasını odaya götürmek üzere çardaktan geçiyordu. Henüz gencecikti. Açıkta yürüyeceği için adeta koşarak. Kuledeki namlu ona doğruldu. "Elimi yılan sokmuş gibi oldu" diye anlattı Duran Teyze, "Maşayı fırlatmışım. Tam kapının yanındaydım. Kendimi içeri zor attım. Beni Vurdular Beni Vurdular, diye bağırdım. Elim kanıyordu."
Gençlik ve geçen uzun yıllar parmağı deldikten sonra kapı pervazını parçalayan kurşunun izini durmadan onarmıştı. Biz Duran Teyzenin parmağında, gösterdiği yerdeki belli

belirsiz ize bakar, ama daha çok, mavzerini genç bir kadını öldürmek için çeviren karanlık ruhu düşünürdük. Bunların hiçbiri değil. Bunlar küçük parçalar. Bu ilk değil öldüğü için değil hayır ondan değil Duran Teyzeyi sık sık amşım. O çok değerli birşeyi yaşatıyor bana. Zira yalnız onda gördüm tam anlamıyla: Ahirete aşinaydı. Öte dünyayı çok severdi. Doksana yaklaşan yaşında değil, onu bildim bileli böyleydi. İçimizdeki önümüzdeki arkamızdaki koyu kalabalığa bakıyorum, şu binlerce korkunun içinden nasıl geçerek o ahiret sevgisini buldu şaşıyorum. İman, akıl, benlik, istikamet, İsrar ve ibadet. Sonra bir tür çobanlar, çocukluk, kuzu sesleri, yaralar ve kadınlar. Özlemlerimizi, yarı olmuş gibi, biraz hırpalanarak, bazen dehşete kapılıp kaçarak anlattığımız şiirler ne kadar parça parça.

Uzun yollarsa eğer ateşimiz
Geldik yandık tuttu aşılarımız
Başla ışıkları karşımızdaydı donup kaldık
Tamam onlar (en öndeki kendim kupkuru yasaklı)
O gümüş kavisli müphem çocuklar
Gölgeler mi bulut mu bir zan mı
Gel otur diz kır toprak ol cenklere
Diyen bizi
Götüren başkaya
Ve kalp yalvarışlarının
Seven dostu kavuşturan komşusu
Vardıran bizi yalnız oraya

Aklımız olmadı
Belirleyen biz değildik kılavuzları
Benliğimiz sessiz olur
191

Sert renk vermeden ve ince ve yok gibi belirsiz
Belli olmalı habersizlik nağrası
Nerdeyse hiç yorulmamış bir çehrede görünüyorsa sevinç
Güller değil açık muştular değil
Uyuyor gibi durgun
ihtiyar yüzlerine savrulan kum tepeleri
Ve bir ip sıkılır gençlerin bel etlerine
Çekip bağlanır günler doğan kelimeye
Ve açılmaz orda karınlar kalp sır tutar
Evlerin kapısı çöle açılır
(Düşünüyorum ki artık titiz bir şair olamayacağım.)
Dirsekleri ve alınları tartılırken bakınır kadınlar
O koyu
Kara bakışlar
Kum şakırtılarından yaman ilham alır atlar
Ve nasıl nasıl nasıl
Hareketli çocuklar rüyaya alınır
Dizleri avuç içleri adımları yazılan
Not edilen erkekler
Asi başlar erkek sorular
Çobanlar
Tepeden tepeye haykırırlar
Bakıp uzak ufukların durgun bulutlarına
Heey diye ünleyip sorarlar
Yine saralım mı yaralara kum sargısı
İSTANBUL 1966 GÜZ. Alman Kültür Merkezi "Genç şairler toplantısı" adı altında bir program düşünüyormuş. Meh-
192

met Fuat önayak oluyormuş. Tam bilmiyorum biri danışmanlık yapıyor elbet. Bana da teklif geldi. Kimler var dedik. Şunlar bunlar. Solcular. Olsun dedik bizi bağlamaz. Dinleyici olarak da herhalde aynı tip karaltılar gelecek. Onları ve bunları karşımıza alalım, kürsüye çıkalım ve orta mektepte ders yapar gibi "Konumuz Şiir" diye başlayıp bir ders yapalım dedik. Rasimlerin Eyüp Tahtaminare mahallesi Bayıldım çıkmazdaki eskiii, ahşaaap, kara kuru, sıcak ve sevimli evlerinde oturduk nelerden söz edelim diye konuştuk. Beş-on hususu not ettik. Rasim gerisi benim işim dedi. Beş -on gün var. Rasimle karşılaştıkça yazdın mı diye soruyorum, yazarız diyor. Nasılda dolu günlerim. Güzgel-miş. Tabiat yıkım içinde. Denizde lodos. Buram buram sarı yapraklar. Suadiyeler Bostancılar ve parasızlık.Yoksa bunların nasıl farkına varayım. Marmara Kıraathanesinin buğusu içinde, alevi, omuzu başında bir adak mumu gibi yanıp duruyorum. Toplantı sanat manat şiir falan umurumda değil. Esiyorum ki hehey.
Toplantı günü Rasime uğradım. Tebliği yazıyorum dedi. Al yazdıklarımı temize çek, dilediğin gibi de değiştir. Fakat olduğu gibi yazdım neme lazım. Nihayet o bitirdi, az sonra ben de son sayfayı yazdım. İkinci bir kez okuyamadan yola çıktık.
Tünel Başında Moran Handaki Kültür Merkezinin kahverengi mermer duvalarmın serininden geçiyoruz. Hava bir hayli serin. Siyah ince kumaştan elbiselerim. Yazlık yakalı kısa kollu mavi naylon bir gömleğe siyah bir kravat taktım. Yollarda resmen üşüdüm. Salon iyi. Toplantı başladı. Biri bazı takdimler ve özetler ve konuşmacı şairleri tanıtmalar yaptı. Şimdi beni anlatıyor. Şiirlerimden parçalar okuyor. Ne komik ne sıkıcı. Ben oradayım yahu, herkes bana bakıyor fakat bakmamaya çalışıyor. Fakat ben az sıkıl-
193

mak için herkese bakıyorum.

Nihayet şairler kürsüde. Şiir görüşlerim anlatıyorlar. Bir felaket
Ve nihayet kürsüde benim
Çenem havada, "Konumuz Şiir" diye başlayan bu konuşmanın baştan altı sayfası elimde şimdi, gerisi kaybolmuş, nereye atmışız. Oysa okkalı sözleri sona dizmişti Rasim. Onu buraya iliştirmeden önce, toplantıdan sonra olanları söyleyeyim. Kokteyl var. Rasim kalmayalım dedi. ben hayır kalalım dedim. Zira, bizim kürsüde söylediklerimiz orada toplananların yüzünde soğuk soğuk esti. Toplantıdan sonra ilgililer bizi tebrik etmemeye adeta özen gösterdiler. Solculuk ve batıcılık cereyanları ve Alman Kültür Merkezi ve-sair yabancı okul ve merkezlerin genel havasının politikalarının, kasıp kavurmalarının dışına, hem çok dışına taşmış, adamların rüyalarını bozmuştuk.
Bir tek ilginç şey oldu. Rasimle camın kenarında duruyoruz, içki bardakları ve çörek börek tapsilerinin uzağındayız. Toplantıyı izlemek için Ankaradan gelen ismet Özel yanımızda. Birileri tanıştırdı. İsmet tebrik etti bizi. "Toplantının yıldızıydınız" dedi. Birkaç cümleden sonra "Bizim safımızda olmanızı isterdim" dedi. "Allah korusun" dedim. İsmet Özelin yanında nursuz bir yüz belirdi. Haşa "Ne karışır" dedi. Ve ben "Yalnız O karışır" dedim. Böyle oldu. Şimdi o günkü nutkumuzun elimde kalan ilk sayfalarını buraya alayım:
"Konumuz şiir. Fakat ben bu konuyu daha geniş bir alam, edebiyatı da gözönünde tutarak ele almak istiyorum. Çünkü edebiyatın her bir dalı, diğerleriyle bir arada düşünülünce daha açık seçik bir anlamda önümüze çıkarlar. Yolları, metodları bibirinden ayrı olsa bile, temelde bazı öyle ortak yanlar var ki, bu bakımdan onları birbirinden ayırmak

hem doğru değil, hem imkânsız. Sanat insanın sesidir. Bu sesin ebediliğe perçinlenmesidir. Sanatçı ise bu işin ustası. O kendi sesini duyururken aslında yalnız kendi sesini duyurmuş olmuyor, bütün insanlığa, özellikle kendi toplumuna da sözcülük etmiş oluyor. (Sanatçı deyince elbet büyük sanatçıyı düşünüyoruz.) Çünkü insanlıkla, kendi toplumsal şartlarıyle ilişki kurmuş olan, bu ilişkileri kendi kişiliğinde yaşatan ve yansıtan odur. Bir ayna ama bütün insanoğlunu yansıtan, bu arada kendi yansısını da veren bir ayna. İşte anladığımız sanatçı budur. O bir kez ortaya çıktı mı, ortada bir kez görüldü mü, bütün sahtelikler silinir, ölümsüz seslerin ve ışıkların, renklerin ve ahenklerin silinmez çizgileri çekilir yüreklere. Çünkü yürekten konuşur ve yüreğin sözünü eder. Homerostan bu güne kalan hep bu tür sanatçıların sesi olmuştur. Sanatçı kendi insaniyle yani kendi toplumunun insaniyle bu çeşit bir kontaktı kurubilmelidir. Çünkü ancak bu ilişkiyi kurduğu zaman beşeri olanı da yansıtacaktır. Ebediliğin o kıldan ince çizgisini yakalayacaktır. Bütün dünya edebiyatında olduğu gibi bizim edebiyatımızda da bu böyle olmuştur. Ve böyle sürüp gidecektir. Divan edebiyatımızın dev şairleri bugün ileri sürülen her çeşit iddiaya rağmen kendi toplumsal şartlarıyle kendi insanımızla kopmaz bağlar kurmuşlardır. Ölümsüzlüğün sesini bu bağlarla yakalamışlardır. O çağ çoktan kapanıp gitti. Fakat şairin sesi hala yankılanıp durmakta. Çünkü divan edebiyatı şairi geçici olana değil, ebedi olana eğilmiş, bedenin değil, ruhun sesine kulak vermiştir. Böyle olduğu için de kelimenin bütün anlamıyla toplumun malı toplumun şairi olmuştur. İnsanı şahdamarmdan, ruhundan yakalamıştır şair. Dışı, kabuğu anlatmak kolay, zor olan insanın varoluşun-daki öze eğilmek, ruhu verebilmektir. Ruh meselelerini kurcalayabilmektir. Divan edebiyatı şairi bunu yaptığı için

beşeridir de. Çünkü bütün insanoğlunda ortak olan bir duyguyu konuşuyor o. Bütün bir divan edebiyatının söz oyunlarından ibaret sanmak, insani ilişkilerden yoksun gibi görmek, onda, faydalanabileceğimiz hiç bir şey yok demek, bizim neslin içine düştüğü en acıklı hallerden biridir belki. Divan edebiyatı ruhun meselelerini kendine özgün açılar ve araçlarla verirken, insanlar öylesine içli dışlıdır, insanla birbirine öyle girişiktir ki, topluma hakim olan onu kapsayan belirli ruh haleti yavaş yavaş etkinliğini yitirmeğe başlayınca, edebiyat da buna eş olarak değişmeye uğramış, özden kabuğa geçmiştir. Bugün bizim için divan edebiyatının yaşayan, canlı bir değeri var da, kronolojik bakımdan ondan bize çok daha yakın olan, tanzimat ve sonrası edebiyatının ancak, (tarihi) bir değeri

var. Çünkü bu dönemin yazarları öze, insana, ruha inmemişler, kabukta kalmışlar, ruhu adeta harcamışlardır. Bu yüzden de sundukları sesler hiç bir zaman evrensel konumlarda yer tutmamıştır.
Toplum buhran içindeyse, bu buhran sanat eserine de gölgesini vuracaktır elbet. Ama büyük sanatçı bu buhranın içinde bile bir umut ve pırıltı bulabilir, bu çizgiyi bütün eserine hakim kılabilir. Sanatçı değerler anarşisi yaratan değil, bir değerler ahengi kuran kimsedir çünkü. Onun eseri daima huzur verici birşeyler de taşır. En umutsuz anlarda bile şairin sesinde umuttan ölümsüzlükten gelen bir ses yankır. Fuzulinin aşkı konuşması, Nedimin bir huzur şairi oluşu raslantı değildir. Çünkü dönemleri bir aşk ya da huzur çağıdır. Dostoyevkiyi bir şair sayarsak, ki bizce büyük romancılar da bir anlamda şairdir, onun eserlerini de kargaşalık ve buhranların kapladığını görürüz. Çünkü yaşadığı toplum öyleydi.. Ama Dosteyevki o kargaşalıktan, buhranlı anlardan, hayret edilecek şekilde, öyle beşeri, evrensel değerler yakalayıp çıkarmıştır ki, insan ruhunun

meşelerini öylesine didik didik etmiştir ki, sonunda dünya edebiyatının baş köşelerinden birini almıştır. Böylece o, hem bir yandan buhrana kapılmış olan toplumuna ayna olmuş, hem de ona bir yön göstermiş, ışık tutmuştur. Bütün romanları fırtınadan sonraki bir durgun denizdir sanki. Sanatçı her şeyden önce hasbi bir insandır. Eserine karşılık beklemez. Hak bildiğini yazar, ve çoğu zaman yalnız yaşar. Bunu yaparken daima toplumun kutsal değerlerine saygı besler. Bu değerlere küfretmez. Sanatçı bir kez küfretmeye görsün, o an insana ve hayata saygısını da yitirir. Onu hor ve aşağılık bir yaratık olarak görmeye başlar. Sanatçı, sırf kendine özgü, kişisel duygu ve kompleksleri yüzünden, toplumun yerleşmiş oturmuş değerlerine sırt çeviremez. Çevirmemeli. Bunu yaptı mı, daha başlangıçta, kendini bir sonrasızlığa, hiçliğe mahkum etmiş demektir. En güçlü dayanağını yitirmiş demektir. Bu değerlere, hele küfürle, onları hor ve aşağı görerek yaklaşmak, herhangi bir sanatçı için ürperti verici bir şeydir. Bunu yaptığı an insanlığı ucuza alıyor demektir. Böyle bir kişinin, bazı şartlardan, mesela gelip geçici şartlardan dolayı, dar ya da geniş bir topluluğa, sıhhatli ve hassasiyeti pek normal genç bir varlığa etkisi olabiliyorsa, elinde tuttuğu kalemin ne büyük bir vebali vardır. Bilhassa cumhuriyetten bu yana, yazık ki, ülkemizdeki sanat adına kalemini bu yolda oynatanların sayısı az olmamıştır. Fikir öfkesine saygı duyarız. Ama, öfke fikre bağlılığını yitirdi mi, ondan daha tiksinti veren bir başka şey daha yoktur. Bizde öfke amaçsız ve başıboş olduğundan, ya da pek hesaplı amaçlar peşinde koştuğundan, hemen küfre dönüşüvermiş, en azından kutsal değerleri hafife almaya başlamıştır. Bu yüzden sanat gerçek amacım yitirmiş, insanın temel doğrularından git gide uzaklaşmıştır. Yine belki bu sebepten; belki buna ek başka sebeplerden dolayı gelenekle ilgisini koparmıştır. Oysa sanat eseri,

şiir, bir anlamda geleneğe mecburdur. Aralarında sıkı bir alışveriş vardır..."
ANKARA 1978 28 KASIM. Üstad Necip Fazıl'ıMola otelinde ziyaret ettik. Büyük Doğuyu son beş sayı çıkarıp kapayışın-dan sonra, arkadaşlar Akif Erdem Rasim onunla ilk kez karşılaşıyorlar. Alaeddin ve Mehmet de var. Üstad: -Büyük Doğu son çıkışında en parlak dönemini yaşadı. Kapanmasında çeşitli nedenler oldu. Ama en büyük amil siz oldunuz, dedi.
Otelin ilk katında, lobideyiz. Üstad sakin, yumuşak ve yalnız. Saat 18'de beni Akabeden aradığında, -Arkadaşlara da haber ver, gelsinler, son bir görüşme yapalım, dedi. Erdemle Rasimi görebileceğimi söyledim. Bu telefondan az önce, bu ikisine üstadın önceki gelişinde yine kendilerini istediğini, ancak kendilerine haber veremediğimi anlatıyordum. Telefon tam o anda geldi. Büroya çıktık. Yine üstadın telefonu. Bu kez Akifle Hasanı da haberdar etmemi istedi.
Lobi tenha. Üstad:

-Bana giran geldiniz, diyor. Geçen olayları kısaca özetliyor. Rapor 4'te yazdıklarını ılımlı bir dille tekrar ediyor bir bakıma.
- Sizi bütün olanlara rağmen hatıralara dayanarak istedim. Münasebetimiz olayların üstündedir. Kendisine yazılan mektupta Reşat'ın imzasının bulunuşuna "anlamsız" diyor. Cahitin ismi var ama imzası yoktu. Size katılmadığından değil, fakat bazı ailevi ilişkiler nedeniyle imzalamamış. Gerisini tahkik etmedim. (...) Bizden sonraki nesilden bir sizler varsınız.
Bazı isimler sayıyor.

-Sizin nesilden, diyor, ama bizden bir hayli yaşlı kişiler. Onlar için umutsuz.
-Sizden sonrakiler bir felaket diyor. Kendisine yollanan bir şiir kitabından söz ediyor ve şairi karşısmdaymış gibi ona hitap ederek
-Sen bu işi bırak evladım, diyor. Nesiller arasındaki yıl farkı için 25 yıldır diyor. -Bazı sosyal hadiseler bu yıl farkını çok kısaltabilir. Uzatabilir de. Ama ortalama 25 yıldır.
Böylece kendisinden sonra gelen nesil nerdeyse biz oluyoruz. Birtakım profesör isimleri, Aydınlar Ocağı vs. gibi kuruluş isimleri ve umutsuzluk mimikleri... -Demirelde bir Anadoluculuk eğilimi başladı, diyor, onun CHP ile bir yakınlaşmasını imkansız görüyor ve kendisinin AP ve MHP ye yakınlaşmasını "Aramak" deyimiyle niteliyor.
Üstadın söylediklerini, aradan 24 saat bile geçmediği halde hemen hemen hiç hatırlamıyorum. Tek tek cümleler aklıma geliyor. Mesela, -Yalnızım, dedi.
Ondan böyle bir şeyi ilk defa duydum. Korkuyor insan. Ve başlıyor çocuklarını anlatmaya. Birkaç cümleyle. -Evlat diyor omuz ve el jestleri ve bir ton mimik bu bir tek kelimeye eşlik ediyor, ve "kaçınılmaz bir hal, bir kader," demek istediğini bunlarla anlatıyor. Elde olmadan 'evlat ve baba' ve ekliyor. -Sizler bana daha yakınsınız.
Herkes mutlu ve sevgiyle yüzleri ışıl ışıl ona bakıyor. Fakat kimse konuşmuyor. Buna dikkati çekiyor. Ve tuhaf, gerçekten söylenecek bir şey yok. Tiyatroda perde arasında gibi-

yiz, garip bir "ara", bir boşluk.
Tek tek durumlarını soruyor arkadaşların, Akif, Rasim ve Alaeddin'in. "Erdem malum." Sömestri tatillerini soruyor, ve bizleri şubatta Istanbula evine çağırıyor.
-Bir görüşelim, diyor.
Tam iki küsur ay sonrası için. Ürperiyorum. Hepimiz peki diyoruz.
Ergun Göze kendisine Miyasoğlu'nun Yeni Devirdeki bir yazısından söz etmiş. O yazıda Gözenin Ionescoyla konuşması yeriliyormuş.
-Röportaj böyle mi yapılır, şunu niye sormadın, o konu öyle mi deşilir dese ya! Hayır! Ionescoyla niye konuştun diyormuş.
Düşünüyorum, Üstada biri, birileri hakkında birşey anlatınca Üstad inanır. Araştırmaz.
-Üstadım torununuz nasıl, diye sordum
-Çok iyi, çok iyi dedi hemen.
Geçenlerde vefat eden birinden söz etti.
-Duymadınız mı dedi.
Duymamışız. Hayret etti.
-Efendinin çizgilerini taşırdı, dedi. Yarın sanatoryumun önünde Garbi bekleyecek. Merkade giderken alacağım onu.
Her gelişinde olduğu gibi Bağluma Seyyid Abdulhakim Ar-vasi Hazretlerini ziyarete gidecek yarın.
Böyle bir ziyaretini Rasim anlatmıştı. -Bizi de götürdü. Üç Fatiha onbir Ihlas okuyun dedi. Orada, mezarın başında bizleri adeta unuttu. Değişti. Ayrılırken, bir çocuk nasıl ağlarsa'öyle ağladı.

Bir de Müftü Efendi onu Arvas köyünde Şeyh Fehim Haz-

retlerini ziyaret edişini anlattı.
-Renkten renge girmeye başladı. Ateş gibi kızardı. Sonra işte şunun gibi sapsarı kesildi. Kendisine birşey olacak zannettik. Eve giderken yıkılmasın diye kollarına girdik.
ANKARA 1979. -bir gece daha uyuyamadım. Sanki kent imha ediliyor. Her canlının elinde bir yıkım aracı. Uykusundan kaldırılmış başka bir insan karşı evin balkonunda nefes almaya çalışıyor. Bütün karanlık pencereler, tan ve saydamlaşmaya başlamış göğe dizili yıldızlar hiç oralı değil. Odayla dışarı arasındaki iri bir düğümün içinde, kendi etrafında dönebilen bir ağaç gibi, dallarımı göğsünde kenetliyerek masaya bakıyorum. Hayır dost değil. -Şimdi anlatayım düşmanlığı sonra anlatayım yine dostluğu Kalın çamur tabaklarında
Yüzylıllık bir isyan savunması
Göl kıyısında zehir yeşili otlar
İnce keskin ve uzun
Kendi dillerimiz kımıldar gibi
İştahlı ve başıboş
Fakat hiç bir kıyılarına özlem duymadık
Ne yalan doğduk ne suçlu aktık
Yalnız ve kaviydik açtığımız çağda
Bir başak gibi dolu
Gizli ve başımız yukarda
Kardığım tortusunda dişe dokunur ne var
Şimdi gelelim tarihimize
Sesin çok değişmiş baba
Buyur konuğum ol baş köşede konuş
201

Sömürü mömürü her kimse Tuttuğu halde kolumuzu Gövdemizin geri kalanı Uyandı anladı çarpmdı Ve sarsıyor şimdi bastıkları toprakları Sen de arkadaş. Bilalî kardaş. Endonezyalı toprak. Abdül-kadir es Sufî ve komşularımız. Moroda capcanlı olan elimiz. Eritre birliklerimiz. Afganistan fatihleri. Pakistanm sabır kaleleri. Ve yurdumdaki muamma birlikleri Sen de dalgın
Umursamaz görünümlü çocuk Gaganı pençemin yanına getir Sır kelimeleriyle yıka hayat kapılarını Koş yanımıza deve soluğu gibi Nasıl da ayırmışlar birbirinden aynı tür cenkçiyi Buradan hamle edenle içerden gelip buradan hamle edeni. Bir cenkçiydi Halil İbrahim. Bir cenkçiydi Veysel Karanı. Ve şeriat sönmez bir cenk kelimesidir. Vermek ve almamak. Yalnız bu rızayı Bari.
Fikredelim ki ibrahim niçin sultanlığın bıraktı Gönül sırrını buldu Dervişliğe koyuldu
Ardından gitmedi ne ahm ne de vahin Bil ki teslim oldu Kurtuldu gussasmdan cihanın ibrahim geçti Bir sağ neferdi Bir serses buseydi
Kayalara değdi yeşil ağaca sarı çöle değdi 202

Kartallar keskin hayretler içti
Bizimse
Hüznümüzün miktarı çok
Bilmezik
Doğduğumuz saat
Kabre dolduğumuz zamandır
Şimdi onlar rahatlarına sevinçli Değişen giysilere Değiştiren Harfe Şimdi onlar tuttukları kapılara sevinçli
Açılan kadına baktıkları ete
Ve gün
Dönmez sanırlar Gün döner Mağrurlar ağlar Köleler mallar Gamlar gussalar
Öyle bir zaman ki Sen o çukurda çıplak bir beze sarılmış Ve yalnızsın Tut ki hayatta
Meclisten meclise sözün geçer padişahtın Düşünelim Kanaat çengine çıkalım Dünya verip ahret alalım diyelim: Ölü kalbimiz dirileydi Hakka dönüp sadakayla

yıkanaydık Dünyaya hiç meyleylemeyeydik Buralardan yürüyüp Bırakıp geçiyoruz serin odaları
Getiriyoruz adımımızı bin dörtyüz yıl önceki adımın içine Geçiyoruz sıcak kadınları Ve buğulu bağlayan bakışları Kanın yayılma hırslanma
203

Sahiplik ona buna
Şuna buna hırdavatlarını
Kalın rahat döşekleri bayıltan yastıkları
Soğutucu yıkayıcı saltanatlarını
Kalkın gidiyoruz işlemeli dağlar başına
Çağıran kavruk sayfalar çeviren adamlara
Haydi yekinin onlara
Bırakıp gidiyoruz arkaya yaslanıp taam etmeyi
Geğirmeyi esnemeyi
Bol bol yiyip sık sık taşra çıkmayı
Ters yüz ettik tıka başa doymayı
Bir yana attık mal üstüne mal katmayı
Gecenin şerli kazançlarını
Ziller hangi müslüman hanede çalıyorsa
Ziller bizim hanemizde çalıyor
Bildik böyle
Kapıp mavzeri
Düşüyoruz dirseklerimiz üzerine
Nişanlıyoruz düşman üzerine
Vurdukça
Allaha verilen söz gereğince
Kan aklanıyor akıl arınıyor ve çiçekler şerefle açıyor
Sen bana bir ufuk açıyorsun
Dimdik karşı dağlara bakıyorum
Ben sana bir dağ çeliyorum
Dimdik karşı ufka bakıyorsun
Kupkuru gözlerimize sürme çekiyoruz
Bir adım daha atıyoruz

ANKARA 1979 MART- Her şey birbirine karışmış bir çok şey unutulmuş. Sayısız notlar almışım ama onların yerlerini yeniden tasarlamak ve yarım kalmış romana tekrar oturmak yeni şeyler düşünmekten çok daha zor görünüyor. Bu bazıları bir cümle bazıları bir kaç cümle yada bir kaç sayfa notlara bakıp acaba diyorum bu da bir tür roman oluşması mı? Evet evet romanların parçaları mevcuttur, ya kendimiz yazarız ya da orada buradadırlar sonra onları bir araya getirmek ya bize nasip olur ya da bizimle birlikte çekilip gider ve yaşamaya bir şey eklenmez ve ondan bir şey çıkarılmaz.
"Şeyhana" henüz beş on sayfalık notlardan ibaretken Yeni Devir'de tefrika edilmeye başlandı. Onbir hafta devam etti ve bıraktık. Baş adamımız Fehim Kul sanki dur demişti, yönümüzü ayarhyalım bir nereye gidiyoruz böyle. Sahi nereye gidiyorduk Fehim Kulla. Durduk. Etrafımıza hakindik. Ne devlet kalmış ne izleleyen ne önde giden. Bilmediğimiz birinin gönlünün genliğinde yok olup gitmişiz- Görünüşte bir taş çölünde yaman bir güneşin altında küçücük gövdeli kalın kabuklu böcecikler gibi içten içe güneşin nuruna kenetlenmişiz ve nerdeyse dünyaya kılıç çalmak unutulacak. Fehim Kul dur bakalım demiş bize söyle bakalım evlat böyle tedbirsiz nereye. Ve biz de tefrikayı kesmişiz arada bir aşağıdaki notları almışız. Şöyle ki ete kemiğe bakmışız:
bu bilinmedik arazide ve çok sayıdaki düşmana karşı savaşa hazırlanırken Fehim Kul dua ediyor Allah'a sığmıyor ve nihayet adamlarının içgüdülerine güveniyordu. Bu noktaya kadar bilinçle değil ama bir bakıma sezgileriyle gelmişti. Anlattığımız tuzakları düşünce bunutı ne kadar isabetli olduğu anlaşılır, teğmen benliğinin alaşağı olduğunu anladı. Sesine ne ka-
205

dar acınacak bir ton verse buna kendim bile inandıramıya-caktı.

(yabancı bir topraktayken kendimize yabancı olmadığımız halde neden o yalnızlığı tadıyoruz?)
evlerini yurtlarım terkedip çeşitli isteklerle ona gelirken hizmete girdikten sonra yeteneklerini nerelere kadar kullanacaklarını düşünenler onunla ilk karşılaştıklarında bu sessiz gücün karşısında eridiklerini hissediyor ve artık kendi değerlerim düşünemez hale geliyorlardı. Ortada yalnız o kalıyordu. Kapıya yeni gelenlerin kendilerine verilen işlerin etrafında ateşli bir hastalığa yakalanmış gibi çabalamalarına hiç kimsenin aldırdığı yoktur. Böyleleri Fehim Kul'u arada bir görmelerine rağmen onun yavaş yavaş kendi benliklerine yerleştiğini ve buna karşı koyacak hiç bir kuvvetlerinin bulunmadığını görürler. Kısa zaman sonra o günlere kadar serbestçe kullandıklarını sandıkları ve elde ettikleri herşeyin kaynağı diye bildikleri iradelerini ne zaman ve ne şekilde kaybettiklerini bilemeden Fehim Kul'un gittikçe etkisini artıran gücü içinde kendilerini yok olmaya bırakırlar. Onun hizmetinde engellenmez bildikleri özgürlüklerine ve yeteneklerine yer açarak önemli işler yürüteceklerine inanıyorlardı. Şimdiyse bu özgürlüğün başıboş hayvan sürülerine özgü olduğunu anlıyor gömlek değiştiriyor gibi bu uzun kıllı deriden soyunuşlarını tamamlıyorlar. Sınırları belirsiz bu geniş ülkede basabildikleri* tek toprak Fehim Kul'du. Yeryüzü bu ülkenin dışmdaydı ama bedenleri uzaktan bakıldığında bu dışardaki dünyada görünüyordu.
Fehim Kul'un toprağı o kadar geniş ve elinin altındaki insanların herbirine bakması için gösterdiği uzaklıklar öylesine sınırsızdı ki bütün gün ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar yaptıkları hizmetin arkasında kalıyorlar ve ortada yapılan

işlerden başka birşey görünmüyor onun yerine bir takım insanlara bağlanmayan mücerret bir tıkır tıkır işleyiş kalıyordu. Kafileler halinde gelen konuklar daha önceki gelenler ayrılmadanyenileri geldiği halde sofralar hazırlanıyor yataklar yapılmış oluyor atlar doyuruluyor tımarlanıyor ve semaverlerde durmadan çay kaynıyordu. Bütün bunlar kolayca açılan kapakların altında bekleyen temiz çamaşırlar gibi ortaya çıkıyordu ve ordulara yetecek kadar boldu.
• O yılın Eylülünde Komutan Seyyit Ali dört yüz kişilik birliğiyle köye geldiği zaman da böyle oldu. (anlat nasıl oldu)
• Ona güvendikçe güçlü oluyorlardı. Böylece başkalarını küçümsedikleri zaman aradan süratle çok yıllar geçmiş gibi gittikçe gerilerde kalıyor, kapıya yeni gelen gencecik köylüleri kucaklıyarak kutluyor ve aralarına alıyorlardı. Gerçekten de onları hiç kimse oturup açıklamadığı halde herkes anlıyordu. Benliklerinin ellerinden gidip onun yerine Fehim Kul'un geçişini yalnız başlarına karşılıyor yıllardır edindikleri alışkanlıkların büyük fırtınalarda kökleriyle birlikte sökülen çmarlargibi kendilerinden kopup gidişini baş döndürücü bir tadla yaşıyorlar ve bu oluşta bazan çok uzun bir süre Fehim Kul'la kendilerinden başka kimse sanıyorlar.
• Seyyit Ali'nin yanındaki genç teğmen gaz lambası ışığında oturdukları büyük odada selamlaşmalardan oturup merhabalaşmalardan sonra başlayan havadan sudan konuşma sonuna kadar böyle sürüp gidecek sanıyordu. Fehim Kul'dan ziyade komutanının söylediklerini dikkatle dinliyor ve önemsiyordu. Hemen hemen herkesin konuşmaya katıldığı odada kardeşi de bir iki kere söze girdi. Ünü tâ uzaklarda bilinen Fehim Kul'un yanında bunun bu kadar kolay oluşuna hem şaşıyor hem de doğal buluyordu. At

sırtında yorucu günlerden sonra caminin hemen avlusundan kaynayan suyun oluşturduğu küçük derenin kenarında gökten inmiş gibi geniş ve bereketli sofrada güzel yemeklerle doyduktan sonra açık temiz bir havanın kollarında birkaç saat uyumuşlar ve yatmadan önce bu odada bir araya gelmişlerdi, Herşey insanın içini eritecek kadar sıcaktı. Duvarların önüne atılmış renk renk döşeklerde oturuyor

arkalarında üst üste konmuş yastıklara yaslanıyorlardı. Odanın kapıya yakın yerinde kalaylı geniş bir tepside acem işi sarı pirinçten geniş karınlı bir semaver kaynıyor adamlardan biri boşalan bardakları topluyor ve dolduru-yordu. Ama bu hareketleri adeta görünmüyordu. Halı ve kilimlerde herhangi bir renk uyumu gözetilmeden döşenmiş odada beyaz yün çoraplı ayaklarıyla sessizce yürüyor fakat çoğu zaman yürümekten çok emekliyerek bardaklara uzanıyor onları birbirine karıştırmadan yine sahiplerinin önüne küçük parçalar halinde kırılmış şeker çanaklarının yanma bırakıyordu. Bardaklarda kaşık yoktu. Misafirler ağızlarına küçük bir şeker parçası alıyor onu dillerinin altında tutarak çaylarının her yudumunda hafif bir şeker tadı duyarak bu küçük parça şekerle bir bazan iki bardak çay içiyorlardı. Bu 'kıtlama' içişine teğmen de bu bölgelerde yaşamaya başlayan herkes gibi uymuştu ve artık hiç zorluk çekmiyordu.
Çaya doyanlar bardaklarını tabağın içine yan yatırarak artık içmeyeceklerini ifade ediyorlardı ve böylece araya artık içmiyecegim gibisinden sohbeti zedeliyecek yabancı bir kelime girmemiş olurdu. Nihayet teğmen durup dururken 'vakit tamam' diye bir duyguya kapıldı. Ne olmuştu acaba? Meraklı gözlerle bakındı. Onların aralarında oturduğu yerde elinde olmadan bir kaç saat uyuyup uyanmış sanıyordu kendini. Fakat böyle bir şey olmadığını hemen dehşetle anladı. Hep ordaydı uyanıktı ve konuşulanların tek kelimesi-

ni kaçırmamışıtı ve önemli hiç bir şey olmamıştı. Peki ama bu 'vakit tamam' duygusu neydi? Neyin vakti doluyordu? Bir baskın bir yemek vakti bir veda bir bir neydi bu? Yastıklara yaslandığı yerde bir hayli gevşediğini düşünerek toparlanıp daha edepli oturdu. Ortada olağan dışı hiç bir şey yoktu. Hâlâ havadan sudan konuşuluyor gibiydi, içinden uzaklaşmayan duyguyla şimdi daha dikkatle dinlemeye başladı. Evet anlıyordu şimdi, baş tarafta komutanın yanında odada yokmuş gibi oturan Fehim Kul kısa kısa cümleleriyle uzayıp giden ve anlamsızlaşan konuşmaların etrafını çeviriyor usta bir çobanın belirli hiç bir gayret göstermeksizin sürüyü dilediği yöne götürüşü gibi sohbeti hiç hırpalamadan bilmedikleri bir yere doğru akıtıyordu. Pek az sonrada bütün gece boyunca onlarla birlikte konuşacağını sanan teğmen elinde işe yarar ortaya atılacak tek kelime bulunmadığını anlayıverdi. Kendi gibi daha bir çoklarının tek tek sustuklarım gördü.
Nihayet kelimeler çok kısa bir süre baş köşede oturan komutanda eğlendikten sonra tamamen Fehim Kul'un ağzında toplandı. Teğmen tıpkı biraz önce kendisinde olduğu gibi komutanın durup dururken etrafına şaşkın şaşkın baktığını ve oturuşunu düzelttiğim gördü. Kan gittçe yürekte toplandı.
Ve oradan yenilenmiş olarak kendilerine doğru pompalanmaya başladı.
ANKARA 1979. AĞUSTOS, daha fazla dayanamayacağım. Yemek yerken aklıma geldi aç ve yalnız oldukları. Gırtlağım daraldı lokma ağzımda büyüdü mü yoksa rahat rahat tadarak yiyebiliyormuyum. Neyse ki bu kadarı oldu hatırlıyorum aç ve yalnız olduklarının. Gri karınlı kırmızı başlıklı bir jet vadiyi yalayarak geçti. Sanki pilot seri ve delici ba-

kışlanyla yamaçları taramıyordu ve onları taramıyordu. Kalabalıktılar. Ağaçların makilerin kayaların taşların arasında aç ve yalnızdılar ve küçücük bir çocuğun vadinin başında meleklerin yardımıyla gördüğü uçağa elini uzatma-sıyla yere çöktüler kımıldamadan ağaçlar makiler kayalar taşlar gibi durdular son bir haftalık açlıkları ve iki yüz yıllık yalmzlıklarıyla.
Uçak geri döndü mü
Sivil gömleklerini deldi mi
Karnı bir çocuk değil
Yeryüzünü doğuracakmış gibi şişmişti Afganlı gelinin
Hayır hiç bir pilot avlıyamaz onu
Dağları
Gürp diye kendini tepelerdenbırakan suları Bir gelin gibi Bir keçi bir ceylan gibi Bir beygir bir düzine at gibi Çiğniyor tepiyor ayağının altında dağları suları Hiçbir tüfek avlıyamaz onu Sesiyle oynaşır etekleri Gözleri ki kapkara Eteğinin cebinde sürmesi Bir gün dizi dizi incirler konunca tabaklara Sağ

başlarında şehitlik ya ki gazilik şerbetleri Sürmeleyecek gözlerini Hey taraki taraki Bayramımız Oyulunca gözlerin Sesiyle oynaşır bebeleri 210

Her kızıl uçlu tüfek yakalamak isterken onu
Fakat hiç bir tüfek avlıyamaz onu
O büyük dağlara serer çullarını
Ne yandan gelirse gelsin
Ne yandan sarüırsa sarılsın ölümün kollan
Okşar onlan vurulup düşenleri
Yüzlerini Mekkeye çevirir öyle kor toprağa başlarını
Aaah ki uzaklanndayız senin
Nasıl da geliyor kokun
Nasılda acımış bileklerin
İyileşiyor evimiz hadi dayan hadi büyü hadi yeşer
Hadi biraz daha
Bir kılıç daha çek
Bir mızrak daha sür
Senin için yazdığımı bil bilme ne olur
Bir gün nasıl olsa
Aynı çeliklerden ölürüz
Kabirlerimiz yan yana kazılır
Bu sabah
Yine Afgan topraklarına baktım
Bir gül goncası gibi açıldı ağızın
Ya şehit oldun
Ya bir düşman daha deştin
Nerden mi geldim ki kim bilir
Nasıl yanında yerim
Senin için yazıyorum şimdi bil
Bir gün nasıl olsa
Çağrılınca

Ben sen sen ben için kalkarız
Birbirinin aynı çıkar
Uğruna öldüğümüz
Onlar ki canlarına
Dünya hoşlukların göstermediler
Yerin belasından
Kendi özlerin sildiler
Bize dua buyurdular
Bir yakan su geçtik
Daldık geçtik
ANKARA 1979 - ayak diremek konusunda söyleşelim diye bi-raraya geldik. Halka genişledi, Hasan yere oturdu. Ahmet odaya girdi, o da oturabilsin diye bir sandalye dışarı çıkarıldı, bir sehpa dışarı çıkarıldı, ayak diremek konusunda söyleşelim diye Hasanın üç arkadaşı haber almışlar, geldiler, kapıyı doldurdular, ayağa kalkıldı, koltuklar hole çıkarıldı. Herkes yere oturunca, masanın yanında sandalyelerde oturan biz üçümüz, yani Cahit ve Cahitin iki arkadaşı, yukarıdan aşağı bakarak ve onlar aşağıdan yukarı bakarak konuşulmasından tedirgin olarak ayağa kalktılar, büyük masa ve o son üç sandalyeler dışarı çıkarıldı, bir kaç sehpa içeri alındı, nasıl ayak direyelim diye konuşmaya başlanmadan, iç odalardan, bazı minderler, döşekler ve yastıklar ve beton açık kalan yerlere kilimler getirildi, serildi, ayağa kalkıldı, yeniden oturuldu, ve epeydir unutulmuş bir semaver evin bir yerlerinde bulundu, o saatte mangal kömürü nerden bulunduysa bulundu, semaveri kim yakıverdiy-se yaktı, hilesiz, berrak bir çay akmaya başladı. Bismillah.
212

Ve konuşuldu
Bir bildiri yazıldı:
Daha kendi aramızdayız

Daha bakmadık yeryüzüne
Daha bakmadık adı Hürrem
ve bir çocuk ölüsü olan yüzlerine
Kimbilir kim değiliz işte adımız
Sabah akşam
Tadatlarda okunur anılır
Kimbilir kimler değil
Vadideki sisin altında duran
Ağaçlar ne kadar düşünceli o gün
Tabiat yazısını sanki okumak bilmez bir köylü heceliyor
Kimbilir kimler değil şunlar işte
Vadideki sisin altında nabzı hızlananlar
Ve kuşlar ne kadar düşünceli o gün
Geçerken adı Meryem
İshak şu bizim
ve bir çok çocukların ölüsü olan yüzlerin
Çünkü atlıları yeni geçti zulmün
Ve hayır tabiat çevirmedi onları
Sallar kim istediyse karşıya vardı
Ve irkilmedi serçe sürüleri
Kirazlar bile korunmadı gördü de kanlı ellerini
Tabiat yazısı sanki yeni sökülüyor
Afgan dağları ki her biri kıt'a gibidir
Ya da Afgan bir tek yekpare dağ gibidir
İnce ve dalgalı bir yol gibi gidiyor içimiz
213

Isınıp dolanıyor gövdesine içimiz
Varıp kapanıyor gövdesine içimiz
Muhakak burada böyle duracağız
Kimbilir kimler değil işte şu insanlar
Geniş belli
Göğüslerinde birer kümbet bir gizli dehliz tavrı
Şalvarları poşuları yakasız mintanları
Kat kat bölük bölük ve sırma sırma yürekleri
Bizim köylerin geleneği kimbilir kimler değil işte şu Şerifine kurban
Bir omzunu öne ve içeri çekerek gelen adam Duran bir bir ölülerin başında Bir sabah bir rüzgar gibi geçen yanlarından Belki hiçbirinin yüzlerine özellikle bakmadan Sormadan
Ve aramadan yaralarını
Diyorum ya çünkü muhakkak burada böyle duracağız. Sabit ayak ve çok düşünmekten büyümüş Göz akları ve alnı genişlemiş başlarla Kollarımız halsiz ve çaresiz olamaz öylece yerlere sarkamaz
Çünkü hayır muhakkak orada orada ve orada Ve burada böyle duracağız.
1979 ANKARA- Öğrenciyken Istanbulda Suadiyede küçük bir evde pansiyoner kalmıştım. Suadiye o zamanlar kalabalık bir kent değildi. Kışın boşalır yazın dolardı. Kışm sadece bekçi ailelerin oturduğu koca evlere, yazın zengin mal sa-

hipleri veya kiracılar gelirdi. Sokaklar hareketlenir, ağaçlar yeşerir, çiçekler açar ve büyük bahçelerde çalışmaya başlayan bahçıvanlar, temiz ve serin gömleklerinin içinde, Bağdat Caddesinden Suadiye Vapur iskelesine inen birindeki bütün karamsarlıkları siler süpürürlerdi.
[Onlardan biriyle şöyle karşılaştım: Önünden geçtiğim bahçelerden birinde çalışıyordu. Hergün öğleye doğru denize indiğimi görünce komşu olduğumuzu anladı. Sessizce ve tekbaşıma gidip geliyor, sıksık göğe ve ağaçlara bakıyordum. Benim için "akıllı adam" diye düşündü. Bir kaç gün sonra gülümsiyerek selam verdi. Beş altı gün sonra demir parmaklılara yaklaşarak uğurlar olsun "hocam" dedi. On gün sonra, demir parmaklığı tutup öyle bir durdu ki, konuşmak istediğini anladım. Selamdan sonra "hocam söyle bakalım, sen bilirsin, hayat nasıl oluyor?" dedi. Benim için gizli gizli "akıllı adam, derin adam" diye düşündüğünü bildiğim için, elimden geldiği kadar akıllıca konuşmaya çalıştım.

Fakat beni dinlemiyordu. Sadece ağzıma bakıyor ve bitirmemi bekliyordu, ama çok nazikti, gülümsüyor ve beni incitmemeye çalışıyordu. Bana her nedense "hocam" diyordu ama, onun, asıl beni kendisine öğrenci seçtiğini anladım. Bu da birşey. Ben susunca bir soru daha sordu: "Hocam söyle bakalım, sen bilirsin, canlılık neden geliyor?" Yine akıllıca konuşmaya çalıştım. Yine sordu: "Hocam söyle bakalım, sen bilirsin, toprak nedir?" Yine cevapladım. Nihayet kendisi konuşmaya başladı. Eğer aradan ondört yıl geçmemiş olsaydı söylediklerini olduğu gibi yazardım. Şimdi ancak bir iki cümlesini hatırlıyor, gerisini ise tahmin ediyorum: "Bak hocam" dedi, "Şu yeşil dala bak, şu kırmızı topraktan yeşil olarak geldi. Bak hocam, şu kırmızı güllere bak, şu kara topraktan kırmızı olarak geldi. Bak hocam, şu nasırlı ellerime bak, nasıl kımıldıyor ve tutuyor, şu gördüğün topraktan canlanarak geldi. Bak hocam, toprak

esastır. Hayat topraktan oldu. Niçin kazıyorum toprağı? Niçin altüst ediyorum, ağaçların güllerin dibini tırmıklıyorum? Hava girsin diye. Ve sonra su veriyorum. Hava ve su. Ve güneş. Yani ateş. Bak hocam, güneş böyle yakmayınca su ve hava bir işe yaramadı. Üçü beraber olunca toprak hayat kazandı. Bir köpek ölüyor, kucaklayıp getirip atıyorum şuraya, ordan hemen bir ağaç fışkırıyor!" Onun gecikmiş bir filozof olduğunu anladım. O günden sonra hergün gördüm. Hep selamlaştık. Ama hiç konuşmadık. Nedense ikimiz de o ilk konuşmadan, tekrar yanyana gelip konuşmaya engel birer gururla ayrılmıştık.]
Bitişiğimizdeki eve, mal sahipleri seyahate çıktıklarından o yıl gelmeyecekleri için, kiracı bir aile taşındı bir yaz. Henüz ilk okul yaşma gelmemiş bir çocukları var. Kapı önünde oynarken arada bir bana seslenir. Sorular sorar. Bir tuhaflığı var ama ne. Çocukta olamaması gereken bir şey var onda. Nihayet, günler sonra biraz anladım: O masum çocuk çehrenin içinde, o masum sorularda bir tür "ticaret yapma" isteği var. Hayır 'istek' pek masum kaldı, iradesi var. Ayaküstü benden ne kapmak mümkünse onu alıyordu. Alıyor ve mal kazanmış gibi, onları istifliyor ve yeniden kullanmak üzere elinin altında tutuyordu.
Cömert bir çocuğa benziyordu. Ama ondaki cömertliğin gerçek bir cömertlik olmadığını da anladım. Çok zengindiler ve para bu bacak kadarki çocukta bile onun üzerinden aşarak tabii bolluğun içinde taşıyordu. Bu maddi kabarıklıktı onda cömertlik olarak görünen.
İşin korkunç tarafı, benim bir aylık öğrenci bursu vesaire şeklindeki gelirimin, bu ailenin ancak bir günlük mutfak gideri olduğundan emin bulunduğum hade, onlara, açlıktan oluyorlarmış gibi manasız bir merhamet duyuyor ve neyim varsa kendilerine vermek istiyordum.

Çocuk bir gün yine seslendi. Sorularım ustalıkla sıralamaya başladı. Öyle maddi ve özel şeyler soruyor ve cevapları o kadar ustalıkla ayıklıyor ve aklında tutuyordu ki, bilgilerimi ona kaptırmayayım gibisinden garip duygulara kapılıyordum... O zaman bu küçük sohbetleri havadan sudan konulara döküyordum. Fakat hemen zamanının boşa geçtiğini belli eden yüz hatları ortaya çıkıyor, gözlerine zalim ve kindar renkler geliyor ve İsrar ettiğim takdirde bir bahaneyle yerden bir taş alıp az ileriye atıyor, sonra onu yeniden almak üzere gidiyor, tekrar biraz daha uzağa atıyor ve yeniden onu almak için gidiyor ve böyle böyle vedalaşmaya gerek görmeden kayboluyor ve kendisinin isteğiyle kapıya çıkmış olan beni yalnız bırakıyordu. O gün uçaklardan konuşuyorduk.
Bir hayli bilgili olduğunu gördüm. Uçakcılığm teknik ve ticari yönlerini iyi biliyordu. Basit, pratik, kullanılabilir bilgilerdi bunlar. Eğlenceli şeyler gibi görünüyordu ama hiç de magazine değildi.
Hiç uçağa bindin mi diye sordum. Evet dedi. İki kere bindim. Nerelere diye sordum. İkisinde de Parise tatile gittiğimizde dedi. Geçen yıl gittik, ben beş yaşındayken. İlkinde ise, daha doğmamışken, annemle, onun karnında, ismi Kaya mı Ateş mi Güneş mi öyle vasıfsız bir şeydi. Yahudi olduğunu da o gün öğrendim.
YAHUDİ ARİTMETİĞİ
Amerikada Yahudi Hakimiyeti başlıklı bir yazı okudum. Şu notları aldım:
Nazi Almanyası diğer bütün ırklara soykırımı uyguladığı halde sadece ve ısrarla durmadan yılmadan "yahudi kırımı" diye sergiliyor ve "merhamet" duygularını, insanları

yahudiye karşı birer merhamet budalası yapıncaya kadar istismar ediyorlar.
En çok istismar edilenler Amerika halkıdır.
ABD'de gerek iktidar gerekse muhalefette yahudi aleyhine muhalif bir ses işitilemez.
New York valisi yahudi asıllı Edward Koç, yahudi menfaat-larma gereken ilgiyi göstermeyen Başkan Carter'a "Başınızı arı kovanına sokuyorsunuz" demiş. Carter hem Koç'a, hem de Israile karşı tavrını bariz şekilde değiştirmiş. O günlerde "Israile zarar vermektense, siyasî bir intihara katılmayı tercih ederim" diyecek hale gelmiş. Yahudi: 1- Kendini Avrupa soykırımının biricik kurbanı gösterir. 2- Amerikahyı yahudinin Kültür ve Zeka üstünlüğüne inandırır. 3-Politik entrika çevirir.
Bir yahudi yazar şöyle diyor: "Nazilerin öldürdüğü altı milyon yahudiden kimbilir nice ilim adamı deha çıkacaktı. Kanserin ilacını bile bulmamız mümkün olabilirdi. Düşünün o altı milyon hayatta olsaydı daha neler verebilirlerdi."
1979 ANKARA 11 EKİM. - Yeryüzü göz kapağını kaldırmış gibi dağla o koyu bulut arasında güneşi kocaman yuvarlak ve kırmızı gördüğüm vakit evrenin bakan gözü gibi düşünüyordum şekillerin ve renklerin ne kadar çok ve oyalayıcı olduğunu. Toprağın yüzünden Köpüren şaraptan Yollara ağaçlar gibi Devrilen kadından Ve köpüren şaraptan Akıl çelen çocuktan

Yol kesen
Kol bağlayan
Soğuk ayrandan etli aşdan
Ellerini çektiler
Canlarım alıkoydular
Bir yakan suyla yıkanıp
Dost yüzüne bakmaya koyuldular
Onlar ki onlar ki
Tenlerine
Dünyayı tattırmadılar
Şimdi içtikleri
Bir hayranlık selidir
Per perişan
Dolaşırlar yeryüzünü
Onlar ki
Bir yenleri yok ki ucundan tutalım
Bir adları yok ki çağıralım
Gönülleri arı İstek evinden dışarda Ademlik sınavından azatlı Bizim tuttuğumuzu tutmaz Bizim eğleştiğimizde eğleşmezler
Bir yıldız gibi cezbe dünyasında akarlar Gerçi bizimle aynı çuldan taşırlar Gönüllerinden çıkmaz dost Bakarsın bir faniyi pek methederler Ellerinde bir çıbık Kırda çölde koyun kuzu Merkep inek güderler

Onlar ki Gönülleri engin
Kızaran güllere Serin pembe tenlere Konar ballardan birine Garip bir ah çekerde Sen dur ben geleyim Gelmek nice göreyim Yere gönlüm sereyim Kapında dileneyim Elimi sen tuttun Elimi tuttu dostun Serptin göğe savurdun Menzile çırak koydun Gün gördüm güleyim Dost gördüm sevineyim Nice maldan geçeyim Yollarına dökeyim Özüm şerbet tutsun Hak dostunun bağında Avlanıp otlanayım Gözüm onlar balında

Cahit Zarif oğlu
BÜTÜN ESERLERİ

1 Şiirler
2 Yaşamak
3 Konuşmalar

4 Romanlar
5 Hikâyeler
6 Bir Değirmendir Bu Dünya
7 Zengin Hayaller Peşinde
TC.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Eğitim Fakültesi Kütüphanesi
Cahit Zarifoğlu _ Yaşamak